

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KONYA'DA İÇTİMÂÎ VE İKTİSÂDÎ HAYAT
(1675 - 1676)

Doktora Tezi

7380

Danışman
Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ

Hazırlayan
Mustafa GÜLCAN

KONYA - 1989

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

ÖNSÖZ

Kanun hakimiyetine büyük önem veren Osmanlı Devletinde, mahkemelerde verilen kararlar, günü gününe sicile geçirilmiş, noterlik işleri, şahıs, zaman ve yer göstererek işlenmiştir. Bu titizlikten dolayı, şer'iyeye sicilleri içtimâî ve iktisadî hayat konusunda çok önemli birer kaynaktır.

Bu düşünceden hareketle, şer'iyeye sicillerine ve diğer orijinal vesikalara dayanarak, araştırmamızda 1675-1676'da Konya'daki içtimâî ve iktisadî hayatı tetkik etmeğe çalıştık.

Tezimizin temeli, Mevlâna Müzesi Arşivinde bulunan 21 (C.8) Şer'iyeye Sicil Defteridir. Adı geçen defter 149 varak olup (298 sahife), 796 vesikayı ihtiva etmektedir. Bunlardan 720'si her türde içtimâî ve iktisadî meselelere, geriye kalan 76'sı ise muhtelif konularda gönderilen ferman, berat, buyruldu vesair yazışmalara aittir. Defterdeki vesikalardan 18'i Arapça olup nafaka takdiri ve vasi tayini hakkındadır. Bu sayının haricindeki vesikalar ise zamanın yazı dili ile yazılmıştır. 796 vesikanın 1'i kopmuş, 4'ü iptal edilmiş olduğundan okunabilecek vesikalar toplam olarak 791'dir. Bu defterin mahiyeti hakkında "Giriş" kısmında geniş bilgi vereceğiz.

Tezimizde sırasıyla ; Giriş, iki ana bölüm, sonuç ve incelediğimiz defterdeki vesikaların, orijinal metinlerine dair fotokopiler ve 2 harita vardır.

Girişte şer'iyeye sicillerinin mahiyeti, önemi ve bunlar üzerinde yapılan çalışmalar, Konya'daki şer'iyeye sicillerinin-bilhassa 21 (C.8) Şer'iyeye Sicil Defterinin-genel durumu anlatılmıştır.

I.Bölümde adı geçen şer'iyye sicil defterindeki vesikaların konularına göre bir tasnifi yapılmış ve bunlarla ilgili değerlendirmelerimiz yer almıştır.

II.Bölümde ise fermanlar,beratlar,buyruhdular ve diğer belgeler üzerinde durulmuştur.

Bu konunun seçiminde,çalışmalarımın tevcihinde ve tez müsveddemin okunmasında çok değerli yardımlarını gördüğüm Muhterem Hocam Prof.Dr.Nejat Göyünç'e en kalbi şükranlarımı arz etmeyi ifası gerekli bir borç olarak görmekteyim.

Ayrıca yardımlarını esirgemiyen Sayın Hocam Prof.Dr.Zekeriya Kitapçı'ya ve diğer hocalarımıza da teşekkürlerimi arz ederim.

Mart 1989-Konya

Mustafa Gülcan

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
b.	Bin, bintü
bkz.	Bekınız
c.	Cilt
AÜDTCFD.	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Dergisi
AÜİTE.	Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Ensti- tüsü
FÜSBE.	Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensti- tüsü
İA.	İslâm Ansiklopedisi
İÜEFTD.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
md.	Madde
s.	Sayfa
SÜSBE.	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensti- tüsü
Ş.D.	21 (C.8) Şer'iyeye Sicil Defteri
TAD.	Tarih Araştırmaları Dergisi
v.	Vefatı
v.d.	Ve devamı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
ÖNSÖZ	I
KISALTMALAR	III
GİRİŞ	
I - ŞER'İYYE MAHKEMELERİNİN VAZİFELERİ, ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN TEŞEKKÜLÜ, MUHTEVALARI VE ÖNEMİ.....	1
1) Şer'iyye Mahkemelerinin Vazifeleri	1
2) Şer'iyye Sicillerinin Teşekkülü, Muhtevaları ve Önemi	2
a) Şer'iyye Sicillerinin Teşekkülü	2
b) Şer'iyye Sicillerinin Muhtevası	3
c) Şer'iyye Sicillerinin Önemi	5
II - ŞER'İYYE SİCİLLERİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR KISA BİR BAKIŞ	6
III- KONYA'DAKİ ŞER'İYYE SİCİLLERİ	8
IV - 21(C.8) NUMARALI KONYA ŞER'İYYE SİCİLİNİN GENEL DURUMU	12

BİRİNCİ BÖLÜM

A - İKTİSADÎ YAPI.....	20
I - MÜLK SATIŞI	20
a) Arazi(Bağ, Bahçe ve Tarla)Satışları	25
b) Binâ(Ev ve Müstemilâtı ile Dükkan) Satışları	30
c) Mülk Satışlarına Ait Belge Özetleri	38

d) Konya'da 1675-1676'da Mülk Satış Nev'ileri ve Miktârı (TABLO-I)	76
e) 1675-1676 Yıllarında Konya ve Havalisinde Mülk Satışları (TABLO-II)	77
f) Mahallelere Göre Mülk Satışları (TABLO-III)	93
g) Mevzilere Göre Mülk Satışları (TABLO-IV)	99
h) Nahiyelere ve Köylere Göre Mülk Satışları	102
II - HAYVAN VE EŞYA SATIŞI	104
III - MİRAS TAKSİMİ	112
IV - VASIYET	122
V - HİBE	124
VI - SÂLYÂNE VE DİĞER VERGİLER	131
B - İÇTİMÂİ YAPI	152
I - MÜLK DA'VÂLARI	152
a) Bazı İstılahlar ve İslâm Hukukuna Göre Mülk Da' vaları	152
b) Belgelere Göre Konya'da Mülk Da'vâlarının Özel- likleri	154
c) Mülk Da'vâlarına Ait Belge Özetleri	157
II - NAFAKA TAKDİRİ VE VASİ TAYİNLERİ	168
a) İslâm Hukukuna Göre Nafaka Takdiri ve Vasî Ta- yini	168
b) Belgelerdeki Nafaka Takdiri ve Vasî Tayinleri- nin Değerlendirilmesi	171
c) Nafaka Takdiri ve Vasî Tayinlerine Ait Belge Ö- zetleri	174

III - GASB, HIRSIZLIK, KAYIP HAYVAN VE LÛKATA	185
a) İslâm Hukukunda Gasb, Hırsızlık, Kayıp Hayvan ve Lûkata	185
b) Gasb, Hırsızlık, Kayıp Hayvan ve Lûkata Vesikalarının Değerlendirilmesi	189
c) Gasb, Hırsızlık, Kayıp Hayvan ve Lûkatanın Belge Özetleri	192
IV - DARB, YARALAMA, KATL, DİYET VE SULH	201
a) İslâm Hukukuna Göre Darb, Yaralama, Katl, Diyet ve Sulh	201
b) Darb, Yaralama, Katl, Diyet ve Sulh Vesikalarının Özellikleri	205
c) Darb, Yaralama, Katl, Diyet ve Sulh Vesikalarının Özetleri.....	208
V - VAKIF VE MÜTEVELLİ TAYİNİ	216
a) İslâm Hukukunda Vakıf ve Mütevellî	216
b) Vakıf ve Mütevellî Tayinlerine Ait Belgelerin Değerlendirilmesi	223
c) Vakıf ve Mütevellî Tayinlerine Ait Belge Özetleri	226
VI - NİŞAN BOZULMASI, BOŞANMA VE İDDET	237
a) İslâm Hukukunda Boşanma ve İddet	237
b) Nişan Bozulması, Boşanma ve İddete Ait Vesikaların Değerlendirilmesi	239
c) Nişan Bozulması, Boşanma ve İddete Ait Belge Özetleri	241

VII - BORÇ-KEFÂLET VE ALACAKLAR	247
a) Borç-Kefâlet ve Alacakların İslâm Hukukundaki Yeri	247
b) Borç-Kefâlet ve Alacaklara Ait Belgelerin Ö- zellikleri	250
c) Borç-Kefâlet ve Alacaklarla İlgili Belge Ö- zetleri	252
VIII - İFTİRA VE IRZ DA'VÂSI.....	261
a) İslâm Hukukuna Göre İftira ve Irz Da'vâları..	261
b) İftira ve Irz Da'vâlarına Ait Belgelerin De- ğerlendirilmesi.....	263
c) İftira ve Irz Da'vâlarına Ait Belge Özetleri.	265
IX - MÛLKE ZARAR	272
a) İslâm Hukukunda Mülke Zarar	272
b) Mülke Zararla İlgili Vesikaların Değerlendi- rilmesi ve Belge Özetleri	275
X - EMÂNET, ÂRİYET VE REHİN	276
a) İslâm Hukukunda Emânet, Âriyet ve Rehin	276
b) Emânet, Âriyet ve Rehinle İlgili Belgelerin Değerlendirilmesi ve Özetleri	279
XI - HASTA TEDAVİSİ	281
a) İslâm Hukukuna Göre Hasta Tedavisi	281
b) Hasta Tedavisine Ait Belgelerin Değerlendiril- mesi	285
c) Hasta Tedavisine Ait Belge Özetleri	286

XII - ZİMMİLER	289
a) İslâm Hukukunda Zimmîler	289
b) Zimmîler ve Acem Tüccarlarına Ait Belgelerin Özellikleri	293
c) Zimmîler ve Acem Ermeni Tüccarlarına Ait Belge Özetleri	294
XIII - KÖLE VE CÂRİYE	298
a) İslâm Hukukunda Köle ve Cârîye	298
b) Köle ve Cârîyelerle İlgili Belgelerin Değer- lendirilmesi	300
c) Köle ve Cârîyelere Ait Belge Özetleri	301
XIV - BULUNMUŞ ÇOCUK (LAKÎT) BAKIMININ İSLÂM HUKU- KUNDAKİ YERİ VE BELGE ÖZETLERİ	304
XV - TÜFEKTEN KORKAN HÂMİLE KADIN İÇİN, YAPILAN Şİ- KAYETİN İSLÂM HUKUKUNDAKİ YERİ VE BELGE ÖZETİ	307
XVI - DİĞER BELGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	309
a) Hudut İhtilâfı	309
b) Hasad Vaktinin Tayini	309
c) Yangın	309
d) Hüccet ve Temessük	310
e) Menzilcilik	310
f) Cemiyetler	311
g) Dersiâm Tayini	311
h) Sürre Alayı İçin Hayvan Kiralanması	312
ı) Zindandan Firar	312
i) Muhtelif Konulardaki Belgelerin Özetleri ..	312

İKİNCİ BÖLÜM

A - FERMANLAR-BUYRULDULAR	317
1) Mütesellim ve Subaşuların Sebep Olduğu Meseleler.	317
2) Vergi Anlaşmazlıkları İle İlgili Meseleler	319
3) Eşkiyalık ve Yol Kesme İle İlgili Meseleler	321
4) İstanbul'a Gönderilen Mal ve Hazine İle İlgili Meseleler	324
5) Zimmîlerden Vergi Toplanması İle İlgili Meseleler	325
6) Zimmîlerin Ödeyecekleri Vergiler İle İlgili Mese- leler	326
7) Zimmîler Arasındaki Meseleler	327
8) Bedel-i Avârız, Bedel-i Sürsat, Bedel-i Nüzûl Ver- gilerinin Toplanması Meseleleri	328
9) Yeniçeri, Acemi Oğlanı, Topçu ve Cebeci Olanlardan Vâris Bırakmadan Ölenlerin Terikeleri Hakkındaki Meseleler	333
10) Bağ ve Tarlalar Arasında Koyun ve Sığır Otlatıl- maması Hakkında Emr-i Şerif.....	334
11) Tayin Meseleleri	335
12) İstanbul'a Tazı Nakli İle İlgili Meseleler	336
13) Has, Zeamet ve Tımarlarla İlgili Meseleler	337
B - BERATLAR VE DİĞER BELGELER	338
1) Mütevellî Tayini	338
2) Cüzhan Tayini	340
3) Mütevellî-Nâzır Tayini	340
4) Câbi Tayini	341

5) Nâzır ve Eczahan Tayini	341
6) Kâtip Tayini	341
7) İmam-Hatip Tayini	341
8) Müezzin Tayini	342
9) Mültezim Tayini	343
10) Muhzirbaşı Tayini	343
11) Suğla Voyvodasının Tayini	343
12) Mâliye Beretı	344
13) Tımar Tevcihi	345
14) Cizye Toplanması	346
15) Mektuplar	346
16) Mirabiyye ve İhtisab Ağalığı Tayini	347
17) Temessük (Senet)	347
18) Telhis Kayıtları	348
19) Muhtelif Konular	348
SONUÇ	350
BİBLİYOGRAFYA	358
EKLER	
1) Vesikalar (Belgelerin Orijinal Metinlerinden Örnekler)	
2) Haritalar :Yusuf Oğuzoğlu'ndan istifade edilmiştir.(bkz. XVII.Yüzyıl Konya Şehir Müesseseleri ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerinde Araştırma, Basılmamış Doktora Tezi, AÜDTCF. Ankara 1980.)	

G İ R İ Ő

Osmanlı Devleti'nin içtimai ve iktisadi durumunu incelemek için ilk önce başvurulması gereken kaynaklar arasında Şer'iyye Defterleri gelir.Şer'iyye mahkemelerinde tutulan bu defterler sayesinde,devletin idari,içtimai ve iktisadi bünyesini net bir şekilde ortaya koymak mümkün olur.Şer'iyye Sicil Defterlerinden istifade edilerek Anadolu'nun çeşitli bölgelerine ait bir takım araştırmalar yapılmıştır.(x)

I - Şer'iyye Mahkemelerinin Vazifeleri,Şer'iyye Sicillerinin Teşekkülü,Muhtevaları,Önemi :

1) Şer'iyye Mahkemelerinin Vazifeleri :

Tanzimat dönemine kadar medeni,ticari,cinai da'valar,vasi tayini,vakfiyelerin tanzimi ve nezareti,her nev'i muavele ve senedin tanzimi gibi Şer'i hukuka Şer'i mahkemeler bakardı.Kadı veya naiblerinin kaza işiyle uğraştıkları resmî daire manasına gelen Şer'iyye mahkemeleri,örfi hukukunda tatbikçisi olduklarından devletin maliyesi ile ilgili işlere,devlet ile şahıslar arasındaki her türlü da'va ve taahhüd işlerine de bakarlardı.Yine bu mahkemeler vergi mükelleflerinin tayini,vergi ksanularının tatbiki,halkın dilek ve şikâyetlerini merkeze bildirmek gibi işleri de yaparlardı.Böyle mühim işleri yapan bir müessesenin teşekkülü için medrese tahsili yapmış veya hangi medreseden icâzet alanlar ile mülâzemet defterine kaydolmaya hak kazanmış olan-

(x) - " Şer'iyye Sicilleri üzerinde yapılan çalışmalara kısa bir bakış " kısmında bu husus geniş olarak ele alınacaktır.

lardan, padişah tarafından tayin edilen bir kadı'nın veya onun yerine birinin bulunması gerekiyordu. Bunların vazife müddetleri, mevleviyet pâyeliler için 1 yıl, diğerleri için 20 ay olmakla beraber, zaman zaman görev süreleri değişebilirdi.(1)

2) Şer'iyeye Sicillerinin Teşekkülü, Muhtevaları ve Önemi :

a) Şer'iyeye Sicillerinin Teşekkülü :

Yukarıda bahsedilen konular, yani mahkemelerin ve onların başkanı olan kadıların salâhiyet ve vazife alanlarına giren hususlar tarih sırasına göre bir deftere kaydedilirdi. Tabii ki bu işler yapılırken, belli bir usul takip edilirdi. Defterin bir tarafına mahallî kayıtlar alınır, diğer bir tarafına da merkezden gelen her türlü emir yazılırdı. Bu defterlerde kadı veya naiblerin kararlarının yazıldığı kısma " sicill-i mahfuz", merkezden gelen her nevi emrin yazıldığı kısma da " sicill-i mahfuz defterlü " denilirdi ve bu kayıtların hepsini de, mahkeme görevlilerinden olan " mukayyid " yapardı.(2)

" Kadı Sicili " , " Kadı Defteri " , " Sicill-i Mahfuz " veya " Sicil " de denilen Şer'iyeye Sicillerinin yazıları ekseriya ta'lik kırması, kağıtları çok sağlam ve parlaktır. Yazıda kullanılan mürekkepler günümüze kadar gelebilecek derecede kalitelidir. Defterlerin, genellikle boyu uzun, eni dar şekildedir. Meselâ, boyu takriben 40 cm., eni ise 15-17 cm. arasındadır. Bizim üzerinde çalıştığımız defter ise 41 x 15 cm. eb'adındadır. Bu defterler normal olarak kadı-

1) Halil İnalçık , Mahkeme md.İ.A., İstanbul, 1972, c.VII, s.149; İlber Ortaylı, Osmanlı Kadısı, Tarihi Temeli ve Yargı Görevi, SBFD, Ankara, 1977, c.XXX, sayı : 1-4 (ayrı basım), s.123

2) Rifat Özdemir, Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, 1.Battal Gâzi Sempozyumunda Sunulan Tebliğ, Malatya, 1986.

dan kadıya devrolunurdu.(3)

b) Şer'iyye Sicillerinin Muhtevası :

Şüphesiz ki Şer'iyye Defterlerinin muhtevaları çok zengindir. Bunlarda hukukî, idarî, mülkî ve beledi kararlar yer almakta olup belge çeşitlerini veya konularını şöyle tasnif etmek mümkündür :

1 - Şehirlerdeki mahalleler ve buralardaki cami, medrese ve diğer binaların inşası, tamir ve bakımı ve buna benzer imar faaliyetleri hakkındaki vesikalar.

2 - Nişan, evlenme, boşanma, mehir, mülk satışı, vekâlet, emânet, kefâlet, borç ve alacaklar ve benzeri konulara ait belgeler.

3 - İstanbul'dan gönderilen, ferman, berat, mektup ve benzeri her türlü yazılar.

4 - Gasb, hırsızlık, yaralama ve katl suçları ile ilgili vesikalar.

5 - Şehir, kaza, kasaba ve köylerden toplanan avarız ve vergi miktarları ile ilgili vesikalar.

6 - Müfettiş, beylerbeyi ve ümeranın çeşitli konulardaki buyruldukları.

7 - Kadıların değişik konularda İstanbul'a gönderdikleri i-lâmlar ile vazifeli oldukları yerlerde vermiş oldukları hüccetler.

8 - Altın, gümüş veya para meseleleri ile ilgili belgeler ve satılan malların narhlarına ait kayıtlar.

9 - Ahalinin karşılaştıkları tabii âfetler ve hastalıklar gibi olayları bildiren vesikalar.

10 - Miras taksimi ve terike kayıtları.

3) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 'Şer'i Mahkeme ve Sicilleri', Ülkü Mecmuesi, Sayı : 29 , Ankara , 1953, s.366.

11 - Alınan fetva suretleri ve bir hâdisenin resmen tesbitine dair kayıtlar.

12 - Konar-göçer halkın kendi aralarındaki, ayrıca beylerbeyi ve adamları ile olan anlaşmazlıklarına dair belgeler.

13 - Değişik yerlerde yaşayan halkın savaş zamanlarındaki vazifeleri ile menzilhane, posta ve madenler ile ilgili belgeler.

14 - Savaşa hazırlık için asker, zahire temini ve bu sırada orduya yardımda bulunan zenginlerin atları ile yapılan yardımın cins ve miktarına ait kayıtlar.

15 - Vakıflar ve tevliyetle ilgili belgeler.

16 - Zimmîlere ait belgeler, aynı yerde yaşayan müslim ve gayr-i müslim vatandaşlar arasındaki münasebetlere ait vesikalar.

17 - Bir yerin iktisâdî durumunu gösteren alım-satım, vasiyet, hibe ve buna benzer konulara ait belgeler.

18 - Beylerbeyliği merkezi ve kazalar dahilinde bulunan mevzi ve köy adlarıyla bunların sayılarına dair belgeler.

19 - Halkın elinde bulunan eşyalar, şahısların isim, lakab ve ünvanları ile ilgili bilgiler vb.

20 - Dinî günlerin ilânına dair ferman ve tezkire suretleri, rûyet-i hilâlin tesbitine dair kayıtlar.(4)

Hülâsa olarak söylemek gerekirse, Şer'i Mahkeme Sicilleri, Şer'i Mahkemelerin tarih sırasıyla tutulan kayıtlarına verilen addır.

Bunlar şöyle sıralanabilir :

4) R.Özdemir, A.g.Tebliğ ; Fahrettin Kırzioğlu, Harput Mâ'mûretü'l-Azîz Şer'iyeye Sicilleri, Yeni Fırat (Dergi), c.II, Sayı : 26, E-lâzığ, 1976, s.12

1) Kadı tarafından verilen hükümler.

2) Herhangi bir hadiseyi, bir şehâdeti, bir ikrarı, bir hibeyi, resmiyete rapt olunması istenen bir hususun, müracaat üzerine kadı tarafından yapılan kayıtlar.

3) Devlet merkezinden gelen bütün fermanlar, emirler ve tebliğler kadı tarafından tetkik olup, doğru oldukları tesbit edildikten sonra, hülâsaları deftere yazılanlar.

Bütün bunlardan Kadı Sicilleri diye de anılan Şer'i Mahkeme Sicillerinin pek mühim kayıtları ihtiva ettiği anlaşılır. Cumhuriyetten sonra millî sınırlar içinde kalan Kadı Sicilleri Maarif Vekâletine devrolmuş, bunların bir kısmı Ankara Etnoğrafya Müzesinde, bir kısmı da Topkapı Saray Müzesinde ve İstanbul Müftülüğü Şer'iyeye Sicilleri Arşivinde toplanmış ve bazıları da mahallinde muhafaza olunmuştur. Şer'i Mahkeme Sicilleri tarih tetkikleri için en orijinal ve zengin menbalardan biridir.(5)

c) Şer'iyeye Sicillerinin Önemi :

Şer'iyeye Defterlerinin ait oldukları yörenin içtimâî ve iktisadî tarihi için birinci elden bir kaynak teşkil ettiklerini tekrarlamaya lüzum yoktur. Yerli ve yabancı bir çok araştırmacının bu türden makaleleri, kitapları yayınlanmakta, her geçen gün de bunların sayısı artmaktadır.

Bununla beraber, Şer'iyeye Defterlerinin bir özelliği daha vardır. Buldukları yörelerin bir kısım yapılarına ait kayıtları, mer-

5) Mithat Sertoğlu, Muhteva Bakımından Basveکہlet Arsivi, Ankara, 1956; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1983, c.III, s.343

kezden gönderilen bir kısım ferman ve benzeri belgelerin suretlerini de ihtiva ederler. Böylelikle bazan bir Divan Defterinde bulunması zor olan veya tesadüf edilmeyen bir hükme mahallin Şer'iyeye Defterinde rastlamak mümkündür.(6)

II - Şer'iyeye Sicilleri Üzerinde Yapılan Çalışmalara Kısa Bir Bakış :

Bugün memleketimizin muhtelif müzelerinde bulunan Şer'iyeye Sicillerinin, Osmanlı Devletinin son dört, beş asırlık dönemine ait olduğunu, ilk dönemlere ait sicillerin maalesef günümüze ulaşmadığını söyleyebiliriz. Selçuklular dönemine ait aynı şekilde diğer islâm devletlerine ait Kadı Defterleri, bugün elimizde bulunmamaktadır. Tabii ki bunun muhtelif sebepleri vardır. Biz bu sebepler üzerinde genişçe duracak değiliz.(7) Ancak şu kadarını söyleyelim ki bazı kadıların vazifelerinden ayrılıp giderken defterlerini götürmeleri, bir yerden başka bir yere nakil esnasında kaybolmalar, yangın, sel baskını, hırsızlık, düşman işgali gibi sebeplerle meydana gelen helâklar misal olmak üzere zikredilebilir.

Bugün varlığı bilinin Şer'iyeye Sicilleri Maarif Vekâletinin 3 Kasım 1941 gün ve 4018/2182 sayılı emri ile değişik merkezlerde toplatılmıştır. İstanbul Müftülüğü bünyesinde bulunan Şer'iyeye Sicilleri Arşivi bu suretle meydana gelmiştir.(8)

6) Nejat Göyünç, 'Mevlâna Müzesi Arşivi', 2. Millî Mevlâna Kongresi, 3-5 Mayıs 1986, Konya, s.104

7) Fuat Köprülü, Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları, Belleten, c.VII/4, Ankara, 1943, s.409-410

8) Atilla Çetin, Arşiv Klavuzu, İstanbul, 1979, s.148

Muhtelif merkezlerde toplanan Şer'iyeye Sicillerinin kesin sayısı bilinmemekle beraber, yapılan bir araştırmaya göre bugün memleketimizde 16973 adet Şer'iyeye Sicili bulunduğu tesbit edilmiştir.(9) Bu sayıyı kesin bir sayı olarak da görmek mümkün değildir. Çünkü zaman zaman yeni sicillerin varlığından bahsedilmektedir.(10)

Şer'iyeye Sicillerinden pratik bir şekilde istifade edebilmek için toplu kataloglar ve tek tek sicil fihristleri yapılmaktadır. Bunların daha da genişletilmesi lüzumuna inanıyoruz.(11)

9) Cahit Baltacı, "Şer'iyeye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi", Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, s.135

10) R.Özdemir, A.g.Tebliğ

11) Halit Ongan, Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyeye Sicili, 1958; Osman Ersoy, "Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloguna Doğru", AÜDTCFD. c.XXI/3-4, Ankara, 1963, s.33-65; Fahrettin Kırzioğlu, "Ma'mûretü'l-Aziz Şer'iyeye Sicilleri (1624-1913)", Yeni Fırat, Sayı : 26, Elazığ, 1966, s.11-14 ; Cemil Cahit Güzelbey, Gaziantep Şer'iyeye Sicilleri (I.Fasikül 1866-1909, II.Fasikül 1841-1866, III.Fasikül 1826-1838), Gaziantep, 1966; Halit Ongan, Ankara'nın 2 Numaralı Şer'iyeye Sicili, Ankara, 1974; Mücteba İlgürel, Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloguna Doğru, İUEFTD., Sayı : 28-29, İstanbul, 1975, s.123-167; Rifat Özdemir, 170 Numaralı Ankara Şer'iyeye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF., Ankara 1976; Xusuf Halaçoğlu, "Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloguna Doğru" İUEFTD., Sayı : 30, İstanbul, 1976, s.99-108; Mustafa Öztürk, 243 Numaralı Ankara Şer'iyeye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF., Ankara, 1979; Atilla Çetin, A r ş i v K l a v u z u, İstanbul, 1979; Yücel Özkaya, (Sofya'da Millî Kütüphane "Nationale Bibliotheque " deki Şer'iyeye Sicilleri), AÜDTCF.TAD., c.XIII, sayı 24

Bu çalışmaların yanı sıra, bugün sınırlarımızın dışında kalan Şer'iyeye Sicillerinin bizzat asıllarının, bu mümkün olmazsa fotokopi veya mikro filimlerinin, memleketimize kazandırılması icab ettiği kanaatindeyiz.

III-Konyadaki Şer'iyeye Sicilleri :

Konya Mevlâna Müzesinde varak sayıları birbirinden farklı, toplam 348 adet Şer'iyeye Sicil Defteri bulunmaktadır. Bu Şer'iyeye Sicilleri arasında Konya'ya, Konya'ya bağlı kazalara ve bugünkü idâri tak-

Ankara, 1980, s. 21-29; Yusuf Oğuzoğlu, "Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", AÜDTCF. TAD., c. XIV, Sayı : 25, Ankara, 1982, s. 343-360; Mehmet Kayıran-Mustafa Öztürk, "Tokat ve Antakya Şer'iyeye Sicillerinin Katoloğu", Birinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler I, Ankara, 1983; Hüseyin Görür, 183 Numaralı Ankara Şer'iyeye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF., Ankara, 1983; Rifat Özdemir, Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, I. Battal Gazi Sempozyumuna sunulan tebliğ, Malatya, 1986; Ahmet Halaçoğlu, 381 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜTE., Ankara, 1986; Alaaddin Aköz, "Şer'iyeye Sicillerine Göre XVI. Yüzyıl Sonu İle XVII. Yüzyıl Başlarında Karaman", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE., Konya, 1987; Fahrettin Tızlak, 398 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicili, M. 1814/1815-1839 (H. 1230-1255), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, FÜSBE., Elazığ, 1987; İbrahim Yılmazçelik, 392 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜTE., Ankara, 1987

simata göre Konya ili haricinde kalan Isparta, Burdur illerine ve Yalvaç ile Uluborlu kazalarına ait Sicil Defterleri bulunmaktadır. Aşağıda Konya Mevlâna Müzesi Şer'iyeye Sicilleri Arşivinde mevcut sicillerin ait olduğu yerleri, miktarını, tarihlerini ve defterin numaralarını gösterir çizelge görülmektedir:

Sıra No.	Sicillerin ait olduğu yer	Sicillerin Miktarı	Sicillerin Tarihi	Sicillerin Defter No.
1.	Konya	151	970-1324	1-151
2.	Uluborlu	11	1266-1330	152-162
3.	Isparta	35	1007-1308	163-197
4.	Burdur	32	1160-1334	198-229
5.	Seydişehir	12	1288-1328	230-241
6.	Beyşehir	18	1287-1330	242-259
7.	Ilgın	10	1263-1325	260-269
8.	Yalvaç	7	1297-1326	270-276
9.	Karaman	48	1000-1330	277-324
10.	Akşehir	5	1323-1331	325-329
11.	Ilgın'da sonradan bulunan	2	1331-1332	348-349
12.	Akşehir'de sonradan bulunan	-	-	-
		1	-	-
13.	Bozkır	11	1291-1341	336-342
			-	344-347
14.	Hadim	1	1311-1318	343
15.	Karaman'da sonradan bulunan	-	-	-
		4	1140-1234	332-335

Dr.Zeki Atçeken'in doktora tezinde,Dr.Cahit Baltacı'dan naklen Konya'da bulunan Şer'iyeye Sicillerinin adedi "320 kadar " tesbit edilmişse de Envanter Defterinde bizim yaptığımız tetkik neticesinde Defter sayısınının 348 olduğu görülmüştür.(12) Bu farkın,Envanter Defterine sonradan ilave edilen Şer'iyeye Sicil Defterlerinin hesaba katılmamasından ileri geldiğini zannediyoruz.

M.Mesud Koman ve S.Sırrı Üçer,vaktiyle ilgililerin alakasızlığı yüzünden Şer'iyeye Sicillerinden istifade edemediklerini belirtip,bundan dolayı şöyle hayıflanmışlardır :

"Araştırmalarımız sırasında güçlüklerle de karşılaştık.Yalnız tarih ve etnoğrafya bakımından değil,her yönden Konya İli hakkında en mühim kıymet olan Şer'i Mahkeme Sicillerinin Konya'da olduğu halde okuyup inceleyemedik.Baş vurduğumuz makamlardan,acı bir ihmali örten,yersiz cevaplarla karşılaştık.Türk Milletinin öz malı olan,millî birer kıymet taşıyan bu sicillerin,inhisarçılık zihniyeti ile,tetkik etmek isteyenlerden esirgenmesini teessürle karşılamaktan kendimizi alamadık." (13)Bugün ise,Mevlâna Müzesi Arşivinde bulunan Şer'iyeye Sicil Defterleri üzerinde rahatca çalışma imkanını bulabildik.

Bir şehrin tarihini yazabilmek için eldeki tarih kitâbelerini tetkik etmek yetiştirmez.Bilhassa vakfiyeleri,Şer'i Sicilleri, eski tapu defterlerini ve arşivdeki (Hazine-i Evrak)o şehre ait bütün belgeleri gözden geçirmek,bundan başka kitâbeleri,yazma eserle-

12) Zeki Atçeken,Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması,Basılmamış Doktora Tezi,SÜSBE.,Konya, 1988,s.7

13) M.Mesut Koman ve S.Sırrı Üçer,"Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerinde Bir Deneme",Konya,1945,s.III

ri, berat ve fermanları da incelemek, mezar taşlarını okumak lâzımdır.

Bir şehrin iktisâdî, sosyal, mâlî, ticarî hayatını aydınlatmak için bilhassa arşivde esaslı bir şekilde araştırmalarda bulunmak şarttır. Ancak bu suretledir ki tarihi bir tetkik yapmak mümkün olabilir. Bundan başka o şehir için yazılmış, ecnebilerin yazmış olduğu eserleri de okumak ve onları esaslı bir kontrolden geçirmek de gerekir...

Konya'da medeniyetler, birbiri peşi sıra derin, uzun akisler ve tesirler bırakarak gelip geçmiştir. Bu medeniyetler hakkında tahlîlî ve terkibî bir eser yazmak imkanlarına bugün henüz mâlik değiliz. Olayların sebep ve mahiyetlerini mukayeseli bir şekilde ortaya koymadıkça yazılacak eser ilmî bir değer taşıyamaz.

Osmanlılar zamanında Konya'nın zengin bir tarihi ve o nisbetinde büyük ve muhteşem bir medeniyeti vardır. Bu bakımından son asırları derinliği ile ortaya koyacak elimizde Şer'iyye Sicilleri gibi kıymetli bir hazine bulunmaktadır. Eski bir medeniyatin canlı eserlerini taşıyan şehirlerin kendilerine mahsus renk, koku hatta bir ruhu vardır. Şer'iyye Sicilleri de bu renk, koku ve ruhu canlandırmaktadır.

Frederick Sarre'nin " Medeniyetler Şehri " diye tarif ettiği Konya'ya lâayık olduğu büyüklüğü ile tanıtmak hem medeniyete hem de vatana ve bu yurdun tarihine en büyük hizmet olacaktır. (14)

14) Hikmet Turhan Dağlıoğlu, XVII. Asırda Konya Hayatı, Konya Dergisi, Sayı : 114, Konya, 1948,

IV- 21(C.8) Numaralı Konya Şer'iyye Sicilinin Genel Durumu :

Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde muhafaza edilen, üzerinde çalıştığım 21(C.8) Şer'iyye Sicil Defteri 149 varak (298 sayfa) olup 41x15 cm. ebadındadır. Siyah bez ciltli defterin, cilt yeri 41x9 cm. lik bir siyah meşinle kaplıdır.

İlk 6 varakın sağ üst kenarından 9x7 cm. lik bir kısım kopuktur. Diğer taraftan birinci ve sonuncu varaklar ciltte yapışmış durumdadır. Defterin baştan sona kadar bütün varaklarının üst kenar bölümlerinin yaklaşık 11x13 cm. lik kısımlarına nem sirayet etmiştir. Bu sebeple ilk varaklarda daha çok olmak üzere, yer yer yazılar bozulmuş olduğundan söz konusu defterin bazı bölümleri okunamaz haldedir.

Bozulmuş yerlerin okunması için çok gayret gösterilmiştir. Birbirine benzeyen vesikaların karşılaştırılması yapılarak, bozulmuş yerlerin okunması için sıyak, sıbak durumu göz önüne alınmış bozulmadan dolayı tam okunamayan vesikaların çok yeri okunarak belgede anlatılan mevzu anlaşılabilmiştir.

Defterde mevcut 796 vesikanın, baştan itibaren sırasıyla 720'si çeşitli iktisâdî ve içtimâî meselelere, 76'sı ferman, berat, buyruldu ve muhtelif yazışmalara aittir. Bunların 18'i Arapça olup, nafaka takdîri ve vesî tayini hakkındadır.

Bir vesikayı-koptuğu için-okuyamadık. 4 vesikayı da yazıldıktan sonra defterin diliyle "battal"(iptal) edildiği için okumadık. Okunan toplam vesika sayısı 791'dir.

Yazı stilinden, çok azı müstesna bir kâtibin elinden çıkmış olduğu anlaşılan vesikalar nesih hattı ile okunaklı bir şekilde yazılmıştır.

21(C.8) Sicil Defterindeki belgelerin ekseriyeti Konya'da, bir kısmı da Karaman Beylerbeyliğine bağlı kazalar ve köylerde geçen o-

layları ihtiva etmektedir.

Uzerinde çalıştığımız Defterin birinci sahifesinde Anadolu Müfettişi olan Saatçı Mehmed Paşaya gönderilen paradan başka verilen hediyelere ait liste ve bunları yapan sanatkârlardan, Nalçacılar, Bazarbaşıya, Muhtaflara, Saraçlara ve Devecilere verilen meblağ tutarı ayrı ayrı ve sırayla yazılmıştır.

İkinci sahifede örfî bir vergi tarhına dair isimleri bildirilen meskun mahaller hakkındaki liste bulunmaktadır. Muaf olanların hisseleri avarıza katılmıştır. Yani verilmesi gereken vergiden muaf olanların hissesine düşen vergi miktarı, avarız vermekle mükellef olanların hissesine bölünerek ilâve edildiği görülmektedir.

Üçüncü sahifede iki ayrı bölüm vardır. Birinci bölümde bazı nahiyelerin hane sayısı belirtilerek yapılan masrafların cinsi ve miktarı yazılmıştır. İkinci kısım muafât kısmıdır. Gödene Köyünün ahalsinin maddî durumlarının zayıf olduğu için noksan alınacağı ayrıca hassa silahşörlerinden Süleyman Ağahın topladığı tazılar, eşyalar ve İstanbul'a yedekçilere ait masraf ile Müfettiş Paşa masraflarından Dümbentçi ve Dırnakçı Abdullah Ağahın ve Mustafa Ağahın zeameti, Ferman-ı Âli ile muaf kılındığından bütün vilâyete verginin taksim edildiğine dairdir.

Dördüncü sahifede Saatçı Mehmed Paşa için Konya mahalle ve köylerinden alınan para ve muaf olanları gösteren cetvel ile Paşaya gönderilen eşya ve Mehmed Paşa'nın maiyetindeki memurlara verilen maaşa dair liste yazılmıştır. İmzası ve mührü aslına tatbik edilmiş olan Üsküdar Kadısı Ahmed Efendi, Müderris Lütfullah Efendiye gönderdiği yazıda 1087 cemaziyelahirinin dördüncü günü Karaman Eyaletinde ölen askerlerin miraslarının vârisleri arasında taksimi ve belli olmayan tayin edilmemiş vasiyetleri için mahalline sarf edilmek üzere

gönderilmesini talep ettiği hakkındadır.

Defterimizin ilk dört sahifesinde karışık bir şekilde bulunan konulardan yukarıda bahsedildiği gibi,21(C.8)Şer'iyeye Sicil Defterinin tamamı, tarafımdan okunarak özetleri çıkarılmış ve mevzularına göre bölümlere ayrılmıştır.

Defterin 270 sahifesi Konya'daki iktisâdî ve içtimâî meselelerle alakalıdır.Son 28 sahife ise İstanbul'dan gelen fermanlar, beratlar ve diğer vesikalardır.Bunların bir kısmı da iktisadî ve içtimâî meseleler hakkındaki hususları ihtiva etmektedir.

Hernekadar vesikaları,incelemede kolaylık olması için en fazla alakalı olduğu mevzuya göre ayırmış isek de,herhangi bir vesika ihtiva ettiği malumattan dolayı birçok mevzuyu da içine alabilir. Bir vesika,bir yanıyla iktisâdî olurken diğer yanıyla içtimâî olabilir.Bu bakımdan değişmez ve kesin bir tasnif uygun ve mümkün görülmemektedir.

XVII.yüzyılın son çeyreğine girerken yazılmış olan defterimizin dili,Arapça ve Farsça terkipleri ve kelimeleri bilmeden anlaşılabilir.Bazı vesikaların anlaşılması daha da zordur.Vesikaların kaydı esnasında azda olsa kelimelerin yanlış yazıldığı görülmüş ve kelime düşüklüğüne de rastlanmıştır.Aynı çeşit mevzularda kullanılan kalıplar değişmemektedir.Konya içindeki olayların anlatıldığı bir vesikada " Mahmiye-i Konya'da" veya mahallesi de zikredilirken "Mahmiye-i Konya'da Kuzgunkavağı mahallesi sakinlerinden...."diye başlamaktadır.Beylerbeyine yapılan bir şikayetten sonra,meselenin halli için tayin edilen bir mübaşir,Beylerbeyi adına mahkemede dava açar.Açtığı davada ise " Bilfiil Mirmirân-ı Karaman olan ref'il Kadr ve Azimüş'shan İzzetlü ve Seadetlü Ahmed Paşa Hazretleri tarafından hususi ati'z-zikre mübaşir tayin olunanHasan

Beg'in mübaşeretıyla mahmiye-i Konya sakinlerinden....."diye başlamaktadır.

Konya'ya yakın köylerde geçen olayların anlatıldığı vesikaların başlangıcı da şöyledir : " Mahmiye-i Konya kazasına tâbi Karye-i Gödene sâkinlerinden".Karaman Beylerbeyliği dahilindeki bir kazaya bağlı köylerdeki, olayların konu olduğu vesikalar ise şöyle başlamaktadır: " Eskiil kazasına tâbi Ağcaşehir nâm karye sakinlerinden....."

Vesikaların konusuna göre başlama şekilleri değişmektedir. Davâcı, davâlı ve şahitlerin ifadeleri ile varılan kararı bildiren bir dava incelendiği zaman aşağıdaki hususlar görülmektedir.

Davacıların isimleri sıra ile söylendikten sonra mahkemeye intikal eden davanın görülmeye başlanması sırasında davâcı için "bast-ı merâm ve takrîr-i kelâm idüp " veya "Meclis-i Şer'e gelüp" diye yazılabildiği gibi "Meclis-i Şer'i Şerif'e gelüp, hazır olup....."şeklinde de yazılmaktadır.

Davacının iddiası sonunda " Sual olunub aliverilmesi matlûbumdur....." ifadesini görüyoruz veya başka bir hakkın ortaya çıkması isteniyorsa "Sual olunub mûcib-i şer' icra olunması matlûbumdur"denilmektedir.

Davânın görüleceği yer olan meclis için hürmet gösterilmesi lazım gelen Şer'i Meclis, manasına gelen " Meclis-i Şer'i Hâtır-ı lâzımü't-tevkirde....." cümlesi kullanılmaktadır.

Daha sonra davâlının ismi geçmektedir." İşbu Seyyid Mustafa Çelebi İbnü'l -Ömer mahzarında

Ayrıca " İşbu bâ'isü'l-Kitâb", "İşbu râfi'ül-Kitâb " ifadeleri hem davâcı hem de davâlı için kullanılmaktadır.

Davâcının sözü bittikten sonra " gibbê's-sual ve âkibêl-inkâr"

ibaresini müteakib davâlinın cevâbı yazılmaktadır.Âdil müslümanların şahitliğine baş vurulduğu zaman " ba'del-itîşah udûl-i müsli- minden....." denildikten sonra olaya şâhit olan müslümanların isimleri yazılmaktadır.

Hadiseye şâhit olanların isimleri tamamen yazıldıktan sonra "..... nâm kimesneler liecliş-şehâde Meclis-i Şer'a hâzırân olup isrel-istişah filvâki " denilerek ifadeleri yazılmaktadır.He- men sonra da " Biz bu hususa şâhitleriz,şehâdet dahi ideriz deyu her biri eda-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde " denilmektedir. Bu ifadeyi takiben ise " badetta'dil vet-tezkiye şehâdetleri hay- yız-i kabûlde vakia olduktan sonra " ifadesi ile şahitlerin ifade- lerinin kabul olduğu belirtilmektedir.Şâhitlerin herhangi bir da- va hakkında şâhitlik yapmadan önceki durumları için de "Şer'i şe- rife hâzurûn olub..... ifadesi kullanılmaktadır.Şahitlere haber verilmesinden sonraki ahval için de "liecli'l-ahbâr hâzırûn-ı bil meclis olub " denilmektedir.Şahitlerin ifade verdiklerini bildiren " edâ-i şehâdet idüp....." terimini müteakip davanın hitâm bulduğunu gösteren " Ma vaka bitta'leb ketb olundu ", "Gıbbet-tasdîk ma vaka'bittaleb ketb olundu ", "ba'del hükm ma vaka bittaleb ketb olundu ", "Mahüvel-vâki bit-taleb ketb olundu" gibi ifadeler kul- lanılmaktadır.

Bundan sonra "Filyevm.....", "Tahrîren fi" diye baş- lanarak tarih yazılmaktadır.

Vesikanın son kısmında ise mahkemede bulunan şahitler (Şuhû- dül-hal) in isimlerinin yazıldığı görülmektedir.

Ana kaynak olarak tesbit ettiğimiz 21(C.8)Şer'iyye Sicil Def- terinin tahlili neticesinde elde ettiğimiz bütün neticeleri nazarı dikkate alarak,bunların verdiği imkanlar ölçüsünde,Konya halkının

pek çok yönleri hakkında açıklamalar yapmaya çalışacağız. Diğer bir ifade ile mukayese edilebilir vasıfta olan neticeleri matematik dili ile izah etmeyi deneyeceğiz. Yani bir takım çizelgeler ve tablolar yapmaya gayret edeceğiz.

Defterimizin son 28 sahifesinde bulunan ferman, berat, temessük, hüccet, mektup gibi resmî yazıların hepsi surettir.

Osmanlı vesikalarının her birisinde husûsi formüller bulunmaktadır. Ferman'ın aslında bulunan ve rükünlerinden olan "da'vet" ve "tuğra" sicillerde yer almaz. Böyle vesikalarda "Nişan-ı şerif-i âlişan hükmü budur ki"denilerek nakil ve iblâğ kısmına geçilir.

Tuğradan sonraki rükün olan " elkab " kısmı bazı vesikalar hariç, sicillerde yer almaktadır. Elkab kısmında kendisine belgenin gönderildiği kişi hakkında " sen ki" diye başlar. Çok az da olsa bazı belgelerde elkab kısmı geçmez.

Ferman, emir, hüküm gibi bir vesikanın niçin yazıldığını anlatan yazılış sebebini teşkil eden olayın cereyan şeklini, sebep ve şartlarını bildiren kısma Osmanlı diplomatik dilinde " nakil " ya da " iblâğ ", genel diplomatik terimi olarak " narratio " ya da " expositio " denilmektedir ki bu kısımda veziriazam, vezirlerin veya diğer yüksek derecedeki görevlilerin arz ve raporları, her hangi bir şahsın veya topluluğun ricası, ya da şikâyeti özetlenir, belirtilir,

Nakil ve iblâğ(narratio, expositio) kısmı anlatıldıktan sonra da-ima şu ibareler gelmektedir :

"..... buyurdum ki hükm-i şerifimle vardığında (vusul bulduğunda),.....buyurdum ki hükm-i şerifim vusul bulıcak,.....buyurdum ki hükm-i şerif-i vâcibü'l-ittibâim ile âdemleri vardukta.. .."

Bu ibâreler genellikle,yazı metninin ortalarına düşmektedir ve bir kelime ya da bir harf uzatılarak " hükm-i şerifimle buyurdum ki " dikkat çekmektedir.(15)

Daha sonraki rükünler," hüküm " veya " emir ","te'kid ve tehdid", " tarih " ve " mahall-i tahrir " lerdir.

Padişah tarafından isdâr edilmiş olan belgelerin ikinci grubu,hükümdarın ünvan formülü ile değil,fakat,yazının muhatabının (mürselün ileyh) Osmanlı diplomatik dilinde " elkab " denilen ve o kişiye izâfe edilen sıfatlarla (Latince diplomatik terimi " inscriptio ") başlamaktadır.Padişahın,vezir,beylerbeyi,sancakbeyi v.s.gibi makam sahibi yetkili ve sorumlu görevlilere hitab eden emir ve fermanları ile yabancı hükümdarlara gönderilen alelâde nâmeler,mektuplar bu gurubun içindedir.

Osmanlı devletinde elkab denilen resmi hitab formüllerinin daha imparatorluğun kuruluş devrinde tesbit ve tatbik edildiği anlaşılmaktadır ki,bazı önemli elkab formüllerini Fatih Kanunnâmesi diye adlandırılan " Kanunnâme-i Âli Osman'da (TOEM ilâvesi) kaydedilmiş buluyoruz.Buna göre :

Sadrazam elkâbı : " düstûr-ı ekrem müşir-i mufahham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımu'l-ümem enîsu'd-devletü'l-kâhire celisü saltanatu'z-zâhire müdebbir-i umûri'l-cumhur bir-re'yi's-sâib mütemim-i mehâmil-enâm bilfikri's-sâkib müessis-i cenâbü'd-devletü vel-ikbâl muhassis-ı erkânus-saltanatı vel-iclâl el-mahfufu bi-sunufıl-avâtifıl-melikil-âle vezir-i azam vezirlerin elkabı, genellikle son fıkra çıkarılarak yapılırdı.

15) M.Tayyib Gökbilgin,Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde,Osmanlı Paleoğrafya ve Diplomatik İlimi,İstanbul, 1979,sb70

دستور أكرم مشير أفخم نظام العالم ناظم مناظم الأسم أنيس الدولة القاهرة
جليس سلطنة الزاهرة مدير أمور الجمهور بالرأي الصائب متمم مهام الأنام
بالفكر الثاقب مؤسس جناب الدولة و الإقبال مخصص أركان السلطنة
و الإجلال المخفوف بصتوف العواطف الملك الأعلى وزير أعظم ...

Diğer elkablar : Defterdarların elkabı ; Müfti, Hoca Efendi,
Kadıasker (Kazasker) elkabı ; Yeniçeri Ağası elkabı ; Şehir Emni
ve Reis Efendi (Reisülküttâb) elkabı ; Beylerbeyi elkabı ; San-
cakbeyi elkabı ; Mevâli ve Kadılar (500 akçe alan) elkabı ;
Müslüman Hükümdar ve emîrler için kullanılan elkab ; Çavuşların
elkabı, v. b. elkablar. (16)

Genel olarak Şer'iyeye Sicil Defterleri ve ana kaynağımız
olan 21 (C.8) numaralı defter hakkında verdiğimiz kısa malumat-
tan sonra, bu defterdeki vesikalara dayanarak, Konya'nın iktisadî
ve içtimai yapısını inceleyeceğiz.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

21(C.8) NUMARALI ŞER'İYYE SİCİL DEFTERİNDEKİ BELGE- LERE GÖRE KONYA'NIN SOSYA-EKONOMİK ÇERÇEVESİ

A - İ K T İ S Â D İ Y A P I

I-MÜLK SATIŞI

İslâmiyet, insanları hak yemekten, faize düşmekten, haram ve mekruhlerden korumak için bey' ve şirâ (yani alış veriş) bilgilerini saymış, bu sebeple bu konuya fıkıh kitaplarında çok önem verilmiş, hatta müstakil eserler de yazılmıştır. Həmza Efendi'nin yazdığı "Bey' ve Şirâ Risâlesi " ile bunu açıklayan Müfti İsmail bin Osman'ın Şerhi bunlardan sadece bir tanesidir.(1)

Adı geçen kitapta mevcut bilgilerden, mevzuumuzla ilgili bazı kısımları buraya aktarmakta fayda mülâhaza ediyoruz :

1) Bu eser Abdurreşit Avanöğlü tarafından Vesiletün-Necât (Saadet Yolu) ismiyle derlenen 10 kitap içinde, 5. kitabı teşkil etmektedir. Eser, 1972 yılında İstanbul'da Berekât Yayınları arasında neşredilmiştir. Eserin başında önsözden sonra; Niyet, Sefer, Sefere çıkma, Yolculuğa çıkarken okunacak dua, Çarşı ve pazar âdâbı mevzularını ihtiva eden bir giriş yer almıştır. Bundan sonra da kitapta 3 kısım ve bir hâtimeye yer verilmiştir. 1. Bölümde Bey' ve Şirâ'da (Alış-Veriş) fesaddan ve kerâhetten sakınmak, Ticaretteki âfetler (27 adet günah), Sahih olmayan bey', Selem ile satış; 2. Bölümde Faizden sakınmak, 33 çeşit faiz; 3. Bölümde ise Müzârea ortaklığı (Ortak ekin ekmekte dikkat edilecek hususlar) üzerinde durmuştur. Hâtimede ise Haramlar ve kötü huylar zikredilmiştir; Ayrıca bkz. TH. Juynboll, Bey' md. İA., İstanbul 1961, c. II, s. 581.

Alış-veriş ya mevcut olan gümüş ve altın karşılığında yahut da veresiye olur. Veresiye satış yapılmıca, ileride verilecek paranın zamanı tayin edilmiş olmalıdır. Para verilecek zaman belli olmaz, bilinmezse alış veriş fâsid olur.(2)

Ölçek, tartı ve sayı ile alınmaları, müşteri de ölçmeli, tartmalı ve saymalıdır. Tâ ki yemesi ve başkasına satması helal olsun.

Daima ölçü ile satılan arpa, hurma, göl tuzu gibi şeylerin tartı ile veya götürü olarak kendi cinsine karşılık satmak caiz olmaz. İnsanların değirmende öğütüp de, kile ile un değiştirmeleri bâttıdır.

Tartı ile satılan ikidir : Altın ve gümüş. Bunları ölçü ile veya götürü satmak câiz olmaz. Bunlardan başka şeylerin ölçü, vezin sayı olması insanların örf ve âdetlerine bağlıdır. Mesela, balı, pekmezi, sirkeyi kile ile satmak âdet olsa, ölçü ile cinsi karşılığında satmak, yani değişmek câiz olmaz. Meselâ, pirinci kile ile alıp satmak âdet olsa, kile ile pirinci pirince câiz olmaz. Bölüşmek de böyledir. Yemiş gibi kile ile alınıp satılan şeyleri, sepet, şinik, kalbur ile ölçüp bölüşmek câiz olmaz. Tartarak bölüşmek lâzımdır. Diğerlerini de buna benzetebilirsiniz. Bunda ve değişmede bir tarafta daha çok olup, faiz ihtimali olunca, helallaşmak ile haktan kurtulunur. Ama ölçü ile satılanları, tartarak cinsinden başkasına satarsa, mesela buğdayı tartıp parayla satarsa yahut tartı ile satılanları ölçek ile, cinsinden başkasına satarsa, mesela sirkeyi, pekmezi ölçüp parayla satarsa hepsi caizdir. Lâkin satın aldığı şeyi ölçmek, tartmak veya saymak lazımdır. Çünkü fazla veya eksik olma ihtimali vardır. Fazlası satanıdır. Başkasının malını ondan izinsiz yemek, içmek, satmak

ve kullanmak câiz değildir.Haramdır.Eksik ise , eksik satmış olur bu da haramdır.

Ama sattıktan sonra müşterinin gözü önünde,ölçülse,tartılsa veya sayılsa yetişir.Yemek,içmek ve satmak isteyince tekrar ölçmek,tartmak ve saymak lâzım değildir.Çünkü satıştan önceki ölçme,tartma ve saymaya itibar olunmaz.Müşterinin yanında olsa da böyledir.İcab ve kabulden (sattım ve aldım sözlerinden) sonra tekrar ölçmek,tartmak ve saymak lâzımdır.

Ölçü,tartı ve sayı ile satılanları kararlayıp götürü pazar eylese,satsa,ölçmek,tartmak ve saymak lâzım değildir.Metre ile satılan şeyleri,meselâ,yünlü,pamuklu,ipekli kumaş ve bezleri de toptan satın alsa,satmak,biçmek ve giymek istediği zaman tekrar ölçmeye hacet yoktur.Çünkü kumaştan fazlası müşterinindir.Ancak her bir metresi,meselâ,on liradır derse ölçmek lazımdır.Meselâ,her top 20 metredir.Metresi 10 liradır,derse aldığı topları ölçmek lâzım olur.Çünkü burada fazlası satanındır.Başkasının malını kullanması ve satması helâl olmaz.Ancak fiyatı belli olup satış yapıldıktan sonra müşterinin yanında ölçerse,tekrar ölçmeye lüzum kalmaz.(3)

Tetkik ettiğimiz defterde " teslim-i mebî eyledi " , " ahz-ı semen " , " kabz-ı semen eyledi " gibi tâbirler geçmektedir.

Bey'in sıhhatının şartı,mebî'(satılan şey) ile semen (bedel)-in miktarlarının,sıfatlarının ve teslim olunacak zaman ve yerlerinin bilinmiş olmasıdır.İşte bu şartlar bulunursa alış veriş sahih olur.Biri bulunmazsa fâsîd olur.(4)

3) A.Avanoglu,A.g.e.,s.244-245e

4) A.Avanoglu,A.g.e.,s.241.

Bağ, bahçe, değirmen, dolap, han, otel, atelye gibi gayri menkul olmayıp hayvan, ölçülebilene, tartılabılen ve sayılabılen şeyleri satın alsa, kabz etmeden, yani kendi veya vekili teslim almadan satması caiz değildir. Peygamber efendimiz (Sallallahü aleyhi vesellem) ; " Bir şey satın alınca, kabzetmeden satma " buyurdu ama semende, yani lâzım olan şey'e verilen şey de - ister para, ister inci, ister bakır, ister arpa, ister buğday, ister hayvan olsun - tasarruf yani satmak veya değışmek kabzetsiz câizdir.(5)

Sahih olmayan alışveriş iki kısımdır :

1- Bâtıl olan bey' : Aslı ve sıfatı sahih olmayan alış-ve-rişlerdir. Hiç bir zaman mülk ifade etmez, Yani meb'i (satılan mal), müşterinin malı olmaz..... Kanı, murdar olmuş hayvan etini satmak bătıldır. Hâlen mevcut olmayan şeyi satmak bătıldır. Asla mevcut olmayanı satmak da böyledir.... mütekavvim şeyi satmak bătıldır... semensiz mal satmak da bătıldır.(6)

2- Fâsîd olan bey' : Aslı sahih, sıfatı ise sahih olmayan satıştır. Yani aslına bakılrsa, malı rıza ile satmak sahihtir. Lâkin bir başka şey onu ifsâd ediyor. Meselâ birbirine ödünç para vermeyi şart kılmak gibi.(7)

Mâzisi " meleke " olan sülâsi fiilin, mastarı üç şekilde gelmektedir. " Mülk " , " Melk " , " Milk ". Bu kelime, lügatte; bir şeyi müstakilen zaptetmek demektir. " Mülk " kelimesi, mülkiyet üzere tasarruf olunacak nesne, bir adamın menkul ve gayrimenkul bütün varlığı mânâsına da gelmektedir. Mülkiyet konusu olan şey de " memlûke " diye adlandırılır. Bu kelime özel olarak köle için isim haline gel-

5) A. Avanoğlu, A.g.e., s. 245-246

6) Tafsîlât için bkz., A. Avanoğlu, A.g.e., s. 247

7) Bu konuda geniş bilgi için bkz., A. Avanoğlu, A.g.e., s. 248

miştir." İmlâk " veya " temlik " bir şeyi bir kimseye mülk eyleme mânâsınadır. Mülk sahibine " mâlik " ismi verilir ki çoğulu " mülûk " tur. Özel olarak saltanat sahibi padişahlar için kullanılır.(8)

Mülk kelimesinin ıstılahtaki mânâsına gelince : Vakıf olmayan arazi hakkında kullanılan bir tâbirdir. Mülk araziye sahip olan şahıs tam tasarruf hakkına mâliktir. Araziyi isterse evlâdına miras bırakır, isterse satar, hibe eder veya vakfeyleyebilir.

Bu bölümde Konya mahallelerinde, Konya'ya yakın mevzilerde veya kaza, kasaba ve köylerdeki mülk satışlarına ait kayıtlar yer almaktadır.

Üzerinde çalıştığımız Şer'iyeye Defterinde 223 adet mülk satışı kayıt edilmiştir. Satılan mülkün nev'i isim olarak belirtilmekle beraber fiatları ayrı ayrı değil yekûn olarak yazılmıştır. Meselâ, " 1 tabhane, 1 sofa ve 1 avluyu müstemil mülk 30 esedî kuruşa satılmıştır." cümlesinde olduğu gibi.(9)

Defterimizde bizim tesbitimize göre, Konya'da mülk satışı yapılan 65 mahallenin, ayrıca 49 mevzi, nahiye ve köyün adı geçmektedir.

Mülk satışlarında para birimi olarak daha çok esedî kuruş kullanılmaktadır. Esedî kuruş, üzerinde arslan resmi bulunan Felemenk parası olup, bunlara Türkçe olarak " Arslânî " denilirdi. Osmanlı altınının üçte ikisi kıymetindedir. Kendisi ortadan kalktığı halde ismi yıllarca yaşamıştır.(x) Esedî kuruştan sonra ikinci para birimi olarak akçeyi görüyoruz.

Bunlardan başka mülk karşılığı gümüş (sim)kuşak, buğday, dalyan tüfek, Londra çukası, çakrı dülbend, sarık, sahtiyan gibi kıymet-

8) Geniş bilgi için bkz. Ali Şafak, İslâm Arâzi Hukuku ve Tatbi-ki, İstanbul 1977, s.79 ; Cenânizâde Mütercim Âsım efendi, El-Okyanûsu'l-Basit fi tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhit, Matbaâyı-Osmaniyye, İstanbul 1305, c.III, Meleke Mad.

9) 21(C.8) Ş.D., s.235/3

(x)- M.Z.Pekalin, A.g.e., c.I, s.551; M.Sertoğlu, A.g.e., s.118

li eşya,giyim,kuşam ve süslenme malzemelerinin de kullanıldığını görüyoruz.

21(C.8)No'lu Ş.D'nin 223 vesikasında 40 adedi bulan mülk nev'îlerini,pratik fayda itibâriyle 8 ana guruba ayırdık.1675-1676 yıllarında mülk satışı miktarı toplam 713'tür.Her mülk nev'înin satış adetleri de ayrıca belirtilmiştir.(Bkz.TABLO-I,s.76)

Mülk satışlarını iki bölümde toplayabiliriz :

- a)Arâzi (Bağ,bahçe ve tarla) satışları.
- b)Binâ (Ev ve müstemilâtı ile dükkan)satışları.

a)ARÂZİ(BAĞ,BAHÇE VE TARLA)SATIŞLARI :

Sicil Defterinde,bag satışlarında 3 türlü bağdan bahsedilmektedir.Bunlar tahta bağ,puşta bağ ve erkek bağdır.Bağların alanlarının belirtilemediğini görüyoruz.Fakat cinsleri belirtilirken,sayıları da özellikle açıklanmaktadır.3 tahta bağ,5 puşta bağ,4 erkek bağ gibi.Bazı bağ sahipleri ile yaptığımız görüşmelerde elde ettiğimiz bilgilere göre :

Tahta bağ : Düz bağ.Ayrıca puştalar arasında kalan içi su ile doldurulan bölüm.

Puşta bağ : Ortalama 70 cm.derinlikte iki ark arasında kalan 2,3,4 sıra çubuklar dikilmiş olan bağ şekline puşta bağ denir.Tarlanın yani bağ yapılacak arâzinin uzunluğuna göre puştanın boyu değişir.

Küçükköprü Mahallesi,Hasta Mehmed Sokak,22 No'lu Hasan Hüseyin Birpınar'ın ev bahçesine bitişik,15 puştalık eski bağ yerinde aşağıdaki hususlar tarafımdan tesbit edilmiştir.

Birinci puştanın başlangıcında 1 asma (kurum) hâlen durmaktadır.Puştalardaki çubuklar ise kurumustur.Daha önce bu bağlar devamlı sulandığı için her sene muntazaman üzüm elde edildiği

bildirilmiştir. Bağların sulanması için barajdan gelen sular kesildikten sonra çubuklar kurumuştur. Bağ sahibinden öğrendiğime göre sulama işlemi daha çok sonbaharda yapıldığı halde, budama işleri ilkbaharda yapılmaktadır. Budamadan sonra fırsat bulunursa tekrar sulanmaktadır. Ayrıca sonbaharda bağlar bellenmektedir. Adı geçen mahallede puşta bağların sulandığı zamanlarda, baraj suyu ile gelen tohumlardan meydana gelmiş aliç ve kızılçık türü ağaçlar müşahade edilmiştir.

Yukarıda adı geçen bağın yanındaki Ayarların bağı ise bağ sahiplerinin özel gayretleri ile havuzda toplanan su ile sulanmaktadır. Burada bağın budanmış durumdaki bakımlı şekli ve sulanmış hâli görülmüştür.

Erkek bağ : Puştaları birbirine bağlayan bölüme erkek bağ adı verilmektedir.

Konya'nın mülk satışı yapılan 65 mahallesinden 20'sinde ev ve müstemilâtı yanında bağ satışı yapıldığı görülmüştür. Bu durumdan Konya'nın üçte birine yakın mahalle evlerinin, bağ arasında olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında bağ satışlarının daha çok Konya'ya yakın mevzilerde ve köylerde yapıldığı, tabloları açık olarak görülmektedir (TABLO-II, s.77-92)

Bağ satışı yapılan mahalleler, daha çok kenar mahalleler olduğu için buralarda evlerin sık olmadığını söyleyebiliriz.

Satılan bağların kıymetleri tablolarıdaki fiatlarda açık olarak görülmektedir. Adı geçen tabloda Konya'da şehre yakın mevzilerde ve yakın köylerde yapılan bağ satışlarından bir kısmı üzerinde yaptığımız mukâyesede, şehir merkezinden köylere doğru gidildiğinde, genel olarak fiatların düştüğü müşahade edilmiştir. Konya'da Nişantaşı Mahallesinde, 4 tahta bağ, ağaçlar ve 1 kıta arsa 40 kuruşa sa-

tılırken (10),Kürden mevziinde ağaçlarla birlikte 10 puşta bağ 22 kuruşa satılmıştır.(11)

Konya mahallelerinden,Kalenderhâne Mahallesi yakınında 3 tahta bağ,ağaçlar ve 1 ev 145 esedî kuruş,1 sarık,54 sahtiyan ve miktarını tesbit edemediğimiz ferâce karşılığında,oldukca yüksek bir fiata satılırken(12),aynı mahallede 4 tahta bağ ve 2 dönüm tarla 22 esedî kuruşa satılmıştır.(13) Aynı mahalledeki bu fiyat farkından evin çok kıymetli olduğu anlaşılmaktadır.

Hocacihan Mahallesi Yenice mevziinde 4 tahta bağ,4 puşta bağ ve bir harabe ev 180 dirhem,18 esedî kuruş,1 gümüş kuşak ve 3 rubu' kuruşa satılırken (14)(Bir dirhem-i örfi gümüş yaklaşık olarak 3 gramdır.Bir esedî kuruş;Osmanlı altının üçtü ikisi kıymetindedir.O zamanki kıymetine göre 5 gram gümüş,1 gram altın değerinde olduğu için yaklaşık olarak 180 dirhem 20,25 esedî kuruş değerindedir.¹⁵⁾ yine Hocacihan Mahallesi Yenice mevziinde 3 puşta bağ 14 esedî kuruşa satılmıştır.(16)Görülüyor ki,aynı mahallede satılan bağların tahta ve puşta sayıları üzerinde durulunca,kıymetlerinin birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Konya yakınında bulunan Değirmenderesi'nde 2 tahta bağ,

10) Ş.D.,s.182/2

11) Ş.D.,s.211/4

12) Ş.D.,s.221/1

13) Ş.D.,s.236/3

14) Ş.D.,s.200/3

15) M.Sıddık Gümüş,Tam İlmihâl Seadeti Ebediyye,36.baskı,İstanbul 1986,s.262;Mithat Sertoğlu,Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi,İstanbul 1958,s.118

16) Ş.D.,s.200/1

3000 akçeye (yaklaşık 28 esedî kuruş) satıldığı halde(17), Sahip-
yakası Mahallesiinde 1 tahta bağ 7 esedî kuruşa (18), Çayırbağların-
da 1 kıta bağ 10 esedî kuruşa (19), Harmancık'ta ise 2 tahta bağ
12 esedî kuruşa satılmıştır.(20)

Ayrıca Cerit Mevziinde 2 tahta bağ, ağaçlar ve 1 ev 11 ese-
dî kuruşa satılmıştır.(21) Yukarıda Kalenderhâne Mahallesi yakının-
da 3 tahta bağ, ağaçlar ve 1 evin 145 esedî kuruş, 1 sarık, 54 sahti-
yan ve ferâce karşılığında satılmasından anlaşıldığı gibi iki yer
arasında oldukça yüksek bir fiyat farkı görülmektedir.

Saidili Nahiyesinin Sarayini köyünde 3 tahta bağ, ağaçlarla
beraber 12 esedî kuruşa satılırken (22), Gödene köyünde 3 tahta
bağ 15 esedî kuruşa satılmıştır.(23) Görüldüğü gibi Konya dışın-
da bulunan, iki ayrı yerin fiyat farkı çok azdır.

Belviran kazasının Mescidli köyünde 1 dönüm bağ 43 esedi ku-
ruşa satıldığı halde(24), Hatunsaray'ın Eksel köyünde 1 dönüm bağ,
20 dönüm tarla ile beraber 15 esedî kuruşa satılmıştır.(25) Mes-
cidli köyünde fiyatların çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Konya'da ve Konya'ya yakın mevziilerdeki tarla fiyatlarında
bağ satışlarına nazaran daha fazla bir fiyat farkı görülmektedir.

17) Ş.D., s.261/1

18) Ş.D., s.198/1

19) Ş.D., s.217/1

20) Ş.D., s.188/1

21) Ş.D., s.233/1

22) Ş.D., s.260/1

23) Türkiye'de Meskun Yerler Kılavuzu, c.I, Ankara 1946, s.353;

Ş.D., s.127/2

Ş.D., s.221/4

Ş.D., s.8/1

Konya'nın merkezinde 1 evlek, yani 1/4 dönüm tarla 10 esedi kuruşu satılırken(26), Küçükçayır yakınında 14 dönüm tarla 160 esedi kuruluşu satılmıştır.(27) Kumber denilen yerde biraz daha ucuz olarak 8 dönüm tarla 40 esedi kuruluşu satılmıştır.(28) Harmancık mevziinde ise 8 dönüm tarla 20 esedi kuruluşu.(29) Daha da ucuz olarak Selifar ırmağı başında 8 dönüm tarla 18 esedi kuruluşu satılmıştır.(30) Hüsamalı yakınında ise 10 dönüm tarla 20 esedi kuruluşu satılmıştır.(31)

Kumber'e ve Harmancık'a göre uzak olan Selbasan'da 41 dönüm tarla 40 esedi kuruluşu satılmıştır.(32) Daha da uzak olan Hattunsaray'ın Eksel köyünde 20 dönüm tarla ve 1 dönüm bağ 15 esedi kuruluşu satılmıştır.(33) Konya'dan köylere doğru gidildiğinde tarla fiyatlarının bariz bir şekilde düştüğü görülmektedir.

Mülk satışlarının fiyatlarının düşük veya yüksek olmasında satış sebebi, tarlanın verim durumu ve benzeri sebepler etkili olabilirse de bizim müşahademize göre emlakın merkeze yakınlığı veya uzaklığı fiyatlara büyük ölçüde tesir etmektedir.

26) Ş.D.,s.159/1

27) Ş.D.,s.252/2

28) Ş.D.,s.192/2

29) Ş.D.,s.219/1

30) Ş.D.,s.185/2

31) Ş.D.,s.182/2

32) Ş.D.,s.181/3

33) Ş.D.,s.8/1

b) BİNA (EV VE MÜŞTEMİLÂTI İLE DÜKKÂN) SATIŞLARI :

Konya içinde bulunan mahallelerde yapılan ev ve müstemilâti satışlarının 151 vesikada geçtiğini görüyoruz. Bir kısım mahallelerde satılan mülklerde cinsleri bakımından benzerlik olmasına rağmen, fiyat yönünden oldukça yüksek farklılıklar vardır.

Fiat durumlarını gösteren bazı vesikalarda ev ve müstemilâtını çok pahalı, bazılarında normal bazılarında ise ucuz olduğu görülmüştür.

Hacınesir Mahallesiinde 1 tabhane, 1 kiler, 1 izbe, 1 kıta avlu ve 1 ahır 80 esedî kuruşa satılırken (34), Türbe-i Celâliye Mahallesiinde yukarıda satılanların aynısı 6000 akçe (yaklaşık olarak 56 esedi kuruş) ye satılmıştır. (35) Görülüyor ki Hacınesir Mahallesiinde ev ve müstemilâti çok kıymetlidir.

Şeyh Şemseddin-i Tebrizî Mahallesiinde 2 fevkânî oda, 1/2 yazlık, 1 ahır, 1 avlu, 1 samanlık, 1 mutfak 275 esedî kuruşa satıldığı halde ; (36) Dehbâğhane Mahallesiinde 2 fevkânî oda, 1 fevkânî yazlık, 1 tabhane, 1 kıta avlu ve 1 ahır 100 esedî kuruşa satılmıştır. (37) Satılan mülk cinslerinin birbirine büyük bir benzerlik göstermesine rağmen, iki mahalle arasında üç kata yakın fiyat farkı görülmektedir. Bağrı Mahallesiinde ise 2 oda, 1 fevkânî oda, 1 yazlık, 1 tabhane, 1 kıta avlu, 1 ahır, 1 samanlık 45 esedî kuruşa satılmıştır. (38)

34) Ş.D., s.163/1

35) Ş.D., s.10/1

36) Ş.D., s.256/1

37) Ş.D., s.68/2

38) Ş.D., s.193/3

Cebeci Mahallesiinde 1 fevkâni oda,1 tabhane,1 örtme,1 kıta avlu ve 1 ahırın 35 esedî kuruşa satıldığı anlaşılmaktadır.(39)

Görülüyor ki,yukarıda geçen 4 mahallede satılan mülk cinsleri yönünden benzerlik bulunduğu halde Bağrı ve Cebeci Mahallelerinde fiyatlar oldukça düşüktür.

Şükran Mahallesiinde 1 oda,1 tabhane,1 sofa,1 örtme,1 kiler ve 1 avlu 160 esedî kuruşa satılmıştır (40).Şeyhaliman Mahallesiinde ise 1 dönüm bağ,2 tabhane,1 örtme,1 kiler,2 avlu,1 samanlık ve ağaçlar 140 esedî kuruşa satılmıştır(41).Fakihdede Mahallesiinde 1 ev,1 oda,1 mahsen odası,1 kiler,1 izbe,1 kıta avlu ve 1 ahırın 90 esedî kuruşa satıldığı anlaşılmaktadır (42).Piripaşa Mahallesiinde 1 oda,2 tabhane,1 örtme,1 avlu,1 ahır,2 çardak 115 esedî kuruşa satılmıştır (43).İbnitûtî Mahallesiinde ise 1 oda,1 tabhane,1 sofa,1 kiler,1 avlu,1 ahır 103 esedî kuruşa satılmıştır(44).

Görülüyor ki mülk nevelerinde birkaç değişiklik olmakla beraber,satılanlar sayı olarak aşağı yukarı aynı olduğu halde mahalleler arasında fiyat yönünden küçümsenmeyecek farklar vardır.Yukarıda adları geçen beş mahalleden,mülk nevelerinin en pahalı olduğu yer Şükran Mahallesiidir.İkinci olarak Şeyhâlimân Mahallesiinde fiyatlar daha yüksektir.Sonra da sıra ile Pîripaşa Mahallesi,İbnitûtî Mahallesi ve Fakihdede Mahallesi gelmektedir.

39) Ş.D.,s.224/1

40) Ş.D.,s.48/2

41) Ş.D.,s.259/1

42) Ş.D.,s.264/2

43) Ş.D.,s.170/2

44) Ş.D.,s.159/2

Bu mahalleler arasında, yalnızca Şeyhâlimân Mahallesiinde satılanlar arasında 1 dönüm bağ da bulunmaktadır.

Araştırmamıza esas olan defterde, dükkan satışları ile ilgili 15 vesika bulunmaktadır. Bunlardan 2 vesikada İstanbul'daki, 13 vesikada ise Konya'daki dükkân satışları yer almıştır. Bu dükkân satışları üzerinde mukayeseli olarak düşündüğümüz zaman Depbağhâne Mahallesiinin önemli bir yeri vardır. Zira 13 dükkandan 5'i burada satılmıştır. Adı geçen Depbağhâne Mahallesiinde, dükkan satışı yanında ev ve müstemilâti satışı da yapılmıştır.

Dükkân satışı yapılan yerlerden, Atpazarı yakınındaki Keçeciler mevziinde bir keçeci dükkânın satıldığı ve mevziin çok kıymetli olduğu anlaşılmaktadır. Burada bir keçeci dükkanı 128 esedî kuruşa satılmıştır.(45)

Atpazarıkepisi mevziinde ise 1 dükkan müzâyede usulü ile 64 esedî kuruş ve 1 rubu' kuruşa satılırken (46) aynı mevziide 1 dükkan on gün sonra gene müzâyede usulü ile 65 esedî kuruşa satılmıştır.(47) Kürkçü Hamamı mevziinde 1 külâhçı dükkânı 37 esedî kuruşa satılmıştır.(48) Aynı yerde harabeye yüz tutmuş iki dükkân 15 esedî kuruşa satılmıştır.(49)

Kalealtı mevziinde 1 bakkal dükkanı 28 esedi kuruşa(50);

45) Ş.D .,s.267/1

46) Ş.D.,s.99/1

47) Ş.D.,s.113/1

48) Ş.D.,s. 21/2

49) Ş.D.,s.269/1

50) Ş.D.,s.90/2

Süleymanoğlu dükkanı mevziinde ise 1 dükkan 25 kuruşa (51); Mutaf- lar karşısında da 1 dükkan 3 esedi kuruşa satılmıştır. (52)

Ençok dükkân satışının yapıldığını gördüğümüz Debbaghâne Mahallesiinde 2 dükkân ile 1 oda 117 esedî kuruş ve miktarı belli olmayan bir miktar buğdaysa satıldığı halde ;(53) Aynı mahallede 2 dükkân 37 esedî kuruşa ; (54) Yine Debbaghâne Mahallesiinde 1 dükkân 14,5 esedî kuruşa satılmıştır.(55) Bu mahallede 2 dükkân- la beraber 1 boş arsa da 61 adet sahtiyan mukabilinde satılmış- tır.(56) Adı geçen mahallede 3 dükkânla beraber 1 ambar odası, 1 havuçluk tâbir edilen yer de 160 esedî kuruşa satılmıştır.(57)

Görülüyor ki dükkân fiyatları büyük farklılıklar göstermek- tedir. Debbaghâne Mahallesiinde 2 dükkânla 1 oda 117 esedî kuruşa satıldığı halde, aynı mahallede başka 2 dükkân da 37 esedî kuru- şa satılmıştır. Satış sebeplerini ve dükkânların özelliklerini etraflıca bilmediğimiz için fiyat farkı hakkında kesin hüküm ver- mek güçtür. Gerçi 117 esedî kuruşa satılan 2 dükkânın yanında, 1 oda satılmış olmakla beraber başka bir vesikada aynı mahallede tek oda 31 esedî kuruşa satılmıştır.(58) 2 dükkânın 37 esedî ku- ruşa, satıldığını gördüğümüz vesikada, mirastan kalan dükkânların

51) Ş.D., s. 110/1

52) Ş.D., s. 238/3

53) Ş.D., s. 251/1

54) Ş.D., s. 238/1

55) Ş.D., s. 36/2

56) Ş.D., s. 66/2

57) Ş.D., s. 184/1

58) Ş.D., s. 190/3

vâriseler tarafından satıldığı müşahade olunmaktadır.

Böyle olmakla beraber vârislerin miras olarak kalan malın gerçek değerini bilemedikleri düşünülse bile bu istisnaî bir durum teşkil eder.

Bugünkü Sırçalımescid civarının o zamanlar Debbâğhane Mahallesi olarak anıldığı, o zaman bu mahallenin ticarî faaliyetleri açısından, mühim bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Bu kanaatimizi kuvvetlendiren bir başka sebep ise mahallenin sadece debbağlıkla uğraşmadığı, burada satılan dükkânların arasında kireç dükkânları ve ambarların da bulunmasıdır. Satılan dükkânların isimleri bize o devrin ticarî hayatı ve tutulan meslekler hakkında da ip uçları vermektedir.

Kürkçülük, külâhçılık, debbağlıkla uğraşan ehali bu yolla elde ettikleri ürünleri bu dükkânlarda satmaktadırlar.

Ayrıca aynı cins dükkânların bir arada bulunması belli meslek guruplarının düzenli bir şekilde yerleştiklerini göstermektedir.

Dükkânların elimizdeki mevcut vesikalarda alanları, imar durumu, satanların hangi şartlar altında ve hangi ihtiyaca binaen sattığı, sattıkları kayıt edilmediği için aynı semtteki dükkân satışları arasındaki fiyat istikrarsızlığını anlamak mümkün görülmemektedir.

Satılan dükkânların eski veya yeni olması, büyük veya küçük olması, yol üzerinde veya köhne bir yerde bulunması fiyat durumunu etkileyen sebeplerdir. Ancak satılan dükkânların çoğunun Debbâğhane Mahallesiinde bulunması, buranın o zamanki Konya'da önemli bir ticaret merkezi olduğu fikrini uyandırmaktadır. Bilindiği gibi debbağlık, Türklerin öteden beri çok iyi bir şekilde becerdiği ham de-

ri işlemeciliğin adıdır. Derinin işlendikten sonra kullanma alanı çok geniştir. Gerek insan giyiminin bir parçası, gerek se öbür ihtiyaçlar için dericilik gelişmiştir.

Dericilik hem hayvan koşum takımı için gerekli, hem de insan ihtiyacı için önemlidir. Eski Türk şehirlerinde de çok derici vardı ki meselâ Sayram şehrinde "efükçü" (ayakkabıcı) olduğundan söz edilir. (Sayram Şehri Tarihi, Taşkent 1884, s.18)(59)

Debbağlar ham deri üzerinde çalışırken tüylerini dökmek için kireç kullanmaktadırlar. Debbağhâne Mahallesi de debbağhânelerin yanında, kireç dükkânlarının da bulunması birbiriyle alâkalı satış müesseselerinin bir arada olduğunu göstermektedir. Bunu bugünkü organize sitelerinin o zamanki küçük bir örneği olarak görmek de mümkündür. Keza Atpazarı yakınında keçecilerin faaliyet göstermesi de bu kanaati kuvvetle destekler mahiyettedir.

Derilerin tüylerinin döküldüğü yere debbağhâne denilmektedir. Bugün ise aynı işin yapıldığı yerler tabakhâne diye adlandırılmaktadır. Zamanımızda Konya'da debbağlık yapan bir kaç kişi vardır. Bunlardan biri de Sedirler Mahallesi Orta Mescid Durağı karşısındaki Halim Eker'dir. Adı geçen şahsın, debbağhânesinde çalışan Orhan Usta, kirecin deri sanayiinde nasıl kullanıldığını şöyle anlatmaktadır:

" Ham deri önce suya batırılır. Üç gün bekletilir. Bilâhère kükürten yapılmış 1 kg. zırnık ile 2kg. toz kireç, su ilâve edilerek karıştırılır. Hâsıl olan madde deriye tüysüz tarafından sürülür. 2 saat sonra deri tüylerini bırakır. Kirecin bu muameledeki faydası zırnığın deriyi yıpratmasına mani olmasıdır.

59) Tuncer Baykara, Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Ankara, 1985, s.114

Toz kirec yerine belli oranda merhem kireç de kullanılmaktadır.

Tüyü alınmış deriler,içinde kireçli su bulunan tekne de bir saat kadar döndürülür.Bu işlem derilerin kabarıp kalınlaşmasını temin eder.Kireçli su,aynı zamanda deride görülen kronlama anındaki arızaları da asgarî seviyeye indirmek için kullanılır."

Zamanımızda keçecilik sanatı,Keçeciler Sokağında yürütülmektedir.Daha önce keçecilik mesleğinin çok revaçta olduğunu şimdi ise keçenin yalnızca dağlık köylerde çobanlar tarafından soğuga karşı kullanıldığı bilinmektedir.Zamanımızda keçe yapımının azaldığı,önce sergi olarak kullanıldığı halde şimdi pahalandığı için herkesin yaptıramadığı belirtilmektedir.Ayrıca hayvanlar için yapılan semerlerde de keçe kullanıldığı görülmektedir.

Keçe yapımında suyun önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır.Sıcak suda daha da güzel olduğu için keçecilerin yakın zamana kadar hamamlardan istifade ettikleri bilinmektedir.Hamamdaki muamele için " Keçe pişirmek " tabiri kullanılmaktadır.

Konya'da keçe yapımında ençok kullanılan bir hamam da,Sahipata Türbesi ve Tekkesi yakınındaki Keçeciler Hamamıdır.Bu hamam Konya'nın en eski hamamlarındandır.İki kısımdan meydana gelir ; Biri halkın yıkanmasına,öbürü de keçecilerin keçe yapmasına ayrılmıştır.Bu kısımda keçeciler,sıcak suda keçe döverler,işleri bittikten sonra da öbür kısmına geçerek yıkanırlandı.Hamamın yıkanmaya ayrılmış kısmına küçük bir aralıktan girilir.Soğukluk kısmı oldukça büyüktür.Buradan sıcaklık kısmına geçilir.Sekiz köşeli olan sıcaklık kısmının köşelerinde,üç tane halvet bulunur.Bunların aralarında önü açık üç eyvan vardır.Eskiden bu hamamın bir de kadınlar kısmı vardı.(60)

Keçecilik, yüzyıllardır Konya'da revaçta olan bir meslektir. Şimdi keçe yapımında makina da kullanılmaktadır. **Makinada yapılan kaçolar ayrı özelliğindedir.**

Bir vesikamızda da Mutaflar Çarşısında satılan bir dükkandan bahsedilmektedir. Mutaflar Çarşısının bugünkü Aziziye Caminin karşısında bulunduğu ve burada atlar için torba, kolan ve buna benzer malzemelerin kıldan yapıldığı, tarafımızdan tesbit edilmiştir. Zamanımızda köylerde traktör kullanıldığı için at arabaları azalmıştır. Kıldan yapılan malzemelere olan ihtiyaç da buna bağlı olarak azalmıştır. Bundan dolayı bu meslek sönmeğe uzanmaktadır.

Bize bu dükkân satışlarının gösterdiği bir başka gerçek de şudur : Konya'da bazı mahalle ve mevzii isimleri, o mahallede oturan sâkinlerin uğraştığı mesleğe göre verilmiştir. Bir başka ifade ile aynı mesleği icra eden kişiler, Konya'nın belirli semtlerinde toplanmışlardır. Gerek satılan dükkânların isimleri, gerekse mahalle isimleri Şer'iyeye Defterimizin tutulduğu yıllar olan 1675-1676 senelerinde Konya'da yaşayan insanlarımızın kürkçülükle, keçecilikle, depbağlıkla ve kireçcilikle uğraştığını, bunların alış veriş yaptığını açıkça göstermektedir. Bunların içinde depbağlığın önemli bir yeri vardır. Çünkü, o devirde kullanılan birçok ev eşyası, alet ve edavat depbağlığa dayanmaktadır.

Belge özetleri ve bununla ilgili geliştirdiğimiz tablolar, okuyucuya Konya'nın sosyo-ekonomik yapısı hakkında bir bilgi vermek üzere, ilişikte kaydedilmiştir.

c) MÜLK SATIŞLARINA AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 16 Zilhicce 1086(2 Mart 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray Nahiyesinin Eksel Köyünde vefat eden Mustafa'nın,oğlu Hasan'a intikal eden bağın 12 esedi kuruşa , 20 dönüm tarlanın da 3 esedi kuruşa Mehmed Efendi'ye müzayede ile satılması (8/1)

2) 15 Zilhicce 1086 (1 Mart 1676)

Hatunsaray Nahiyesine bağlı Eksel Köyünde oturan Mehmed bin Hasan,yeri belirtilen 1 samanlık,1 ahır ve 2 kıta avluyu müstemil yerlerini Mehmed Efendiye vaktin raici olan 1500 akçeye sattığı hakkında.(8/2)

3) 20 Zilkâde 1086 (5 Şubat 1676)

Konya'da vefat eden İbrahim'in vârislerinden Receb Bey'in, mülkünü İstanbul'da Veli Bey'e 4000 akçeye satıp,Receb Bey'in kızkardeşi Ümmihan'ın razı olmaması üzerine satışın fesh ve ikâle olduğu:

Receb Bey'in vefatından 12 yıl sonra geri dönülen mülkün Fâti bin Mehmed'e 6000 akçeye satıldığıının tesbit edilmesi üzerine da'vâ açan Mûssa bin Veli'nin da'vâden uzaklaştırıldığına dair da'vâ zaptıdır.(10/1)

4) 21 Zilhicce 1086 (7 Mart 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesinde oturan el-Hac Osman bin Ömer adlı kimse asâleten başka yerde bulunan kardeşi Nurullah'ın vekili olan hanımı Mârdiye elinde bulunan hüccetde sınırları belirtilen ev ve müstemilâtının 3 sene önce Derviş bin Musa'ya 51 esedi kuruşa satılıp ücreti alındığı hakkında.(12/2)

5) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Cemile bin Mehmed'in ve yakınlarının sınırları belirtilen 2

ev ve müstemilatlarının Hasan ve Hüseyin ile Ahmed'e 40 esedî kuruşa satılması hakkında.(13/1)

6) 19 Zilhicce 1086 (5 Mart 1676)

Konya'da Şükran Mahallesinde vefat eden Mehmed bin Nebî'nin, mirasından olan aynı mahallede bulunan 1 tabhane,1 sofa,1 izbe,1 avluyu müstemil mülkünün vârisleri tarafından 29 esedî kuruşa satıldığı hakkında.(15/2)

7) 26 Zilhicce 1086 (12 Mart 1676)

Konya'da Hacı Cemâl Mahallesinde oturan Emine b.Mustafa'nın, yazıda hududu belirtilen evini Derviş Ali b.Elvan'a 3000 akçeye sattığına dair karar.(17/3)

8) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesinde oturan İbrahim Çelebi b.Mustafa'nın,yazıda teferruatı belirtilen evini ve müstemilâtını Şeyh Abdülhalim Efendi'yi 20000 akçeye sattığına dair.(18/1)

9) 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676)

Konya'da Karakayış Mahallesinde oturan Ayşe b.....
...(x) ve yakınları,sınırları belirtilen mülklerini önce Mirza'ya sattıkları halde sonra iki tarafın rızaları ile satışı fesh ve ikâle etmişler,daha sonra Sûhullah b.Yusuf'a 27 esedî kuruşa sahip satış ile sattıkları hakkında.(20/3)

10) 29 Zilhicce 1086 (15 Mart 1676)

Konya'da Şükran Mahallesinde oturan Abdi b.Mustafa'nın,1 bab külâhçı dükkanını el-Hac Mustafa'ya 37 esedî kuruşa sattığına dair hüccet.(21/2)

(x)-Aslı bozuk olduğundan okunamamıştır.

11) 29 Zilhicce 1086 (15 Mart 1676)

Konya'da Karakayış Mahallesiinde oturan İbrahim Halife'nin, 1 kına bağ ve mülhakatını Şaban Halife'ye 57 esedî kuruşa sattığına dair hüccetdir.(22/1)

12) Gurre-i Muharrem 1087 (17 Mart 1676)

Konya'da Şekerfuruş Mahallesiinde oturanlardan Mehmed b.Ahmed'in, hududu belirtilen bağını, 30 esedî kuruşa Nasuh b.el-Hac Osman'a sattığına dair mahkeme zaptı.(24/2)

13) 4 Muharrem 1087 (19 Mart 1676)

Mücellid Mahallesiinde oturan Hasan b.Hamzanın, kendisi için asıl olarak ve kardeşi Mehmed ile ninesi Ümmî için vekâleten, müşterek mülkleri olan, hududu malum ev ve müstemilatını 23 esedî kuruşa Ramazan b.Mustafa'ya sattığı hakkında.(24/3)

14) 2 Muharrem 1087 (17 Mart 1676)

Konya'da Pîripaşa Mahallesiinde oturan Fatma b.Yakubun, hudûdu belirtilen mülkünü Süleyman ve Mehmed'e 1800 akçeye sattığına dair.(25/1)

15) 2 Muharrem 1086 (17 Mart 1676)

Konya'da Çiğnemez Ali Mahallesiinde oturan Süleyman ve annesi Sâliha Hatun tarafından, müşa-i müşterek mülklerinin 4730 akçeye satışına dair karar.(26/1)

16) 26 Zilhicce 1086 (12 Mart 1676)

Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan İsmail b.Veli'nin, hudûdu malum bir kına mülkünü 6500 akçeye mevrûselerinden Saliha'ya sattığına dair hüccetdir.(26/3)

17) 7 Muharrem 1087 (22 Mart 1676)

Konya'da Abdülvehid Mahallesiinde oturan Helil b.Mahmud'un, 1 tabhane, yarım sofa ve 1 avluyu 3000 akçeye sattığına dair mübayaa ilâmıdır.(31/4)

18) 4 Muharrem 1087 (19 Mart 1676)

Konya'da Karskurt ma-Sungur Mahallesiinde oturan Nebi b.Ramazanın, Derviş Receb b.Mustafa'dan satın aldığı mülk'ün kendisine teslim edilmediğine dair şikâyeti ve bu hususta mahkeme kararı(32/1)

19) 7 Muharrem 1087 (22 Mart 1676)

Konya'da Ulurmak Mahallesiinde oturan Sitti b.Hüseyin ve oğlunun, mülklerini 44 esedî kuruşa sattıklarına dair hüccettir.(32/3)

20) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Konya'da Pîripaşa Mahallesiinde oturan Mustafa b.Mevlûd'ün, aynı mahalle sâkinlerinden Hüseyin b.Veli'ye hududu belirtilen mülkünü 31 esedî kuruşa sattığına dair dâvâ zaptıdır.(33/4)

21) 9 Muharrem 1087 (24 Mart 1676)

Konya'da oturan İvaz Beşe b.Haydar'ın 2 kıta bağını, Himmet b.Ali'ye 32 esedî kuruşa sattığı hakkında.(35/2)

22) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Konya'da Bâb-ı Aksaray Mahallesiinde oturan Derviş b.Musa'nın, karısı Fatma'nın vekili olarak Fatma'nın kardeşi Abdülkerim'den hudûdu belli bağı 25 esedî kuruşa aldığına dair hüccettir.(35/3)

23) 10 Muharrem 1087 (25 Mart 1676)

İstanbul'da Molla Gürâni Mahallesiinde bulunan müteaddit ev ve bir dükkanın, sipahi zümresinden Hüsam Bey'e satılmasından sonra, satılan mülkün avarız vakfından olduğu anlaşılınca; mülkün vakıf mütevellilerine, paranın da sahibi olan Hüsam Bey'e iade edildiğine dair dâvâ zaptıdır.(36/1)

24) 11 Muharrem 1087 (26 Mart 1676)

Konya'da Ahmed Dede Mahallesiinde oturan İsmihan b. Mustafa'nın 15 seneden beri mülkü olan deşbağhanede bulunan 12 kireçlik dük-kandan 1 dükkanı 14,5 esedî kuruşa sattığı hakkında.(36/2)

25) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Karakurt me-Sungur Mahallesiinde oturan Nebi b.Ramazan'ın, mülkünü Ebubekir b.Mustafa'ya 26 esedi kuruşa sattığına dair dâvâ zaptıdır.(38/2)

26) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Konya'da Hoca Habib Mahallesiinde oturan Cemile b.Mehmed'in, ev yeri ve 1 tahta bağını 40 esedî kuruşa kardeşi Mustafa Bey'e sattığına dair hüccetdir.(40/1)

27) 15 Muharrem 1087 (30 Mart 1676)

Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesiinde oturan Mehmed b.Osman'ın, mülkünü 160 esedî kuruşa, Mehmed Bey'e sattığına dair dâvâ zaptıdır. (41/1)

28) 15 Muharrem 1087 (30 Mart 1676)

Aksinle Mahallesiinde oturan Hacı Ali Bey'in 4 dönümlük tarlasını aynı mahalleden Mehmed b.İlyas'a 13 esedî kuruşa sattığına dair dâvâ zaptıdır.(41/2)

29) 15 Muharrem 1087 (30 Mart 1676)

Konya'da Pîrî Paşa Mahallesiinde vefat eden Mahmud'un zevcesi ve kızına ait mülkün 10,5 esedî kuruşa Receb b.Himmet'e satıldığına dair dâvâ zaptıdır.(42/1)

30) 17 Muharrem 1087 (1 Nisan 1676)

Konya'da(x) Mahallesiinde oturan Emine b.Piyâle ve Âlime b.Ahmed'in mülklerini 75 esedi kuruşa sattıklarına dair dâvâ zaptıdır.(43/1)

31) 10 Muharrem 1087 (25 Mart 1676)

Seydişehir'de oturan bazı kişilerin 1260 esedî kuruşa sattıkları mülke dair dâvâ zaptıdır.(44/1)

(x)- Aslı bozuk olduğundan okunamamıştır.

32) 20 Muharrem 1087 (4 Nisan 1676)

Konya'da Şükran Mahallesiinde oturan Süleyman Halife b.Mustafa' nın zevcesi Âsiye'nin vekili olan üvey babasının kızı adına Süleyman Halife'den 1 kita bağı,30 esedî kuruşa aldığına dair davâ zaptıdır.(44/2)

33) 19 Muharrem 1087 (3 Nisan 1676)

Konya'da Çalikoğlu Mahallesiinde oturan Memiş b.Hasan'ın,5 evlek tarlasını 28 esedî kuruşa sattığına dair davâ zaptıdır.
(44/3)

34) 18 Muharrem 1087 (2 Nisan 1676)

Konya'da Seyyit Mehmet Çelebi b.Seyyit Ali,kendi bağına bitişik olan ev,boş arsa ve ağaçları müstemil bağıın 51 esedi kuruşa satıldığını öğrenince şuf'a hakkını kullanmış ve satın alan şahsa mezkur parayı tamâmen vererek,mülkü satın almış olduğuna dair davâ zaptıdır.(45/2)

35) 22 Muharrem 1087 (6 Nisan 1676)

Konya'da Şükran Mahallesiinde otururken ölen el-Hac Osman'ın vârislerinden kızı Saime'nin vekili olan kocasının Saimenin hissesine düşen mülkü Seyyit Mustafa Çelebi'ye 20 esedî kuruşa sattığına dair davâ zaptıdır.(48/2)

36) 23 Muharrem 1087 (7 Nisan 1676)

Konya'da Akıncı Mahallesiinde oturan Hüseyin b.İbrahim kendisi için asîl olarak ve kızkardeşi Raziye'ye vekil olarak ortak mülklerini 84 esedî kuruşa el-Hac Şabana sattıklarına dair davâ zaptıdır.(50/2)

37) 25 Muharrem 1087 (9 Nisan 1676)

Konya'da Zincirlikuyu Mahallesiinde oturan Esseyyid Abdullatif Çelebi b.....(x), Mehmed Beşe b.Ali üzerine sattığı mülkün-

den dolayı, şuf'a hakkımızı gözetmedi. iddiasıyla açtığı dâvâda satılan mülkün vakıf olduğu ve vakıfta şuf'a hakkı olamayacağını gösteren dâvâ zaptıdır.(52/2)

38) 19 Muharrem 1087 (3 Nisan 1676)

Konya'da Sadırlar Mahallesiinde oturan Rahime b.Ebubekir, mülk ve müstemilâtını Mehmed Çelebi b.Şabân'ın vekili Mahmud Ağa'ya 70 esedi kuruşa vefa ile sattığına dair dâvâ zaptıdır.(53/2)

39) 27 Muharrem 1087 (11 Nisan 1676)

Konya'da(x)dâr Mahallesiinde oturan ve Kahire'de sipahilik vazifesinde bulunan Abdurrahman Bey b.İbrahim'in, 1 kıta bağını Sefer b.Hüseyin'e 10 esedî kuruşa sattığı hakkında.(53/3)

40) 29 Muharrem 1087 (13 Nisan 1676)

Konya'da Pîr Esed Mahallesiinde oturan Veli b.Şenlik, Pîr Esed Sultan Vakfı'na her sene 6 akçelik mukataa zemini olan mülk ve müstemilâtını Hamza Halife b.Ahmed Halife'ye 7000 akçeye sattığına dair hüccetdir.(55/1)

41) 2 Safer 1087 (17 Mart 1676)

Konya'da Türbe-i Celaliye Mahallesiinde oturan Mustafa b.el-Hac Osman'ın mülk ve müstemilâtını 29 esedî kuruşa Ramsazan b.Ahmed'e sattığına dair hüccetdir.(55/2)

42) 29 Muharrem 1087 (13 Nisan 1676)

Konya'da Şeyh Beki Mahallesiinde oturan Süleyman b.Ali'nin, Veled Efendi Çeşmesi'ne her sene 15 akçe mukataalı mülk ve müstemilâtını 4 esedî kuruşa sattığına dair hüccetdir.(55/3)

43) 30 Muharrem 1087 (14 Nisan 1676)

Konya'da Kalecik Mahallesiinde oturan bir zimminin mülk ve

(x)- Aslı bozuk olduğundan okunamamıştır.

müştemilâtını 2 kardeşine 28 esedi kuruşa sattığı hakkında.(55/4)

44) 5 Muharrem 1087 (20 Mart 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan ve ölen
...(x)ın, vârislerinden olan kardeşi oğullarınının, 3 tahta bağ ve 3
dönüm boş arsadan hisselerine düşen mülklerini 20 esedi kuruşa
sattıkları hakkında.(56/1)

45) 21 Muharrem 1087 (5 Nisan 1676)

Konya'da Käymak Ahmed Mahallesiinde oturan iki kardeşin, Kapan
Hanında bulunan babalarından kalan 1 mahzen odasına bir kimsenin
sahip çıkması üzerine, mahkemeye başvurduklarını ve aynı şahsa 13
esedi kuruşa sattıklarını gösteren dava zaptıdır.(56/2)

46) 3 Safer 1087 (17 Nisan 1676)

Konya'da Abdülaziz Mahallesiinde oturan ve vefat eden bir kim-
senin vârisleri arasında anlaşma sağlandıktan sonra mülk ve müşte-
milâtlarını içlerinden bir şahsa sattıklarına dair dâvâ zaptıdır.
(57/3)

47) 5 Safer 1087 (19 Nisan 1676)

Konya'da Çalıklar Mahallesiinde oturan bir kimsenin, Altınapa
mevkiindeki 5 dönümlük tarlasından 3 dönümünü, hayvanlarını ve ba-
zı eşyalarını başka bir şahsa 10000 akçeye sattığına, ayrıca geri
kalan 2 dönüm tarlasını da hanımına mehr-i müecceline karşılık
4400 akçeye sattığını gösteren hüccetdir.(58/2)

48) 22 Muharrem 1087 (6 Nisan 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı Mahallesiinde oturan 2 şahsın merhum
Sultan Selim Han'ın Karapınar Kasabasıindeki cami-i şerif ve imâ-
ret-i amirelerinin evkâfından olan Belviren kazasına bağlı Mes-

(x)- Aslı bozuk olduğundan okunamamıştır.

cidli köyü sınırındaki 11 kıta kendi tasarruflarında olan tarlaları, sahib-i arz vasıtasıyla Şeyh Ali Efendi'ye tasarruf hakkının 20 esedî kuruşa verildiğine dair hüccettir.(59/2)

49) 5 Safer 1087 (19 Nisan 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı Mahallesinde oturan Marziye b. Osman'ın, vekili olan bir şahıs tarafından, 3 tahta bağ ve müstemilâtının 85 esedî kuruşa satıldığı hakkında.(60/3)

50) 8 Safer 1087 (22 Nisan 1676)

Konya'da Nehr-i Kâfur Mahallesinde oturan bir şahsın, başka bir kimsenin vekiliyle mülkü olan 2 kireçlik dükkanı ve 1 boş arsayı 61 adet sahtiyarla mukayede (trampa) ettiklerine dair hüccettir.(62/2)

51) 14 Safer 1087 (28 Nisan 1676)

Konya'da Sarı Hasan Mahallesinde oturan bir şahsa aynı mahalde otururken ölen başka bir kimsenin, hayattayken 35 esedî kuruşa sattığı ev ve müstemilâtının vârisleri olan hanımı ve oğlu tarafından satılmadığı iddia edilmiştir.

Satın alan şahsın açtığı davâda, âdil müslümanların ifadeleriyle ölen şahsın bahsi geçen ev ve müstemilâtını sattığının anlaşılmasına dair mahkeme hükmüdür.(66/2)

52) 15 Safer 1087 (29 Nisan 1676)

Konya'da Akşemseddin Mahallesinde oturan bir zimminin, Mehmed Bey b. Abdullah'a hudûdu belirtilen mülk ve müstemilâtını 2 sene önce vaktin raiçi olan 6000 akçeye sattığını ve belirtilen meblağın hepsini aldığını bildiren hüccettir.(66/3)

53) 13 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Konya'da Sarı Hasan Mahallesinde oturan bir kadın ve kızının, hudûdu belirtilen 2 adet bağı 18 esedi kuruşa sattıkları hakkında.(67/2)

54) 12 Safer 1087 (26 Nisan 1676)

Depbağhâne Mahallesiinde ev ve müstemilâtının sahibi tarafından,damadına 100 esedî kuruşa peşin olarak satılmasından sonra,satan şahıs tarafından 1 seneliğine 18 esedî kuruşa kiralanması.(68/2)

55) 11 Safer 1087 (25 Nisan 1676)

Konya'da Çifte Nerdüben Mahallesiinde oturan zimmi 2 kadının,müşterek mülkleri olan ev ve müstemilâtını,başka bir zimmiye 26 esedi kuruşa sattıklarına dair davâ zaptıdır.(69/3)

56) 14 Safer 1087 (28 Nisan 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesiinde oturan bir zimminin,oğlunun müslüman olup Mustafa adını almasından sonra Suvirmez adlı köyde bulunan 1 kıta bağını,1 ev ve müstemilâtını,1 hisse bezirhâneyi ve 3 dönüm mülkü adı geçen Mustafa'ya 10 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme hükmüdür.(71/1)

57) 13 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Konya'da Nehr-i Kâfur Mahallesiinde otururken ölen el-Hac Ömer'in vârisleri olarak hanımı,oğlu ve 2 kızı kalmışlardır.Kızların,içinde ağaçlar bulunan 17 parça bağdan hisselerini,ayrıca ev ve müstemilâtından kendi hisselerini,20'şer kuruştan 40 kuruşa kardeşlerine sattıklarına dair hüccettir.(71/2)

58) Mükerrer ; bkz.68/2 Numaralı vesikaya.(71/3)

59) 12 Safer 1087 (26 Nisan 1676)

Konya'da Bağrı Mahallesiinde otururken ölen Ali Beşe'nin hayatta vârisleri olarak 2 hanımı,1 oğlu ve 2 kızı kalmıştır.Kızlarından Emine'nin Meram'da sınırları belirtilen babasından intikal eden mülkünün el-Hac Uveysin ifadesine göre,babasının vefatından sonra Emine küçük iken vasîsi ve amcası Ahmed Beşe tarafından kendisine (1071 Cumâdel-ulâsında) satıldığını söylediğini

ve bu hususta "Hüccet-i Şer'iyye" ibraz ettiğini, kendisinin bu hücceti inkâr ettiğini ve bazı kimselerin aracılığı ile el-Hac Üveys-ten 12 esedi kuruş olarak sulh olduklarını bildiren mahkeme hükmüdür.(72/1)

60) 18 Safer 1087 (2 Mayıs 1676)

Konya'da(x) Mahallesiinde oturan 1 kadının, Burhan Sultan Mezarlığı yakınında sınırları belirtilen 1 ev ve müstemilâtıyla, Hoca Hasan Mahallesiinde(x) Mescidi Vakfına her sene 18 akçe mukataa zemini olan 6 tahta bağı 35,5 esedî kuruşa sattığına dair hüccettir.(73/1)

61) 12 Safer 1087 (26 Nisan 1676)

Konya'da Debbaghâne Mahallesiinde oturan 1 kadının aynı mahal- lede bulunan ağaçlar ve asmayı müstemil 1 kıta bağına 8 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(73/3)

62) 12 Safer 1087 (26 Nisan 1676)

Konya'ya yakın Karaüyük Mahallesiinde oturan 1 kadının, vekili olan oğlu, kadının kocası ve kendi babası olan şahsa Karadığın Kö- yündeki ağaçları müstemil 1 kıta bağı, 3000 akçeyle beraber vere- rek Karaüyükte bulunan 1 kıta bağı, mukayede ve mübadele yoluyla satın aldığına dair mahkeme zaptıdır.(74/2)

63) 20 Safer 1087 (4 Mayıs 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesiinde oturan bir şahsın, mülk ve müstemilâtını 17 esedî kuruşa sattığını gösteren hüccettir.(75/2)

64) 15 Safer 1087 (29 Nisan 1676)

Konya'da Ulurmak Mahallesiinde oturan bir kadının, kız kardeşi-yle müşterek mülklerinden kendi hissesini 15 esedî kuruşa sattığı hakkında.(76/3)

(x) - Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

65) 27 Safer 1087 (11 Mayıs 1676)

Konya'da Sebahân Mahallesiinde oturan bir kadının mülkleri olan arsalar ve Kalenderhâne Vakfına her sene 8 akçe mukataası olan ağaçlar,asmalarla müstemil 5 tahta bağı,kilesi mâlum olmayan buğday ve 140 esedî kuruşa ; ayrıca Derviş Ali adlı şahsın aynı yerdeki 1 ev ve müstemilâtıyla 1 kıta bağını Seyyid Abdullah Çelebiye kilesi bilinmeyen bir miktar buğday ve 20 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(79/1)

66) 26 Safer 1087 (10 Mayıs 1676)

Konya'da Nehr-i Kâfur Mahallesiinde oturan bir şahsın,Konya yakınında Betimiz adlı mevziide,hudûdu belirtilen boş arsa ve ağaçları müstemil 1 tahta ve 3 erkek bağını 23 esedi kuruşa sattığı hakkında.(79/2)

67) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da Sarı Hasan Mahallesiinde bulunan 1 ev ve müstemilâtının,40 esedî kuruşa satıldığı hakkında.(82/2)

68) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da el-Hac Eymir Mahallesiinde oturan 1 şahsın,Konya yakınındaki 1 ev ve müstemilâtını 25 esedî kuruşa sattığını gösteren hüccettir.(85/1)

69) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Zincirlikuyu Mahallesiinde oturan 1 kadının,aynı mahalledeki mülk ve müstemilâtım oğluna 70 esedî kuruşa sattığı hakkında (87/1)

70) 20 Safer 1087 (4 Mayıs 1676)

Konya'da Furgandede Mahallesiinde oturan 1 kadının vekili olan kocasının,Şükran Mahallesiindeki mülk ve müstemilâtını 7 esedî kuruş ve 2 sümüne sattığına dair mahkeme zaptıdır.(88/2)

x) I.H.Konyalı,A.g.e.,s.249'da Sebehon olarak kaydedilmiştir.

71) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesinde oturan ve vefat eden bir şahıstan kalan menzilin, 1071 yılında satılmasından sonra meydana gelen anlaşmazlığın davâciya 4 esedî kuruş verilme suretiyle sulh olunduğunu gösteren davâ zaptıdır.(88/3)

72) 29 Safer 1087 (13 Mayıs 1676)

Konya'da Kerimdede Mahallesinde oturan Ahmed'in kendisi için asıl olarak ve kızkardeşi Rabiânın vekili olarak, ayrıca İsmihanın vekili olan kocası Derviş ile beraber Karaaslan'daki ev ve müstemilâtlarını 27 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(89/2)

73) 6 Râbiülevvel 1087 (19 Mayıs 1676)

Konya'da Şeyh Beki Mahallesi avarızının vakıf mütevellisinin vakfa borçlu olarak ölen bir şahsın borcuna mukâbil oğullarından takas ile aldığı ev ve müstemilâtını tevliyetinden dolayı 40 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme hükmüdür.(90/1) - Bkz.90/3

74) 3 Rebiülevvel 1087 (16 Mayıs 1676)

Konya'da Abdülaziz Mahallesinde oturan bir şahsın, Kale altındaki Bakkal dükkanını sattığı hakkında.(90/2)

75) 5 Rebiülevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da Şeyh Beki Mahallesinde vefat eden bir şahsın, adı geçen mahalle avarızını evkâfına olan borcuna karşılık, oğulları tarafından vakıf mütevellisine 1 ev ve müstemilâtının 38 esedî kuruşa satılması, babalarının borcu olan 18 esedî kuruşun ayrılmasından sonra, kalan 20 esedî kuruşun ölen şahsın oğullarına verildiğini bildiren hüccettir.(90/3) - Bkz.90/1

76) 5 Rebiülevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da Hoşhan Mahallesinde vefat eden bir şahsın vârislerinin aynı mahalledeki mülklerini 18,5 esedi kuruşa sattıkları hakkında.(92/1)

77) 7 Rebiülevvel 1087 (20 Mayıs 1676)

Konya'da Topraklık Mahallesiinde oturan bir şahsın Çifte Ner-
duban Mahallesiindeki sınırları belirtilen 1 evi, 7 esedî kuruşa
sattığına dair hüccettir.(93/3)

78) 4 Safer 1087 (18 Nisan 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı Mahallesiinde oturan bir şahsın sınırları
belirtilen mülk ve müstemilâtını, 35 esedî kuruşa sattığını
bildiren hüccettir.(94/2)

79) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Kerimdede Mahallesiinde otururken ihtiyarlayan ve ak-
lı bozulan bir şahsın, kayyumluğuna tâyin edilen Satılmış b.Beli'nin,
ihtiyarlayan şahsın ihtiyaçlarına sarf etmek için sınırları belir-
tilen 4 puşta bağını, ağaçlarıyla beraber, hâkimin izninden sonra
35 esedî kuruşa sattığına dair hüccettir.(97/1)

80) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Kerimdede Mahallesiinde oturan Hüseyin b.Ali'nin ve-
kili olan kimsenin, Hüseyin'in kardeşi olan Nebi'ye 1 ev ve müste-
milâtını 4 esedî kuruşa sattığına dair hüccettir.(97/4)

81) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'da Mimar Gülek Mahallesiinde oturan iki kadının vekil-
leri olan şahıs tarafından, sınırları belirtilen ev ve müstemilâtı-
nın 25 esedî kuruşa satıldığına dair hüccettir.(98/1)

82) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'da(x) Mahallesiinde otururken ölen bir şah-
sın hanımının vekili tarafından, Atpazarı Kapısı'nın güney doğusun-
daki 1 dükkanın, müzâyede usulü ile 64 esedi kuruş ve dörtte bir
esedî kuruşa satıldığına dair hüccettir.(99/1)

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

83) 14 Rebiülevvel 1087 (27 Mayıs 1676)

Konya'da Sadırlar Mahallesiinde oturan bir kimsenin, sınırları belirtilen mülk ve müstemilâtını 32 esedî kuruşa sattığını, 25,5 esedî kuruş satın alan şahsa borcu olduğundan, kalan 6,5 esedi kuruşu teslim aldığıını bildiren hüccettir.(100/3)

84) 10 Rebiülevvel 1087 (23 Mayıs 1676)

Konya'da Yenice Mahallesiinde oturan bir kadının, mülk ve müstemilâtını 5000 akçeye sattığını gösteren mahkeme zaptıdır.(103/2)

85) 13 Rebiülevvel 1087 (26 Mayıs 1676)

Konya'da Akşemseddin Mahallesiinde oturan bir zimminin, Salıfar adlı yerde bulunan 1 kıta arsa ve müstemilâtıyla, 3 kıta bağını 80 esedî kuruşa, başka bir zimmiye sattığıına dair devâ zaptıdır.(105/1)

86) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'da Hacı Emir Mahallesiinde otururken Ilgın'a yerleşen bülüğa eren genç olan Mehmed b. Mustafa'nın, mülk ve müstemilâtını bir şahsa 25 esedî kuruşa sattığını bildiren hüccettir.(105/2)

87) 27 Safer 1087 (11 Mayıs 1676)

Konya'da Kadıalensah Mahallesiinde oturan bir kadının vekilinin, anne bir kızkardeşinin vekiline, Hocacihan'da bulunan 2 tahta bağı ağaçları ile 17 esedî kuruş ile kilesi bilinmeyen bir miktar buğdaya, ayrıca Zevle Mahallesiinde bulunan ev ve müstemilâtından hissesini 5,5 esedi kuruşa mukabil 4 vekiyye 1 leğen ve 2 Vekiyye 1 bakıra sattığıına dair hüccettir.(106/3)

88) 16 Rebiülevvel 1087 (29 Mayıs 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı Mahallesiinde oturan bir kadının vekilinin, bâzı kimselerin vekili olan şahsa, debbağhânede kadının hibe ettiği mülklerinden kalan mülkü, 40 esedî kuruşa sattığını bildiren hüccettir.(109/1)

89) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Çifte Nerduban Mahallesi vefat eden bir kimse- nin,iki küçük çocuğunun vasîleri olan annelerinin vekilinin,ço- cukların hissesine düşen ve harap olmaya yüz tutmuş mülk ve müş- temilâtlarını,hâkimin izni ve müzayede ile 150 esedî kuruşa sat- tığına dair mahkeme zaptıdır.(109/2)

90) 20 Rebiülevvel 1087 (2 Haziran 1676)

Konya'da Hoca Habib Mahallesi oturan bir şahsın,Süley- manoğlu Dükkanı denilen yerdeki 1 kireçliği 25 esedî kuruşa sat- tığına dair hüccettir.(110/1)

91) 22 Rebiülevvel 1087 (4 Haziran 1676)

Konya'da Çerkab^x Mahallesi oturan zimminin,başka bir zim- miye Denkiş Mahallesi mescidine senede 10 akçe mukataa zemini o- lan,bina ve müstemilâtını 24,5 esedî kuruşa sattığına dair hüccet- tir.(111/2)

92) 19 Rebiülevvel 1087 (1 Haziran 1676)

Konya'da İbni Salih Mahallesi vefat eden bir şahsın,başka bir kimseye olan 46 esedi kuruş ve 12,5 semen borcu için,borçlu- nun çocuklarının vasîsi olan hanımının vekili tarafından Atpazarı Kapısındaki 1 dükkanı müzayede usulü ile,alacaklıya 65 esedi kuru- şa sattığını ve borcundan kalan kısmı aldığını bildiren hüccet- tir.(113/1)

93) 21 Rebiülevvel 1087 (3 Haziran 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesi oturan iki şahsın,Şeyh Sadreddin "kuddise sirruh" Zaviyesi yakınında bulunan arsa ve müş- temilâtıyla 3 tahta bağı,40 esedî kuruşa sattıklarını bildiren hü- ccettir.(113/2)

x) I.H.Konyalı,A.g.e.,s.249'da Çirkab olarak kaydedilmiştir.

94) 27 Rebiülevvel 1087 (9 Haziran 1676)

Konya'da Bağ Evliya Mahallesiinde oturan bir kimsenin vefatıyla, küçük kızına vasi tayin edilen şahsın, müteveffa'nın terikesinin borcuna kâfi gelmediğini bu sebeple, arsa ve bağını Hâkimin izniyle satışa çıkardığını, en son müzâyededede 54 esedî kuruşta kaldığını daha sonra 6 esedî kuruş ziyâdesiyle sattığını bildiren mahkeme kararıdır.(114/1)

95) 28 Rebiülevvel 1087 (10 Haziran 1676)

Konya'da Fakih Dede Mahallesiinde oturan bir şahsın, Sarı Yakub Mahallesiinde oturan başka bir kimseye, hudûdu belli olan 1 kıta boş arsayı 15,5 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(116/1)

96) 28 Rebiulevvel 1087 (10 Haziran 1676)

Konya'da Fakih Dede Mahallesiinde oturan bir şahsın, hudûdu belli olan miras mülkünü başka bir şahsa 25 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(119/2)

97) 2 Rebiulahir 1087 (14 Haziran 1676)

Konya'da Sarı Yakub Mahallesiinde oturan bir şahsın, kendisine ait mülkleri 56 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(121/2)

98) 4 Rebiulahir 1087 (16 Haziran 1676)

Konya'da Hacı Emir Mahallesiinde oturan bir şahsın, komşusunun mülkünü 4500 akçeye satın aldığına dair hüccettir.(122/2)

99) 1 Rebiulevvel 1087 (14 Mayıs 1676)

Konya'da Şeyh Beki^x Mahallesiinde oturan bir şahsın, velisi olan babasının, oğluna ait 2,5 puştâ bağı harabeye yüz tutması sebebiyle 8 esedi kuruşa sattığına dair hüccettir.(122/3)

x) I.H.Konyalı, A.g.e., s.250'de Şeyh Bekir olarak kaydedilmiştir.

100) 20 Rebiulevvel 1087 (2 Haziran 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan bir kadının, hudûdu bilinen mülkünü, kıymetli çuha kumaşlar karşılığında sattığına dair mahkeme kararıdır.(123/1)

101) 12 Zilhicce 1086 (27 Şubat 1676)

Konya'ya bağlı Belvîran'da bulunan Sakarlı Çiftliğini, müstemilât ve hayvanlarıyla Kethûda Şatır Halil Ağa'ya 550 esedî kuruşa sattığına dair, Batı Cezayir Beylerbeyi İsmail Paşa'nın beyanına dair mahkeme kararıdır.(124/1)

102) 29 Rebiulevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Konya'da Kürkçü Mahallesiinde vefat eden bir şahsın vârislerinin mülklerini müzâyedededen sonra daha çok para veren şahsa 33 esedî kuruşa sattıklarına dair mahkeme kararıdır.(124/2)

103) 6 Rebiulahir 1087 (18 Haziran 1676)

Konya'da Kürkçü Mahallesiinde oturan bir şahsın, aynı mahalleden başka bir kimsenin mülkünü, 28 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zabtıdır.(125/3)

104) 2 Rebiulahir 1087 (14 Haziran 1676)

Konya'da Kurugöl Mahallesiinde oturan bir şahsa ait, 20 parça bağın 28 esedî kuruşa bir kadına satıldığına dair mahkeme zabtıdır.(126/1)

105) 5 Rebiulahir 1087 (17 Haziran 1676)

Konya'da Zincirlikuyu Mahallesiinde oturan bir şahsın, başka bir kimseye ev ve bağlarını beraberce mukataa şartlarıyla birlikte 198 esedî kuruşa sattığına dair hüccettir.(126/2)

106) 8 Rebiulahir 1087 (20 Haziran 1676)

Konya'da Cedid-Kurbu-Bürde Mahallesiinde oturan bir kadının, bina ve emlakını 20 esedi kuruşa sattıktan sonra, bu mülkte başka

bir şahsın muayyen hissesi olduğu anlaşılmiş, ancak bu şahsın mülk-
teki hissesini hibe etmesiyle, mülkün satın alan kimseye geçtiği-
nin kabul edildiğini bildiren mahkeme zaptıdır.(128/1)

107) 3 Rebiulahir 1087 (15 Haziran 1676)

Konya'da Hacı Emir Mahallesiinde oturan bir şahsa ait bina ve
emlakı, oğlu 38 esedî kuruşa sattıktan sonra, kalan esedî 10 kuruş
alacağını ödendiğini bildiren mahkeme zaptıdır.(128/2)

108) 9 Rebiulahir 1087 (21 Haziran 1676)

Konya'da Bağ Evliya Mahallesiinde oturan bir kadının vekili-
nin, mülk ve boş arsayı 5 esedi kuruşa sattığına dair mahkeme zaptı-
dır.(128/3)

109) 7 Rebiulahir 1087 (19 Haziran 1676)

Konya'da Sebahan Mahallesiinde oturan iki şahsın, Kumber de-
nilen yerdeki tarlalarını 40 esedî kuruşa sattıklarına dair mah-
keme zaptıdır.(129/2)

110) 2 Rebiulahir 1087 (14 Haziran 1676)

Konya'da Kemâl Garib Mahallesiinde oturan bir şahsın, ev ve müş-
temilâtını 9 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(129/3)

111) 9 Rebiulahir 1087 (21 Haziran 1676)

Konya'da Beyhekim Mahallesiinde oturan bir kadının, ev ve müş-
temilâtını 550 akçeye sattığına dair mahkeme zaptıdır.(129/4)

112) 10 Rebiulahir 1087 (22 Haziran 1676)

Konya'da Zincirlikuyu Mahallesiinde oturan bir şahsın, Emine
adlı kadının vekili olan babasına, 3 puştâ bağ ve müştemilâtını 15
esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(130/2)

113) 9 Rebiulahir 1087 (21 Haziran 1676)

Konya'da İbni Salih Mahallesiinde oturan bir şahsın vekili-
nin, mülk ve müştemilatını 3000 akçeye sattığına dair hüccettir.(131-
3)

114) 10 Rebiulahir 1087 (22 Haziran 1676)

Konya'da Cedid-Kurbu-Bürde Mahallesinde oturan bir şahsın, bir dükkanın yarısını ve geçiş yolunu 8 esedî kuruşa sattığına dair dava zaptıdır.(132/2)

115) 9 Rebiulahir 1087 (21 Haziran 1676)

Konya'da Pürçüklü Mahallesinde oturan bir şahsın ev ve müstemilâtının, 3 sene önce 22,5 esedî kuruşa zimmi bir kimseye satıldığına dair mahkeme hükmüdür.(132/3)

116) 11 Rebiulahir 1087 (23 Haziran 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı Mahallesinde oturan bir kadına ait mülkün, Kürkçü Mahallesindeki başka bir kadına, 2690 akçeye satıldığına dair mahkeme kararıdır.(133/1)

117) 9 Rebiulahir 1087 (21 Haziran 1676)

Konya Kazasına bağlı Saidili nahiyesinin Bozok köyünden bir şahsın, bir kadına hudûdu belirtilen ev ve müstemilâtını, 1 dalyan tüfenk ve 15 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(135/3)

118) 6 Rebiulahir 1087 (18 Haziran 1676)

Konya'da Kerim Dede Mahallesinde oturan bir kadının, mülk ve müstemilâtını 600 akçeye sattığına dair mahkeme zaptıdır.(136/1)

119) 16 Muharrem 1087 (31 Mart 1676)

Konya'da Şemseddin-i Tebrizi Mahallesinde oturan bir kadının, kocasından kalan ve hududları mâlum olan mülkünü 1900 akçeye sattığına dair dâvâ zaptıdır.(137/3)

120) 16 Muharrem 1087 (31 Mart 1676)

Konya'da Çifte Nerdüban Mahallesinde vefat eden bir şahsın, vârislerinin hudûdu bilinen Salifar denilen yerdeki 1 kıta bağı 1600 akçeye sattığına dair dâvâ zaptıdır.(138/1)

121) 16 Muharrem 1087 (31 Mart 1676)

Konya'da Şemseddin-i Tebrizî Mahallesiinde vefat eden bir şahsın, verâseti karısı ve çocuklarına, çocuklarından da bazılarının zamanla ölümüyle diğerlerine kalmıştır. Bağ ve müstemilâtından bazı hisselerin 7600 akçeye, bir kısmının 1584 akçeye, üçüncü bölümün 316 akçeye ve sonuncusununda 2666 akçeye satıldığına dair mahkeme zaptıdır.(138/2)

122) 18 Rebiulevvel 1087 (31 Mayıs 1676)

Konya'da Muhtar Mahallesiinde vefat eden bir kimsenin küçük oğlunun, vasîsinin, Çandır Değirmeni yakınındaki arsa ve bağın harabeye yüz tutması üzerine, hâkimin izniyle 700 esedî kuruşa sattığını ve kendisinin çocukla birlikte göçüp Rumeli'ye yerleştiğine dair mahkeme zaptıdır.(140/1)

123) 18 Rebiulahir 1087 (30 Haziran 1676)

Konya'da.....(x) Mahallesiinde oturan bir kadının, hudûdu bilinen bağ ve müstemilâtını, 10 esedî kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(141/1)

124) 17 Rebiulahir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya'da Kuzgunkevağı Mahallesiinde oturan bir kadının vekilinin, hudûdu bilinen ev ve müstemilâtını, 38,5 esedî kuruşa sattığına dair hüccettir.(142/3)

125) 26 Rebiulahir 1087 (8 Temmuz 1676)

Konya'da İhtiyarettin Mahallesiinde oturan bir kadının, oğluna olan borcu 2000 akçe karşılığında, boş arsayla 1 bağ ve müstemilâtını takas ettiğine dair hüccettir.(149/3)

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

126) 22 Rebiulahir 1087 (4 Temmuz 1676)

İki kadının, ev ve müstemilâtını 170 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(151/1)

127) 29 Rebiulahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Sarı Hasan Mahallesiinde oturan bir şahsın ev ve müstemilâtını 20,5 esedî kuruşa sattığı.(152/2)

128) 29 Rebiulahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan bir şahsın, hüdü mâlum olan bir arsayı 50 esedî kuruşa sattığı.(155/1)

129) 29 Rebiulahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Debbâğhâne Mahallesiinde otururken vefat eden bir şahsın vârislerinin, yeri belirtilen ev, arsa ve 3 tahta bağlarını 150 esedî kuruşa sattıkları.(157/1)

130) 29 Rebiulahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Gökteş Mahallesiinde vefat eden şahsın, vârislerinden kızının başka bir kimse hakkında açtığı davada, Abdürreşid denilen yerdeki 1 ev ve bahçesiyle 3 tahta bağ, el koyduğunu iddia etmesi üzerine, o kimsenin şahitlerin ifadeleriyle mezkur yerleri davacı kadın ve 2 kardeşinden 135 akçe raice rağmen 4800 akçeye satın aldığı isbat etmesi ve kadının davadan men edilmesi.(158/1)

131) 1 Cumadelûlâ 1087 (12 Temmuz 1676)

.....(x)Mahallesi avarızının mütevellisinin, vakfın tarlasını 10 esedi kuruşa sattığı hakkında.(159/1)

132) 3 Cumadelûlâ 1087 (14 Temmuz 1676)

Konya'da İbni Tûti Mahallesiinde otururken vefat eden Yûsuf'un borçlarına yetecek kadar terikesi olmadığından, adı geçen mahalledeki ev ve müstemilâtının, hâkim kararıyla 103 esedi kuruşa satıldığı hakkında.(159/2)

133) 6 Cumadelûlâ 1087 (17 Temmuz 1676)

Konya'da Türk Ali Mahallesinde oturan bir şahsın, istiglal yoluyla mezkur mahallenin mescidinin evkâfı mütevellîsi olan kimseye, ev ve müstemilâtını, 25 esedî kuruşa satıp teslim ettiği ve 1 seneliğine 3 esedi kuruş ve 3 rubu' kuruşa sattığı evi kiralediği.(162/1)

134) 7 Cumadelûlâ 1087 (18 Temmuz 1676)

Hacı Nesir Mahallesinde oturan bir kadının, ev ve müstemilâtını 80 esedi kuruşa sattığına dair mahkeme zaptıdır.(163/1)

135) 27 Rebiulahir 1087 (9 Temmuz 1676)

Konya'da Pîr Esed Mahallesinde oturan bir şahsın, merhum Pîr Esed Sultan Vakfı'na senede 5 akçe mukataa zemini olan mülkünü, 28,5 esedi kuruşa sattığı hakkında.(164/2)

136) 4 Cumadelûlâ 1087 (15 Temmuz 1676)

Konya'da Alacamescid Mahallesinde oturan bir kadının, 2 erkek torununa vasîleri olan anneleri vasıtasıyla 47 esedî kuruş hibe ettiği, ayrıca mezkur mahalledeki ev ve müstemilâtının Hatip'deki 9 tahta bağ ve müstemilâtının altında birini ve bazı eşyaları torunlarının vasîsi olan gelinine, 30 esedî kuruşa sattığını bildiren hüccettir.(165/3)

137) 2 Cumadelûlâ 1087 (13 Temmuz 1676)

Konya'da Akıncı Mahallesinde vefat eden bir kadının vârisleri olan 2 oğlu ve 2 kızının, Kale önündeki bahçeyi taksimden sonra, hisselerini kardeşlerinden birisine sattıkları hakkında.(166/2)

138) 7 Cumadelûlâ 1087 (18 Temmuz 1676)

Konya'da oturan bir zimminin 3 tahta bağının 5 sehminden 4 sehmini 2 zimmiye, 24 esedî kuruşa, 1 sehmini de Hatun adlı zimmi bir kadına 6 esedî kuruşa sattığı hakkında.(168/1)

139) 4 Rebiulevvel 1087 (17 Mayıs 1676)

Konya'da Pîri Paşa Mahallesiinde vefat eden bir kimsenin, vâriselerinden 2 kızının, başka bir şahsın kendilerinin olan ev ve müstemilâtına el koyduğunu ifade edip mahkemeye müracaat ettiklerinde davâlı, mezkur yeri kendileri ve kardeşlerinden 90 esedî kuruşa satın aldığı söylediğinde kabul etmemişler fakat tevassutla 25 esedî kuruş aldıktan sonra sulh oldukları hakkında. (170/2)

140) 16 Cumadelûlâ 1087 (27 Temmuz 1676)

Konya'da Sarı Yakub Mahallesiinde oturan bir şahsın, hudûdu belirtilen ev ve müstemilâtını oğluna 40 esedî kuruşa sattığı, 30 esedi kuruşu teslim aldığı ve kalan 10 esedî kuruşun eğer vefat ederse, techiz tekfini, vesair masrafların yapılması hususunda onu vekil ettiği hakkında. (173/1)

141) 23 Rebiulahir 1087 (5 Temmuz 1676)

Konya'da Ferhûniye Mahallesiinde oturan 2 şahsın, ev ve müstemilâtıyla bağlarını 1 nasraniye 14 esedi ve 1 sülus kuruşa sattıklarına dair . (174/1)

142) 17 Cumadelûlâ 1087 (28 Temmuz 1676)

Konya'da Çifte Nerduban Mahallesiinde oturan bir zimminin, başka bir zimmiye 3 sene önce 25 esedi kuruşa sattığı tabhâne ve izbe-ye ilâveten, aynı yerdeki 1 sofa harabesi ve 1 örtmeyi 18 esedi kuruşa sattığına dair. (174/2)

143) 20 Cumadelûlâ 1087 (31 Temmuz 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan 1 şahsın, aynı mahallede 1 kadının ev ve müstemilâtını 20 esedi kuruşa kendisine sattığını, 5 esedî kuruşunu önceden verip kalan 15 esedî kuruşunu 150 gün sonra ödeyeceği kararlaştırıldığı halde, hâla satılan yerleri teslim etmediğini isbat ettiği, ayrıca bu kadının 5 esedi ku-

ruşu aldığı ikrar etmesine rağmen, aldatıldığı için menzili vermediğini söylemesinden sonra kadının men edildiği.(176/2)

144) 24 Cumadelûlâ 1087 (4 Ağustos 1676)

Konya'da Aksinne Mahallesiinde oturan bir ailenin, mülkleri olan ; Abdürreşid mevziine yakın Hilbette denilen yerdeki 1 ev harâbesi, boş arsa ve ağaçları bulunan, her sene Hz.Şeyh Sadrettin "kudise sirruh " Vakfı'na icâresi olan 7 puştâ bağın 18 esedî kuruşa satıldığı.(179/2)

145) 24 Cumadelûlâ 1087 (4 Ağustos 1676)

Konya'da İbni Kazgan Mahallesiinde oturan 3 kardeşin, Konya'ya yakın Selbasan adlı yerdeki toplam 41 dönüm olan 3 kıta arsaslarını 40 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(181/3)

146) 28 Cumadelûlâ 1087 (7 Ağustos 1676)

Konya'da Nişantaş Mahallesiinde oturan 1 kadın, merhum Şeyh Sadrettin Vakfı'na senede 8 akçe mukataası olan 4 tahta bağ ve müstemilâtını 40 esedi kuruşa, ayrıca Hüsem Ali yakınında bulunan ve Tahta Mescid Vakfı'na senede 8 akçe mukataası olan 10 dönüm tarladaki tasarruf hakkını tefviz bedeli olan esedi 20 kuruşa sattığı hakkında.(182/2)

147) 29 Cumadelûlâ 1087 (9 Ağustos 1676)

Konya'da Debbâğhâne Mahallesiinde vefat eden bir kimsenin borçlarına yetecek terikesi olmadığından vârislerin vekilleri tarafından, akarından, Debbâğhâne Mahallesiinde bulunan 3 kireçlik dükkan, 1 ambar odası ve havuçluk tâbir edilen yerin 12 sehminden 3 sehminin 160 esedî kuruşa satıldığı hakkında.(184/1)

148) 2 Cumadelahir 1087 (12 Ağustos 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde 1 sofa, 1 tabhâne, 1 tahta ambar ve avluyu müstemil mülkün 23 esedi kuruşa satıldığı (184/2)

149) 1 Cemaziyelahir 1087 (11 Ağustos 1676)

Konya'da Abdülaziz Mahallesiinde vefat eden bir şahsın,kalan borcu için menkul malı olmadığından 2 kıta bağ ve 8 dönüm tarlanın vârisleri tarafından 31 esedî kuruşa satılarak borcuna verildiği.
(185/2)

150) 5 Cemaziyelahir 1087 (15 Ağustos 1676)

Konya'da Abdülvahid Mahallesiinde oturan bir kimsenin,Konya dışında Harmancık Mahallesi yakınında Kefeliler Sokağı adlı yerdeki ev,bir miktar boş arazi ve ağaç bahçesini müstemil 4 tahta bağını 20 esedi kuruşa sattığı.(186/3)

151) 23 Rebiulevvel 1087 (5 Haziran 1676)

Konya'da oturan bir hanım,Görden adlı yerdeki 1 tahta bağının yarısını 7 esedî kuruşa,diğer yarısını da 7 esedî kuruşa ayrı ayrı hanımlara satıp ücretini aldıktan sonra bağ ve müstemilâtını satan hanımın kız kardeşi de,aynı yerdeki 1 ev arsası ve boş arazi ve ağaçları müstemil 4 tahta bağını yukarıda 7 esedî kuruşluk bağ alan hanımlardan birisine semenini 12 gün sonra vermek üzere 21 esedî kuruşa sattığı,zamanı gelip ücreti verilmek istenince sattığını inkâr ettiği,fakat mahkeme neticesinde vermeğe mecbur kaldığı hakkında.(187/1)

152) 2 Cemaziyelahir 1087 (12 Ağustos 1676)

Konya'da Harmancık denilen yerde toplam 2 kıta bağın 12 esedi kuruşa satıldığı hakkında.(188/1)

153) 6 Cemaziyelahir 1087 (16 Ağustos 1676)

Konya'da Topraklık Mahallesiinde oturan bir kimse,aynı mahallede bulunan hudûdu mâlum 1 sofa,1 tephâne,1 harâbe ahır ve 1 avluyu müstemil merhum Pîr Esed Vakfı'na,senede 5 akçe mukataası olan mülkünü vaktin raici ile 2700 akçeye sattığı hakkında.(189/3)

154) 7 Cemaziyelahir 1087 (17 Ağustos 1676)

Konya'da Sadırlar Mahallesiinde oturan bir hanımın, Konya'ya yakın(x) adlı yerde boş arsa ve ağaçları müstemil 3 tahta bağı 20 esedî kuruşa sattığı hakkında.(190/1)

155) 7 Cemaziyelahir 1087 (17 Ağustos 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan bir kadın, Debbağhâne Mahallesiindeki 1 odasını, 31 esedî kuruşa sattığı hakkında.(190/3)

156) 10 Cemaziyelahir 1087 (20 Ağustos 1676)

Konya'da Hocacıhan adlı yerde bir kimse anne bir kardeşi ve annesi hakkında açtığı dâvâda, 3 tahta ve 1 erkek bağı annesiyle beraber daha önce satın aldıklarını 1500 akçesini kendisinin verdiğini 1500 akçesini de annesinin verdiğini ifade ederek annesi ve annibir kardeşinin bağı el koyduklarını, yarısının kendisine verilmesini istediğinde, annesinin beraber olmadıklarını söylediğinden dâvâyı açan kişi isbat etmekten âciz kalınca, annesi ve annibir kardeşinin yemin etmeleriyle, kendisine bağın yarısının verilmediği hakkında.(192/2)

157) 14 Cemaziyelahir 1087 (24 Ağustos 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan Fâhrul-mahadimil-kiram Ahmed Çelebi b.el-merhum Arif Efendi tarafından vekil edilen kardeşi Zehrül Mehadim Halil Çelebi Bağrı Mahallesiindeki ev ve müstemilâtını 48 esedî kuruşa sattığı hakkında.(193/3)

158) 16 Cemaziyelahir 1087 (26 Ağustos 1676)

Konya'da İmaret Mahallesiinde oturan bir müslümanın, bir nasraniye ev ve müstemilâtıyla, kilesi belli olmayan buğdayı 65 esedi kuruşa sattığı hakkında.(194/3)

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

159) 17 Cemaziyelahir 1087 (27 Ağustos 1676)

Konya'da Dıh-Hüda^x Mahallesiinde oturan bir kimse, Konya dışın-
da Çiftebuzhâne yakınında bulunan 2 tahta bağ ve müstemilâtını 40
esedi kuruşa sattığı hakkında.(194/4)

160) 18 Cemaziyelahir 1087 (28 Ağustos 1676)

Konya'da Mücellid Mahallesiinde oturan bir kimse, Konya'ya yakın
Karaüyük Mahallesiindeki 2 kıta bağını müstemilâtıyla 20 esedi kuru-
şa sattığı hakkında.(196/2)

161) 19 Cemaziyelahir 1087 (29 Ağustos 1676)

Konya'da Topraklık Mahallesiinde oturan bir kimsenin kendi ka-
rısına hudûdu malum mülkünü 15 esedi kuruşa; ayrıca Paşa Çeşmesi ya-
kınındaki 2 tahta bağ ve müstemilâtını 25 esedi kuruşa olmak üzere
toplam 40 esedi kuruşa sattığı hakkında.(197/2)

162) 19 Cemaziyelahir 1087 (29 Ağustos 1676)

Konya'da Ferhuniye Mahallesiinde oturan Fatma'nın vekili olan
kocasının, Dörtokka denilen yerdeki 3 tahta bağ ve müstemilâtını 50
esedi kuruşa sattığı hakkında.(197/3)

163) 22 Cemaziyelahir 1087 (2 Eylül 1676)

Konya'da Aksinne Mahallesiinde oturan bir kimsenin, Yaka deni-
len yerde sınırları belirtilen 1 tarla ve 1 tahta bağı müstemilâ-
tıyla 27 esedi kuruş ve 3 rubu' kuruşa sattığı hakkında.(198/1)

164) 24 Cemaziyelahir 1087 (3 Eylül 1676)

Konya'nın Nişantaşı Mahallesiinde oturan bir kimsenin, Hocaci-
handa Yenice denilen yerdeki hudûdu malum 1 harâbe ev yeri ve 1
erik ağacını müstemil 4 tahta bağı 27,5 esedi kuruşa bir kadına
sattığına, yine aynı kadına satın alınan bağa bitişik bağın başka
bir hanım tarafından 14 esedi kuruşa satıldığı hakkında.(200/1)

x) İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya 1964, s.250'de Dehi Hüda olarak kaydedilmiştir.

165) 25 Cemaziyelahir 1087 (4 Eylül 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesiinde oturan bir zimminin, hudûdu malum 1 tabhâne, 1 sofa, 1 kiler, 1 kıta avluyu müstemil mülkünü 14 esedî kuruşa bir müslümana sattığına dair.(200/2)

166) 26 Cemaziyelahir 1087 (5 Eylül 1676)

Konya'da Ali Şerbekçi^x Mahallesiinde oturan bir kadın, Hocacihan'da Yenice denilen yerdeki 1 harâbe ev yerini müstemil 4 erkek ve 4 tahta mülk bağıını 180 dirhem, 1 gümüş kuşak, 18 esedî kuruş ve 3 rubu' kuruşa sattığı hakkında.(200/3)

167) 22 Cemaziyelahir 1087 (1 Eylül 1676)

Konya'da Kerimdede Mahallesiinde oturan bir kimsenin, hudûdu bilinen Uluırmak-Arapöldüren denilen yerde 1 kıta boş yeri ve 3 tahta bağıını 70 esedî kuruşa sattığı hakkında.(204/1)

168) 20 Cemaziyelahir 1087 (30 Ağustos 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray Nahiyesinin Görülmene köyünde oturan bir kişinin, hududları bilinen 1 tabhâne, 1 oda, 1 ahır, 1 samanlık, 1 ahır odası, 1 örtme, 1 hanay, 1 çeraş damı ve avluyu müstemil mülkünü ve tasarrufu altında bulunan tarlalarındaki hakkını, sipahi vergisi alana ait olmak üzere 5 esedî kuruşa sattığı hakkında.
(204/2)

169) 6 Recep 1087 (14 Eylül 1676)

Konya'da Aksinne Mahallesiinde oturan bir kadının, vekili vasiyasıyla, Yenice Mahallesiinde bulunan 1 sofa, 1 tabhâne, 1 kıta avlu ve ağaçları müstemil mülkünü 15 esedî kuruşa sattığı hakkında.(211/2)

170) 10 Recep 1087 (18 Eylül 1676)

Konya'da Fakih Dede Mahallesiinde oturan bir kimsenin, aynı mahallede bulunan 1 sekafsız ahır duvarı, 1 oda ve 1 avuluyu müstemil mülkünü 35 esedî kuruşa sattığı hakkında.(211/3)

x) İ.H.Konyalı, A.g.e., s.250'de Ali Şerbetî olarak kaydedilmiştir.

171) 11 Recep 1087 (19 Eylül 1676)

Konya'da Kasap Sinan Mahallesiinde oturan bir kimse, küçük oğ-
lunun ağaçları müstemil hibe edilmiş mülkü olan 10 puşta bağını,
nafaka zaruretinden ve mühim masraflar sebebiyle 22 esedî kuruşa
sattığı hakkında.(211/4)

172) 5 Recep 1087 (13 Eylül 1676)

Konya'da Çıralı Mescid Mahallesiinde oturan bir şahsın, vefa-
tından sonra mirası taksim edildikten sonra, mirasçılardan birisi
Selifar adlı yerdeki 1 kıta bağı tamâmen zabt etmiş, daha sonra his-
sedarlar hisselerine 4'er esedî kuruşa zabt edene sattıkları hakkın-
da.(212/1)

173) 6 Recep 1087 (14 Eylül 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesiinde oturan bir kimse, Sudir-
hemi Nahiyesine bağlı Hatip'de Yazıbağları adlı yerde bulunan, 1 adet
zerdâli ağacını müstemil 1 kıta ve aynı köyde bulunan 1 ev ve 1 ört-
meden her birinin yarı hisselerini, ayrıca ağaçları müstemil 1 kıta
bağ ki hepsi 2 kıta bağı, bütün hukûku ile 44 esedî kuruşa, yine ay-
nı köyde Bük denilen yerdeki 1 kıta tarlayıda 4 esedî kuruşa sat-
tığı hakkında.(212/2)

174) 10 Recep 1087 (18 Eylül 1676)

Konya'da İbni Tuti Mahallesiinde oturan bir hanımın, Karaüyük
Mahallesiinde hudûdu bilinen 2 ev, 1 parça boş arsa, harman yeri, ağaç-
lar ve aslı hibe olan 1 tahta bağı 61 esedî kuruşa sattığı hakkın-
da.(216/2)

175) 10 Cemaziyelahir 1087 (20 Ağustos 1676)

Konya'da vefat eden bir kimsenin, üzerinde başka bir kimsenin
1000 esedi kuruş alacağı olup terikesi borcuna kâfi gelmediğinden,

borçunun Türkali Mahallesiinde bulunan yerinin, müstemilâtıyla 30 esedî kuruşa, ayrıca Çayırbağlarındaki 1 kıta bağının, 10 esedî kuruşa olmak üzere toplam 40 esedî kuruşa, borçunun üvey annesine satıldığı hakkında.(217/1)

176) 11 Recep 1087 (19 Eylül 1676)

Konya'da Hacı Cemal Mahallesiinde oturan bir kimsenin, Şeyh Âliman Mahallesiinde bulunan 1 sofa, 1 tabhâne, 1 örtme, 1 avlu ve ağaçları müstemil mülkünü 6 yıl önce 9200 akçeye sattığına ve bunu mahkeme huzurunda ikrâr ettiğine dair.(218/1)

177) 13 Recep 1087 (21 Eylül 1676)

Konya'da Seydi Veri Mahallesiinde vefat eden bir kimsenin, mirâsı, karısı ve küçük kızlarına kaldıktan sonra, 1 ev, 1 avlu, boş arsa ağaçlar ve 5 tahta bağın 15 yıl önce vesîleri tarafından 80 esedî kuruşa satışına itiraz edilmesi üzerine tavassut edilerek 12 esedî kuruş daha alınıp sulh oldukları hakkında.(218/2)

178) 12 Recep 1087 (20 Eylül 1676)

Konya'da Polatlı Mahallesiinde, Mescid-i Şerif Evkâfının hâlen mütevellîsi bulunan bir kimse, mahallede hudutları bilinen 3 ev harâbesi ve 1 kıta boş arsayı, vakfın faydası için 10 esedî kuruşa sattığı hakkında.(218/3)

179) 14 Recep 1087 (22 Eylül 1676)

Konya'da(x) Mahallesiinde oturan bir kimse, hudutları bilinen Harmancık denilen yerdeki 8 dönüm tarlasını, 20 esedî kuruşa sattığı hakkında.(219/1)

180) 17 Recep 1087 (25 Eylül 1676)

Konya'da Depbağhâne Mahallesiinde oturan bir kimse, Kalender-

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

hâne Mahallesi yakınında hudûdu bilinen 1 ev ve ağaçları müstemil 3 tahta bağı bir yeşil.....(x),1 çuka ferâce,1 sarık ve 54 sah-tiyanla 145 esedî kuruşa sattığı hakkında.(221/1)

181) 21 Recep 1087 (29 Eylül 1676)

Belviran Kazasına bağlı Mescidli köyünde 1 dönüm bağıın 43 esedî kuruşa satıldığı hakkında.(221/4)

182) 18 Recep 1087 (26 Eylül 1676)

Konya'da Ferhuniye Mahallesinden olup,Türkali Mahallesinde 1 tabhâne,1 sofa,1 oda, 1 örtme,1 avluyu müstemil mülkü bulunan bir kimsenin,50 esedî kuruşa sattığı hakkında.(222/1)

183) 11 Cemaziyelahir 1087 (21 Ağustos 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesinde oturan bir kadın,Ce-beci mahallesindeki 1 tabhâne,1 ahır,1 fevkâni oda,1 avluyu müş-temil mülkünü 35 esedî kuruşa sattığı hakkında.(224/1)

184) 24 Recep 1087 (2 Ekim 1676)

Konya'da Vıralı Mescid Mahallesinde bulunan müteaddit ev ve 1 avlunun bulunduğu mülkün,14 esedî kuruşa istiğlâl yolu ile satıl-dığı ve satan kimse tarafından 1 yıllığına 2 esedi kuruş ve 8 akçe-ye kirâlandığı hakkında.(225/3)

185) 25 Recep 1087 (3 Ekim 1676)

Konya'da Aklan Mahallesinde vefat eden bir kimsenin vârisle-rinin,aralarında terikelerini taksim ettikten sonra içlerinden bi-risinin hudûdu belirtilmeyen gayri menkul hisseleri,sırasıyla 200 semene,12 esedî kuruşa,diğer bir hisseyi de ayrıca 5 esedî kuruşa kardeşlerinden ve kız kardeşlerinden satın aldığı hakkında.(226/1)

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

186) 25 Recep 1087 (3 Ekim 1676)

Konya'da Aklan Mahallesiinde bulunan 1 köhne kiler,1 çatısız ahır,1 fevkâni köhne oda ve 1 avluyu müstemil " Altun Hatun " evi demekle tanınan müstakil evin,25 esedi kuruşa satıldığı hakkında. (226/2)

187) 25 Recep 1087 (3 Ekim 1676)

Konya'ya bağlı Sudirhemi nahiyesine bağlı Hubanlar adlı köyde bulunan 2 ceviz ağacının,20 yıl önce 70'şer akçeye rayiç iken 600 akçeye satın alındığı halde,satın olan kimsenin tasarrufuna mani olunması üzerine satan kimsenin bu durumdan men edildiği hakkında.(227/1)

188) 27 Recep 1087 (5 Ekim 1676)

Konya'da Hoca Habib Mahallesiinde oturan bir kimse,Gödene Köyünde bulunan 3 tahta mülk bağı 15 esedi kuruşa satın aldığı halde, zabtına mani olunması üzerine,açtığı davada satan kimsenin müdehalede men edildiği hakkında.(227/2)

189) 28 Recep 1087 (6 Ekim 1676)

Konya'da Aksinne Mahallesiinde 1 tabhâne,1 oda ve 1 avluyu müstemil yerin 8 esedi kuruşa satıldığı hakkında.(228/1)

190) 5 Şaban 1087 (13 Ekim 1676)

Konya'da.....(x) Ahmed Mahallesiinde oturan bir kimse,Konya'ya bitişik Cerid denilen yerde hudûdu bilinen,Kadı İzzeddin Vakfına her yıl 6 akçe icâre zemini olan 1 ev ve ağaçları bulunan 2 tahta bağını,15 esedi kuruş ve 1 semene sattığı hakkında.(233/1)

191) 7 Şaban 1087 (15 Ekim 1676)

Konya'da Debbaghâne Mahallesiinde oturan bir şahsın Pürçüklü

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

Mahallesindeki hudûdu belli ev ve müstemilâtını, diğ^{er} bir kimseye 6720 akçeye sattığı hakkında.(233/3)

192) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da Topraklık Mahallesinde oturan bir hanım aynı Mahallede bulunan 1 ev ve avluyu müstemil müstakil mülkünü, 3500 akçeye sattığı hakkında.(235/2)

193) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da İbni Salih Mahallesinde bulunan 1 tabhâne, 1 sofa ve 1 avluyu müstemil mülkünü, 30 esedî kuruşa satıldığı hakkında.(235/3)

194) 11 Şaban : 1087 (19 Ekim 1676)

Konya'da Sinanperâkendesî Mahallesinde oturan iki kimsenin, Kalendarhâne Mahallesinde bulunan 2 dönüm tarlayı müstemil şirket üzere mülkleri olan 4 tahta bağlarını, 22 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(236/3)

195) 10 Şaban 1087 (18 Ekim 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı Mahallesinde vefat eden bir hanımın, vâriseleri olan 1 kızı ve 1 kız kardeşinin, Debbâğhanede bulunan 2 ki-reçlik dükkanı 37 esedî kuruşa satın hisselerini aldıkları hakkında.(238/1)

196) 11 Şaban 1087 (19 Ekim 1676)

Konya'da İbni Şahin Mahallesinde vefat eden bir kimsenin, 4 kızının işlerini görmeğe vazifelendirilen bir hanım, vasîleri olduğu kızların Mûtaflar Çarşısında hudûdu belli dükkanını, ehli vukûfun tahminlerine göre 3 esedî kuruşa sattığı hakkında.(238/3)

197) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da Sadîrlar Mahallesinde vefat eden bir kimsenin, vâseti vârislerine kalıp, taksimden önce varislerden birinin de vefat etmesi üzerine, onun hisseside vârislere kaldıktan sonra geri kalan

vârislerden iki kişinin, hisseleri olan hudûdu belli 1 kıta bağ yerini 4 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(240/1)

198) 19 Şaban 1087 (27 Ekim 1676)

Konya'da Şeyh Âliman Mahallesinde vefat eden bir kimsenin, küçük bir oğlu ile küçük bir kızının işlerini yürütmek üzere vasi tayin edilen bir zât, adı geçen mahallede hudûdu belli mezkur 2 çocuğun 1 tabhâne, 1 samanlık ve 1 avluyu içine alan evlerini, nafaka ve giyecekleri için bir başka kimseye ehl-i vukufun kıymetlendirme ve tahminine göre 12 esedî kuruş ve $\frac{3}{4}$ kuruşa sattığına dair.
(240/2)

199) 20 Şaban 1087 (28 Ekim 1676)

Konya'da Pirî Paşa Mahallesinde oturan bir zât oğlunun kendisine 30 esedî kuruş kar verdiğini söyleyip talep etmesi üzerine yazıda hudûdu belirtilen 1 sofa ve 1 avluyu içine alan evini mezkur meblağ mukabilinde O'na verdiği hakkında.(245/2)

200) 22 Şaban 1087 (30 Ekim 1676)

Konya'da Aklan Mahallesinde oturan bir şahsın, hudûdları bilinen boş arsa, ağaçlar ve 9 tahta bağını 160 esedî kuruşa sattığı hakkında.(247/2)

201) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da Pir Esed Mahallesinde oturan bir şahsın, hudûdları bilinen boş arsa, ağaçlar ve 9 tahta bağını 160 esedi kuruşa sattığı hakkında.(248/2)

202) 31 Şaban 1087 (8 Kasım 1676)

Konya'da Kalenderhâne Mahallesinde oturan bir hanımın vekili, Debbağhânede bulunan hudûdu bilinen 12 kireçlik bir kate dükkanından 3 kireçliğini, 117 esedî kuruş ve miktarı kendilerince bilinen buğday ile sattığına dair.(251/1)

203) 3 Ramazan 1087 (9 Kasım 1676)

Konya'da Şeyh Osman Rumî Mahallesiinde oturan bir kimse, hudûdu bilinen 1 sofa, 1 tabhâne, 1 oda, 1 ahır, 1 samanlık yerlerini ve 1 harâbe örtmeyi ve 2 kıta avluyu müstemil menzilin yarı hissesini, 56 esedî kuruşa kardeşine sattığı hakkında.(252/1)

204) 3 Ramazan 1087 (9 Kasım 1676)

Konya'da Şeyh Âliman Mahallesiinde bir kimse hudûdu bilinen Küçük Çayır yakınındaki 14 dönüm tarlasını kardeşine 160 esedî kuruşa sattığı hakkında.(252/2)

205) 3 Ramazan 1087 (9 Kasım 1676)

Konya'da İmâret Mahallesiinde oturan bir kimsenin, 2 tabhâne, 1 oda, 1 sofa, 1 ahır ve 1 avluyu müstemil yerlerini 100 esedî kuruşa sattığı hakkında.(252/3)

206) 1 Şaban 1087 (8 Ekim 1676)

Konya'da merhum Şeyh Şemseddin Tebrizî Mahallesiinde bulunan, hudûdu bilinen 1 mutfak, 1 ahır, 1 samanlık, fevkâni 2 oda, yarım yazlık ve 1 avluyu müstemil mülk ve menzillerin 275 esedî kuruşa satıldığı.(256/1)

207) 22 Şaban 1087 (30 Ekim 1676)

Konya'da ölen bir kimsenin mirası oğluna, kızlarına ve karısına intikal etmiş, Nefise Hatun Sarayı adlı köyde hudûdu bilinen 1 kıta bağını, ihtilâfa sebep olması üzerine şahitler bu bağın 750 akçeye daha önce satıldığını ifade ettikten sonra, bağı alanın tekrar 2000 akçeye sattığının anlaşıldığı hakkında.(257/2)

208) 13 Ramazan 1087 (19 Kasım 1676)

Konya'ya bağlı Sudirhemi nahiyesinin Hatib köyünde oturan bir kimse aynı köyde bulunan 1 bâdem, 1 zerdâli ağaçlarını müstemil 1 kıta bağı vaktin rayici olan 700 akçeye sattığı hakkında.
(258/1)

209) 13 Ramazan 1087 (19 Kasım 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesi^{nde}nde oturan bir kimse, Uluirmak Mahallesi^{nde}nde Pirebi Sultan yakını^{nda}nda hudûdu malum 6 dönüm tarlayı, 16,5 esedî kuruşa sattığı hakkında.(258/2)

210) 15 Ramazan 1087 (21 Kasım 1676)

Konya'da Şeyh Âliman Mahallesi^{nde}nde oturan bir kimsenin, hudûdu malum 2 tabhâne, 1 kiler, 1 samanlık, 1 örtme, 2 avluyu ve ağaçları ve 1 dönüm bağı müstemil mülkünü, 1 yıl önce sattıktan sonra 10 esedî kuruş alacağı olduğunu iddia etmiştir. Alıcının gösterdiği şahitler ifadelerinde, önce 150 esedi kuruşa satışın yapıldığını sonra alıcının ikâle istediğini, tekrar 150 esedî kuruşa anlaşmalarını ve satıcının alacağını kalmadığını belirtmesinden sonra, satıcının alacağını kalmadığının anlaşıldığı hakkında.(259/1)

211) 17 Ramazan 1087 (23 Kasım 1676)

Konya kazasına bağlı Sâidili nahiyesinin Sarayini köyünde oturan bir kimsenin, aynı köyde bulunan hudûdu malum ağaçları müstemil 3 tahta bağını kızına 12 esedî kuruşa sattığı hakkında.(260/1)

212) 16 Ramazan 1087 (22 Kasım 1676)

Konya'da Şükran Mahallesi^{nde}nde oturan bir kimsenin, Sarıyakub mahallesi^{nde}nde hudûdu malum evleri ve avluyu müstemil menzilden 5 sehinden 2 sehimi, kendisine ait olduğunu iddia ettikten sonra 45 esedî kuruşa kardeşleriyle beraber sattıklarının şahitlerin ifadeleriyle anlaşıldığı hakkında.(260/2)

213) 14 Ramazan 1087 (20 Kasım 1676)

Konya'da Abdülvehid Mahallesi^{nde}nde oturan bir kadın ve kardeşleri, hudûdu malum Değirmenderesinde bulunan 2 kıta bağlarını, 3000 akçeye sattıkları hakkında.(261/1)

214) 18 Ramazan 1087 (24 Kasım 1676)

Konya'da Fakih Dede Mahallesiinde oturan bazı kimselerin, aynı mahallede hudûdu malum 1 kiler, 1 oda, 1 ahır, 1 ahır odası, ahır içinde 1 ev, 1 izbe ve 1 avluyu müstemil mülklerini, 8 esedî kuruşu peşin olmak üzere, 90 esedî kuruşa sattıkları ve kalan 82 esedi kuruşun borçtan dolayı başka bir şahsa havâle edildiğinin tasdiki hakkında.(264/2)

215) 15 Ramazan 1087 (21 Kasım 1676)

Konya'da Hoca Habib Mahallesiinde vefat eden bir kimsenin, vârisleri ve vârislerinin vasi ve vekilleri, terikenin borca kâfi gelmemesi sebebiyle Keçeciler Sokağında Atpazarı Kapısı yakınında bulunan 1 keçeci dükkanını, 128 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(267/1)

216) 13 Ramazan 1087 (19 Kasım 1676)

Konya hâricinde Karaüyük Mahallesiinde vefat eden bir kimsenin, vârisleri olan amcazâdeleri adı geçen mahallede bulunan hudûdu malum 3 ev ve ağaçları müstemil mülküyle beraber, Mevlâna Celâleddin Vakfına, yılda 50 akçe icâre zemini olan 1 kıta bağı, 70 esedî kuruşa sattıkları hakkında.(267/2)

217) 27 Ramazan 1087 (3 Aralık 1676)

Konya'da Şükran Mahallesiinde oturan bir şahsın, Kürkçü Hamamı yakınında bulunan harabeye yüz tutmuş, Hoca Süleyman Vakfına mukataası olan 2 dükkanı, 15 esedî kuruşa sattığına dair.(269/1)

218) 21 Muharrem 1087 (5 Nisan 1676)

Konya'da Ferhuniye Mahallesiinde oturan bir hamım, aynı mahallede bulunan hudûdu malum 1 tabhâne, 1 oda, 1 kenef ve 1 avluyu müstemil menzilini, vaktin rayici olan 3612 akçeye sattığı hakkında.
(269/2)

d) KONYA'DA 1675-1676'DA MÜLK SATIŞ NEV'İLERİ VE MİKTARI

TABLO - I

Mülk Nev'i Grup No'su	Mülk Nev'ileri	Satış Adetleri	Toplam
1	(1)Tarla,(2)arazi,(3)bahçe	(1)15+(2)3+(3)4 =	22
2	(1)Tahta bağ,(2)puştabağ,(3)erkek bağ,ve kürum	(1)65+(2)13+(3)17 =	95
3	(1)Ağaçlar,(2)çayırılık	(1)76+(2)4 =	80
4	(1)Avlu,(2)havuz,(3)su kuyusu,(4)çerağ demı, (5)odunluk,(6)kenef	(1)93+(2)1+(3)2+(4)1+ (5)1+(6)2 =	100
5	(1)Arss,(2)bina,(3)ev,(4)dükkan	(1)50+(2)5+(3)4+ (4)15 =	113
6	(1)Oda,(2)harim,(3)fevkâni oda,(4)mahsen o- desı,(5)ahır odası,(6)yazlık,(7)fevkâni yaz- lık	(1)47+(2)1+(3)8+(4)2+ (5)2+(6)5+(7)3 =	68
7	(1)Tabhâne,(2)örtme,(3)kiler,(4)hane,(5) mutfak,(6)izbe,(7)sofa,(8)anbar odası,(9) anbar	(1)68+(2)3++(3)16+(4) 1+(5)2+(6)16+(7)38+ (8)1+(9)2 =	178
8	(1)Ahır,(2)ahır sekisi,(3)develik,(4)saman- lık,(5)çardak,(6)bezirhâne	(1)38+(2)2+(3)2+(4)12+ (5)1+(6)1 =	56
G E N E L T O P L A M			713

1675-1676 YILLARINDA KONYA VE HAVALİSİNDE MÜLK SATIŞLARI TABLO-II

Sıra No	Sicil Sayfa No	Mülkün Yeri	BAĞ		MÜLK NEVİLERİ														FIAT		AÇIKLAM.																					
			TAHTA	PUS	ERKEK	TARLA	ARAZI	BAHÇE	ARSA	DÜKKAN	BİNA	EV	ODA	HARM	FEVKANI	MAHZEN	KAHIR	YAZLIK	EVKANI	TABHANE		ORIME	HANAY	KILER	MUTFAK	12 BE	SOFA	ANBAR	ANBAR	AVLU	HAVUZ	CERAS D	SUKUMSU	ODUNLUK	KENEZ	AHİR	SEKİSİ	DEVELİK	SAMANLIK	CARDAK	BEZİRHANE	AGACLAR
71	88/2	K. Şişirvan mh.																																		7		4 ve 2 Semen				
72	88/3	K. Hoca Hasan mh.																																			27	27.000	100 yılında 4000 akçeye tahmin.			
73	89/2	K. Karahasan Köyü																																								
74	90/1	K. Şeyh Beki mh.																																								
75	90/2	K. Kalmazlı mevzii																																								
76	90/3	K. Şeyh Beki mh.																																								
77	90/4	K. Hoşhan mh.																																								
78	90/3	K. Çiftçi Herduban mh.																																								
79	90/2	K. Kuzgun Kavuşu mh.																																								
80	90/1	K. Kerim Dede mh.																																								
81	90/4	K. Kerim Dede mh.																																								
82	90/1	K. Şeyh Sadreddin mh.																																								
83	99/1	K. Alpaslan Kaptan Yabunı																																								
84	100/3	K. Sadırlar mh.																																								

K: Konya D: Dönüm Kü: Korum N: Nisfi Z: Zerdali M: Müteaddid E: Evlek C: Ceviz B: Bahçe A: Armut A: Ayak E: Elma A: Adım
 X: Adefi Belli değil Ki: Kita M: Güçlük G: Güçlük Köh: Köhne Köh: Köhane Kü: Küçük Kü: Küçük
 Ka: Kavak Ba: Badem

TABLO-II

1675-1676 YILLARINDA KONYA VE HAVALISINDE MÜLK SATIŞLARI

Sıra No	Sicil Sahife No	Mülkün Yeri	MÜLK NEVİLERİ																		FIAT		ACIKLAMA																											
			BAG	PSTB	ERKER	TARLA	ARAZI	BAHCE	ARSA	DUKKAN	BINA	EV	ODA	HARM	FEVKANI	ODA	MAHZEN	AHIR O	YAZLIK	FEVKANI	TABHANE	ORTIK		HANAY	KILER	KUTFAK	IZ BE	SOFA	ANBAR O	ANBAR	AVLU	HAVUZ	CERAS D	SU KUVUSU	KENEF	AHIR	SEKIS	AHİR	DEVELIK	SAMANLIK	CARDAK	BEZIRHANE	AGACLIK	CAYIRLIK	KURUS	Akçe				
85	102/2	K. Yenice mh.																																												5000				
86	105/4	K. Selçuk mevsii																																										8						
87	105/2	K. Hacı Emir mh.																																											25					
88	106/3	K. Hocaşahan mh.																																												17	+ Bugday			
89	106/3	K. Zevce mh.																																											5,5					
90	109/4	K. Debeğhan mh.																																											40					
91	109/2	K. Çiftçi Nerdüban mh.																																												150				
92	110/4	K. Süleymanoğlu Dükkanı mevii																																												25				
93	111/2	K. Çarşab mh.																																													24,5	10 Akçe mukataalı		
94	113/4	K. Alpazarı Kapısı mevii																																													65			
95	113/2	K. Şeyh Sadıdın Zevce mevii																																													40			
96	114/4	K. Behramşah mevii																																														60		
97	116/4	K. Sarı Yakub mh.																																														155		
98	119/2	K. Devle mh.																																															25	Zira şahırası hesabı ile

K:Konya D:Dönüm KÜ:Kürüm N:Nisfi Z:Zerdali Ar:Armut Ka:Kavak
 X:Adedi Belli değil K:Kıta M:Müreddid E:Evlek Ko:Kokana B:Bahçe A:Armut Ba:Badem
 Ga:Gayri menkul H:Harabe G:Güçlük Köh:Köhne Kü:Küçük El:Elma Ad:Adım

D

Sıra No	Sicil Sahife No	Mülkün Yeri	MÜLK NEVİLERİ														FIAT		ACIKLAN.																		
			TARLA	ARAZI	BAHÇE	ARSA	DUKKAN	BİNA	EV	ODA	HARIM	FEVKANI ODA	MAHZEN	AHİR O	YAZLIK	FEVKANI	TABHANE	ÖRİME		HANAY	KİLER	MUTFAK	İZ BE	SOFA	ANBAR O	ANBAR	AYLU	HAVUZ	CERAS D	SU KUSU	KENEK	AHİR SEKİSİ	DEVELİK	SAMANLIK	CARDAK	BEZİRHANE	AGACLAR
169	200/3	K. Hocacıhan mh. Yenice mevzii	4	4																																18	3 Rubu krt + 180 Dirhem 1 sim kuruş
170	204/1	K. Araböldüren mevzii	3	1	X																														70		
171	204/2	K. Hatunsaray mahiyetli görülmene köyü							1																										5		
172	211/2	K. Yenice mh.																																15			
173	211/3	K. Fakih Oede mh.																																35	Ahır Dükkanı		
174	211/4	K. Kürden mevzii																																22			
175	212/1	K. selçuk mevzii																																8			
176	212/2	K. Hatip Yeni Bağları	2		X				1/2																									44			
177	216/2	K. Karayük mh.	1	X					2																								61				
178	217/1	K. Türkali mh.							1																									30			
179	217/1	K. Gayırbagları	1																															10			
180	218/1	K. Şeyh Altın mh.																																		6 sene önce	
181	218/2	K. Altınapa	5						1																									9200	15 sene önce		
182	218/3	K. Polatlı mh.							3																									10			

K: Konya

D: Dönüm

Kü: Kürum

N: Nisfi

Z: Zerdali

B: Bahçe

Ar: Armut

Ka: Kavak

X: Adedî

Belli değil

Kı: Kita

E: Evlek

Ko: Kokana

A: Ayak

El: Elma

Ba: Badem

Ga: Gayri menkul

H: Harabe

G: Güçlük

C: Ceviz

Köh: Köhne

Kü: Küçük

Ad: Adım

1675-1676 YILLARINDA KONYA VE HAVALİSİNDE MÜLK SATIŞLARI TABLO-II

Sıra No	Sicil Şahife No	Mülkün Yeri	MÜLK NEVİLERİ																	FIAT		ACIKLAN.																													
			TAHTA	BAG	TARLA	ARAZI	BAHCE	ARSA	DUKKAN	BINA	EV	ODA	HARM	FEVKANI ODA	MAHZENE	AHIR O	YAZLIK	FEVKANI	TABHANE	ORIME	HANAY		KILER	MUTFAK	IZ BE	SOFA	ANBAR O	ANBAR	ZAVU	HAVUZ	CERAS D	SU KUVUS	KENEF	AHIR SEKISI	AHIR	DEVELIK	SAMANLIK	CARDAK	BEZIRHANE	AGACLAR	CAVIRLIK	Kuruş	Akçe								
197	235/3	K. İbn-i Selih mh.																							1																				30						
198	236/3	K. Kalenderhane mh. 4			2																																									22					
199	238/1	K. Debbaghane mh.			2																																									37					
200	238/3	K. Mühtaplarcası mh.			1																																									3					
201	240/1	K. Sadırlar mh.																																												4					
202	240/2	K. Seyh Aliman mh.																																												12	+3 Rubu krs.				
203	245/2	K. Piri Paşa mh.																																											30						
204	247/2	K. Aklar mh.								2																																				1000					
205	248/2	K. Kasım Kalife Camii Yakını mh.			1																																										160				
206	251/1	K. Debbaghane mh.			2					2																																					117	+ Buğday			
207	252/1	K. Seyh Osman Rumi mh.								1																																						56			
208	252/2	K. Küçükceyir Yakını mh.			14																																											160			
209	252/3	K. Kadişaher Namıyehi mh.								1																																							100		
210	254/1	K. Seyh Şemseddin Tabrizi mh.																																																275	

K: Konya D: Dönüm Kü: Kürum N: Nisfi Z: Zerdali Ar: Armut Ka: Kavak
 X: Adedî Belli değıl Kı: Kıta M: Müteaddid E: Evlek Ko: Kokana B: Bahce Ar: Armut Ka: Kavak
 Ga: Gayri menkul H: Harabe C: Ceviz Köh: Köhne Köh: Köhne A: Ayak Kü: Küçük El: Elma Ba: Badem
 G: Güçlük Ad: Adım

1675-1676 YILLARINDA KONYA VE HAVALİSİNDE MÜLK SATIŞLARI TABLO-II

Sıra No	Sicil Sahife No	Mülkün Yeri	MÜLK NEVİLERİ																			FIAT		AÇIKLAM.																								
			BAG		TARLA	ARAZI	BAHÇE	ARSA	DUKKAN	BINA	EV	ODA	HARIM	FEVKANI ODA	MAHZENO	AHIR O	YAZLIK	FEVKANI	TABHANE	HANAY	KILER	MUTFAK	IZ BE		SOFA	ANBAR D.	ANBAR	AVLU	HAVUZ	CERAS D.	SU KUVUSU	ODUNLUK	KENEZ	AHIR SEKISI	DEVELUK	SAMANLIK	CARDAK	BEZIRHANE	AGACLAR	CAIRLIK	Kuruş	Akçe						
			TARLA	ERKEK																																												
211	237/2	K. Halunsaray Mahiyesi	1																																							2000	Önceden 750 Akçe alınmış					
212	258/1	K. Sudirhemi Hatip Köyü	1																																									700				
213	258/2	K. Ulurmal Prebi Sultan		6	D.																																								165			
214	259/1	K. Seyit Aliman mh. D.	1																																										140			
215	260/1	K. Saidi mh. Sarayını Köyü	3																																										12			
216	260/2	K. Sarı Yalıp mh.								X																																			45			
217	261/1	K. Değirmen-deresi mevzii	2																																									3000				
218	264/2	K. Fatih Dede mh.										1	1	1																															90	Ev, ahır içinde.		
219	267/1	K. Kececiler At pazarı Yatırı																																											128	Dükkanı ke-sesi dükkanidir.		
220	267/2	K. Karaçyük mh.																																											70	50 Akçe mutataalı		
221	269/1	K. Kürçü Hanımı Yanı																																													15	6 Akçe mutataalı
222	269/2	K. Fethuniye mh.																																													3612	

K: Konya D: Dönüm Kü: Kürum N: Nisfi Z: Zerdali Ka: Kavak
X: Adedi Belli değil Ki: Kita M: Mütaddid E: Evlek E: Armut Ar: Armut Ba: Bahçe
Ga: Gayri menkul H: Harabe G: Güçlük C: Ceviz Köh: Köhne Kök: Kökane A: Ayak A: Elma
Ba: Badem Kü: Küçük Ad: Adım

F) MAHALLELERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - III

SIRA NO	MAHALLE ADI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
1	Abdülaziz Mah.	Fevkani oda, fevkani yazlık, tabhane, ahır.	4 57/3
2	Akian Mah.	Köhne fevkani oda, avlu, arsa, ev, avlu, kiler, ahır.	7 226/1, 226/2, 247/2.
3	Ahmed Fakih Mah.	Arsa.	1 128/3
4	Akşemseddin Mah.	Tabhane, kiler, sofa, ağaçlar.	4 66/3
5	Alaca Mes-cid Mah.	Oda, tabhane, avlu, ahır, tahta bağ, ev.	6 165/3, 165/3
6	Aksinle Mah.	Oda, tabhane, avlu.	3 228/1
7	Abdürresid Mah.	Tahta bağ, örtme, ağaçlar, çayırılık.	4 42/1
8	Burhan Sultan Mah.	Tahta bağ, ev, ağaçlar.	3 73/1
9	Bağrı Mah.	Oda, fevkani oda, yazlık, tabhane, avlu, ahır, samanlık.	7 193/3
10	Bostancıoğlu Mah.	Ev, örtme, avlu, ağaçlar.	4 197/3
11	Çebeci Mah.	Fevkani oda, tabhane, örtme, sofa, avlu ahır.	6 224/1
12	Çedid-Kurbi Bürde Mah.	Oda, tabhane, avlu, ahır, bina.	5 128/1, 132/2.
13	Çavuş Mah.	Erkek bağ, arsa, tabhane, örtme, sofa, ahır, ağaçlar, ahır sekisi.	8 20/3

MAHALLELERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - III

SIRA NO	MAHALLE ADI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
14	Çıralı Mes-cid Mah.	Ev, avlu.	2 225/3
15	Çerkab Mah.	Oda, tabhane, kiler, so-fa, avlu.	5 111/2
16	Çifte Ner-düban Mah.	Tabhane, sofa, avlu, ev, oda, tabhane, izbe, avlu, kenef, izbe, avlu, tabha-ne, örtme, izbe, sofa	15 69/3, 93/3, 109/2, 135/3, 174/2.
17	Debbağhane Mah.	Tabhane, avlu, fevkani oda, fevkani yazlık, av-lu, ahır, erkek bağ, o-da, dükkan, oda, dükkan, tabhane, anbar odası, yazlık, ahır, arsa, ağaç-lar, dükkan, dükkan.	20 36/2, 62/2, 71/3, 73/3, 109/1, 184/1, 190/3, 238/1, 251/1.
18	Devle Mah.	Arsa.	1 119/2
19	Dört Vakiye Mah.	Arsa, ağaçlar.	2 141/1
20	Fakih Dede Mah.	Ev, oda, mahzen, odası, ki-ler, izbe, avlu, ahır, oda, avlu, ahır, arsa.	11 25/1, 211/3, 264/2.
21	Ferhuniye Mah.	Oda, tabhane, avlu, kenef.	4 269/2.
22	Hacı Cemal Mah.	Avlu, ahır.	2 17/3
23	Hacı Emir Mah.	Tabhane, kiler, sofa, an-bar, tabhane, sofa, avlu.	7 31/4, 105/2.
24	Hoca Hasan Mah.	Erkek bağ, avlu, ağaçlar, kiler, tabhane, sofa, av-lu, ahır, tabhane, kiler, sofa, avlu.	12 75/2, 88/3, 200/2.

MAHALLELERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - III

SIRA NO	MAHALLE ADI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
25	Hoşhan Mah.	Oda, tabhane, avlu	3 92/1
26	Hoca Cihan Mah.	Tahta bağ, ağaçlar, tahta bağ, erkek bağ, tahta bağ, ev, erkek bağ, tabhane, kiler, sofa, tahta bağ, erkek bağ, harabe ev.	13 106/3, 192/2 200/1, 200/1 200/3.
27	Hoca Faruk Mah.	Oda, küçük avlu.	2 129/4
28	Hoca Nesir Mah.	Tabhane, kiler, izbe, avlu.	5 163/1
29	Harmancık Mah.	Tahta bağ, arsa, ev, ağaçlar, tahta bağ, tarla.	6 186/3, 188/1 219/1.
30	İbni Salim Mah.	Oda, tabhane, avlu, ağaçlar, tabhane, sofa, avlu.	7 131/3, 235/3
31	İbni Tuti Mah.	Oda, örtme, izbe, sofa, avlu, ahır.	6 159/2
32	İmaret Mah.	Oda, tabhane, avlu.	3 194/1
33	İstanbul Mol-la Gürani Mah.	Dükkan, ev, ev, dükkan, han, bozacı dükkanı, leblebici dükkanı.	7 36/1, 44/1
34	Karakurt-Masungur Mah.	Oda, tabhane, kiler, avlu, oda, avlu.	6 32/1, 38/2
35	Kalecik Mah.	Tabhane, kiler, sofa, avlu.	4 55/4
36	Kurgun Kavayı Mah.	Arsa, oda, ahır, puşte bağ, arsa, tabhane, avlu, ağaçlar, tahta bağ, arsa, ağaçlar.	11 60/3, 94/2, 142/3.

MAHALLELERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

- 96 -

TABLO - III

SIRA NO	MAHALLE ADI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
37	Karaiyyük Mah.	Tahta bağ, erkek bağ, ağaçlar, tahta bağ, fevkanı oda, arsa, ağaçlar, tahta bağ, arazi, ev, ağaçlar, ev, ağaçlar.	13 74/2, 196/2, 216/2, 267/2.
38	Kerim Dede Mah.	Puşte bağ, ağaçlar, ev, avlu.	4 97/1, 97/4.
39	Kemal Garip Mah.	Tabhane, izbe, avlu.	3 129/3.
40	Kürkçü Mah.	Öda, tabhane, örtme, avlu, ahır.	5 133/1.
41	Kalenderhane Mah.	Tahta bağ, ev, ağaçlar, tahta bağ, tarla.	5 221/1, 236/3.
42	Mücellid Mah.	Tabhane, sofa, avlu, ahır.	4 24/3.
43	Nehr-i Kafur Mah.	Puşte bağ, tabhane, kiler, örtme, sofa, avlu, ağaçlar.	7 71/2.
44	Nişantaşı Mah.	Tarla, arsa, çayırılık.	3 182/2.
45	Piri Paşa Mah.	Oda, tabhane, örtme, avlu, ahır, çardak, sofa, avlu, oda, tabhane, kiler, avlu.	12 33/4, 170/2, 245/2.
46	Pir Esed Mah.	Ev, tabhane, sofa, avlu, odunluk, ağaçlar, oda, fevkanı yazlık, tabhane, örtme, odunluk, ahır.	12 55/1, 164/2.
47	Pirebi Sultan Mah.	Arsa, ağaçlar, tarla.	3 40/1, 258/1.
48	Pörçüklü Mah.	Kiler, izbe, sofa, avlu, ahır, tabhane, mutfak, sofa, avlu.	9 132/3, 233/3.
49	Polatlı Mah.	Arsa, ev.	2 218/3.

MAHALLELERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - III

SIRA NO	MAHALLE ADI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
50	Sadırlar Mah.	Tabhane, örtme, sofa, avlu, ahır, samanlık, tahta bağ, harim, tabhane, sofa ahır sekisi, samanlık.	12 53/2, 100/3, 240/1.
51	Sarı Yakup Mah.	Ev, avlu, tabhane, avlu, ahır, samanlık, oda, tabhane, avlu, ahır, samanlık ağaçlar, arsa.	13 116/1, 121/2, 173/1, 260/2.
52	Sarı Hasan Mah.	Oda, tabhane, örtme, anbar, oda, örtme, izbe, sofa, avlu, oda, tabhane, örtme, avlu.	13 66/2, 82/2, 152/2.
53	Şeyh Sadreddin Mah.	Tahta bağ, erkek bağ, arsa, bina, ev, örtme, ağaç bahçesi, puşte bağ, arsa, oda, bina, örtme, ağaçlar, tahta bağ, arsa, tabhane, örtme, ağaçlar, oda, tabhane, avlu, develik, ağaçlar.	23 98/1, 113/2, 126/2, 128/2.
54	Şükran Mah.	Tabhane, izbe, sofa, avlu, tabhane, avlu, oda, tabhane, örtme, sofa, avlu.	11 15/2, 48/2, 88/2.
55	Şeyh Ali-man Mah.	Örme, kiler, avlu, samanlık, ağaçlar, tabhane, örtme, sofa, avlu, ağaçlar, ahır odası, tabhane, avlu, tahta bağ, tabhane.	15 218/1, 240/2, 259/1.
56	Şeyh Osman Rumi Mah.	Oda, tabhane, örtme, sofa, avlu, ahır, samanlık.	7 252/1.
57	Şeyh Şemseddin Tebrizi Mah.	Fevkani oda, yazlık, mutfak, avlu, ahır, samanlık.	6 256/1.
58	Şeyh Beki Mah.	Bina, tabhane, izbe, avlu, oda, tabhane, izbe, sofa, avlu, oda, tabhane, izbe, sofa, avlu, erkek bağ, arsa, ev, ağaçlar.	18 55/3, 90/1, 90/3, 122/3.

MAHALLELERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - III

SIRA NO	MAHALLE ADI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
59	Türbe-i Celaliye Mah.	Tabhane, sofa, anbar, avlu, fevkani oda, tabhane, avlu, ahır, oda, avlu, oda, avlu, ahır, oda, yazlık, avlu, ahır, develik, samanlık, tabhane, kiler, izbe, avlu, arsa, ağaçlar.	25 10/1, 18/1, 55/2, 155/1, 122/2, 176/2, 184/2.
60	Topraklık Mah.	Arazi, ev, avlu, ağaçlar, tabhane, sofa, avlu, ahır, oda, avlu.	10 197/2, 189/3, 235/2.
61	Türk Ali Mah.	Oda, örtme, sofa, avlu, ahır, ev, oda, tabhane, örtme, sofa, avlu.	11 162/1, 217/1, 222/1.
62	Uluırmak Mah.	Puşte bağ, ağaçlar, tahta bağ, puşte bağ, ev, örtme, avlu, ağaçlar.	8 24/2, 32/3.
63	Yenice Mah.	Tabhane, sofa, avlu, ağaçlar, tabhane, örtme, avlu, sukuyusu.	8 103/2, 211/2.
64	Sahip Yakası Mah.	Tahta bağ, tahte bağ, arsa, ev, örtme, avlu, ağaçlık.	7 198/1, 123/1.
65	Zincirli-kuyu Mah.	Tahta bağ, puşte bağ, erkek bağ, ağaçlar, erkek bağ, oda, izbe, sofa, avlu, ağaçlar, arsa, ahır, oda, tabhane, izbe, sofa, avlu, ahır.	18 41/1, 52/2, 87/1, 130/2.
66	Zevle Mah.	Oda, tabhane, avlu.	3 106/3.
67	Konya (Mahallesi belli değil)	Ev, avlu - Tahta bağ, kürum, ağaçlar - tarla - Tahta bağ, arsa, ağaçlar - Tarla - Tahta bağ, arsa, ağaçlar - Tarla - Tahta bağ, arsa - Tahta bağ, kürum, ev, su kuyusu, ağaçlar - arsa, ahır - Oda, tabhane, sofa, avlu, odunluk, ağaçlar - Tarla - Tahta bağ, arsa, ağaçlar.	29 13/1, 22/1, 44/3, 56/1, 59/2, 79/1, 79/1, 136/1, 151/1, 159/1, 190/1.

g) MEVZILERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - IV

SIRA NO	MEVZİ, KOY, NAHIYE VE KAZA	KONYA İÇİ	KONYA DIŞI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
1	Aşkan yolu yakını	X	--	Tarla, arsa, ev, örtme, ağaçlar,	5 43/1, 174/1.
2	Araböldüren Mevzii	X	--	Tahta bağ, arazi, bahçe, kurum, bahçe, ağaçlar.	6 67/2, 204/1.
3	Atpazarı karpısı Mevzii	X	--	Dükkan, dükkan.	2 113/1, 99/1.
4	Buzhane Mevzii	X	--	Tahta bağ, arsa, harab ev, örtme, ağaçlar.	5 85/1.
5	Kovanağzı Mevzii	X	--	Tarla.	1 41/2.
6	Kürkçü Hamanı Mevzii	X	--	Dükkan, dükkan.	2 21/2, 269/1.
7	Kasım Halife Camii Yakını	X	--	Arsa, ev, avlu, ağaçlar, tahta bağ, arsa, ağaçlar.	7 50/2, 248/2.
8	Kalealtı Mevzii	X	--	Dükkan.	1 90/2.
9	Keçeciler Mevzii (Atpazarı yakını)	X	--	Dükkan.	1 267/1.
10	Meram Mevzii	X	--	Ev, örtme, avlu, ağaçlar, çayırılık.	5 72/1.
11	Süleymanoğlu Dükkanı Mevzii	X	--	Dükkan.	1 110/1
12	Yaka Mevzii	X	--	Tahta bağ, arsa, ev, ağaçlar.	4 45/2.
13	Bezm-i Şeker Mevzii	X	--	Pušte bağ, arsa, ev, ağaçlar.	4 126/1.

MEVZİLERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - IV

SIRA NO	MEVZİ, KÖY, NAHIYE VE KAZA	KONYA İÇİ	KONYA DIŞI	SATILAN MÜLKÜN NEVİ VE SAYISI	SAHİFE NO
14	Kaleözü Mevzii	X	--	Arsa.	1 166/2.
15	Mutaflar Çarşısı	X	--	Dükkan.	1 238/3.
16	Avgın Irmağı Yakını	--	X	Tahta bağ, arsa, ağaçlar.	3 26/1,
17	Abdürreşid Mevzii	--	X	Tahta bağ, bina, ağaçlar, puşte bağ, arsa, ev, ağaçlık.	7 138/2,179/2
18	Altunbanam Mevzii	--	X	Tahta bağ, arsa, ağaçlar.	3 53/3.
19	Altunapa Mevzii	--	X	Tahta bağ, arsa, ev, avlu, ağaçlar, tahta bağ, tarla.	7 218/2,58/2
20	Behramşah Mevzii	--	X	Tahta bağ, arsa, ev.	3 114/1.
21	Betatyum Mevzii	--	X	Tahta bağ, erkek bağ, arsa, ev, ağaçlar.	5 157/1.
22	Betimiz Mevzii	--	X	Tahta bağ, ağaçlar. Puşte bağ, ev, örtme, ağaçlar, erkek bağ, arsa, ağaçlar, arsa, ev.	11 35/3,79/2, 12/2.
23	Cerid Mevzii	--	X	Tahta bağ, ağaçlar	2 233/1.
24	Çandır Değirmeni Yakını	--	X	Arsa, havuz, ağaçlar, çayırılık.	4 140/1.
25	Çayırbağları Mevzii	--	X	Tahta bağ.	1 217/1.

MEVZİLERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - IV

SIRA NO	MEVZİ, KÖY, NAHIYE VE KAZA	KONYA İÇİ	KONYA DIŞI	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO
26.	Değirmenderesi Mevzii	--	X	Tahta bağ, tahta bağ, arsa, ağaçlık.	4 124/2,261/1
27	Kürden Mevzii	--	X	Pušte bağ, ağaçlar, tahta bağ, arsa, ağaçlar.	5 211/4,187/1
28	Hatip Yazı Bağları	--	X	Tahta bağ, bahçe, ev, örtme, ağaçlar.	5 212/2.
29	Karadiken Vadisi	--	X	Tahta bağ, ağaçlar	2 35/2.
30	Kapanhanı Mevzii	--	X	Mahzen odası.	1 56/2.
31.	Kumber Mevzii	--	X	Tarla.	1 129/2.
32	Küçükçayır Yakını	--	X	Tarla,	1 252/2.
33	Paşa Çeşmesi Mevzii	--	X	Pušte bağ, arsa, ağaçlar.	3 26/3.
34	Selifaz Mevzii	--	X	Tahta bağ, ev, ağaçlar, tahta bağ, tarla, tahta bağ, tahta bağ, tahta bağ, tahta bağ, arsa, tahta bağ	11 105/1,137/3 138/1,138/2, 168/1,185/2, 212/1,
35	Sahra Irmağı yakını	--	X	Tahta bağ, arsa, ağaçlar	3 149/3
36	Selbasan Mevzii	--	X	Tarla	1 181/3
37	Çifte buzhâne Mevzii	--	X	Tahta bağ, bahçe, ev, örtme	4 194/4.

V. C.

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

h) NAHİYELER VE KÖYLERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO - IV

SIRA NO	SATILAN MÜLKÜN BULUNDUĞU YER	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO	
38	Hatunsaray Nahiyesi	Tahta bağ	1	257/2
39	Kadıasker Nahiyesi	Oda, tabhane, sofa, ahır, avlu	5	252/3
40	Eksel Köyü(Hatunsarayaya bağlı)	Tahta bağ, tarla, avlu, ahır, samanlık.	5	8/1, 8/2
41	Gödene Köyü	Tahta bağ, ağaçlar	2	44/2, 227/2
42	Görülmene Köyü(Hatunsarayaya bağlı)	Oda, ahır odası, tabhane, örtme, hanay, avlu, çeraş damı, ahır, samanlık	9	204/2
43	Hatip Köyü	Tahta bağ, ağaçlar	2	258/1
44	Hubanlar Köyü	Ağaçlar	1	227/1
45	Karaaslan Köyü	Tabhane, örtme, avlu, ahır, samanlık	5	89/2
46	Mescidli Köyü(Belviran'a bağlı)	Tahta bağ, tarla	2	59/2, 221/4
47	Sakarlez Köyü(Belviran'a bağlı)	Tahta bağ, puştbağ, erkek bağ, arsa, ev, tahta bağ, ağaçlar	7	76/3, 124/1

NAHİYELER VE KÖYLERE GÖRE MÜLK SATIŞLARI

TABLO -IV-

SIRA NO	SATILAN MÜLKÜN BULUNDUĞU YER	SATILAN MÜLKÜN NEV'İ VE SAYISI	SAHİFE NO	
48	Sarayini Köyü (Saidiline bağlı)	Tahta bağ,ağaçlar	2	260/1
49	Suvermez Köyü	Tahta bağ,arsa,ev, avlu,bezirhâne,a- ğaçlar	6	71/1

II- HAYVAN VE EŞYA SATIŞI

"Bey'" satmak demektir ; " Şırâ " satın almak demektir.Şeriatte bey',iki kişinin mallarını,râzı olarak birbirlerine " temlik " etmeleri,yani seve seve değiştirmelerine denir ki Türkçesi " satış " tır.Satana bâyi',satılan şeye mebi' denir.Bey',malı mal ile mübâdeledir.Mal,insanın lazım olunca kullanmak için sakladığı madde demektir.Dört şekli vardır.Malı para karşılığı satmak " mutlak bey' " dir.Parayı parayla değiştirmeye " sarf " ; malı mal ile değiştirmeye " mübâdele=trampa " ; para peşin,mal veresiye olursa" selem " denir.Mebûin mevcûd,teslimi kâbil,mütekavvim,malûm olması şarttır.Bey' kâr bakımından da dörde ayrılır .

1) Müsâveme : Bâyi',aldığı fiatı ve ne kadar kâr yaptığını söylemeden satar.Bu serbest pazarlık usûlüdür.Ekseriyâ satış böyle yapılır.

2) Murâbaha : Kendine kaçâ mâl olduğunu,ne kadar kâr koyduğunu söyleyerek yapılan satıştır.

3) Tevliye : Aldığı fiata,kârsız satıştır.

4) Vedîa : Aldığı fiattan düşük bir fiata,zararına satıştır.

Bey' kabzla tamam olur.Müşteri mebi'ye,bâyi' paraya (semen' e) mâlik olur.(1)

Mutlak bey' , sarf,mübâdele,selem olmak üzere zikrettiğimiz dört çeşit bey'den her biri altı türlü olabilir :

a) Sahih olan bey' : Aslı ve sıfatı şeriata uygun olan bey' dir.

b) Bâtıl olan bey' : Aslı da,sıfatı da şeriata uygun olmayan bey'dir.

1) Osman Keskiöğlü,Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku,Ankara 1969, s.204

c) Fâsîd olan bey' : Aslı şeriata uygun,fakat sıfatı uygun olmayan bey'dir.

d) Mekruh olan bey' : Aslı ve sıfatı şeriata uygun ise de kendisine,şeriata yasak etmiş olduğu bir şey karışmış olan satış-
tır.

e) Mevkûf bey' : Aslı ve sıfatı sahih ise de,başkasının hak-
kı karışan bey'dir.

f) Vefâ ile bey' : Alıcı ve satıcının,satıştan vazgeçmek hak-
kı bulunan bey'dir.(2)

Mebî' yani satılık mal yedi türlü olur :

1) Hâzır ve ayn olur.Satması sahihtir.
2) Hâzır değildir.Fakat ayndır.Yani tayin edilmiştir.ve tes-
limi mümkündür.Hudûdu bildirilen arsa gibi.Satması sahihtir.

3) Mülktür.Fakat teslimi mümkün olmaz.Firâri hayvanı,kayıp
olan eşyayı satmak bâtıldır.

4) Teslimi mümkün,fakat ayn değildir.Müşteri tanımaz.Fâsîd-
tir.Bir sürüden bir koyun satmak gibi.Teslimi mümkün,fakat zararlı
olursa yine fâsîd tir.Evin bir direğini satmak gibi.

5) Bir kimseye ödünç verilmiştir.Yalnız ona ve peşin satmak
caiz olup, başkasına satmak fâsîd tir.

6) Bir kimseye emânet,âriyet,yâhûd kirâ veya rehin,yâhûd ser-
mâye olarak verilmiştir.6 kimseye satmak câiz ise de,alıp tekrar
teslim etmek lâzımdır.

7) Mebî',gasb veyâ sirkat yâhut hıyânet sûreti ile müşteride
bulunur.Bu müşteriye satılabilir.İkinci teslim ihtiyac yok-

2) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.760.Bu maddelerin izahları için bkz.
aynı eser,s.760-779

tur.(3)

Semen olan para veya mal sekiz türlüdür :

a) Külçe hâlinde veya işlenmiş eşya hâlinde veya para olarak kesilmiş altın veya altın yerine kullanılan mâden ve kağıt paralar. Bunlar daima semendirler. Bunlarla, herhangi bir mal satın alınırken, hiçbir zaman fâiz olmaz. Bey' fâsid olabilir. O halde, para ile yapılan alış-verişte harâmdan kaçınmak için bey'in fâsid olmasına dikkat etmelidir.

b) Külçe hâlinde veya işlenmiş eşya hâlinde veya para olarak kesilmiş gümüş veya gümüş yerine kullanılan maden ve kağıt paralar daima semendirler.

c) Ölçek ile hacmi ölçülen şeyler. Cinsi, miktarı ve sıfatı bildirilmek şartıyla bunlarla peşin ve veresiye mal satın almak câizdir.

d) Tartılarak vezni ölçülen şeyler. Hacmi ölçülenler gibidir.

e) Uzunluğu ölçülen şeyler. Bunlardan tarla, arsa ve misli olmayan kumaş ile yalnız peşin olarak mal satın alınır. Misli olan kumaş ile veresiye gibidir.

f) Sayılabilen şeylerin birbirine benzeyenleri (misli olan) hacmi ölçülenler gibidir.

g) Hayvandır. Hayvan ile yalnız peşin almak caizdir. Hayvan, bina, tarla, köle gibi kıyemi mallar hiç deyn olamaz. Semen ve ayn olunca bey', mukâyade satış olur. ^Weselâ muayyen bir atı, muayyen bir at ile veya muayyen bir halı ile değiştirmek gibi. Her iki mal mebi' olur. Satış mukâyade olur. Hayvanın seleme de semen olacağı, Ali Haydar Beyğin Mecelle Şerhinin 155. maddesinde yazılıdır.

b) Binâdır. Binâ ile yalnız peşin olarak satın alınabilir. Satış mukâyada olur.(4)

Bey'in sahih olması için " îcâb " ve " kabül " denilen, tüccarlar arasında âdet olan sözlerin söylenmesi veya malların karşılıklı verilmesi lazımdır. Alıcı ve satıcıdan, râzı olduğunu hangisi önce söylerse buna " îcâb " denir. İkincinin sözüne " kabül " denir.(5)

" Mülk ", insanın mâlik olduğu, yani başkasının rızasını, izni ni almadan kullanmağa hakkı olan şeye denir. Bu şey, maldır veya malın kendi değil, yalnız menfaatıdır. Bir kimsenin her malı (meselâ atı), onun mülküdür. Fakat her mülkü, meselâ kirecinin evi, (veya bir makinayı kullanma hakkı), malı değildir.

" Mütekavvim mal " yani " kıymetli mal " kullanması mübah veya mümkün olan maldır. ⁴Üslümanlar için, şarab, domuz ve Besmelesiz kesilen veya kesmeden öldürülen hayvan, denizdeki balık " kıymetli mal " değildirler. Bey'in sahih olması için, iki malın da mütekavvim olması lazımdır.(6)

Mal, ölçü birimine göre beşe ayrılır : Hacim ile, ağırlık ile, yüzey birimi ile, uzunluk birimi ile ve sayı ile ölçülenler.

" Mekil " , kile ile, ölçek ile, yani hacim ile ölçülen mal demektir. Buğday, arpa, hurma ve tuz daima mekildir. Tartı ile kullanılmaları, mekil olmalarını değiştirmez. Müsâvi olmaları lazım olduğu zaman, hacimlerinin müsâvi olması lazım olur.

" Mevzûn " veya " Vezni " , vezin ile yani ağırlık ile ölçülen

4) M.S.Gümüş, A.g.e., s.762-763

5) M.S.Gümüş, A.g.e., s.757

6) M.S.Gümüş, A.g.e., aynı yer

mal demektir. Altın ile gümüş, dâima veznîdir. Bildirdiğimiz beş malden başka şeylerin mekîl veya mevzûn olmaları âdete bağlıdır. Çarşıda, pazarda nasıl ölçülüyorsa, öyle olduğu kabul edilir. (7)

Mal, " mislî " veya " kıyemî " olur. Mislî malı telef eden, benzerini öder. Kıyemî malı telef eden, kıymetini öder. " Misli " çarşıda aynı evsafa benzeri bulunan mal olup, fiatları başka olmaz. Ağırlıkla, hacim ile ve uzunlukla ölçülenlerden fabrikada, tezgâhta yapılan şeyler ve sayı ile ölçülenlerden aynı büyüklükte olanlar böyledir. Yumurta, aynı büyüklükte karpuz gibi.

" Kıyemî ", yani mislî olmayan mal, çarşıda benzeri bulunmayan, bulunsa da fiatları farklı olan maldır. Uzunlukla ölçülenlerden tarla, evde dokunan kumaş, halı ve elbise, ev, dükkan, yazma kitab, irili ufaklı olan karpuz kıyemîdirler. Hayvandan başka, menkûl olan kıyemî mallara " Urûz " denir. Bakır tencere ve başka cins ile karışık mislî mal urûzdur.

Mal, " ayn " ve " deyn " olarak ikiye ayrılır. Ev, at, sandalye gibi kıyemî malların belli birer tânesine ve hâzır olup da gösterilenin hepsine veya ayrılmış parçasına, mislî olan mallardan da hâzır olup gösterilenin hepsine veya ayrı olarak gösterilen yahut ayrılmamış belli miktar bir parçasına yahut hâzır olmayıp benzerlerinden ayrı ve yalnız olarak bulunduğu yeri ve cinsi bildirilen mala " ayn " denir. Ayrı olarak bulunduğu yer, çuval, sandık, oda, ev veya şehirdir. Buralarda bulunan malı müşteri biliyorsa veya ilk üç yerde bulunanı bilmiyor ise de hep " ayn " olur. Görülen bir yığın buğday, görülen bir miktar para " ayn " dır. Bu para semen olunca deyn olur. " Deyn " , satış ve ödünç verme veya başka sebeplerle ö-

denmesi lâzım olan borçtur. Alış-verişte ise, hâzır olmayıp ayrı olarak bulunduğu yeri bildirilmeyen her türlü mala ve hâzır ise de ayrı olarak gösterilmeyen kıyemî parçasına "deyn" denir.

Ödünç alınan karz, deyndir. Fakat her deyn ödünç alınan borç demek değildir.(8)

Mecelle'nin birinci kısmı "Bey ve Şirâ" bölümü olup 101-403. maddeler arasını ihtiva etmektedir.(9) Fıkıh kitaplarında bu konu ele alındığı gibi müstakil eserlerde de mufasssala anlatılmıştır. Bunlardan birisi, Hamza Efendi'nin çok istifâdeli olan "Bey ve Şirâ Risâlesi" dir. Türkçe yazılmıştır. İsmâil bin Osman şerh etmiştir. İkisi birlikte İstanbul'da basılmıştır.(10) Diğer de Osman Öztürk'ün doktora çalışmasıdır.(11)

8) M. S. Gümüş, A. g. e., aynı yer.

9) Ahmed Cevdet Paşa, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, İstanbul 1329, s. 37-111

10) Bu risâle ve şerhi, İstanbul'da Berekât yayınlarından olan Vesîletü'n-Necât kitabı içerisindeki 10 risâle arasında yer almaktadır. Yeni harflerle bastırılmıştır. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ömer Nasûhi Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul 1969, c. VI, s. 5-130

11) Osman Öztürk, Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle, İstanbul 1973, s. 164-403

HAYVAN VE EŞYA SATIŞLARINA AİT BELGE ÖZETLERİ

Üzerinde çalışma yaptığımız defterde at,keçi,koyun ve eşya satışlarının yapıldığını da görüyoruz.Satışlar,şahıslar arasında başkasının malını satmak,alacaklı olmak,zarar etmek gibi hususlar sebebiyle defterde yer almıştır.

Hayvan ve eşya satışı ile ilgili belge özetleri şunlardır :

1) 10 Cumadelûlâ 1087 (21 Temmuz 1676)

Konya'da Sarı Hasan Mahallesiinde oturan bir kimseⁿⁱ,kardeşinden âriyet olarak aldığı atı,Larende'de 26 esedî kuruşa satması üzerine,mal sahibi atını talep etmiş,tavassu^t eden kimselerin aracılığı ile 32,5 esedî kuruş alarak sulh oldukları hakkında.(165/1)

2) 25 Zilhicce 1086 (11 Mart 1676)

Konya'ya bağlı Malas köyünde oturan bir kimse,240 keçisinin her birini 21'er semen ve 13'er akçeye olmak üzere iki kişiye satmış,satın alanlar keçileri kesip etini satmışlar,satan kimse keçilerden zarar ettiğini söyleyince,çıkan anlaşmazlığın sulh ile neticelendiğine dair mahkeme hüccetidir.(45/3)

3) 27 Rebiülevvel 1087 (9 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Tahirli köyünde oturan Mehmed'in vârisleriⁿⁱ,babalarına ait 74 koyun ve 6 keçiyi Ilgın'da kaseplik yapan Sahilli-oğluna 120 esedî kuruşa babalarının,Veli Bey'in kefâletiyle sattığını ve parayı almadıklarını gösteren dâvâ zaptıdır.(117/2)

4) 2.Cumadelahir 1087 (12 Ağustos 1676)

.....(x)Zengicek adlı köyde,üç sene önce yapılan alışverişte tânesi 16 semene koyun satıldığı,3 kile buğdayın ödünç verildiği ve alacaklı kalındığı iddia edilince ; koyunları alan kişi

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

her bir koyun için 2 toklu vererek mübâdele edilmesinin kararlaştırıldığı,verdiği toklulardan kalan borcu içinde sulh yoluyla 10 esedî kuruş ödediğini,3 kile buğday almadığını ifade edince,koyun satan kimsenin aksini isbat edemediği hakkında.(185/1)

5) 17 Safer 1087 (30 Mayıs 1676)

.....(x) Mahallesinde oturan Veli bin Hamza'nın,evindeki eşyaları 14 esedî kuruşa hanımı Ümmü b.Mehmed'e sattığına dair hüccetdir.(91/1)

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

III- MİRAS TAKSİMİ

Miras, veraset yoluyla intikal eden mal, mülk, para ve haklar. Ölen kimsenin bıraktığı terikenin tasfiyesi ve mirasçılara taksimi. Miras, Arapça'daki irs, verâset kelimesinden tülemiştir. Lugatta " gönderilen, arkaya bırakılan şey " demektir. Bir şahsın ölümü ânında hısımlarına (mirasçı olan yakın akrabalarına) intikal edecek bütün malları, hakları, borçları ve hukûki durumlarıdır. Genel olarak mirasçılara geçen mal varlığına " Terike " denir.

Miras, insanoğlunun yaratılışı kadar eski olan sosyal bir kurumdur. İlk insan Hz. Âdem (a. s.)'den bu yana, (insan-mal-ölüm) münasebeti canlılığını muhafaza etmiştir. İnsan, yaratıldığı günden beri yaşamasını sürdürebilmek için mala, tabiattaki hissesine devamlı ilgi duymuştur. İnsan için en mukaddes ve kıymetli olan şey canı, yani yaşama hakkıdır. Mal da hemen bundan sonra gelmiş ve bu güne kadar cana yoldaş olmuştur. Hatta insan, ölümünden sonra bile malı ile olan ilgisini devam ettirmek ve mallarını ya hısımlarına veya seçtiklerine bırakmak istemiştir. Ölümünden sonra kişinin bıraktığı mal, mülk, para, hak vs. ayrı bir ilim konusu olmuş ve bu hususta her toplumun kendi dini ve sosyal yapısına göre, kanûni düzenlemeler ortaya konmuştur.

Kuran-ı Kerîm'de mirasçılarının hisseleri (payları) en açık şekilde izah ve emredilmiştir. (1) Miras hukûkunda yer alan ko-

1) Kuran-ı Kerîm, Nisâ Sûresi 7-13 ayetleri ile 33. ve 176. ayetleri, miras taksimindeki hak sahiplerini açıklamaktadır. Bakara Sûresi 180-182 ve 233. ve 240. ayetleri ile Mâide Sûresi 106-108. ayetleri ve Enfal Sûresi 72-75. ayetlerinde, miras hukûkunun genel hükümleri bildirilmektedir.

nular ayrı bir ilim konusu olarak düzenlenmiş ve buna " Feraiz ilmi " adı verilmiştir.Arapça'da " farz " kelimesinin çoğuludur. Mirasta,vârislere tayin olunan hisseler,paylar demektir.Vefat eden kimsenin bıraktığı malın,kimlere verileceğini ve nasıl dağıtılacağına bildirir.İslâm Hukûkunun meriyette bulunduğu,bütün İslâm devletlerinde,mirasın taksimi Feraiz ilminin bildirmediği esaslara göre yapılmıştır.

Meyyit (ölen kimse) in bıraktığı malden ve mülkten sıra ile yıkama,kefenleme,defn masrafları ve sonra kul borçları ayrılıp verilir.Geriye kalan mal,mülk,piyasaya göre değerlendirilip üçe bölünür.Bir kısmı ile şeriata uygun olan vasiyetleri yerine getirilir.Diğer iki kısım eşyanın,değerlerine göre kendileri veya satılıp paraları vârislerine dağıtılır.(2)

Sicil Defterimizde miras taksimi ile ilgili olarak " Vârisler,vereseler,terike,muhallefat " gibi tabirler geçmektedir.Bu kelimelerden " vârisler ve vereseler " , " mirasçı " karşılığı olarak kullanılmış ; Bu mirasçıların hukûki işlerini temsilen de bir " vasi tayini " sık kullanılan bir tâbir olarak yer almıştır. " Terike ve muhallefat " kelimeleri ise ; miras,yani ölen bir kimsenin geriye bıraktığı mal ve mülke verilen isimdir.Terike,bir bütün olarak ve kendiliğinden mirasçılara geçer.Terikenin intikal edeceği kimselerin gerçek mirasçı olmaları lazımdır.

Miras taksimine giren mallar arasında ev ve müstemilâtı,boş arsa,ağaçlar,dükkan,bağ gibi gayri menkuller ile inci,bilezik,saç bağı gibi zînet eşyaları ve muhtelif miktarlarda para da bulunur.

Ayrıca belli bir meblağ tutarında mehrin de miras payı olarak taksim edildiği görülür.(3)

Mülkün, verâset yoluyla şahısten şahısa miras olarak aktarılmasında dava zabıtlarında en çok geçen kısmı, " oğullara ve kızlara " verilen hisselerdir. Bunun dışında mirastan " diğer vereseler, kardeşler, hanımlar, dâmâtlar " da istifade ederler.

Sicil Defterimizde zimmîlerin miras taksimini bildiren vesikalar da çoktur.

Şahıslar dışında mülkün verâset yoluyla Beytü'l-mâle aktarıldığı da sıkça görülür. Hacca giderken Konya'da vefat eden şahısların mallarını, vârisleri, miras olarak Beytü'l-mâl'den talep ederler.(4) Veya ölen ve vârisi bulunmayan Acem tüccarının malından Beytü'l-mâle hazine hissesi alınır.(5) Aradan seneler geçmiş miras malının, yeniden taksimi için " emr-i şerif " olmadıkça davasına bakılmaz.(6)

Miras taksiminde dikkate değer, diğer hususları şöyle sıralayabiliriz ; Miras mallarının vârislerce seklandığı da görülür.(7) Miras mal, başkasına hibe edilmiş olabilir.(8) Miras taksiminde erkek kıza göre iki kat alır.(9) Zimmîlerin miras taksiminde İncil üzerine yemin edilir.(10) Âdil müslümanlar şahit gösterilir.

3) Ş.D., s.78/2, 254/1

4) Ş.D., s.243/2, 244/1, 246/1, 258/3

5) Ş.D., s.118/1

6) Ş.D., s.248/3

7) Ş.D., s.121/1, 123/3

8) Ş.D., s.38/3

9) Ş.D., s.70/2

10) Ş.D., s.22/3

MİRAS TAKSİMİNE AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676)

Konya'da Hoşhan Mahallesiinde vefat eden İbrahim b.Ebûbekir'in oğulları ve kızları vardır.Bir de vasîleri var.Şer'i ölçülerde mal taksimi istiyorlar.Sınırları belirtilen boş arsa ve ağaçları vaktin rayici olan 6000 akçeye İsmail Bey'e satarak paylaştıkları hakkında.(16/3)

2) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Konya'da Debbâğhâne Mahallesiinde oturan Mehmed b.Ömer'in karısı İsmihan'ın mehr-i müccelini,kocasının terikesinden istediğine dair zabıttır.(42/2)

3) 22 Muharrem 1087 (6 Nisan 1676)

Konya'da Pınârî Mahallesiinde oturan Şehri'nin vefatı üzerine, terikesinin vârisler arasında taksimi ,ayrıca Şehri'nin kocası üzerinde kalan 3000 akçe mehrinin de vârisleri tarafından talep edilip alınmasına dair dava zabtıdır.(50/1)

4) 25 Muharrem 1087 (9 Nisan 1676)

Konya'da Polatlar Mahallesiinde oturan Mehmed'in vefatından sonra vârisleri arasında yapılan terike ve mal taksimi.Ayrıca bu sırada ortaya çıkan anlaşmazlığın,karara bağlandığına dair dava zabtıdır.(51/2)

5) 24 Safer 1087 (8 Mayıs 1676)

Konya'da Zincirlikuyu Mahallesiinde oturan ve vefat eden Hüseyin'in,vârislerinden bâzılarının da vefatıyla geride kalanlardan Hasan'ın hissesine düşen mirası aldığını gösteren dava hükmüdür.(76/1)

6) 22 Safer 1087 (6 Mayıs 1676)

Konya'da Cedid-kurbu-bürde Mahallesiinde vefat eden Emine Ha-

tun'un kocası Sefer b.Veled hakkında,Emine'nin kız kardeşleri Esmâ ve Mümine'nin açtıkları davada kız kardeşleri Emine'nin mehr-i müeccelinden alacakları olduğunu iddia etmişlensede, şahitlerin ifadeleriyle Emine'nin 1200 akçe olan mehrinin 1000 akçesini kocasına hibe ettiğinin ve kalan 200 akçenin Emine'nin vârisleri arasında taksim edildiğinin anlaşılmasıyla,Esmâ ve Mümine'nin davadan men edildiklerine dair mahkeme hükmüdür.(78/2)

7) 24 Safer 1087 (8 Mayıs 1676)

Konya'da Ali Şerbetî Mahallesinde vefat eden Ümmi'nin,vârislerinden kocası Muslu b.Mahmud'un,Ümmi'nin babası Ebûbekr'den hissesine düşen mirası aldığı gösteren da'vâ zabtıdır.(85/3)

8) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da Debbaghâne Mahallesinde vefat eden,Mustafa'nın vârislerinden Fatma'nın,kendi hissesine düşen 1800 akçeyi kardeşi el-Hac Receb'den aldığı dair mahkeme zabtıdır.(86/3)

9) 5 Rebiulevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da İhtiyareddin Mahallesinde otururken Gazze şehrinde vefat eden Mehter Mehmed b.İvaz'ın,terikesine emânet olarak el-koyan Hüseyin Ağa'dan,Mehmed b.İvaz'ın vârislerinin 56,5 esedî kuruş miraslarını aldıklarına dair hüccettir.(87/2)

10) 16 Safer 1087 (30 Nisan 1676)

Konya'da Uluırmak Mahallesinde vefat eden,Ali b.Süleyman'ın vârislerinden büyük oğlu Hüseyin Beşe'nin,verâset taksiminden sonra küçük kardeşlerinin,mal taksiminde biz küçüktük yeniden taksim taleb ederiz demeleri üzerine 1 kıta arsa ve 1 tarlayı kardeşlerine verdiğini gösteren hüccettir.(89/3)

11) 10 Rebiulevvel 1087 (23 Mayıs 1676)

Konya'da Yenice Mahallesinde otururken vefat eden bir kimsenin,

hanımının, küçük oğullarının vasîsinden mehr-i müeccelinden kalan 4000 akçeyi talep ettiğine dair da'vâ zabtı olup, vasî olan şahsın çocukların mülk ve müstemilâtını, 5000 akçeye satarak 4000 akçesini davacıya teslim ettiğini bildiren hüccettir.(101/2)

12) 29 Rebiulevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye Mahallesinde vefat eden Mevlüd'ün hanımı ve kızlarının miras taksimleri hakkındaki zabıttır.
(101/3)

13) 4 Rebiulevvel 1087 (17 Mayıs 1676)

Aladağ kazasına bağlı Ömeroğlu köyünde oturan ve Edirne'de vefat eden Molla Abdulbasîr'in, terikesinin satılmasından sonra, toplanan 14 esedî kuruşu elinde bulunduran Hasan Çelebi'nin, Abdülbasîr'in küçük kızı Cemile'nin vasîsine verdiğini bildiren hüccettir.(104/2)

14) 16 Rebiulevvel 1087 (29 Mayıs 1676)

Konya'da Muhtar Mahallesinde vefat eden Fatma'nın, vârisleri arasındaki miras taksimini gösteren hüccettir.(107/1)

15) 15 Rebiulevvel 1087 (28 Mayıs 1676)

Konya'da Kasap Sinan Mahallesinde vefat eden karı kocanın, mallarının oğulları ve kızları arasında taksim edildiğini bildiren hüccettir. Kızlarının kardeşinden miras karşılığı inci, bilezik aldığı da zikredilmektedir.(108/1)

16) 21 Rebiulevvel 1087 (3 Haziran 1676)

Konya'da Aligav Mahallesinde vefat eden bir zimminin mirası taksim edildikten sonra, bazı eşyaların saklandığının öğrenilmesi üzerine, vârislerin mahkemede eşyayı saklayandan para alarak sulh oldukları hakkında.(121/1)

17) 10 Rebiulahir 1087 (22 Haziran 1676)

Konya'da vefat eden bir zimminin, iki oğlu arasındaki miras taksimini bildiren hüccettir.(135/1)

18) 18 Rebiulahir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya'da Şeyh Sadreddin Mahallesinde vefat eden bir kimse-
nin karısının mehr-i müecceli olan 4000 akçenin, terikeden kendi-
sine verilmesine dair talebini bildiren da'va zabtıdır.(143/1)

19) 19 Rebiulahir 1087 (1 Temmuz 1676)

Konya'da Şeyh Ahmed Mahallesinde vefat eden bir kimsenin, te-
rike ve hudüdları bilinen emlakının varislerinin arasında kuruş-
landırılarak taksim edildiği hakkında.(146/1)

20) 28 Rebiulahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Mihmandar Mahallesinde oturan Fâhru'l kudat Mehmed
Efendi, Türk Ali Mahallesinde otururken vefat eden Esmâ'nın vâri-
sesi olan Fatma tarafından miras taksimi için vekil tayin edilmiş-
tir. Mehmed Efendi mirasın taksimini istediğinde, el-Hac İbrahim'in
muhalafet etmesi üzerine âdil müslümenlerin şahitlik etmesinden
sonra Mehmed Efendi'nin vekil olduğunun anlaşıldığını bildiren da'
vâ zabtıdır.(148/1)

21) 13 Rebiulahir 1087 (25 Haziran 1676)

Konya'da otururken vefat eden bir zimminin oğlunun, babası-
nın ölümünden sonra, baba ve annesinin miraslarından bir kısım hak-
kını almakla berâber iki zimmide olan eşyalarının karşılığı olarak
da 17 esedi kuruş aldığı hakkında.(153/3)

22) 27 Rebiulahir 1087 (9 Temmuz 1676)

Konya'da Türk Ali Mahallesinde vefat eden Esmâ'nın, vârisle-
ri olan zevci ve anne baba bir iki kardeşlerinin aralarında, Ertaş
Kapusu dışındaki bağın taksimi için, Mevlâna Ahmed Efendi'nin ve Mi-

marbaşı Osman'ın vezifelendirilmesi sonucu, adı geçen bağın bölüşüldüğü hakkında.(154/1)

23) 25 Rebiulahir 1087 (7 Temmuz 1676)

Konya'da Kuzgunkevağı Mahallesiinde oturan ve daha önce vefat eden bir kadının, vârislerinden olan zevcinin kıymeti 25 esedi kuruş olan 4 ayaklı inci, 1 altın saç bağı, taksimden önce 1500 akçe gösterdiğini iddia eden oğullarının, şahitlerin ifadeleriyle haklı çıktığına dair da'vâ zabtıdır.(163/3)

24) 3 Cemaziyevvel 1087 (14 Temmuz 1676)

Konya'da İçkale Mahallesiinde otururken vefat eden zimmi bir kadının oğlunun, diğer vârislerden 5 esedi kuruş olarak kalan malından vazgeçtiği hakkında.(168/2)

25) 11 Cumadelûlâ 1087 (22 Temmuz 1676)

Konya'da oturan Ayni'nin babası, annesi ve kardeşi önceden vefat etmiş, bunlardan kalan miras, Ayni ve iki kardeşi arasında taksim edilip, her birinin hisseleri belli olduktan sonra Ayni'nin bu taktime itiraz ederek, yeniden taksim istemesi üzerine, talebinin yerine getirilip sulh yapıldığı hakkında.(171/1)

26) 8 Cumadelûlâ 1087 (19 Temmuz 1676)

Konya'nın İçkale Mahallesiinde otururken ölen bir zimminin mirası, oğluyla beş kızına kaldıktan sonra, babalarının menkul mallarını satıp borcuna ödediklerini, ancak Selifar denilen yerde hudûdu belirtilen 4 tahta bağın kaldığını ve aralarında taksim edildiğini gösteren mahkeme zabtıdır.(173/2)

27) 18 Cumadelûlâ 1087 (29 Temmuz 1676)

Konya'da vefat eden el-Hac Hüseyin'in vârisleri arasındaki miras taksimi.(177/1)

28) 1 Cumadelûlâ 1087 (12 Temmuz 1676)

Konya'da İçkale Mahallesiinde vefat eden bir zimminin, vârislerinin miras taksimleri, hibe ve mülk satışları hakkında.(178/2)

29) 16 Cumadelûlâ 1087 (27 Temmuz 1676)

Konya'da Türk Ali Mahallesiinde vefat eden bir kadının, mirasının vârisleri arasında taksim edildiği ve Ferhuniye Vakfından müstehak olduğu vazifesinin vârisleri arasında müşâiyet üzere kaldığı.(183/1)

30) 8 Cemaziyelahir 1087 (18 Ağustos 1676)

Konya'da Öylebekledi Mahallesiinde oturan iki hanımın vekilleri olan kişi, hudûdu malum mülklerinin, daha önce bu hanımlardan birinin çocukluğunda vasi tayin edilen şahıs tarafından 29,5 esedî kuruşa satıldığı ve bu paranın başka birisine emânet verildiğini, küçük kızın büyümesi üzerine, satışı uygun gördüğü ve emânet edilenden alarak paylaştıkları hakkında.(191/4)

31) 2 Recep 1087 (10 Eylül 1676)

Konya'da Nehr-i Kâfur Mahallesiinde vefat eden bir şahsın terikesi, zevcesine, kız ve oğullarına intikal etmiş, oğullarından birinin, birisini 6 esedî kuruşa, diğerini de 4,5 esedî kuruşa aldığı hakkında.(207/2)

32) 17 Ramazan 1087 (23 Kasım 1676)

Konya'da Aksinne Mahallesiinde oturan bir hanımın, daha önce vefat eden babasından, anasından ve dedesinden kalan hissesine mukabil, Atpezarı Kapısı dışında bulunan bir semerci dükkanını alarak kalan haklarından feragat ettiği hakkında.(261/2)

33) 9 Ramazan 1087 (15 Kasım 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesiinde ölen bir zimminin mirasının, oğulları ve kızları arasında pay edildiği hakkında.(261/3)

34) 14 Ramazan 1087 (20 Kasım 1676)

Konya'da Alacamescid Mahallesiinde vefat eden bir hanımın mirascılarının,10'ar esedi kuruş ve 2'şer sühil kuruş olarak sulh oldukları hakkında.(265/1)

IV- VASIYYET

Vasiyyet bir şahsın kendi mal varlığı üzerinde serbestce yaptığı ve ölümünden sonra hukûki bir mâna ifade edecek, hukûki bir netice meydana getirecek olan tek taraflı, ölüme bağlı bir tasarruftur. Lügat mânası bağlamak bitiş-tirmektir. Vasiyyet, ölümünden sonra geçerli olmak üzere teberru yoluyla bir malı bir şahsa temlik etmek, bırakmak demektir.

İslâm Hukûkunda vasiyyet bazı hallerde farz, bazen sünnet bazende müstehaktır. Eskiden her müslüman bir vasiyyet yazardı. Burada evladına, ahababına son nasihatları bildirirdi. Kendinden hakkı bulunanlarla, helalleşilmesini, vereceklerini, boçlarının ödenmesini, iskat, hac yapılmasını isterler; Cenâze hizmetindeki ve definden önceki isteklerini bildirirlerdi. Zevcesine (hanımına) olan mehr-i müccel borcunun ödenmesi için vasiyyet etmesine çok dikkat edilirdi. Bu isteklerinin İslâmî Hükümlere uygun olması için, âdil 2 şahit yanında vasî seçerdi. (1)

21(C.8)Şer'iyeye Sicil Defterinde 4 adet vesikanın 3 adedinde kadınların yaptığı vasiyyetler, 1 adedinde ise erkeğin yaptığı vasiyyet yer almıştır.

Defterdeki da'va konuları, vasiyyetin yerine getirilmesi hususundaki işlere ; malın üçtü birinin vasiyyet edilmesine ; vasiyyet malı paranın borç ödemeye, techiz ve tekfine, bir mescide vakfedilmesine ; vasiyyet malı kitabların bir medresede vakfedilmesine dairdir.

Bilhassa bir belgede, sosyolojik açıdan müslüman bir kadının, iktisâdi ve hukûki mânadaki vasiyyet da'valarında, ne derece geniş bir hürriyete sahip olduğunu da görmekteyiz. (2)

1) M.S.Gümüş, A.g.e., s.947

2) Ş.D., s.45/1

VASIYYETLERE AIT BELGE ÖZETLERİ

1) 30 Zilhicce 1086 (16 Mart 1676)

Konya sakinlerinden vefat eden, Huma Hatun'un, vasiyyetinin yerine getirilmesi hususunda yapılan işler ve kocasının boçlulardan alacağını aldığına dair, mahkeme zabtıdır. (24/1)

2) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Konya'da Esenli Mahallesi oturan azatlı köle olan bir kadının, malının üçte birini vasiyyet ettiğine dair hüccettir. (43/2)

3) 22 Zilkâde 1086 (7 Şubat 1676)

Konya'da Pîr Esed Mahallesi Mescidinin evkafına mütevellî olan bir kimsenin, Âtike binti Mehmed isimli bir kadının vefatından evvel verdiği 5500 akçe kıymetindeki bir gümüş kuşağının, vefatından sonra satılıp, bedelinden 500 akçesinin borcu karşılığı olarak kocasına, 1000 akçesinin techiz ve tekfiniyle diğer mühim masraflara harcadıktan sonra, kalan 4000 akçesinin de Allah rızası için adı geçen mescide vakfedilmesini şart eylediğini ve bu paranın mütevellîye teslim olunmasını vasiyyet ettiğini belirtip, belirtilen meblağı talep ettiğini ve alması gerektiğini bildiri de'vâ zabtıdır. (45/1)

4) 4 Recep 1087 (12 Eylül 1676)

Aladağ kazasında oturan ve Edirne'de misafir bulunurken vefat eden Molla Abdülbasir'in, kitablarının Konya'da bulunan İplikçiler Medresesine verilmesini vasiyyet etmesi ve bunların değerlendirilerek (6 kuruş kıymetli 1 Molla Cami, 2 kuruş kıymetli 1 İhtiyar, 6 kuruş kıymetli 1 İbrahim Halebî, İmâmeddinden 1 rubu' kıymetli Eczâ-i Adîde, 2 kuruş kıymetli 1 Havâdi, 2 kuruş kıymetli 1 Molla Celâl, 3 rubu' kıymetli 1 Kul Ahmed, 10 semen kıymetli 1 Kavâid-i İrab ve 3 rubu' kıymetli 1 Enisü'l Fukahâ, buçuk kuruş kıymetli 1 Şah Hüseyin, 6 ve 3 rubu' kıymetli 1 Tasavvuratla tasdikât) vasiyyetinin yerine getirildiği hakkında. (263/1)

V- HİBE

İbn-i Abidin, Haşiyetü Reddi'l-Muhtar isimli eserinde " Hibe " yi anlatırken demektedir ki : " Hibe,yani teberru,hediye,karşılık beklemeden,ayn olan malını zengine vermektir.Menfaat hediye edilmez ; iâre edilir.Deyn,yani alacak,ancak borçluya veya bundan almasını emretmek şartıyla,başkalarına hediye edilebilir.Verdiği malın kendi malı ile meşgul olmaması ve hisse-i şâyialı olmayacak sûrette ayrı olarak kabz olunması lazımdır.Verenin,hediye ettim,hibe ettim gibi âdet olan sözü söylemesi,alanın kabul ettim demesi veya kabz etmesiyle tamam olur.Kabz edince mülkü olur.Tabağı,hayvanı,evi hediye ve teslim edip de yemeğini ,semerini,evdeki eşyayı hediye etmez ise,caiz olmaz.Bunların aksi caiz olur.Çünkü,yemek,semer ve eşya verenin mülkü ile meşgul değil,şâgil'dirler.Kısaca şâgil hediye edilir;Meşgûl hediye edilmez.Yalnız,tarladaki ekin,ağaç şâgil oldukları halde,hibe edilemezler.Sadakanın ve rehinin kabz edilmeleri de böyledir.İki kimse , ortak oldukları bir evi birine hediye etseler,caiz olur.Bir kimse evini iki kişiye hediye etse caiz olmaz.Çünkü taksimi mümkün olan şeyi hisse-i şâyialı olarak vermek caiz değildir.On lirayı iki fakire sadaka veya hediye etmek caiz olur.Çünkü fakire hediye olarak verilen şey sadaka olur.Yani,sadaka ahkâmına uymak lazım olur.Sadakanın hisse-i şâyialı verilmesi caizdir.ve sadakayı geri almak caiz değildir.On lirayı iki zengine sadaka veya hediye etmek caiz değildir.Çünkü zengine sadaka diyerek verilen şey hediye olur ve hediye ahkâmına uymak lazım olur.Şuyû' olmaması için on lirayı ikiye ayırıp,her birine beşer lira vermek lazım.Hediye verirken belli olmayan bir şey karşılık isterse,bu şart bâtıl olur.Belli bir şey isterse,ikisinin de birlikte kabz etmesi lâzım olur.Kabzdan

evvel hibe ahkâmı,kabzdan sonra bey' ahkâmı carî olur.Bunun için kabzdan sonra,yalnız birisi vazgeçemez.Birisi kabz etmezse,her biri vazgeçebilir."(1)

Hibe,bagış demektir ki bir malı ivazsız başkasına temlik- tir.Eğer bir mal ikram olarak verilirse " Hediye ",sevap kastı ile verilirse " Sadaka " olur.Hibe kabzla tamam olur.Hibe bir i- vaz şartıyla olabilir.O zaman hibeden dönülemez.Akrabalık da hi- beden dönmeye mânidir.Çünkü bu hal,akrabalık şerefine yakışmaz. Ölünceye kadar bakmak şartıyla hibe caizdir.Verese-den birine ölüm hastalığında yapılan hibe,diğer veresenin izni olmaksızın caiz de- ğildir.Başkasına yapılan hibe ise terikenin üçte birinden muteber olur.(2)

Mahmud b.Mevdûd el-Mevsilî,el-İhtiyâr isimli eserinde diyor- ki : " Ömrî denilen hibe caizdir.Yani ömrün boyunca evim senin ol- sun deyince,öldükten sonra ev sahibine,sahibi ölmüş ise vârisle- rine geri verilir.Rukbî denilen hibe,arafeyne (yani İmâm-ı a' zam ile İmam Muhammed) göre-bâtıldır.Yani,sen ölürsen benim ol- sun ; ben ölürsem senin olsun diyerek evi birisine vermek bâtil- dir.Her biri ötekinin ölümünü terakkub ettiği,beklediği için ruk- bî denilmiştir."(3)

Fetâvâ-yı Bezzâziyye de kaydedildiğine göre : " Bunu sana hediye ettim dese, o da kabul ettim demeyip onun yanında alsa,ya- hut almayıp,kabül ettim dese sahih olur.Falancadaki alacağımı sa- na hediye ettim,ondan al derse caiz olur ; Sana zekat verdim,ondan

1) Terceme için bkz.M.S.Gümüş,A.g.e.,s.803 ; konu ile ilgi- li olarak ayrıca bkz.A.g.e.,s.815-816

2) O.Keskioğlu,A.g.e.,s.211

3) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.803

al dese caiz olmaz.Çünkü zekat ayn olan maldan verilir.Sana borcum olan mehrini bana hediye etmezsen,babanın evine hiç gidemezsin dese,zevcesi de hediye etse sahih olmaz.Mehri zevcine hediye etmeyi şarta bağlamak,meselâ,şu işi yaparsan mehrim sana helal olsun demek sahih değildir." (4)

Şartlı hibe konusunda Fetâvâ-yı Feyziyyede şöyle denilmektedir : " Eğer diyerek şarta bağlanan hibe,bâtıl olur.Üzere diyerek şarta bağlanan hibe sahih olup,şartı mülâyim ise sahih,muhalif ise bâtil olur.Bir işi yapmasını şart ederse,hibe olmaz ; onu ecir yapmış olur."(5)

Istılâhda hibe," Bir malı bir kimseye ivazsız olarak derhal temlik etmektir " ki " ivazsız " kaydı ile bey'den," derhal" kaydı ile de vasiyetten ayrılmış olur.Yani sihhat ve in'ikadı için ivaz verilmesi şart olmayan bir temliktir.Gerek ivaz şart edilsin ve gerek edilmesin,hibe tâbiri mevhib mânasında da müsta'meldir.(6)

Hibe ile müteradif veya aralarında nüans bulunan bazı kelimeler de vardır.Bunların tam anlaşılması bakımından,fıkıh kitaplarında hibe konusunda geçen bazı istılâhları burada zikretmek uygun olacaktır :

Vâhib,bir şahsa bir malı bağışlamak suretiyle temlik eden kimsedir.Mevhübün leh,kendisine bir mal hibe edilmiş olan kimsedir.Mevhüb,bir kimseye bağlanan,hibe edilen maldır.İttihab,hibeyi kabul etmektir.Hibe talebinde bulunmaya da istihab denir.Hedi-

4)M.S.Gümüş,A.g.e.,s.803-804

5)M.S.Gümüş,A.g.e.,s.804

6)Ö.N.Bilmen,A.g.e.,c.IV,s.223

ye, bir kimseye ikram için hibe olarak verilen veya gönderilen maldır. Cem'i : Hedâyâdır. Sadaka, sevab için, Hak Teâlâ'nın rızâsına nailiyet için fakire hibe olarak verilen maldır. Sadaka verene mütesaddık, sadakayı kabul edene de mütesaddakun aleyh denilir. Atiyye, vergi, ihsân demektir. ki hibeden, hediyyeden ve sadakadan eamdır (daha umûmidir). Cem'i atâyâdır. İbâha, lugatta bir şeyi alıp almak hususunda bir kimseyi muhayyer kılmak demektir. İstılahta, bir kimseye yenilecek veya içilecek bir şeyi ivazsız olarak yiyip içmek için izin ve ruhsat vermektir.(7)

Kısaca hülâsa etmeğe çalıştığımız hibe konusunda, fıkıh kitaplarında hibenin rüknü, in'ikâdı ve tamâmiyyeti, hibenin ve sadakanın hükümleri, hibenin ve sadakanın vasfı ve hikmet-i şer'iiyesi, hibenin sıhhatinin şartları, ivaz şartıyla yapılan hibeler, müşâan vukubulan hibeler, borçların hibe ve ibrâsı, kasırlara yapılan hibeler, marizlerin hibeleri gibi tafsilata da rastlamaktayız. Yine aynı bâbda hibeden rücûa mani olmayan haller, hibeden rücûa mani olan haller, evlada, akrabaya, ahbâba verilen hediyeler, yapılan hibeler, ibâhaya ve ihlâla dair bazı meseleler, hibelere müteallik davalar, beyyineler başlıklarına da tesadüf etmekteyiz.(8)

Defterimizdeki hibe ile ilgili vesikaları incelediğimizde hibe edilenler arasında, gayri menkul olarak mülk, bağ, bahçe ve ayrıca çeşitli ev eşyaları, süs eşyaları ve mehir görülmektedir.

Hibe müslümanlar arasında görüldüğü gibi, gayri müslim ahali arasındada dikkati çekecek derecede yaygındır.(9)

Daha çok kadından kocaya, şahıstan şahısa yapılan hibe ediş-

7) Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.IV, s.223-224

8) Geniş bilgi için bkz.Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.IV, s.225-283

9) Ş.D,s.177/2,179/3

ler (10), ayrıca anne babadan oğula(11), anneden oğula, üvey kızdan babaya, dededen toruna, kadından şahsa ve kadından kadın köleye olmak üzerede görülür.(12)

HİBELERE AIT BELGE ÖZETLERİ

1) 17 Muharrem 1087 (1 Nisan 1676)

Konya'da Kasap Sinan Mahallesinde oturan bir kadının, arsa ve bağıni hibe ettiğine dair hüccettir.(46/1)

2) 19 Safer 1087 (3 Mayıs 1676)

Konya 'da Hoca Hasan Mahallesinde oturan bir kadının vekilinin, Harmancık mevkiindeki mülk ve müstemilatının bir kısmını vekili olduğu kadının kocasına, hibe ettiğini gösteren zabıttır.(75/3)

3) 5 Rebiulevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesinde oturan bir zimminin oğlunun çocuğuna bir ev ve müstemilatını, ayrıca bağı ile beraber 2'nci bir ev ve müstemilatını, pek çok eşya ile hibe ettiğini bildiren hüccettir.(92/2) -Bkz.93/1

4) 6 Rebiulevvel 1087 (19 Mayıs 1676)

Konya'da Hoca Hasan Mahallesinde oturan bir zimminin, başka bir zimmiye sınırları belirtilen 1 çeraş ve 1 ahırla berâber mülk ve avluyu, bazı eşyaları hibe ettiğini bildiren hüccettir.(93/1)

5) 5 Rebiulevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da Beykâri Mahallesinde oturan bir zimminin hanımının,

10) Ş.D.,s.186/2,192/3

11) Ş.D.,s.158/1

12) Ş.D.,s.182/1

henüz teslim almadığı 600 akçe mehr-i müccelini, hibe etmesi üzerine, kendisinin de hanımına sınırları belirtilen mülk ve müstemilâtını ayrıca 1 bahçe ve 10 puшта bağı hibe ettiğine dair hüccettir. (93/2)

6) 6 Rebiulevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'ya bağı Saidili nahiyesinin Görsünlü adlı köyünde oturan bir kimsenin, Kuzgunkavağı mahallesinde vefat eden babasına, üvey kızı Neslihan'ın hibe ettiği mülk ve müstemilâtına, daha sonra ölen Neslihan'ın kocasının haksız yere el koyduğunun, âdil müslüman şahitlerin ifadeleriyle anlaşıldığını göstere da'vâ zabtıdır. (96/3)

7) 26 Rebiulevvel 1087 (8 Haziran 1676)

Konya'da oturan bir kadının oğluna, mülkünü, içindeki eşyaları ile hibe ettiğine dair. (119/3)

8) 2 Rebiulahir 1087 (14 Haziran 1676)

Konya'da Çinioğlu mahallesinde oturan bir kimsenin, üvey oğluna, hudûdu mälum olan bina ve arsaları, hibe etmiş olduğuna dair hüccettir. (127/2)

9) 29 Rebiulahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Tarhâne mahallesinde oturan bir kimsenin, karısıyla beraber, oğullarına Tarhâne mahallesindeki ev ve müstemilâtıyla, Abdürreşid mahallesindeki 2 ev ve müstemilâtını, ayrıca 1 kıta bağlarını hibe ettikleri. (158/1)

10) 19 Cumadelûlâ 1087 (30 Temmuz 1676)

Konya'da Piri Paşa mahallesinde oturan iki kardeşin, hudûdu mälum 3 ev harabesini ve müstemilâtını müstereken başka bir kimseye hibe ettikleri. (168/3)

11) 28 Cumadelûlâ 1087 (8 Ağustos 1676)

Konya'da Aklın mahallesinde oturan bir zimminin, ödünç olarak başka bir zimmiye yedi sene önce verdiği 10 esedi kuruşu, mahkeme- de talep etmesi üzerine, davalı evlendiği zaman devacının 10 esedi kuruşu saçı nâmıyla kendisine hibe ettiğini, şahitlerle isbat ettiği hakkında.(177/2)

12) 24 Cumadelûlâ 1087 (7 Ağustos 1676)

Konya'da Çifte Nerduban Mahallesinde oturan bir hıristi- yan kadının, satranç hesabıyla 1764 ayak avluyu müstemil mülkü- le beraber 1 kiler, 1 tabhâneyi kocasına hibe ettiği hakkında. (179/3)

13) 27 Cumadelûlâ 1087 (7 Ağustos 1676)

Konya'da Zincirlikuyu mahallesinde oturan bir kadının, aynı mahallede bulunan mülkünü ve 22 çeşit eşyasını kölesi olan bir ke- dina hibe ettiği.(187/1)

14) 2 Cumadelûlâ 1087 (13 Temmuz 1676)

Konya'da Turşucu mahallesinde oturan bir kadının, mezbur ma- hallede hudûdu malum sofa, 1 tabhâne, 1 ahır, 1 dehliz ve 1 sokağın ka- pısını kocasına hibe ettiği.(186/2)

15) 11 Cumadelûlâ 1087 (21 Ağustos 1676)

Konya'da Pîr Esed mahallesinde oturan karı kocadan, Meryem' in kocası İbrahim'e 14 esedi kuruş kıymetli bir altın seç başını, hibe ettiği hakkında.(192/3)

16) 27 Cemaziyelahir 1087 (26 Eylül 1676)

Sipahi zümresinden olup İstanbul'da oturan Veznadar Hasan Ağa, İstanbul'da Molla Gürâni mahallesinde hudûdu bilinen evler, araziler ve dükkanı 1400 esedi kuruşa sattıktan sonra, 100 ese- di kuruşunu hibe edip, 6 sene sonra her iki tarafın rızasıyla sa- tıştan döndükleri ve bu paranın bir kısmını peşin, bir kısmını da borç senediyle iade edildiği hakkında.(205/2)

VI - SÂLYÂNE VE DİĞER VERGİLER

Sâlyâne, Tanzimattan evvel bir kısım memurlarla müstahdemlere senelik olarak verilen ücret yerinde kullanılır bir tâbirdir. Sâlyâne tâbirinin vergi yerinde de kullanıldığı aşağıya konulan " Başvekâlet Arşivi " ndeki (Maliye, numara 2184, tarihi 21 m.1207) tarihli telhisten anlaşılıyor :

" Bursa'da sâkin yorgancı esnafı, hallaç esnafı yamaklarından olup onlarla birlikte ordu akçesi ve sâlyâne vermekte olduklarından, bezzaz esnafı tarafından bunlara tekâlif tarhi yolsuz olmakla men'i." (1)

Üzerinde çalıştığımız Sicil Defterinde de, sâlyânenin vergi yerinde kullanıldığı açıkça görülmektedir.

İslâm Hukûkunda vergilere dair istilâhlar geçmektedir. Bâzıları şunlardır ;

a) Âşir : Lugatta onuncu manasınadır. İstilahta ticâret mallarından " sadaka, zekat " nâmıyla alınacak vergiler için memleket dahilinde icâbına göre bir veya müteaddid yerde vücuda getirilen bir mâli müessesenin baş memuru demektir.

Öşr ise onda bir manasınadır. Maamafih istilahta onda bir yerinde kullanılmaz. Belki âşirin muhtelif miktarlarda tahsil ettiği vergiler " sadakalar " manasında bir ismi cins olarak kullanılır. Bu cihetle onda bire öşr denildiği gibi yirmi de bire, kırkta bire de öşr nâmı verilir. Bu halde âşir, böyle bir vergiyi tahsile memur olan zat demektir. Yoksa ticâret mallarından her halde onda bir nisbetinde vergi alan memur demek değildir. Alacağı vergi, öşr, nısfı

1) Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983, c. III, s. 111-112

öşr,rubu' öşr nisbetinde olacağından bu alâka ile kendisine âşir denilmiş oluyor,cem'i uşşadır.

b) Araziyi örfiyye : vaktiyle müslümanlar tarafından feth edilerek ya mücâhidlere veya sair müslümanlara temlik edilmiş olan arazidir.Ceziretülarap ile Basra arazisi bu kabildendir.

c) Araziyi haraciyye : müslümanlar tarafından anveten zabt ve feth edildiği halde kadîm,gayri müslim ahâlisi elinde bırakılan veya hâriçten getirilen gayri müslim ahâliye temlik edilen veya sulhen feth edilip de bir vergi vaz'ıyle gayri müslim ahâlisine terk olunan arazidir.Vaktiyle Şam,Mısır arazisi,araziyi haraciyyeden olduğu gibi Sevamı Irak yani Basra hariç olmak üzere Bağdat ile Kûfe Kariyeleri de bu kâbilden bulunmuştu.

d) Araziyi memleket : müslümanlar tarafından vaktiyle feth edilip kimseye temlik edilmeksizin bilâ müddet umum müslümanlar için ibka edilen arazidir.

Vaktiyle araziyi öşriyye veya haraciyyeden iken bilâhare sahiplerin tamâmen inkirazı ile Beytü'l-mâle intikal eden arazi de bu kâbildenir.Şam,Mısır gibi yerlerin birçok arazisi,muehharan araziyi memleket haline gelmiştir.

Araziyi memlekete araziyi emiriyye,araziyi milliyye,araziyi havz nâmı da verilir.

Einmei Selâse (üç imam) ye göre Sevadı Irak,araziyi memleket kabilindendir.Bu arazi umum müslümanlar nâmına bir vakıf mahiyetinde olarak ibka edilmiştir.

e) Araziyi memlûke : Araziyi memlekettten mâduğ,Beytü'l-mâle ait iken bilâhare bir bedel mukabilinde hükümetten satın alınmış olan arazidir.Bunlara sırf mülk arazi de denir.

f) Araziyi mevat : Mevat denilen yerlerden olup da veliyyül-emrin izniyle ihya edilen arazidir. İmam Ebû Yûsuf'a göre araziyi mevat, araziyi öşriyyeye mücâbir ise öşriyye, araziyi haraciyyeye tâbi ise haraciyye olur. Müftâbih olan da budur.

İmam Muhammed'e gelince bu arazinin mahiyeti, kendisini iskâ eden suya tâbidir. Şöyle ki : mai harac ile sulanıyorsa haraciyye, mai öşr ile sulanıyorsa öşriyye olur.

g) Bâc : Halktan alınan öşr ile haracdan ve tâcirlerden alınan temettü resminden, gümrük rûsûmünden vesaireden ibarettir.

Büyük bir hükümdarın kendisinden dûn mertebedeki hükümdarlardan aldığı aidatada bâc adı verilmiştir.

ğ) Beyti mâli müslimin : İslâm Hükümetinin maliyye hazinesi demektir ki âmmei müslimine aid bulunur.(2)

h) Cizye : Gayri müslimlerin mükellef olan erkeklerinden sende bir defa alınan şahsi bir vergidir ki buna " haracürrûs " da denir.(3)

i) Harac : Lugatta kirâ, galle mânâsınadır. İstilahta araziyi haraciyyeden ve ihya edilen bir kısım araziyi mevattan muayyen mesehalara göre Beytü'l-mâl nâmına alınan vergidir.(4)

İbn-i Âbidin, üçüncü cilt ikiyüzellidördüncü sahifede diyor ki : " Bir şehir halkı kendiliğinden müslüman olur veya müslümanlar, şehri zor ile alıp, arazinin beşte biri ayrılıp, geri kalan, askere veya başka müslümanlara verilirse, böyle yerler alanların mülkü olur. Mahsülünden öşr vermeleri farz olur. Zor ile alınıp da

2) Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.IV, s.72-73

3) Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.IV, s.74

4) Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.IV, s.75

kâfirlere bırakılan veya sulh ile alınıp, kâfirlerin olan topraktan öşür alınmaz, harac alınır. Harac ile öşürün masrafları, yani kullanıldıkları yerler başkadır." İkinci cilt, elliikinci sahifede deniliyor ki : " Haraclı toprağı, sahibi, mümine dahi vakfederse veya satarsa, mahsülden yine harac verilir." Mecmuai Cedîde'de diyor ki : " Bir zimmi mülkünü vakfedip, kiralarının müslüman fakirlere verilmesini şart etmesi caiz olur." Şerhin üçüncü cilt, ikiyüzellibeşinci sahifesinde ; " Kâfir ölünce vârisleri yine harac verir. Vâris kalmazsa Beytü'l-mâlin olup, harac sâkit olur, yani verilmmez. Hükümet, bu miri toprağı satar veya vakfederse, harac vermez, mahsülden öşür verir." Anadolu topraklarının çoğu bu yoldan öşürlü olmuştur. İkinci cilt elliikinci sahifede böyle yazmaktadır.(5)

İkinci cilt kırkdokuzuncu sahifede diyor ki : " Bir kimse kendi öşürlü toprağını vakfederse, bu toprağı işleten öşür verir." Ellibeşinci sahifede diyor ki : " Beytü'l-mâl toprağını, hükümet kiraya verirse her sene alınan kira harac yerine geçer, ayrıca öşür de alınmaz. Çünkü, harac alınan yerden öşür alınmaz." Bir kimse öşürlü toprağını kiraya verirse mahsülün öşrünü İmam-ı Âzam'a göre mal sahibi verir. Kira ücreti yüksek olan yerlerde, böyle fetva verilir. İki imama göre, kiracı verir. Kira az olan yerlerde böyle fetva verilir. Beytü'l-mâl'in toprağını, devlet reisinden başka kimse satamaz. Haraclı toprak sahibi müslüman olsa veya bu toprağı vakfetse, yine haracı verilir. Öşürlü bir toprağı zimmi, yani gayri müslim satın alsa bu toprak haraclı olur. Üçüncü cilt ikiyüzaltmışbeşinci sahifede diyor ki : " Devlet reisi haracı, toprağın sa-

5) M.S.Gümüş, A.g.e., s.285-286; Geniş bilgi için bkz. Halil Cin, Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması, 2. Basım, Boğaziçi yayınları, İstanbul 1985

hibi müslüman bağışlarsa, Beytü'l-mâl'dan hakkı varsa kendi kullanır. Yoksa hakkı olana verir. Öşrü bağışlarsa, caiz olmaz. Hükümetin kaldırması ile öşr af olmaz. Toprak sahibinin, öşrünü, Beytü'l-mâl'dan hakkı olanlara vermesi lazım olur."(6)

Beytü'l-mâl'in yani mîri toprakların kullanılmasına gösteren eski Erâzî Kanûnunun çeşitli şerhleri arasında mülkiyye mektebi mecelle muallimi, Atıf Bey'in H.1319 baskılı kitabı başında diyor ki : " Bir memleket harb ile alınırsa toprağın beşte biri Beytü'l-mâl'in olur. Geri kalan üç türlü olabilir :

1) Askere veya başka müslümanlara taksim edilir. Bunların mülkü olur. Böyle topraktan her sene öşr alınır.

2) Toprak kâfirlerin elinde bırakılır. Böyle topraktan harac alınır.

3) Devlet reisi toprağı kimseye vermeyip, Beytü'l-mâl'a verir. Böyle toprağı mîri toprak da denir. Öşürlü veya haraclı toprağın sahibi ölüp, hiç vârisi kalmazsa, bu toprak Beytü'l-mâl'in olur. Mîri toprak olur. Sultanın tesbit edeceği bedelle satılır veya kiraya verilir. Semeni ve ücreti harac olur. Yani Beytü'l-mâl'in üçüncü kısmına konur. Yahut, her sene kira olarak mahsülün yüzdesi alınmak üzere, tapu ile müslim ve gayr-i müslim vatandaşlara kiraya verilir. Kiraları askerin ve subayların olurdu. Kira almak hakkı bulunan askere timarcı, subaylara za'îm denirdi. Askerin toprağına timar, subay toprağına zeamet, general toprağına hâs denirdi." Müftî-üssekaleyn Ebüssü'ûd Efendi, Nuri Osmâniyye Kütüphanesinde bulunan fetvalarında buyuruyor ki : " Beytü'l-mâl'a ait mîri toprakları tapu ile kiralayanların, her sene timarcılara mah-

6) M.S.Gümüş, A.g.e., s.286

sülün onda birini vermelerini sultanlar emretmişlerdir. Bu verilenlere öşr denilmekte ise de öşr değildir, kira ücretidir."(7)

Tâcirler, İslâm ülkesinde mallarını bir şehirden diğer bir şehire naklettikleri takdirde bu mallardan miktarlarına göre şeraiti dairesinde âşir denilen memur tarafından sadaka nâmıyla bir vergi alınır. Bu, bir nevi kazanç ve gümrük vergisi mahiyetindedir.

Ticâret vergisi, hem müslümanların hem de zimmîlerle müsteminlerin ticâret mallarından istifa edilir. Bu ticaret malları emtia kâbilinden olacağı gibi mevaşî, hububat, nükud ile hulliyat kâbilinden de olabilir.

Tüccardan alınacak vergilerin miktarına gelince bu mallar müslümanlara ait ise rubu' öşr = kırkta biri, zimmîlere ait ise nisfa öşr = yirmide biri nisbetinde bir vergiye tâbi olur. Çünkü bu vergi müslümanlara nazaran bir zekat mahiyetindedir. Bu zekat ise kırkta birden fazla olamaz.

Bununla beraber müslümanlar emvali batınadan olan mallarını ve yurtlarında bulunup saine denilen hayvanlarının vergilerini de vermekle mükelleftirler.

Zimmîler ise bunlar ile mükellef değildirler. O halde zimmi bulunan tâcirlerden alınan vergilerde binnetice kırkta bir nisbetinde ve belki daha az bir nisbette bulunmuş olur.

Müsteminlere gelince : Bunların haklarında mensup olduklarının hükümetlerin İslâm tâcirlerine karşı yaptıkları muamele vecihile hareket olunur. Yani bir müstemin tâcirin mensup olduğu hükümet, kendi memleketlerinde bir İslâm tâcirinden ne nisbette vergi

7) M.S.Gümüş, A.g.e., s.287

alıyorsa âşir de o müsteminin ticâret mallarından o nisbette vergi alır. Hatta o hükümet, İslâm tâcirlerinin bütün mallarını müsâdere etmiş olsa da âşir, o yolda muamele yapmaz, belki o tâcire memleketine avdeti için kifâyet edecek miktarda bir mal bırakır.

Müstemin olan tacirlerin mensup oldukları hükümet, müslüman tâcirlerin mallarından vergi almadığı takdirde İslâm hükümeti de o tâcirlerin mallarından vergi almaz. Müslümanlar, kendilerine karşı gösterilen mücâmeleye maa ziyadetin mukabelede bulunmak hasletiyile muttasıftırlar.

Şâyet bir müstemin tâcirin mensup olduğu hükümetin müslüman tâcirlerden ne nisbette vergi aldığı meçhul olursa o halde o ecnebi tâcirin malından öşr=onda bir nisbetinde bir vergi alınır, mukâbilinde de kendisi ve malları himaye olunur.

Velhâsıl : Tâcirlerden alınacak vergiler ; Onların canlarını, mallarını, muhafaza ve siyânet maksadına müstenid olup, meşru, mâkul bir tarzda tahsil edilir. Aksi takdirde yapılacak muamelenin bir zulüm ve i'tisafdan ibâret olacağı fıkıh kitablarında tasrih edilmektedir.(8)

8) Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.IV, s.96 ; Geniş bilgi için bkz. Ziya Kazıcı, Osmanlılarda Vergi Sistemi, İstanbul 1977 ; Ahmet Tabakoğlu, Türk İktisat Tarihi, İstanbul 1986, s.193-442

Vesikalarda " vergi " kelimesiyle alakalı olarak kullanılan tâbirler şunlardır : Suret-i Defter-i Hâkânî, sâlyâne, sâlyâne tahsildârî, sâlyâne salmak, öşr, salâriyye, tekâlîf-i şakka, zeâmet, kara arpa, avâriz, rüsum, esb-keşan rüsum defteri, rüsum-ı raiyyet, vergi tarh etmek, sürsat akçesi gibi.

Vergi vermede ve vergi toplamada kayıtlarda rastlanan, vergiye tâbi ve esas olan muhtelif mal, mülk ve emtia nev'ilerini şöyle sıralayabiliriz :

Esb-keşan rüsumundan sâlyâne, emlâk, arazi, ekip-biçme, toprak mahsülleri, odun, arpa, bal, zamk, bağ, koyun, deve, kısrak, âlet imâli, cürm bedeli, ordu akçesi teklifi, tekâlîf gibi.

Birkaç vesikada nâdir de olsa " yirmide bir, kırkta bir, binde hesabiyle, durumlarına göre " ibâreleri vergi miktarları hususunda bize birkaç örnek teşkil etmektedir.

Sicil Defterinde alâka çekici bâzı da'va zabıtlarından şu örnekleri verebiliriz :

Zeamet köylerinden raiyyet rüsumu toplayan Hass-ı Hümâyun Voyvodası olan ağalar ve bunların vekil kıldığı hizmetli şahıslar vardır.(9)

Rüsümü raiyyet verebilmek için köyün defterinde dedesinin, babasının ve kendisinin kayıtlı olması lâzımdır.(10) Yoksa, şahıs isimleri ve vergiye esas mal isimleri Suret-i Defter-i Hâkânî'de kayıtlı olmayanlardan vergi alınamaz.(11) Fakat bâzan dedesinin ismini inkâr ederek sâlyâne vermek istemeyenlere de rastlanır.(12)

9) Ş.D., s.241/2

10) Ş.D., s.230/3, 241, 2

11) Ş.D., s.106/1

12) Ş.D., s.80/2

Cemaatlardan bâzı kimseler,yamaklarından vergi talep edince,da'valılar,defterde dede,baba ve kendi adlarının bulunmadığını veya defterden bu hususun tahkik ve tetkikini isteyebilirler.(13)Bâzen bu kişilerin rencide edildikleri de görülür.(14) Sâlyâne talep edilen yamaklar,sipahî olduklarını isbat ederlerse bu rüsuma tâbi olmazlar.(15)

Konya'da mahalle ahalisi cemaatlara bölünmüş,cemaatlerin kendi işlerinde veya birbirleri aleyhine açtıkları da'vâlar umûmiyetle salınan sâlyânelerin ödenmeleri hususundadır.(16) Mesela,en dikkati çekici olarak esb-keşan (at çeken) taifesi cemaatlerinden Aslanluca,Fersahlar,Ağceviran,Sarıca Ahmed cemaatlerini gösterebiliriz.(17)

Köylere tarh edilen umûmî vergiye bütün köy iştirak eder.Bâzen yıllar önce köyü terk eden,ekip-biçmesi olmayan şahıstan da iştirakçi payı istendiği da'va konusu olur.(18)

Esnaf cemiyetleri,ilgili ticâreti yapanlardan sâlyâne talebinde bulunurlar.Ancak,sâlyânenin,satılan malden değil,satılan malden âlet imâl edilmesi halinde alınacağı esası vardır.(19)

Sâlyânelerin ödeme şekli hususları,meselâ,binde hesabıyla mı,durumlarına göre mi ödeneceği,fetvâ-yı Şerifler ibraz olunmuştur.
(20)

13) Ş.D.,s.82/1,246/2

14) Ş.D.,s.241/2

15) Ş.D.,s.248/1

16) Ş.D.,s.74/1

17) Ş.D.,s.60/2,82/1,230/3,246/2

18) Ş.D.,s.121/3

19) Ş.D.,s.84/1

20) Ş.D.,s.75/1

Vergiyle ilgili dikkate değer birkaç husus da şudur :

Bazar harfesi, mutafçılar harfesi ve külâhçılar harfesi "Ordu akçesi" teklifiyle dükkan sahiplerinden sâlyâne talep edebilirler.
(21)

Beylerbeyi, katil cürmü ve diyeti karşılığı olarak mahalleye teşmil olacak şekilde sâlyâne selabılır.(22)

Kale muhafızları, odun rüsumundan fermanla muaftırlar.(23)

SÂLYÂNE VE DİĞER VERGİLERLE İLGİLİ BELGE ÖZETLERİ

1) 3 Zilhicce 1086 (18 Şubat 1676)

Dergah-ı Âli yeniçerlerinin fodla kâtibi olan Verrakim Ali Efendi tarafından verilen, imzalı ve mühürlü temessük mucibince hazine için vergi toplanmasına bir kimsenin vekâleten tayini, daha sonra bu şahsın Ermeni taifesinin mîriye ait 233 cizye hânelerinden, her sene üzerlerine lâzım gelen 78987 akçenin karşılığı olan 842 esedî kuruşu tahsil ettiği hakkında.(9/2)

2) 29 Zilhicce 1086 (15 Mart 1676)

Konya'da Bab-ı Aksaray mahallesinde oturan Sâlyâne Tahsildârı Abdurrahman'a, hakaret eden İsmail Beşe'nin hakeretini inkârı üzerine, şahitlerin, sâlyâne tahsildârının hakerete uğradığını bildirmelerine dair mahkeme zabtıdır.(23/2)

3) 8 Zilhicce 1086 (23 Şubat 1676)

Konya'da mirabiye emini olan Ahmed Ağa, erkek evlâd bırakma-

21) Ş.D., s.59/3, 61/2, 69/2

22) Ş.D., s.74/1

23) Ş.D., s.249/1

dan ölen Ümmü Hâni Hatun'un eski mukataa ile tasarrufta bulunduğu 1 kıta bağ yerinin, tapuya müstehak olduğunu zikrederek, isteyenlere vermek üzere tapu çıkarmak istediğini, fakat buna onun kocası Yusuf'la kız kardeşinin vekilinin mâni olduklarını belirtmiş, meselenin onlardan sorulmasını istemiştir. Adı geçenler, cevaplarında, Vilayet muharririnin, bağ ve bahçeye mukataa, sırf arazi olanlara da öşr takdir ettiğini ve yüz seneden beri de bu usule göre tatbikat yapıldığını, mutasarrıflardan biri ölünce, vârisler arasında taksim olunduğunu, bunlara mîrabların dahlinin olmadığını belirtmişler, erkek evlâdı olmaksızın ölenlerin arazisi üzerinde mîrsbların zabt ve tapu ile isteyenlere vermek haklarının bulunduğuna ait defter-i hâkani sureti veya emr-i şerif var mı? diye sormaları adı geçen mîrabın da yok demesi üzerine, mîrabın bu tasarruftan men'ine dair.(34/1)

4) 15 Muharrem 1087 (30 Mart 1676)

Konya'da Ferhuniye mahallesi sâkinlerinden Mehmed Çavuş ve kardeşlerinin, babalarından kalan ekmekçilere mahsus âlet ve eşyalarını, Kürkçü mahallesinin avâriz ve muallimhânesinin mütevellîsine verdiklerine dair, hüccettir.(46/2)

5) 10 Muharrem 1087 (25 Mart 1676)

Konya'ya bağlı Gödene'de oturan iki kişinin, başka bir şahsın avâriz vergisini ödemediğini da'vâ etmelerinden sonra, bu şahsın vergiyi dedesi ve babası gibi, Şeker-furuş mahallesinde ödediğini isbat ettiğini bildiren hüccettir.(47/2)

6) 3 Safer 1087 (17 Nisan 1676)

Konya'ya bağlı Çumra köyünde oturan bir kimsenin, sâlyâne yüzünden münakaşa ettikleri şahsın, uygunsuz söz söylemesi üzerine senin hakkında da'va açacağım diye 3 talakla yemin etmesinden

sonra da'va açtığı ve yemini yerine geldiği için da'vâsından vazgeçtiğini bildiren mahkeme zabtıdır.(57/2)

7) 7 Safer 1087 (21 Nisan 1676)

.....(x) mutasarrıf olan Sefer Ağa zeametinden(x) ve Yassıviran köylerinin,1086 senesi zeametlerinin toplanması için İshak Ağa'ya verdiği vekâletten sonra,Subaşı Hasan Bey'in emriyle Seyyid Mustafa Çelebi'nin topladığı zeametın âdil müslümanların İshak Ağanın vekil olduğuna şahit olmalarıyla toplanan zeametın İshak Ağa'ya teslim edildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(59/1)

8) 19 Safer 1087 (3 Mayıs 1676)

Konya'da bulunan külahçılar harfesi mensuplarının,Süleyman adlı şahsın kendilerinin alıp sattıkları ve sâlyâne verdikleri kırmızı ve siyah tiftiğın ticâretini yaptığını,bundan dolayı ordu teklifi için sâlyâne talep etmeleri üzerine,adı geçen Süleyman'ın bu iş için dükkan açmadıkça sâlyâne talep edilemeyeceğine dair,elindeki emr-i şerifi ibraz etmesiyle,vergiden muafiyetini gösteren da'vâ zabtıdır.(59/3)

9) 6 Safer 1087 (20 Nisan 1676)

Esb-keşan taifesinden ve Şeyh Ahmed cemaatından olanların, bazı kimseler üzerine,sâlyâne vermedikleri için açtıkları da'vâde yıllık sâlyâne miktarı olan 30 esedi kuruşun ödenmesi üzerine da'vâdan vazgeçtiklerini bildiren hüccettir.(60/2)

10) 5 Safer 1087 (19 Nisan 1676)

Konya'da oturan mûtaflar yiğitbaşısı: Mehmed b.Hasan ve arkadaşları,mûtaflar harfesine mahsus olan keçi kılı sattıkları iddiasıyla bir kısım zimmi ve arkadaşları hakkında,ordu teklifi için

(x)- Aslı bozuk olduğundan okunamamıştır.

sâlyâne vermeleri isteği ile açtıkları da'vada ; zimmîlerin bu işi devamlı yapmalarına rağmen, bu güne kadar sâlyâne vermediklerinden, bundan sonra da muaf olduklarını gösteren da'vâ zabtıdır. (61/2)

11) 12 Safer 1087 (26 Nisan 1676)

Konya'da bazarbaşı olan Recep Çelebi'nin Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın ordu akçesi teklifinden dolayı, Şeyh Ahmed Efendi Han'ında alış veriş edenlere 560 esedi kuruş sâlyâne salmaları üzerine, hatta alış veriş edenlerin sâlyâne vermemek üzere emr-i şerif ibraz ettikleri hakkında. (69/2)

12) 12 Safer 1087 (26 Nisan 1676)

Konya'da Haffaflar taifesiyle beraber vergi veren sa'yekar taifesinin, talep edilen 600 esedi kuruş sâlyâne için açtıkları da'vâdan men edilerek, 200 esedi kuruş vermelerini gerektiren da'vâ zabtıdır. (72/2)

13) 10 Safer 1087 (24 Nisan 1676)

Konya'da Sadırlar mahallesinde oturan ahalden Orta Mescid cemaatından bazı kimselerin, Yanık Mescid, Ali Hoca Mescidi,
...(x) Mescidi, Turali Mescidi ve Hasan Dede Mescidi cemaatlarından pek çok kimseler üzerine da'va açarak, Orta Mescid cemaatından Sefer Beşe'nin daha önce Halil Beşe'yi katletmesi üzerine veresesiyle sulh olup, Karaman Beylerbeyi'ne cürmünü verdiği halde Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa, mahalle hakkında 152 esedi kuruş talep edince, diğer mescidlerin cemaatları, Orta Mescid cemaatına, kâtil bizim mahallelerden değil diyerek itiraz etmek istemelerine rağmen, kâtil diyetini ve cürmünü daha önce ödemiş olduğundan, be-

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunamamıştır.

lirtilen meblağ sâlyânenin, bütün mahalle halkına teşmil edilmesini gösteren da'vâ zabtıdır.(74/1)

14) 20 Safer 1087 (4 Mayıs 1676)

.....(x) kazasına bağlı Ketrancı köyünde oturan Esb-keşan taifesinden bazı kimseler, Mustafa ve Hüseyin adlı şahısların, esb-keşan taifesi yamaklarından olmalarına rağmen, üzerlerine binde hesabıyla salınan sâlyâneyi ödemedikleri iddiasıyla da'vâ açmışlar, fakat Mustafa ve arkadaşı ellerindeki fetvayı şerifi ibraz ettikten sonra, sâlyânenin binde hesabıyla değil durumlarına göre verilmesinin uygun olacağını bildiren bu fetvaya göre, ödeneceğinin anlaşıldığı hakkında.(75/1)

15) 20 Safer 1087 (4 Mayıs 1676)

Esb-keşan taifesinden olup, Konya'da Şekerfuruş mahallesinde oturan Sarıca Ahmed cemaatinden İbrahim'in, Ali üzerine sâlyâne vermesi gerektiği iddiasıyla açtığı da'vada, Ali'nin, dedesinin ismini inkar ederek sâlyâne vermek istememesi üzerine, âdil müslümanların ifadeleriyle, sâlyâne vermesi gerektiğinin anlaşıldığını gösteren da'vâ zabtıdır.(80/2)

16) 22 Safer 1087 (7 Mayıs 1676)

Esb-keşan taifesinden Safer b.Câfer ve arkadaşlarının, Sâlih b.Muharrem'in atçeken taifesinden olduğu iddiasıyla, sâlyâne talep etmeleri üzerine, Sâlihin babası ve dedesinin isimlerinin defter-i hâkani suretinde olmadığını isbat etmesi üzerine, kendisinden sâlyâne istenilmeyeceğini bildiren hüccettir.(82/1)

17) Safer 1087 (15 Nisan- 14 Mayıs 1676)

Konya'da bulunan Demirciler cemaati mensuplarının, bazı kim-

selerin demir ticâreti yaptıklarını, bunun içinde sâlyâne vermek mecburiyetinde olduklarını iddia etmeleri üzerine, da'vâlılarında yalnız demir ticâreti yaptıklarını, âlet imâl etmediklerini söylemeleri üzerine, bunlardan sâlyâne alınmayacağı gösteren hüccettir.(84/1)

18) 11 Rebiulevvel 1087 (24 Mayıs 1676)

Doğanhisar kazasına tâbi Eymir adlı köyde oturan iki şahsın, Konya'da Şeyh Ahmed mahallesinde oturan bir kimse hakkında açtıkları da'vâda, babasının kendi köylerinde oturduğunu, koyunlarıyla emlâk ve arazisi bulunduğundan, sâlyâne talep ettiklerini bildirmeleri üzerine, da'vâlı babasının Eymir köyünde bir müddet oturduğunu, ancak kendisinin 30 senedir Konya'da bulunduğunu belirtmiş, ayrıca adı geçen köyde hiç emlâk ve arazisinin bulunmadığının anlaşılması üzerine, da'vâdan, da'vâcılarının men edildiği hakkında.(100/2)

19) 12 Rebiulevvel 1087 (25 Mayıs 1676)

Hatunsaray nahiyesinden bazı kimselerin, Hatunsaray'ın Kevmir köyünde oturan üç kişiden bağları için sâlyâne talep ettikleri da'vâda, da'vâlıların defter-i hâkani suretinde bağlarının kaydı olmadığından, da'vâ açıldığı zamana kadar sâlyâne vermediklerini beyan etmediklerinden, sonra, mahkemede da'vâ şâhların men edildiğini bildiren zabıttır.(106/1)

20) 26 Rebiulevvel 1087 (8 Haziran 1676)

Belviren kazasına bağlı Mescidli köyünden iki şahıs, köylerine tarh edilen vergiye, iştiraki lazım gelen bir kimsenin vergi vermediğini da'vâ etmişler, da'vâlının köyü 18 sene evvel terk ettiğini, ekip biçmediğini beyan etmesiyle vergiden düştüğüne dair da'vâ zabıttır.(121/3)

21) 27 Rebiulahir 1087 (9 Temmuz 1676)

Konya'da Kalecik mahallesinin avâriz evkâfı mütevellisi ve mahalle ahâlisinden bâzı kimselerin (müslim-gayri müslim), Mevlâna Mehmed Efendi'den, babasının bina eylediği Cemi-i Şerife hududu malum yeri, ilhak etmesi üzerine, tekâlif için sâlyâne talep edildiği ve 15 esedî kuruş alındığı.(151/2)

22) 11 Cemâziyelevvel 1087 (22 Temmuz 1676)

Karaman Eyâleti'nin Bayburd kazasında, 1087 senesine mahsub olmak üzere sürsad akçesi toplayan Seyyid Pîri Çelebi'nin, daha önce Surbece köyünde oturan bazı kimselerden sürsad akçesi talep etmesi üzerine ,Konya mahallelerinde oturduklarını, köyde hiç birşeylerinin kalmadığını yeminle ifade ettikleri hakkında.(167/2)

23) 18 Cumâdelula 1087 (29 Temmuz 1676)

Konya'da Hoca Habib mahallesinde bulunan Avarız evkâfının mütevellîsi, mahallelerinden bir yer satın alındığını ve Mehmed adlı gencin bu sırada 50 esedî kuruş verdiğini belirterek, kendisinden sâlyâne talep edilmemesini istediğine dair.(173/3)

24) 28 Cumâdelula 1087 (8 Ağustos 1676)

Konya'ya yakın Çalıklar mahallesinde, bir kişinin sâlyâneye müteallik niza sırasında, kendisine hakeret edildiğini " gammaz de-yu ve yakandan yapuşup beni merkebden yıkıp yere urdular " dediği de'vada itham edilen iki kişinin inkar ederek gamaz demeyip ve yaksına yapışıp, merkepten indirip, yere vurmadıklarına, yemin ettikleri.(181/2)

25) 27 Cemâziyelahir 1087 (26 Eylül 1676)

Esb-keşan cemaatının idarecilerinden iki kimse, bir kimse hakkında esb-keşan vergisi istediklerinde, vergi istenen kimse itiraz edince, esb-keşan rüsum defteri kontrol edilerek babasının ve dede-

sinin ismi bulunmediği anlaşılınca, vergiden muaf tutulduğu hakkında.(221/3)

26) 19 Recep 1087 (27 Eylül 1676)

Konya'da Şeyh Âliman mahallesi ahalisinden bir gurup, mahkemeye müracaat ederek, gelen muhacirlerin boş arsalara ve menzillere ev yapıp ziraat ettiklerini, avâız ve şakkayı vermediklerini ileri sürmüşler, yapılan tetkike göre, muhacirlerin tekalif-i şakkayı verecekleri, avâızdan ise muaf olduklarının anlaşıldığı hakkında.(222/2)

27) 3 Şaban 1087 (11 Ekim 1676)

Esb-keşan taifesinden Aslanluca cemaatine mensup olan dört kişinin, başka bir kimse hakkında açtıkları da'vâda, kendilerinin yamağı olarak aynı cemaata mensup bulunduğunu, bu sebeple esb-keşan rüsumundan sâlyâne vermesi gerektiği halde vermek istemediğini, şikayet etmeleri üzerine da'vâlı babasının ve dedesinin isimlerinin defter-i hâkani suretinde bulunmadığını, bu sebepten vergi vermek istemediğini bildirince da'vâcıların elinde defter-i hâkani sureti bulunmadığından da'vâdan men edildikleri hakkında.(230/3)

28) 8 Şaban 1087 (16 Ekim 1676)

İnsuyu kazasına bağlı Elmacıkuyu adlı köy sâkinlerinden bazı kimseler, Muşki köyü sâkinlerinden bazı kimseler, Akbayındırlı köyü sâkinlerinden bir kimse ve Kerlıcakuyu köyünde oturan bir kimse, asâleten ve adı geçen köylerin isimleri yazılı olan diğer ahalisi tarafından vekâleten ; Bayburt kazasına bağlı Gürcü köyünde oturan İmamoğlu demekle tanınan kimse ve diğer bir kimse, Veliler köyünden bir kimse, Atlantı köyünden bir kimse asâleten, adı geçen köylerin ahalileri vekâleten, Kara-

man Mütessellimi Ali Ağa tarafından vekil edilen Mustafa Ağa hakkında açtıkları da'vâda, adları geçen köylerinin ve Eğribayat Köyünün merhum Sultan Selim Hân'ın Karapınar'da bulunan Cami-i Şerif ve İmâret-i Âmireleri Evkâfından olduğu, tekâlif-i şakka talebiyle rencide edilmemeleri, Beylerbeyleri, mütessellimler ve diğer ehl-i örf taifesinin müdahale etmemeleri için ellerinde müteaddid Ahkâm-ı Şerif'e ve Hatt-ı Hümayun ile muayyen Emr-i Âli olduğu, mütessellimin kara arpa adıyla İnsuyu kazasına bağlı köylerden 50 esedî kuruş, Bayburt kazasına bağlı köylerden 70 esedî kuruşlarını almakla toplam 120 esedî kuruşlarını aldığını, geri vermesi için yeniden Ferman-ı Hümayun getirdikleri ve ferman mucibince 120 esedî kuruşlarını aldıkları, ayrıca da'vâ ve nizalarının kalmadığı hakkında. (237/1)

29) 15 Şaban 1087 (23 Ekim 1676)

Belviran kazasında bulunan Hass-ı Hümayun voyvodası olan Mehmed Ağa'nın vekili Abdülfettah Bey'in, Şekerlioğlanı köyünde oturan bir kimse hakkında açtığı da'vâda, rüsûmu raiyyet talep edince, da'vâlı dedesinin, babasının ve kendisinin adı geçen köyün defterinde kayıtlı olmadığını beyan eder. Voyvoda'nın vekilinin, elinde defter-i hâkaninin sureti bulunmadığını söylemesi üzerine, mahkeme tarafından da'vâlinin rencide edilmemesinin bildirilmesi ve da'vâcının da'vâden men'i hakkında. (241/2)

30) 19 Şaban 1087 (27 Ekim 1676)

Konya'da Öylebekledi sâkinlerinden bir kişi, açtığı da'vâda Kuşca maa Mesudlar ve Hisarlık köylerinden isimleri zikrolunan kişilerin huzurunda buraların Recep Ağa'nın zeametli köyleri olduğunu, kendisinin de onun hizmetinde bulunduğunu, 1,5 sene evvel raiyyet rüsûmu almak için adı geçen köylere gittiğinde köy sha-

lisinin toplanıp üzerine hücum ettiklerini, odasını basıp 20 esedî kuruşunu aldıklarını, da'vâ etmişken, sulh yolu ile 12 esedî kuruş alıp, nizaden vazgeçtiği hakkında.(242/2)

31) 26 Şaban 1087 (24 Ekim 1676)

Esb-keşan taifesinden iki kişi, bir kimse aleyhinde açtıkları da'vâda, onun kendilerinin yamağı olduğunu, babası ve dedesinin Fersahlar cemaatından bulunduğunu söyleyerek, üzerine lazım gelen Esb-keşan rüsümü için sâlyâne talep etmişler ; o kişi babasının ve dedesinin adı geçen taifeden olduğunu inkar ederek, Defter-i Hâkaniden bu hususun tahkikini istemiş ve defterin tetkikinden sözünün doğruluğu anlaşılanca, da'vâcılarının men edildikleri hakkında.(246/2)

32) 19 Şaban 1087 (15 Ekim 1676)

Esb-keşan taifesinden Ağcaviran cemaatından olan iki kimse ,yamakları olduğunu iddia ettikleri bir kimse aleyhinde açtıkları da'vâda, da'vâlinin babası ve dedesinin de aynı cemaatten olduğunu söyleyerek, üzerine lazım gelen esb-keşan rüsümü için sâlyâne talep ettiklerinde, da'vâ edilen şahıs, sipahi olduklarını ileri sürmüş ve Defter-i Hâkanide esb-keşan rüsümüne tâbi olmadıklarının görülmesi üzerine, da'vâcılarının sâlyâne talebinin reddi hakkında.(248/1)

33) 24 Şaban 1087 (1 Kasım 1676)

Konya'da Deveciler cemaatının başkanı olan bir kimse, Karaman müteselliminin emrinde çalışan başka bir kimseden, onun rüsümü talep edince, kendisinin kale muhafızı olup, onun rüsümünden muaf olduğunu ileri sürmesi ve yanında bulunan fermanı göstermesiyle, rüsümden muaf tutulduğu hakkında.(249/1)

34) 25 Şaban 1087 (2 Kasım 1676)

Konya'ya bağlı Hattınsaray nahiyesinin Kavak köyünde oturan bir şahıs, sâlyâne toplayan tahsildâra ileride köylüden toplamak üzere 40 esedi kuruş, 27,5 kile arpa ve 5 batman bal ve zamk nâmıyla verdiklerini, köylüden toplamak istediğinde, köylüler zamka karşı çıkmış, tahsildâr bu bedeli kendine ödeyen şahıstan fazla olarak aldığı için, hakkında da'va açılmış, sâlyâne tahsildârının fazla aldığı anlaşılarak alınan fazlalığı iade etmesinin kararılaştırıldığı hakkında.(250/1)

35) 15 Recep 1087 (23 Eylül 1676)

Adana Eyâletinin Tarsus kazasında Siyah hayme ile Konup-göçer Vehib kabilesinden 2 kişi, Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın mütesellimi olan Ali Ağa'nın vekilinin, yaylakçı tayin ettiği bir kimsenin, Ereğli kazasına gelerek yaylada buldukları sırada, 28 deve ve 2 kısraklarını ayrıca mütesellime haraç adıyla 80 esedi kuruşlarını aldığını, geri almak için ellerinde emr-i şerif bulunduğunu, cemaatlardan 4 kişinin mütesellimden elinde bulunan 18 deveyi ve Keskin kazasındaki 8 deveyi olmak üzere toplam 26 deveyi geri aldıkları gibi, 80 esedi kuruşu da mütesellimden tamamen aldıkları hakkında.(255/2)

36) 2 Ramazan 1087 (8 Kasım 1676)

1086 senesine mahsub olmak üzere Suğla voyvodası iken vefat eden İbrahim Ağa'nın oğlu Mehmed Ağa, Suğlaya bağlı Ervad adlı köyün ahali hakkında açtığı da'vada, adı geçen köyün öşrünün Karamanoğlu İbrahim Bey Vakfına verildiğini belirttikten sonra, Suğla suyu ile sulanan mahsülün yarısından başka, sulanmayanın salarisesinin suğla voyvodası olan babasının vefatı üzerine, alınmadığını beyan ederek yirmide birinin kendisine verilmesini ister. Köylülerin

eskiden beri kırkta bir verdiklerini, yine öyle verebileceklerini, kanûnen ve örfen böyle olduğunu beyan etmelerinden sonra, Mehmed Ağa'nın Emr-i şerif vârid olmadıkça yirmide bir talebiyle ahaliyi rencide etmemesi hakkında.(256/2)

İktisâdî yapı ile ilgili olarak yaptığımız çalışmalar sona ermiştir. Bundan sonraki bahislerde içtimai yapı üzerinde durulacaktır.

B - İ Ç T İ M Â İ Y A P I

I - MÜLK DA'VÂLARI

a) BAZI İSTİLAHLAR VE İSLAM HUKUKUNA GÖRE MÜLK DÂ'VÂLARI

1) Da'vâ : Lugatta duâ,talep,niyaz,temenni,nidâ,rağbet mânası-
nadır.Bir kimsenin münazaa halinde bir şeyi kendi nefesine izafe etme-
si,meselâ : " Bu mal benimdir " demesi de bir da'vâdır.Dâ'vânın cem'i
deâvidir.

Istılahda da'vâ ; bir kimsenin bir hakkı hâkimin huzurunda baş-
kasından talep etmesi demektir.

Da'vâ,şöyle de tarif edilmiştir : Başkasının elinde veya zim-
metinde olan bir şeye istihkakı bir insanın kendi nefesine izâfe et-
mesi,meselâ : " Şunun elindeki şu mal benimdir " demesidir.

2) İddia : Lugatta tedafü birbirini defi' etmek mânasınadır.
Istılahda : Bir kimsenin bir şey için şöyledir,meselâ : " O şey be-
nimdir " diye zum ve da'vâda bulunmasıdır ki,bu zum,hak olacağı gi-
bi bâtlı da olabilir.

3) Müddeî : Bir şeyi da'vâ eden,bir hakkın kendisine ait ol-
duğunu hâkimin huzurunda talep eyleyen kimsedir ki dilerse bu tale-
bini terkedebilir.

4) Müddeaaaleyh : Kendisinden hâkimin huzurunda bir hak talep
edilen şahısdır ki,bu talebi terke muktedir olmayıp husûmete mec-
bur bulunur.

5) Müddeâ : Müddeînin da'vâ ettiği şeydir.Meselâ : Bir kim-
se,bir şahıstan yüz lira alacağı olduğunu da'vâ etse bu yüz lira
" Müddeâ " bulunmuş olur.Buna " Müddeabih " de denir.

6) Muhakeme : Müddeînin müddeaaleyhi hâkimin huzuruna dâvet
edip onunla muhasamada bulunmasıdır.

7) Muhesama : Husûmet : Niza, mücadele, çekişmek, dâ'vâda bulunmak mânâsıdır. Birbiriyle husûmetde dâ'vâda bulunmaya da " ihtisam ", "münazaa" denilir. Hasım tâbiri de husûmet mânâsına geldiği gibi hasım mânâsına da gelir. Hasımın cem'i : "Husemâ "dır.

8) Mürâfaa : Dâ'vâ edilen şeyi hâll ve fasl etmek için müdeaaaleyhi hâkimin huzuruna celbetmek mânâsıdır.

9) Müdefaa : Hasımın, iddiasına karşı koymak mânâsıdır.

10) Mürur-ı zaman : Bir hâdise üzerinden bir müddetin geçmiş olmasıdır ki, bazen o hâdise hakkında dâ'vânın dinlenmesine bir mânia teşkil eder.(1)

Mahkemede dâ'vâ açandan şahit istenir. Da'vâlı inkâr ederse, yemin ettirilir. Önce da'vâcıya şikâyeti sorulur. Sonra, da'vâlinin vereceği cevap sorulur. Da'vâ olunan, suçunu ikrâr ederse, hâkim da'vâcıya hak verir. Da'vâ olunan suçu inkâr ederse, hâkimde da'vâcıdan iki şahit ister. Şahitlerle isbat ederse, hâkim dâ'vâ olunana, şahitler için ne dersin, der. Kabül ederse, dâ'vâcının haklı olduğuna karar verilir. Şahitler yalan söylüyor derse, hâkim şahitleri, güvendiği iki kişiden, önce mektupla, sonra mahkemede sözlü olarak sorar. Şahitlerin âdil oldukları anlaşılırsa, dâ'vâcı mahkemeyi kazanır. Âdil oldukları anlaşılmazsa da'vâcıdan yeniden şahit istenir. Da'vâcı şahit bulamazsa, kendisine dâ'vâ olunandan yemin istermişin denir. İsterse, hâkim dâ'vâ olunana yemin ettirir. Yemin istemezse veya da'vâcı yemin ederse, hâkim dâ'vâyı red eder. Yemin etmezse, da'vâcı mahkemeyi kazanır. Kâfir ve mürted ve münsifık, müslümana karşı şahit ve hâkim olamaz. Böyle hâkimin hükmü sahih olmaz.(2)

1) Ö.N.Bilmen A.g.e., c.VIII, s.81-82

2) M.S.Gümüş, A.g.e., s.847

b) BELGELERE GÖRE KONYA'DA MÜLK DÂ'VÂLARININ ÖZELLİKLERİ

Mahkeme zabıtlarında dâ'vâ tâbirlerinden olarak " Fetvâ-yı şerife, emr-i âli, emr-i şerif, elde ferman-ı hümayun bulunmak, vasi, terike, terikeye el koymak, terike tesbiti, terikeden hisse düşme, vârisler, vâris olmak, vereseler, verâset dâ'vâsı, mülk dâ'vâsı, dâ'vâ hükmü, dâ'vâden men, dâ'vâ zabtı, mal taksimi, miras taksimi, taksim edildiğini bildiren hüccet, taksime itiraz etmek, hüccet gösterme, hücceti ibraz etmek, emlâk, şahitler, ibra iskat ilâmı, icare-i müeccele geliri, hakisteme, hibe etmek, mürûr-ı zaman, sulh olmak " gibi ibâreler kullanılmıştır.

Mülk dâ'vâları daha çok umumi tâbir olarak " vârisler arasında " açılmıştır." Kardeşler arasında, kadınlar arasında, kız kardeşleri arasında " daha sık görülmüştür." Kadınlar ve çocuklarla yabancı şahıslar arasında, kız kardeşlerle enişte arasında ; yeğen-dayı, enişte-kayınbirâder, damat-kayınpeder, baba-oğul, baba-hanım ve çocukları, müslüman erkek-Hıristiyan baba ve kardeşler, hıristiyan kardeşler arasında açılanlar da diğer mülk dâ'vâlarını teşkil etmiştir.

Mahkeme zabıtlarında yer alan dâ'vâ konuları muhtelif nev'ilerle karşımıza çıkar. Daha çok " para, gayr-i menkul, eşya, vakıf ve rüsum " dâ'vâları şeklindedir.

Paraya müteallik alacak dâ'vâlarında birim olarak " kuruş, akçe, gümüş, rubu', semen, dirhem " kullanılmış ; bir dâ'vâda, 1676 yılının bir esedi kuruşunun 70 akçeye rayiç olduğu beyan edilmiştir.(3) Halbuki belgelerin çoğunda bir esedî kuruş 108 akçe olarak geçmektedir. Da'vâlarda ayrıca para ve ziynet eşyası olarak inci, bilezik, incili altın, saç bağı ve mehr-i müeccelin yer aldı-

ğı görülmüştür. Bilhassa " mehr " konusundaki da'vâlar mahkemeleri ziyadesiyle meşgul etmiştir. Bir kere " hamam icarı " da'vâsına yer verilmiştir. Bununla ilgili 17 Zilhicce 1086 (3 Mart 1676) tarihli vesikada " Konya'da Şadi Bey hamamının icarı hakkında da'vâ açan bir kadının, hamamı daha önce kiralayan kimsenin, terikesinden her gün için 5'er akçe olmak üzere 10 senelik kira ücreti alacağı olduğu " bildirilmektedir.(4)

Ölen kocadan arta kalan mehr, oğuldan talep edilebilir: "Konya'da Yenice mahallesinde otururken vefat eden bir kimsenin hanımı, küçük oğullarının vasisinden mehr-i müeccelinden kalan 4000 akçeyi talep eder. Vasi olan şahısta çocuklarının mülk ve müstemilatını 5000 akçeye sattıktan sonra da'vâciya 4000 akçe teslim eder." (5)

Gayri menkuller arasında bağ, arsa, toprak kazma, ağaçlar, ağaç kesme, avlu, tarla, tarladan kırmı toprak çıkarıp alma, mezra konularıyla da'vâci ve da'vâlılar karşı karşıya gelmişlerdir. Ev ve müstemilatı, sofa, kireç dükkanı ve çardak örtüsü konuları da mahkemede görüşülen da'vâlardandır.

Vakıf da'vâları " borç ve vergi ödenmemesi " hususlarındadır.

Mahkemelere düşen şahıslar arasında gayr-i müslimlerin " Nasrâni, Nasrâniyye, Hıristiyan, Acem tüccarı, Zimmî, Ermeni " tâbi-riyle yer aldığı görülür.

Eski ve sağlam hüccet, diğer hücceti men eder. Bununla ilgili

4) Ş.D., s.14/2

5) Ş.D., s.101/2

vesikada " Konya'da Aksinne mahallesinde ölen bir kimsenin, küçük oğluna, vasî tayin edilen annesi, çocuğa ait mülkün başka biri tarafından zabtedildiğini da'vâ eder. Da'vâ olunan şahıs bir hüccet göstermişse de vasî kadının elindeki hüccet eski ve sağlam olduğu için gasb eden şahsın men edildiği " (6) bildirilmektedir.

Da'vâlarda delil istendiğinde yemin edilir : Âdil müslümanların, şahitlerin ifadesine baş vurma ve yemin etme da'vâlarında sıkça görülen esaslardandır. Buna misal olarak 18 Zilhicce 1086 (4 Mart 1676) tarihli vesikada " Hatunsaray nahiyesine bağlı Çiftlik köyünde oturan bir şahsın, başka bir şahıs hakkında açtığı da'vâda babasından kalan tarlayı sürdürdüğünü iddia edince da'vâlı o tarlayı da'vâcının oğlunun feragat ederek kendisine verdiğini bildirmesi üzerine, şahitlerin ifadeleriyle ve da'vâcının yemin etmesi üzerine tarlanın iade edildiği " (7) nakledilmektedir.

Başkaları tarafından tarladan çıkarılan ve alınan kırmızı boya için açılan da'vâyı gösteren vesikada " Konya'da Çavuş mahallesinde oturan bir kadının Hocacihan mahallesinde oturan üç kişi hakkında, tarlasından kırmızı boya çıkarıp aldıkları için açtığı da'vâda âdil müslimanların araya girmeleriyle vaz geçtiği (8) bildirilmektedir.

Satılan mülk için şuf'a da'vâsı açılır. Mülkün medreseye vakıf olması sebebiyle da'vâ red edilir. Bu hususu bildiren vesika " Konya'ya bağlı Sudirhemi nahiyesinin Hatip köyünde oturan üç şahsın Yazıbağları denilen yerde bulunan 3 kita bağ hakkındaki açtıkları da'vânın red edildiği" hususundadır. (9)

6) Ş.D., s. 202/2

7) Ş.D., s. 20/1

8) Ş.D., s. 91/4

9) Ş.D., s. 139/2

c) MÜLK DÂ'VÂLARINA AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 9 Zilhicce 1086 (5 Mart 1676)

Konya'da oturan Bali b.Satı'nın veraset yoluyla kendisine geçen mülke Mustafa Beşe'nin el koyduğunu iddiası üzerine, bu mülkün veraset yoluyla Mustafa Beşe'ye geçtiğinin anlaşıldığı- nı bildiren dâ'vâ zabtıdır.(11/1)

2) 21 Zilhicce 1086 (7 Mart 1676)

Çifte Nerduban mahallesi sâkinlerinden Yusuf b.Abdullah' ın eski hanımı Atike b.Hasan aleyhine açtığı dâ'vâda onda bulu- nan kendisine ait eşyayı istemesi üzerine, şahitlerin ifadelerina- den sonra 1 esedî kuruş ve 3 küp, sulh bedeli takdir olunarak, di- ğer eşyanın iade edildiği.(13/2)

3) 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676)

Konya'da İhtiyareddin mahallesinde oturan bir kimsenin, ha- nımından ayrılmasından sonra, nikah yapılırken kayınpederine ver- diği eşyaları almak maksadıyla açtığı dâ'vâda, dâ'vâlinin durumu ikrar ve itirafı üzerine mezkur eşyanın mevcutsa aynalarını, yoksa misli kıymetlerinin teslim edilmesini bildiren mahkeme kararıdır. (17/1)

4) 18 Zilhicce 1086 (4 Mart 1676)

Hatunsaray nahiyesine bağlı Çiftlik köyünde oturan Şaban b. Veli'nin, Veli b.Hüseyin hakkında açtığı dâ'vâda dedesinden, baba- sından kalan tarlayı sürdüğünü iddia edince, Veli b.Hüseyin o tar- layı Şaban b.Veli'nin oğlunun feragat ederek kendisine verdiği- ni bildirmesi üzerine, şahitlerin ifadeleriyle ve dâ'vâcının ye- min etmesiyle tarladan feragat edilmediği anlaşılacak tarlanın iade edildiği hakkında.(20/1)

5) Selh-i Zilhicce 1086 (16 Mart 1676)

Şeyh Osman Rumî mahallesinde oturan Ohannes Keşiş'in boşanmış karısı Tamam, keşişten kalan mirası oğulları ve kızları arasında taksim ettikten sonra, keşişin oğlu Bogas diğerlerinin vasisi olarak Tamam'ın 150 esedî kuruşu bir takım kıymetli bakır eşya ile birlikte gizleyip mirasa dahil etmediğini da'vâ etmiştir. Da'vâsını isbat edememiş, Tamam'a İncil üzerine yemin verilmiş, o da yemin etmiş ve Bogas da'vâden men edilmiştir.(22/3)

6) Selh-i Zilhicce 1086 (16 Mart 1676)

Şeyh Osman Rumî mahallesinde oturan bir zimmi ayrıldığı karısının 90 esedî kuruşunu feize vermiş, paranın karısına ait olduğunu bildirmişti. Bu para üzerine miras da'vâsı açan diğer vereselerin şahitlerin ifadesi üzerine da'vâden çekildiklerini bildiren zabıttır.(26/2)

7) 28 Zilhicce 1086 (13 Mart 1676)

Konya'ya bağlı Sahra nahiyesi, İlmek köyünde bir ahır için açılan da'vâda, ahırın daha önce satıldığına anlaşılmasıyla, mülkiyet iddiasında bulunan da'vâcılarının men edildiği hakkında.(27/1)

8) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Konya'da Furkan Dede mahallesinde vefat eden Fatma'nın, 20000 akçe olan mehr-i müeccelini çocuklarının, babalarının terikesinden istemelerine dair mahkeme hükmüdür.(29/1)

9) 3 Muharrem 1087 (18 Mart 1676)

Konya'da vefat eden Satılmış'ın veresesinden istenen hakka dair mahkeme kararıdır.(29/2)

10) 1 Muharrem 1087 (16 Mart 1676)

Konya'da Sebahan mahallesinde oturan iki kimse arasında şuf'a hakkı dolayısıyla çıkan anlaşmazlığın sulh ile sonuçlandığını gösteren da'vâ zabtıdır.(31/3)

11) 8 Muharrem 1087 (23 Mart 1676)

Alime b.Hızır Bey'in vefatıyla terikesini tesbit için mahkemenen gönderilen Mevlâna Abdülkadir Efendi'nin tarafları dinleyip terikeyi tesbit etmesi ve Alime'nin mehr-i müeccelinin kocasının mülkünden alınmasına dair mahkeme kararıdır.(37/1)

12) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Konya'da vefat eden Ali b.Süleyman'ın vârislerinin,miras-tan kendilerine düşen hisselerinin teslim edilmediğini iddia ederek açtıkları dâ'vâde,mülke mutasarrıf olan Hüseyin Beşe'nin şahitlerin ifadeleriyle mülkün sahibi olduğunu gösteren hüccettir.(38/3)

13) 2 Zilhicce 1086 (5 Şubat 1676)

Konya'da otururken vefat eden Seyyid Hasan'dan vârislere kalan mülk üzerinde,şahitlerin ifadeleriyle anlaşma sağlandıktan sonra taksimine dair mahkeme kararıdır.(40/2)

14) 8 Muharrem 1087 (23 Mart 1676)

Konya'da oturan bir kimsenin başka bir şahıs üzerine açtığı yol dâ'vâsından vazgeçtiğine dair hüccettir.(49/3)

15) 11 Muharrem 1087 (26 Mart 1676)

Konya'da Pınarı^{fx} mahallesinde oturan İbrahim ve Mehmed b. Halil,Abdurrahman b.Mahmud üzerine babalarından miras kalan 1 kireç dükkanına el koyduğu iddiasıyla açtıkları dâ'vâde Abdurrahman'ın adı geçen kireçliği 14,5 esedî kuruşa İsmihan b.Mustafa'dan satın aldığıının isbatını gösteren dâ'vâ zabtıdır.(53/1)

16) 6 Safer 1087 (20 Nisan 1676)

Konya'da Dilkiş mahallesinde oturan Murad b.Mehmed Beşe'nin kendisine miras yoluyla kalan tarlaya bir zimminin haksız yere sahip olduğunu iddia etmesi üzerine dâ'vâ açtığı ve so-

tir. x) I.H.Konyalı,A.g.e.,s.249'da Bınarı olarak kaydedilmiştir.

nunda zimminin 5 esedî kuruş vererek sulh olduklarını gösteren dâ'vâ zabtıdır.(64/1)

17) 10 Safer 1087 (24 Nisan 1676)

Türkali mahallesindeki bir evin sahibi,Şehban b.Abdullah aleyhinde,vârislerden birinin dâ'vâ açması üzerine o kişinin bu evi daha önceden satın aldığına dair deliller getirmesinden sonra muayyen bir meblağ karşılığında sulh olunması.(67/3)

18) 17 Safer 1087 (1 Mayıs 1676)

Tarhane mahallesinde oturan Nalbant Mustafa b.Abdullah'ın vefatıyla terikesinin dörtte birinin hanımına verildikten sonra kalanın Beytü'l-mâle akterilmesi konusunda dâ'vâ açılması üzerine zevcenin malın tamamını mehr-i müccel olarak aldığına dair yemin etmesi ve dâ'vâcının da bunun aksini isbat edecek bir delil getirememesi.(68/3)

19) 14 Safer 1087 (28 Nisan 1676)

Konya'da Pîri Paşa mahallesinde vefat eden Kerime'ye kocası Ahmed,büyük oğlu Recep ve kızları Refiye ve Ümmi vâris olmuşlardır.Recep'in,annesinin mehr-i müccelinden ve diğer mallarından ve terikesinden hissesine düşen mirası aldığına dair dâ'vâ hükmüdür.(69/1)

20) 10 Safer 1087 (24 Nisan 1676)

Konya'da Mehr-i Kâfur mahallesinde vefat eden el-Hac Ömer'in vârisleri olarak hanımı Zehide,büyük oğlu Molla Veli,büyük kızları Emine ve Ümmi kalmıştır.Emine ve Ümmi'nin vekilleri tarafından açılan dâ'vâda 1 ev ve müstemilâtına Molla Veli'nin sahiplendiği diğer vârislerin haklarının gözetilmediği iddia edilince Molla Veli'nin âdil müslümenlerden gösterdiği şahitlerin ifadeleriyle babası Ömer tarafından mezkur ev ve müstemilâtının

kendisine hibe edildiğini isbat ederek dâ'vâ açanların men edildiklerine dair mahkeme zabtıdır.(70/1)

21) 13 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Konya'da ölen Çicek adlı Nasrâniyenin vârisleri olarak, kocası, kızları ve müslüman olunca Mustafa adını alan oğlu kalmıştır.

Mustafa'nın babası üzerine açtığı dâ'vâda, hıristiyan olan annesi ölünce babasının, annelerinin terikesinden kız kardeşlerine 80'er esedî kuruş verdiğini, kendisinin de 160 esedî kuruş talep ettiğini bildirmesi üzerine, babasının hanımından kendi elinde yalnız 50 dirhem gümüş kaldığını, kızlarına terikeden hiç bir şey verilmediğini ifade edince, Mustafa'nın babasına 50 dirhem gümüşten daha fazla terike aldığına yemin teklif etmediğini ve dâ'vâdan vazgeçtiğini bildiren hüccettir.(70/2)

22) 16 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Konya'da Uluırmak mahallesinde vefat eden Ali b.Süleyman'ın vârislerinin ağabeyleri Hüseyin Beşe hakkında açtıkları dâ'vâda haklarını aldıklarını gösteren dâ'vâ zabtıdır.(77/1)

23) 21 Safer 1087 (5 Mayıs 1676)

Konya'da Fakih Dede mahallesinde otururken başka diyara gidip kaybolan Bayram'ın ölen kız kardeşlerinin, kızları arasındaki verâset dâ'vâsını gösteren mahkeme zabtıdır.(80/1)

24) 29 Safer 1087 (13 Mayıs 1676)

Konya'da İbni Tuti mahallesinde vefat eden Seyyid Mehmed'in vârisleri arasındaki mülk dâ'vâsını gösteren zabıttır.(82/3)

25) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'ya bağlı Saidili nahiyesinin Sarayını köyünde oturan Müslime'nin kardeşi Halil ile aralarındaki miras dâ'vâsına vekil Recebî vekil tayin ettiğine dair hüccettir.(83/4)

26) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Beyşehir'de ölen Ermeni Acem Tüccarı Hıristiyan olan Allahvirdi'nin yakın vârisi olmadığından bir hıristiyandaki alacağı 500 esedî kuruşun Beytü'l-mâl hassa emini olan Recep Ağa tarafından alındığını gösteren da'vâ zabtıdır.(87/3) - Bkz.118/1

27) 3 Rebiülevvel 1087 (16 Mayıs 1676)

Konya'da Çavuş mahallesinde oturan bir kadının Hocacıhan mahallesinde oturan 2 kardeş ve babaları hakkında,tarlasından kırmızı boya çıkarıp aldıkları için açtığı da'vâden âdil müslümanların araya girmeleriyle vazgeçtiğini bildiren hüccettir.(91/4)

28) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'ya bağlı Saidili nahiyesinin Lâdik köyünde ölen Kaplan zimminin müslüman olan oğlu Muslu hakkında,Kaplan'ın ölen diğer oğullarından torunları olan Polat ve İsi'nin açtıkları mülk davasında Muslu'nun elindeki hücceti ibraz etmesi üzerine Polat ve İsi'nin da'vâden uzaklaştırıldıklarını bildiren mahkeme zabtıdır.(95/2)

29) 8 Rebiülevvel 1087 (21 Mayıs 1676)

Konya yakınında Altunapa nâm yerde bağları bulunan bazı kimselerin,Konya'da Çalıklar mahallesinde oturan birçok kişiler ayrıca başka bir mahallede oturan bazı şahıslar hakkında açtıkları da'vâde,ellerinde ferman-ı hümayun bulunduğunu,bağlar arasında inek ve koyun otlatılamayacağını ifade etmişler,hayvanlarını otlatan şahısların,deha önce emr-i şerf'ten haberdar olmadıklarını beyan etmeleri üzerine bundan sonra otlatamayacaklarını bildiren hüccettir.(104/1)

30) 23 Rebiülevvel 1087 (5 Haziran 1676)

Konya'da İçkale Mahallesinde oturan 3 zimminin ikiçayarası adlı yerde Yuvan'ın bağına bitişik bağları bulunduğunu,fakat Yu-

van'ın kendilerini sudan istifade ettirmediğini, âdil müslümanların ifadeleriyle isbat etmeleri üzerine Yuvan'ın bağından geçen sudan dâ'vâcılarının istifade edeceğini bildiren mahkeme kararıdır.(111/1)

31) 13 Rebiülevvel 1087 (26 Mayıs 1676)

Konya'da Pürçüklü mahallesinde avarız evkafının mütevellisi olan bir kimsenin vefatıyla ,İbni Salih mahallesinde oturan hanımı ve diğer vârislerinin, avarız vakfına 12,5 esedî kuruş borçlu olduklarının anlaşıldığını bildiren mahkeme kararıdır.(114/2)

32) 25 Rebiülevvel 1087 (7 Haziran 1676)

Konya'da Kovanağzı mevziinde bulunan, iki bağın sınırındaki ağacın kesilmediği ve toprağının kazılmadığını bildiren da'vâ zabtıdır.(115/1)-

33) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da Beytü'l-mâl emini olan Recep Ağa'nın Acem tüccarlarından olup, Beyşehir'de tanınmış bir vâris bırakmadan vefat eden Allahvirdi'nin terikesinden 90 esedî kuruşu hazine hissesi olarak talep ettiğine dair da'vâ zabtıdır.(118/1) - Bkz.87/7

34) 25 Rebiülvvel 1087 (7 Haziran 1676)

Konya'da Yenice mahallesinde vefat eden Hacı Mehmed'in vârislerinin verâsetten ketmedilen malları üzerinde bulunduran Bayram'dan hak talep ettiklerine dair mahkeme zabtıdır.(123/3)

35) 6 Rebiülahir 1087 (18 Haziran 1676)

Konya'da Cebeci mahallesinde otururken vefat eden Hüma b.Hassan'ın vârislerinin terikeye el koyan Mevlüt'den haklarını aldıklarına dair da'vâ zabtıdır.(137/1)

36) 23 Rebiülahir 1087 (5 Temmuz 1676)

Konya'da Debbağhâne mahallesinde vefat eden bir kimsenin zevcesinin, terikeden mehri-müeccelini aldıktan sonra vekili olan baba-

sının kızının 1/8 hissesi karşılığında hudûdu bilinen ev ve müstemilâtını alıp kabzettiğini ve başka alacağı kalmadığını bildiren hüccettir.(148/2)

37) 5 Rebiülahir 1087 (6 Temmuz 1676)

Konya dışında Hocacihan mahallesinde oturan bir kimsenin dayısı hakkında açtığı da'vâda annesinin mülkü olarak iddia ettiği, hudûdu ma'lûm 3 dönüm 1 kita tarla ve 4 puştâ bağ talebinden men edilmesi hakkında.(152/1)

38) 7 Cumadelûlâ 1087 (18 Temmuz 1676)

Konya'ya bağlı Sahrâ nahiyesinin Çumra köyünde hudûdu ma'lûm 15 dönüm arsaya şirket üzere ziraat eden bir kimsenin ortağıyla aralarında çıkan anlaşmazlıktan sonra, ortağının 2 kile buğday, 1 kile çavdar ve 2 kile de arpa vererek sulh oldukları hakkında.(160/1)

39) 9 Cumadelûlâ 1087 (20 Temmuz 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı mahallesinde vefat eden bir kadının vârisleri olan zevci ile oğlunun 4 ayaklı incili 1 altın saç bağı kıymeti için açtıkları da'vâdan sonra ,kalan ev ve müstemilâtına yeniden kıymet biçilerek sulh oldukları hakkında.(167/1)

40) 27 Cemaziyelahir 1087 (6 Eylül 1676)

Konya'ya bağlı Sudirhemi nahiyesinin Ariyet köyünde, eniştekayınbirader arasında 1 çardak örtüsü sebebiyle açılan da'vâda hakarete uğradığını iddia eden şahıstan, delil istendiğinde, diğerinin yemin ettiği hakkında.(201/2)

41) 26 Cemaziyelahir 1087 (5 Eylül 1676)

Konya'da Karakayış mahallesinde oturan bir kadının, Yenice mahallesinde bulunan 1 sofa ve 1 avluyu, başka bir kadının zabt ettiğini iddia etmesi üzerine diğer kadının da bu mülkün 25 sene evvel kocası tarafından kendisine bağışlandığını, görünçesi olan da'vâcı-

nın da buna razı olduğunun isbat edildiği hakkında.(202/1)

42) 26 Cemaziyelahir 1087 (5 Eylül 1676)

Konya'da Aksinné^x mahallesinde ölen bir kimsenin, küçük oğluna vasi tayin edilen annesi, çocuğa sit mülkün başka biri tarafından zabtedildiğini da'vâ etmiş, da'vâ olunan şahıs bir hüccet göstermişse de vasi kadının elindeki hüccet eski ve sağlam olduğu için gasb eden şahsın men edildiği hakkında.(202/2)

43) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da Medrese mahallesinde vefat eden bir kimsenin vârisi olan oğlu, babasından miras kalan 2 tahta başa başka bir kimsenin el koyduğunu mahkemeye intikâl ettirdiğinde, dâ'vâlinin diğer bir kimseden satın aldığı iddia etmesi üzerine, şahitlerin ifadelerinden sonra da'vâcinin babasından kalan mülkü olduğunun anlaşıldığı hakkında.(238/2)

44) 12 Şaban 1087 (20 Ekim 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray nahiyesinin Mey köyünde otururken vefat eden bir kişinin, verâseti hanımı, 5 oğlu ve 2 kızına kaldıktan sonra, oğlanlardan 2 tanesinin kardeşlerinden biri aleyhinde dâ'vâ açıp Hatunsaray içinde hudûdu belirtilen 1 bağın müşterek mülkleri iken müştekilen zabt ettiğini ve hisselerine haksız yere el koyduğunu, bu durumun giderilmesi talep edildiğinde, dâ'vâli adı geçen mülkün hanımının bağına bitişik olması dolayısıyla şuf'a hakkını kullandığını, vekiline bağı 1250 akçeye aldığını, vekili olan babasının kendi malından ödediği bu paranın borcu olduğunu belirtip, ödeyeceğini söylemesi üzerine anlaşmışları hakkında.(239/2)

45) 1-10 Cemaziyelahir 1087 (11-21 Ağustos 1676)

Bosna eyaletinin Hersek sancağına bağlı Foça şehrinin Ali Paşa mahallesinde oturan bir kişi hacca giderken Konya'da vefat

x) I.H.Konyalı, A.g.e., s.254'de Aksinle olarak kaydedilmiştir.

etmiş,geride 1 hanımı ve 2 çocuğu kalmıştır.Çocukların vasileri olan anneleri da'vâ açıp merhumun muhellefatının Konya'da Beytü'l-mâlde bulunduğunu şahitlerle isbat etmiştir.(243/2)

46) 16 Şaban 1087 (24 Ekim 1676)

Bosna eyaletinde Hersek sancağının Foça şehrindeki el-Hac Mustafa mahallesinde oturan bir kimsenin vârisleri,mevruselerinin Hacca giderken Konya'da vefat edip muhellefatı Beytü'l-mâl elinde bulunduğunu söyleyerek,kendilerinin merhumun vârisleri olduklarını şahitlerin ifadeleriyle isbat ettikten sonra muhellefatın kendilerine verilmesi hakkında.(244/1)

47) 29 Recep 1087 (7 Ekim 1676)

Rumeli vilayetinin Hersek sancağına bağlı Foça şehrinin,el-Hac Mustafa mahallesinde oturan bir zat hacca giderken Konya'da vefat edince mirab ve Beytü'l-mâl emini olan Ahmed Ağa,merhumun muhellefatına el koymuş,müteveffânın zevcesiyle kız kardeşi merhumun muhellefatını almağa müstehak olduklarına dair kadıdan belge almışlar,fakat Beytü'l-mâl eminin muhellefatın kendisinde olduğunu kabul etmekle beraber belgenin kadıya ait olduğunu kabul etmemesi üzerine şahitlerle isbat edildikten sonra gerekenin yapıldığı hakkında.(245/1)

48) 29 Recep 1087 (7 Ekim 1676)

Hersek sancağının Foça şehrinde Ali Paşa mahallesinde otururken hacca gittiği sırada Konya'da vefat eden bir kimsenin muhellefatını mirab ve Beytü'l-mâl emini olan Ahmed Ağa'nın aldığı,merhumun zevcesi ve 2 küçük oğluna vekil olan bir kişinin nakli şehadet hücceti getirerek mirabdan muhellefatı istediği,onun muhellefatın kendisinde olduğunu kabul etmekle beraber nakl-i şehadet hüccetinin kadıdan varid olduğunu reddetmesi üzerine vekilin şahitler getirip

imza ve mührün kadıya ait olduğunu isbat ettiği ve gereğinin yapıldığı hakkında.(246/1)

49) 17 Şaban 1087 (25 Ekim 1676)

Konya'da Şeyh Beki mahallesinde oturan bir şahsın vefatından sonra mirası taksim edilmiş,18 sene sonra mirasçının kızı Gödene'de bulunan 3 kıta bağ,mezkur mahallede 1 ev ve adedi bilinen koyunlardan hisse istemiş,da'vâ olunan şahıs vaktiyle sulh olduklarını,saradan 18 sene geçtiğini ileri sürmüş,da'vâcıda bunu kabul etmiş ve bu hususta emr-i şerif olmadıkça da'vânın yeniden dinlenemeyeceği belirtilerek da'vâcının men edildiği hakkında.(248/3)

50) 8 Ramazan 1087 (14 Kasım 1676)

Konya'da Fakih Dede mahallesinde oturan bir kimse,küçük kızını kız kardeşinin oğluna nikahladıktan sonra yeğeni olan damadı ölmüş,terikesine sahip olan vasısından 30000 akçe mehr-i müeccel ve dörtte bir miras talep etmiş,vasinin bunu red ve inkar etmesi üzerine şahitlerin ifadeleriyle nikah yapıldığının anlaşılmasından sonra mehr-i müeccel ile dörtte bir mirasın verildiği hakkında.(254/1)

51) 13 Ramazan 1087 (19 Kasım 1676)

Konya'da vefat eden Foça'lı iki kişinin vârislerinin,verâset ilâmı alıp Konya'ya vekil gönderdikten sonra Beytü'l-mâl emini Ahmed Ağa'dan terikelerini tamâmen aldıkları hakkında.(258/3)

52) 13 Ramazan 1087 (19 Kasım 1676)

Konya'da vefat eden bir kimsenin vârisleri,Şeyh Âliman mahallesinin avarızının evkaf mütevellisinin,kendilerine ait bir tarlaya el koyduğunu da'vâ etmişler,müteveli haklı bir sebep ve şahit gösteremediği için,tarlanın iade edildiği hakkında.(264/1)

II - NAFKA TAKDİRİ VE VASİ TAYİNLERİ

a) İSLÂM HUKUKUNA GÖRE NAFKA TAKDİRİ VE VASİ TAYİNİ

Nafaka : Lugatta çıkmak, gitmek, sarf etmek manâlarını ifade eder. Bir insanın ıyaline sarf ve infak ettiği şeye denir. Fıkıh istılahınca, tsam, kisve, sükna ile bunlara tâbi olan şeylerden ibârettir. Örfen yalnız tsama itlak olunur. Bu itibar ile dir ki, diğerleri nafaka üzerine atf olunarak : nafaka, kisve ve sükna denilir. Cem'i : nefakat tır. Nafaka tâbiri sadaka yerinde de kullahılır.

Infak : Nafaka vermek, bir malı bir mahalle sarf etmek demektir.

Kisve : Libas, giyilecek şey demektir.

Sükna : İkametgâh, yani : menzil, hâne, oda gibi içinde oturulacak mahaldir. Böyle bir mahalde oturmağı da " iskân " denir. (1)

Redd-ül Muhtar beşinci cilt, ikiyüzonbeşinci sahifede diyor ki, " açlığı giderecek kadar yemek ve avret yerini örtecek ve soğuktan, sıcağtan korunacak kadar giyinmek farzdır. Bunlara nafaka denir. Nafaka parasını kazanmak için çalışmak da farzdır." (2)

Nafaka, insanın yaşayabilmesi için lâzım olan şey demektir. Bu da, yiyecek, giyecek ve ev olduğı Hadika'da ve İbni Âbidîn de, nafaka bâbında ve hac bahsi başında da yazılıdır. Yani mutfak masrafı ve giyim eşyası masrafı ve ev kirası ile ev eşyası masrafıdır. Bu masraflar, şehrin âdetine, piyasaya ve akraba ve arkadaşlara göre ayarlanır. Zamana ve hâle göre değışir. Her memlekette başkadır.

Zevcesi zengin olsa bile, bunun nafakasını vermek, zevc üzerine farzdır. Zevcesi kâfir ise, nafakası yine farzdır. Nafaka nikahtan sonra hemen farz olur. Zevc ve zevce fakir iseler, fakir nafakası verir.

1) Ö.N. Bilmen, A.g.e., c. II, s. 444-445

2) M.S. Gümüş, A.g.e., s. 587

Zengin iseler, zengin nafakası vermesi lazımdır. Zengin nafakasında, Zevceye ev işlerini yaptırması için bir hizmetçi de tutması lazımdır. İkisinden biri zengin olup, öteki fakir ise, orta hal nafakası verir.(3)

Baba küçük çocuğunun velisidir. Canına, malına o bakar. Malı olmayan oğlunu, çalışıp hayatını kazanıncaya kadar, kızını kocaya girdinceye kadar bakmakla mükelleftir. Çalışıp kazanmaktan âciz olan veya ilim tahsilinde bulunan büyük çocuğunun nafakası da babaya düşer. Eğer çocuğun malı varsa (biri bağışlar veya miras alırsa) nafakası kendi malından verilir. Baba nafaka verecek durumda değilse çocuğa ana infak eder. Bunlar babaya borç yazılır, kudreti helinde ondan alınır. Ananın da kudreti yoksa çocuğa akrabası, devlet bakar. Evlenmemiş kızların korunması için baba yanında, aile ocağında yaşama-ları gerekir. Evlenince artık kocası karışır. Babanın çocukların malından intifa' hakkı yoktur. Onların mallarını adâlet ve emniyet içinde işletip mâruf şekilde ticaret yapabilir.(4)

Vesâyet, ölümden sonra malında ev evlâdı hakkında tasarrufu ve işlerini yürütmeyi bir kimseye bırakmaktır. Vasî tayin edilen kimse, dürüst olmalıdır. Bu suretle gösterilene Vasî-i Muhtâr denir. Bir de Vâsî-i Mansûb vardır ki, yetimlerin, mefkûdun mallarını idare ve muhafaza için hâkim tarafından tayin edilir. Hâkim buna hesap sorar.

Vesâyet, vekâlet gibi icab ve kabülle mün'akid olur. Küçüklerin mallarında tasarruf hakkı sırayla : Babaya, babasının tayin ettiği vâsiye, dedesine, dedesinin gösterdiği vâsiye aittir. Bunlar

3) M.S.Gümüş, A.g.e., s.558

4) O.Keskiöglü, A.g.e., s.251-252

yoksa, o hâkim bir vasî tayin eder.(5) Meselâ : Bir kimse, bir zâta hitâben " Sen benim vasimsin " veya " Sen benim malımda vasisin " veya " Sen benim vefatımdan sonra vekilimsin " veya " Vefatımdan sonra evlâdımı sana teslim ettim " veya " Vefatımdan sonra evlâdımın işlerini deruhte et " veyahut " Vefatımdan sonra evlâdımın le-vâzımını rüyet eyle " gibi tasarrufî tefvize delâlet eden tabir-lerden biri ile icapta bulunup o zat da kabul etse vesâyet tamam olur.(6)

Vasî, çocuk nâmına her türlü skidleri yapar. Ancak hibe gibi mahzâ zarar olan tasarrufları, muteber değildir. Veli ve vasîlerin aleyhe olan ikrarları muteber değildir. Ölen bir kimsenin mirasçı-ları uzak yerde ise, onlar gelinceye kadar mallarını muhafaza etmek üzere hâkim tarafından bir vasî tayin edilir. Bu kimse mallara tasarruf edemez, onun vazifesi muhafazadan ibarettir.

Vasî olan kimse musînin yani vasiy yapanın ölümünden sonra va-sîlikten vazgeçemez. Hayatta iken vaz geçebilir. Fakat bunu vasiyet edene bildirmesi gerekir.

Vasî-i Muhtar'ın hıyaneti veya aczi tahakkuk ederse o zaman azledilebilir. Vasî-i Muhtar ücret isteyemez. Vasî-i Mansub istediği takdirde hâkim ona bir ücret takdir edebilir. Vasî-i Mansub hâki-min vekilidir. Hâkim istediği zaman onu azledebilir.(7)

Ölüm hastası, küçük çocuğuna bırakacağı malını, bu çocuğun ih-tiyaçlarına sarfetmesi için birin vasî tayin edince, çocuk âkil baliğ olduktan sonra , reşid olmadıkça, vasîden malları alamaz. Vasînin, er-

5) O.Keskioğlu, A.g.e., s.214

6) Ö.N.Bilmen, A.g.e., c.V., s.179

7) O.Keskioğlu, A.g.e., s.215

kek çocuğu nikah yapmağa hakkı yoktur.(8)

Emin olmayan fâsık veya zimmi vasi yapılırsa, hâkim bunları değiştirir. Vasi tayin etmeyenin babası, küçük torunlarına vasi olur ise de borç ödemek için bir şey setamaz. Vasi muhtac olunca yetimin malından yiyebilir. Kimseye hibe edemez. Helâk ederse azl olunur. Vasi yetimin malından kendi için kullanıp, sonra benzerini yerine korsa caiz olmaz. Büyüdüğünde vermesi lazım olur.(9)

b) BELGELERDEKİ NAFKA TAKDİRİ VE VASİ TAYİNLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Nafaka takdiri ve vasi tayinleri ile alakalı dâ'vâlar Defterimizde oldukça fazladır. Bu konuda " Nafaka takdiri, vasi tayini, vasi nasb ve tayini, veli ve vasi tayini, vasiye muhtac olduğunu tesbit etmek, nâzır tayini, hukûka müteallik vekil tayini, birinin terbiyesi altında bulunma " gibi tâbirler kullanılmıştır.

Nafaka takdiri ve vasi tayini çok zaman mahkemelerde müstereken dâ'vâ konusu olmuş ve neticelenmiştir. Nafaka ve diğer zaruri ihtiyaçlar(10) dışındaki nafaka takdiri ile ilgili örnek vesikalar şunlardır: Üvey babanın, irsen intikal etmesi gereken baba malını, çocukların ihtiyaçlarına harcamak için izin istemesi vesikaları (11)

Annenin, terbiyesi altındaki çocuklarının hukuklarını korumak, ihtiyaçlarını gidermek ve zaruret halinde borç alabilmek için yetki ve izin isteme vesikaları (12)

Nafaka, hâkim tarafından her bir çocuk için günlük hesabıyla

8) M.S.Gümüş, A.g.e., s. 863

9) M.S.Gümüş, A.g.e., s. 991

10) Ş.D., s. 31/1, 33/3, 56/3, 66/1, 194/2

11) Ş.D., s. 14/1, 194/2

12) Ş.D., s. 31/1, 56/3, 116/4

takdir edilir. Vesikalarda görülen nafaka takdirleri, 4-8 dirhem ve 5-10 akçe arasında değişir. 16 dâ'vâdaki " dirhem " takdirine karşılık 4 dâ'vâda " akçe " takdiri yer almıştır.

Vasî tayinleri, genellikle babanın vefatını müteakip, geride kalan küçük çocukların nafaka ve diğer zarûri ihtiyacları için vazifelendirilen, hukûki nasb dâ'vâlarıdır. (13) Bu dâ'vâlarda yer alan vasîlerin, vesâyet altına aldıkları kimselerle olan yakınlık dereceleri vesikalarda yer alan miktarlarıyla şöyledir : Anne (15), Başka erkek (5), kardeş-ağabey (4), Amca (4), Mürebbi (4), Dayı (3), Dede (3), mürebbiye (3), başka kadın (3), baba (2), amcazâde (2), hala (1), babaanne (1), üvey baba (1), dede (1) dir.

Görüldüğü üzere, 1675-1676 senesinde mahkeme zabıtlarında yer alan vasî tayinleri daha ziyade anne üzerinde yoğunlaşmış olup, kararlar hep babanın vefatı üzerine alınmıştır.

Vasî tayin sebepleri şunlardır :

- 1) Nafaka (14)
- 2) Diğer zaruri ihtiyaclar (15)
- 3) Vasiyetin yerine getirilmesi (16)
- 4) Mirası kullanmaya ehil olmayan küçük çocuklar adına kalan mal, mülk ve erzakı idare etmek, korumak ve işleri yapmak. (17)

13) Ş.D., s. 146/3, 233/2

14) Ş.D., s. 146/3, 155/2, 191/3, 201/3, 240/3

15) Ş.D., s. 146/3, 155/2, 191/3, 201/3, 240/3

16) Ş.D., s. 235/1

17) Ş.D., s. 39/2, 79/3, 198/3, 239/3

5) Çocukların hukûklarını korumak.(18)

6) Aklında hiffet bulunanın zabt ve hıfzı(19)

Vasî tayini ve nafaka takdiri hususunda vesikalardan edindiğimiz diğer bilgiler şunlardır :

Genelde bakılması,yedirilmesi,giydirilmesi,barındırılması gereken kimseler anne,baba,çocuklar,hanımı ve yakın akrabalarıdır. Bunlara,zaman zaman köleler de dahil olmuştur.(20)

Vasîler için nafaka takdir ve tahririni hâkim,kalan mirastan yapar.(21)

Vasî nasb ve tayinlerinde,hâkim kararıyla vasînin üzerine nâzır tayin edilip,bu nâzırın malumatı dışında vasînin müstakil olarak işe el atmaması tembih edilerek hükme bağlandığı da görülür.(22)

Mürebbi vasîler,vesâyetleri altındaki çocukların ihtiyaçlarına sarfetme,zarûret hallerinde miras mallarından borç alma,ve sonra borcu iade etme hususlarında bir yazıyı (hücceti) " hâmil olarak " üzerlerinde bulundurabilirler.(23)

18) Ş.D.,s.116/4

19) Ş.D.,s.9/1

20) Ş.D.,s.134/3,160/2

21) Ş.D.,s.56/3,146/3,162/3,164/3,182/3,191/3

22) Ş.D.,s.233/2

23) Ş.D.,s.33/3,66/1

c) NAFKA TAKDİRİ VE VASİ TAYİNLERİNE AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 17 Zilhicce 1086 (3 Mart 1676)

Konya'da oturan Mehmed b.Abdülkerim'in aklında hiffet olmasından dolayı, onu zabt ve hıfz etmeğe babası el-Hac Abdülkerim'in veli ve vasî tayin edildiği.(9/1)

2) 19 Zilhicce 1086 (5 Mart 1676)

Şükran mahallesinde önceden vefat eden Mehmed b.Yahya'nın oğlu Mustafa, kızı Hatice ve daha önce ölen kızı Atike'nin çocuğu Fatma için Ayşe b.İsa'nın vasî tayin edildiği.(11/3)

3) 23 Zilhicce 1086 (9 Mart 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı mahallesinde vefat eden el-Hac İbrahim b.Mehmed'in oğulları Mehmed, Abdullah ve Mustafa ile kızı Şehri için hâkim kararıyla anneleri Raziye b.Mehmed'in vasî tayin olunduğu.(12/3)

4) 23 Zilhicce 1086 (9 Mart 1676)

Konya'da Kasab Sinan mahallesinde ölen Ahmed'in kızları Raziye ve Aişe'nin üvey babaları Davut Beşe b.Süleyman'ın ihtiyaçlarını temin ettiği küçük kızlara irsen intikal etmesi gereken maldan ihtiyaçlarını karşılamak üzere, mahkemeye müracaat ettikten sonra her gün ikisine 6 akçe takdir edildiğine dair hüccettir.(14/1)

5) 22 Zilhic 1086 (8 Mart 1676)

Konya'da Müfit Dede mahallesinde otururken vefat eden el-Hac Müslüm'in küçük oğulları Mehmed, Ahmed ve Mustafa'ya amcaları İbrahim b.el-Hac Mevlüd'ün vasî tayin edildiği.(14/3)

6) 20 Muharrem 1086 (4 Nisan 1676)

Konya'da Sadırlar^x mahallesinde vefat eden Ömer adlı kimsenin küçük kızı Satı'nın vasîsi olduğunu iddia eden bir kadının başka bir kimsede alacağı olduğunu bildirerek yalan söylediğinin anlatılır.
x) İ.H.Konyalı, A.g.e., s.254'de Sadırlar olarak kaydedilmiştir.

şılması, ayrıca hüccet de gösterememiş olduğundan dolayı, da'vâdan u-
zaklaştırıldığını bildiren mahkeme kararıdır.(21/1)

7) 21 Zilkâde 1086 (6 Ocak 1676)

Devlet b.Osman isimli kadının terbiyesi altında bulunan Ahmed
isimli küçük çocuğun günlük nafaka, giyecek ve sair ihtiyaçlar için
6 dirhem takdir edilerek bu meblağın çocuğun ihtiyaçlarına harcama-
sına izin verilmesi, zaruret halinde borç alınması ve diğer hususlar-
da adı geçen hanımın izin verildiği hakkında hüccet.(31/1)

8) 8 Muharrem 1087 (23 Mart 1676)

Konya'da Pirî Paşa mahallesinde oturan Mehmed'in çocukları
Mustafa ve Ayşe'nin, babaları Mehmed'in ölümünden sonra, nafaka ve sa-
ir ihtiyaçları olarak merhum babalarından şer'i miras yoluyla intih-
kal eden maldan bu yazının hâmilî olan mürebbileri Ali b.Ebubekir'
in talebiyle her biri için günlük 3 dirhem takdir edilmesi, lüzum-
lu olan meblağın çocukların ihtiyaçlarına sarfedilmesi, zaruret ha-
linde borç alınması dah sonra iade edilmesi hakkında hüccettir.
(33/3)

9) 9 Muharrem 1087 (24 Mart 1676)

Konya'da Yediler mahallesinde vefat eden bir zimminin terike-
sine, tasarrufa ehil olmayan küçük çocukları için dedelerinin vasi
tayin edilmesine dair hüccettir.(39/2)

10) 13 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Konya'da Kadı Alemşah^x mahallesinde oturan ve babasının vefatın-
da küçük yaşta bulunan Mehmed b.Ali'nin nafakasını temin için, hâ-
kim mirastan her gün için 4 dirhem takdir ve tahsis etmiştir.

Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak için de annesine yetki ve-
rildiğini gösteren hüccettir.(56/3)

x) I.H. Konyalı, A.g.e., s.251'de Kadı Kalemşah olarak kayde-
dirmiştir.

11) 14 Safer 1087 (28 Nisan 1676)

Konya'da Sarı Hasan Mahallesiinde vefat eden Şaban b.Mehmed' in küçük oğlu Mustafa'ya annesi Marziye b.Şaban'ın vasi tayin edildiğine dair hüccettir.(61/4)

12) 13 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Konya'da Kadı Alemşah mahallesiinde oturan bir kimsenin vefatı üzerine yaşları küçük olan iki oğluna amcalarının vasi tayin edildiğini gösteren hüccettir.(64/2)

13) 15 Safer 1087 (29 Nisan 1676)

Babası önceden ölen,Kadı Alemşah mahallesiinde oturan bir kimsenin babasından kalan maldan zaruri ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere amcası ve mürebbisi olan bu yazının hâmilinin talebiyle her gün için 4 dirhem takdir olunması ve belirtilen meblağı onun ihtiyaçlarına harcayabileceği, ayrıca zaruret halinde borç alabileceği ve sonra da iade etmesi hususunda izin verildiğini bildiren hüccettir.(66/1)

14) 18 Safer 1087 (1 Mayıs 1676)

Karaman Defterdarının vekili ve kaymakamı olan Ali Ağa tarafından bir kimseye,Leh asıllı bir kölenin yanındaki eşyalar tesbit edildikten sonra,her gün için 15'er akçe nafaka takdir edilerek verildiğine dair hüccettir.(73/2)

15) 20 Safer 1087 (4 Mayıs 1676)

Konya'da İbni Salih mahallesiinde oturan ve vefat eden bir kimsenin iki oğlu ve bir kızının küçük oldukları için,annelerinin vasi tayin edildiği hakkında hüccettir.(76/2)

16) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da İynedar^x mahallesiinde otururken ölen bir kimsenin küçük iki oğluna halalarının vasi tayin edildiği.(78/3)

x) İ.H.Konyalı,A.g.e.,s,250'de Aynadar olarak kaydedilmiştir.

17) 27 Safer 1087 (11 Mayıs 1676)

Konya'da Debbaghâne mahallesinde otururken ölen bir kadının küçük oğluna annesinin ve daha önce vefat eden babasının terikelelerinden, şer'an intikal eden mallarını ve erzakını korumaya ve diğer işlerini yürütmeye amcasının vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(79/3)

18) 4 Rebiülevvel 1087 (17 Mayıs 1676)

Konya'da Hoşhan^x mahallesinde vefat eden bir kimsenin oğluna küçük olduğu için annesinin vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(91/3)

19) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'da İhtiyareddin mahallesinde otururken vefat eden bir kimsenin oğluna hâkim tarafından başka bir kimsenin vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(96/1)

20) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'da Çerkab mahallesinde ölen bir zimminin küçük oğluna başka bir zimminin hâkim tarafından vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(96/2)

21) 7 Safer 1087 (21 Nisan 1676)

Babası önceden vefat eden, Kadı Alemşah mahallesinde oturan bir kimseye babasından intikal eden maldan, vasisi ve amcasının oğlunun talebiyle günlük 4 dirhem takdir olunması. Ayrıca vasisinin onun ihtiyaçlarına sarfetme, zaruret halinde borç alma ve perayı ele geçirmeye iade etme hususunda yetkili olmasını bildiren hüccettir.(79/2)

22) 7 Rebiülevvel 1087 (20 Mayıs 1676)

Babası önceden vefat eden, Sadırlar mahallesinde oturan bir küçük kızın vasilğine annesinin tayin edilmesi ve babasından intikal eden maldan her gün için 5 dirhem takdir edildiği.(97/3)

x) I.H.Konyalı, A.g.e.s.254'de Hoşhon olarak kaydedilmiştir.

23) 8 Rebiülevvel 1087 (21 Mayıs 1676)

Konya'da ölen Ahmed'in küçük kızı Ayşe'ye hakim tarafından el-Hac Mehmed'in vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(98/3)

24) 10 Rebiülevvel 1087 (23 Mayıs 1676)

Konya'da ölen bir kimsenin küçük oğluna vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(101/1)

25) 15 Rebiülevvel 1087 (28 Mayıs 1676)

Konya'da Muhtar mahallesinde oturan ve ölen bir kadının, küçük oğluna babasının vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(104/3)

26) 14 Safer 1087 (27 Mayıs 1676)

Konya'da Kadı Alemşah mahallesinde babası ölen bir erkek çocuğa, annesinin oğlunun vasi tayin edildiğini bildiren hüccettir.(106/2)

27) 19 Rebiülevvel 1087 (1 Haziran 1676)

Konya'da Yenice mahallesinde oturan bir kimseye dedesinin vasi tayin edilmesini, ayrıca vasisinin talebi ile her gün için 5 dirhem nafaka takdir edildiğini bildiren hüccettir.(108/3)

28) 15 Rebiülevvel 1087 (28 Mayıs 1676)

Konya'da Çerkab mahallesinde ölen bir zımmînin küçük oğluna annesi ve dadısının isteği ile, hakim tarafından babasından intikal eden maldan günlük nafakası için, 4 dirhem takdir edildiğini bildiren hüccettir.
110/2)

29) 22 Rebiülevvel 1087 (2 Haziran 1676)

Konya'da Yediler mahallesinde ölen bir zımmînin 2 küçük oğullarının dedeleri ve mürebbileri Vartan'ın isteği ile, hakim tarafından babasından intikal eden maldan, günlük nafakaları için herbir çocuğa 5 dirhem takdir edildiğini gösteren hüccettir.(110/3)

30) 20 Rebiülevvel 1087 (2 Haziran 1676)

Konya'da Bağ Evliya mahallesinde ölen bir kimsenin küçük kızına ,

amcasının oğlunun hakim tarafından vasî tayin edildiğini bildiren hüccettir.(113/3)

31) 28 Rebiülevvel 1087 (9 Haziran 1676)

Konya'da Alacamescid mahallesinde oturan ve hacda vefat eden Hacı Receb'in küçük oğulları ve kızları için annelerinin vasî tayin edildiğine dair hüccettir.(116/3)

32) 29 Rebiülevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Konya'da ölen Mehmed'in küçük oğlu ve küçük kızının haklarını korumak için annelerinin vasî tayin edildiğini bildiren hüccettir.

(116/4)

33) 18 Rebiülevvel 1087 (30 Mayıs 1676)

Konya'da otururken ölen bir zimmînin küçük kızının, vasiye muhtaç olduğu tesbit edilerek, vasiliğine başka bir zimmînin tayin edildiği.(120/2)

34) 4 Rebiülahir 1087 (10 Haziran 1676)

Konya'da Karaaslan mahallesinde oturan ve hacda vefat eden bir kimsenin küçük oğullarına abeylerinin vasî tayin olunduğu.(125/2)

35) 6 Rebiülahir 1087 (18 Haziran 1676)

Konya'da Debbağhane mahallesinde oturan bir kimsenin küçük oğluna, baba bir kardeşinin vasî tayin edildiği.(127/3)

36) 6 Rebiülahir 1087 (18 Haziran 1676)

Konya'da Debbağhane mahallesinde vefat eden bir kimsenin, iki küçük oğluna başka bir kimsenin vasî tayin edildiğini bildiren hüccettir.

(129/1)

37) 13 Rebiülahir 1087 (25 Haziran 1676)

Konya'da Pîri Paşa mahallesinde vefat eden bir kimsenin küçük oğlu ve iki küçük kızlarına yeni vasî olarak kardeşinin tayin edileceğini bildiren mahkeme kararıdır.(133/3) -Bkz.134/1

38) 13 Rebiülahir 1087 (25 Haziran 1676)

Konya'da Pîri Paşa mahallesinde vefat eden bir kimsenin çocuklarına, yeni vasî tayin edilen ağbeylerinin, nafaka talebi ile hüccet al-
ğı ve herbiri için 10'ar akçe nafaka takdir edildiği hakkında.(134/1)

39) 14 Rebiülahir 1087 (26 Haziran 1676)

Konya'da mir-iâbolan Recep ağının Gürcü asıllı bir köleyi, yakala-
ktan sonra, hakim tarafından kendisine teslimine ve her gün için
'şar akçe nafaka takdirine dair hüccettir.(134/3)

40) 15 Rebiülahir 1087 (27 Haziran 1676)

Konya'da Şeyh Sadreddin mahallesinde vefat eden bir kimsenin, kü-
k oğulları ve kızına vasî tayin edildiğini bildiren hüccettir.(142/2)

41) 12 Rebiülahir 1087 (24 Haziran 1676)

Konya'da annesi ve babası ölen küçük kıza, dayısının talebi üzeri-
günlük nafaka ve diğer zaruri ihtiyaçları için hakim tarafından 5
rhem takdir edildiği ve dayısının vasî tayini hakkında.(143/3)

42) 20 Rebiülahir 1087 (2 Temmuz 1676)

Konya'ya bağlı, Hatunsaray nahiyesinin Günü köyünde önceden vefat
en bir kimsenin, küçük oğluna nafaka ve diğer zaruri ihtiyaçları için
rebbisinin talebi üzerine hergün için hakim tarafından 5 dirhem tak-
r edildiği ve mürebbisinin vasî tayin olunduğu.(146/2)

43) 22 Rebiülahir 1087 (4 Temmuz 1676)

Konya'da önceden vefat eden bir kimsenin, iki küçük çocuğunun na-
ka ve diğer zaruri ihtiyaçları için annelerinin talebi üzerine, hakim
tarafından her birine günlük 8 dirhem takdir edildiği ve annelerinin va-
tayini hakkında.(146/3)

44) 29 Rebiülahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Raziye b. Sefer adlı küçük kıza Seyyid İbrahim'in vasî tayin edil-
ği ve hergün için nafaka ve diğer zaruri ihtiyaçlarına hakim 4 dir-
m takdir ettiği.(155/2)

45) Cumadelûlâ 1087 (15 Temmuz 1676)

Konya'da mir-iâb olan Recep Ağa'nın rus asıllı bir köleye, sahibi zuhur edene kadar bakması için, hakim tarafından günlük 16'sar akçe takdir edildiği hakkında.(160/2)

46) 3 Cemaziyelevvel 1087 (14 Temmuz 1676)

Konya'da Debbaghane mahallesinde oturan ve babası ölen küçük kızın vasîliğine, bir kimsenin tayin edildiği ve hakimin kararı ile 5 dirhem takdir edildiği.(162/3)

47) 20 Cemaziyelevvel 1087 (31 Temmuz 1676)

Konya'da Sahibata mahallesinde vefat eden İbrahim'in küçük oğlu Mustafa'ya hakim kararı ile annesi Şahbaz'ın vasî tayin edildiği.
(164/3)

48) 9 Cumadelûlâ 1087 (20 Temmuz 1676)

Konya'da mir-iâb olan Recep Ağa'nın Habeş asıllı bir köleyi ve doru atını emanet almak istemesi üzerine, hakim tarafından köleye ve ata hergün için 16'sar akçe nafaka takdir edilerek, sahibi zuhur edinceye kadar Mir-iâb Recep Ağa'ya emanet edildiği.(166/1)

49) 19 Cumadelûlâ 1087 (30 Temmuz 1676)

Konya'da Abdülazîz mahallesinde oturan ve babası vefat eden küçük oğlan ve dört kız çocuğuna, hakim tarafından babaannelerinin vasî tayin edildiği hakkında.(182/3)

50) 8 Cumadelahir 1087 (18 Ağustos 1676)

Konya'da İçkale mahallesinde ölen zımmînin, iki küçük kızlarına hakim tarafından amcazadelerinin vasî tayin edildiği.(191/2)

51) 8 Cumadelahir 1087 (18 Ağustos 1676)

Konya'da Hoca Habib mahallesinde vefat eden bir kimsenin iki oğlu ve bir kızının, nafaka ve diğer zaruri ihtiyaçları için annelerinin talebi üzerine hakim tarafından, çocukların her birine günlük 5 dirhem

takdiri ve annelerinin vasi tayin edildiği.(191/3)

52) 15 Cumadelahir 1087 (25 Ağustos 1676)

Konya'da Medrese mahallesinde vefat eden bir kimsenin küçük oğlu ve küçük kızına bakan, üvey babalarının müracatı ile, babalarından intikal eden maldan çocukların ihtiyaçlarına harcayabilmek için izin istemesi ve hakim tarafından her birine nafaka ve kisve için günlük 5 akçe takdir edildiği.(194/2)

53) 20 Cumadelula 1087 (30 Ağustos 1676)

Konya'da Abdulaziz mahallesinde vefat eden bir kimsenin küçük oğluna, babasından ve amcasından kalan mal ve mülkü tasarruf etmek üzere, ana bir kız kardeşinin vasi tayin edildiği.(198/3)

54) Cumadelahir 1087 (6 Eylül 1676)

Konya'da Hoş-Han mahallesinde vefat eden bir kimsenin çocuğunun nafaka ve diğer zaruri ihtiyaçları için, annelerinin talebi üzerine hakim tarafından, çocuğa günlük 5 dirhem takdiri ve annelerinin vasi tayin edildiği.(201/3)

55) 4 Recep 1087 (12 Eylül 1676)

Konya'da Ubeyd mahallesinde vefat eden bir kimsenin, iki küçük kızı için karısının hakim tarafından vasi tayin edildiği hakkında.
(204/3)

56) 1 Şaban 1087 (9 Ekim 1676)

Konya'da Aksinle mahallesinde vefat eden bir kimsenin, iki küçük oğluna hakim tarafından, annelerinin vasi tayin edildiği hakkında
(224/3)

57) 26 Recep 1087 (4 Ekim 1676)

Konya'da misafir olarak kalan bir kimsenin, Konya'da oturan bazı kişiler ile hukuklarına müteallik davâlarda kardeşleri tarafından vekil tayin edildiği hakkında.(225/1)

58) 6 Şaban 1087 (14 Ekim 1676)

Konya'da Hoca Habib mahallesinde vefat eden bir kimsenin küçük kızına, hâkim kararıyla dedesinin vasiî nasb ve tayini, başka bir kimsenin de bu vasiî üzerine nâzır tayin edilip nâzırın mâlumâtı dışında vasiînin müstakil olarak işe el atmamasının tenbihi hakkında. (233/2)

59) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı mahallesinde oturan bir kimsenin, kendisini vasiî tayin eden ve daha önce vefat eden bir kadının vasiyetini yerine getirmek için, malının üçte biri olan Debbaghâne'de bulunan 12 kireçlik itibar olunan bir debbağ dükkanını satmak istediğinde vefat eden kadının vârisleri olan 2 kızının mâni olmaları üzerine açtığı da'vâda vasiîlik iddiasında bulunan kişinin isbat edememesi ve da'vâlıların da böyle bir vasiyetten haberdar olmadıklarına yemin etmeleri üzerine da'vâcının men edildiği hakkında. (235/1)

60) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da İmâret mahallesinde ölen karı-koca zimmilerin küçük çocukları için dayısının vasiî tayin edildiği hakkında. (235/4)

61) 17 Şaban 1087 (24 Ekim 1676)

Konya'da Şeyh Âliman mahallesinde vefat eden bir kimsenin küçük oğlu ile bir küçük kızına kalan mal ve erzakı korumak ve diğer işlerini yapmağa dayılarının vasiî tayin edildiği hakkında.

(239/3)

62) 9 Şaban 1087 (17 Ekim 1676)

Konya'da İmâret mahallesinde önceden ölen karı-koca zimmilerin bir küçük oğullarına mürebbi olan amcasının talebi üzerine günlük nafaka ve diğer zarûri ihtiyaçları için 6 dirhem takdir edilmesi ve amcasının vasiî tayini hakkında. (240/3)

63) 4 Ramazan 1087 (10 Kasım 1676)

Durgut kazasına bağlı Zengen köyünde oturan bir kimse, annesinden kendisine küçükken intikâl eden hudûdu bilinen bir bağın, vasîsi olmadığı halde yalancı vesayet iddiasıyla satıldığını, satın alan şahsın da başka birine sattığını, en son satın alanın kendisine bağ bedeli olarak 11 esedî kuruş verip sulh olduğu hakkında.(249/3)

64) 21 Ramazan 1087 (27 Kasım 1676)

Konya'da Cedid-Kurbu-Bürde mahallesinde vefat eden bir kimsenin iki küçük çocuklarına annelerinin vasî tayin edildiği hakkında.
(265/2)

65) 21 Ramazan 1087 (27 Kasım 1676)

Konya'da Cedid-Kurbu-Bürde^x mahallesinde vefat eden bir kimsenin üç küçük kızına annelerinin vasî tayin edildiği hakkında.(265/3)

66) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Kerim Dede mahallesinde oturan bir kimsenin ihtiyarlamasından sonra aklında bozulma meydana gelmesi üzerine, işlerini yürütmek için bir kayyum seçildiğini bildiren hüccettir.(94/4)

67) 6 Rebiülevvel 1087 (19 Mayıs 1676)

Konya'da Dengiş mahallesinde otururken kaybolan bir zimmi kadının mal ve erzakını korumağa hâkim tarafından kardeşinin oğlunun kayyum tayin edildiğini bildiren hüccettir.(110/4)

68) 20 Rebiülahir 1087 (2 Temmuz 1676)

Konya'da Pîri Paşa mahallesinde vefat eden bir kimsenin çocuklarına yeni vasi tayin edilen şahsın eski vasi üzerindeki malları ve hüccetleri aldığını bildiren mahkeme zabtıdır.(150/2)

x) I.H.Konyalı, A.g.e.s.250'de Borda olarak kaydedilmiştir.

III - GASB, HIRSIZLIK, KAYIP HAYVAN VE LÜKATA

a) İSLÂM HUKUKUNDA GASB, HIRSIZLIK, KAYIP HAYVAN VE LÜKATA

Fıkıh ilminin dört ana bölümünden " Ukûbat " kısmında, yol kesme ve hırsızlık konusu ele alınmaktadır.(1) Biz önce yol kesme, sonra gasb ve daha sonra da hırsızlıktan birer nebze bahsedelim. Bundan sonra da lükata konusunu ele alalım.

Kadın, erkek, müslüman veya zimmi, bir veya çok kimse, gece veya gündüz, Dârül-İslâm sayılan bir beldede silah kuvveti ile şehirde veya şehirler arası yollarda müslüman veya zimmilere saldırırsa, bunlara örfü şer'ide kâtı-ı tarîk (yol kesici) veya eşkiya denir. Mal soymadan ve can kaybı yapmadan ele geçerlerse, dövülür ve tevbe hâli görülünceye veya ölünceye kadar hapsolunurlar.

Eğer mal soymuş ve her birine, sirkat nisâbı kadar düşmüş ise, had cezası olarak sağ eliyle sol ayağı veya sol eliyle sağ ayağı kesilir.(2)

Eğer mal almayıp da sadece adamı öldürmüşlerse had cezası olarak onlarda öldürülürler. Meyyitin velisi böyle bir kimseyi afvedemez. Çünkü had cezasını afvetmek ancak Allah'a mahsustur.

Hem nisab miktarı mal gasbetmiş, hemde adam öldürmüş iseler, bunlar İslâm hukukuna göre işledikleri suçun nev'i ve şekli de nazarı itibara alınarak çeşitli şekilde cezalandırılırlar.(3)

1) Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Aleüddin el-Hısnî el-Haskefî, ed-Dürrü'l-Muhtâr ve şerhi, Muhammed Emin İbn-i Âbidîn, Haşiyetü Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr, Bulak Matb. Mısır, 1272/1856, c. III, Ukûbat bahsi ; M. Sıddık Gümüş, A.g.e., s. 846-847, 844-846; O. Keskiöglü, A.g.e., s. 291, 289-290

2) M. Sıddık Gümüş, A.g.e., s. 846

3) Daha geniş bilgi için bkz. M. S. Gümüş, A.g.e., aynı yer

Diğer taraftan katu't-tarîk (yol kesenler) döğüşürken öldürülürse,yıkanmaz ve namazları kılınmaz.Sonradan had ve kısas cezalarıyla öldürülünce,yıkanır ve namazları kılınır.

Eğer mal almış ve öldürmüşler,fakat yakalanmadan önce tevbe etmişler ise,veya âkil bâliğ değilse veya yolculardan birinin zîrahmi mahremi ise,veya yolculardan birkaçı ötekileri soyarsa veya şehirde yol keserse had yapılmaz.Yaptıkları zararı tazmin ederler,öderler.Yani katl ve yaralama varsa,veli kısas isteyebilir.Malzâyî olmamış ise geri verilir,helak olmuş ise kıymetini öder.(4)

Gasb'a gelince ; Lügatte başkasına ait bir şeyi gerek mal olsun veya olmasın isti'mâl etmek için düşmanlık ve teğallüb yoluyla almaktır.

Istılâhta : Bir kimsenin mütekavvim ve muhterem bir malını sarâhaten ve delâleten veya âdete nazaran izni olmaksızın,haksız yere elinden veya dâire-i tasarrufundan ahz etmektir(almaktır).(5)

Gasb,yukarıda da işaret edildiği gibi izni olmaksızın bir malı,gizli olmayarak alıp zapt etmektir.Haksız olarak el koymaktır.Gasb edilen malın aynen iadesi gerekir.Telef olduysa ödenir.Hanefilerce mağsûbun menâfiî yani kendinden mütevellid olmayan zevâidi tazmin edilmez.Şafiî'ye göre ise menâfi'de mal gibi tazmin edilir.Çünkü menâfi örfe maldır.Eşyadan matlûb olan zâten

4) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.846-847

5) Ö.N.Bilmen,A.g.e.,c.VII,s.327.Burada Şerh-i Muhammed Hırşî'den naklen Mâlîkîlere göre gasb,ayrıca Şafiî'lere göre gasb ve Keşşâfu'l-Kınâ'dan naklen de Hanbelî'lere göre gasbın ayrı ayrı tarifleri yapılmıştır.Gasbın rükünleri,şartları,hükümleri,akarlarında gasbın cârî olup olmadığı,mağsûbun zevâidi münâfi-i mazmûn mudur ? Gâsîbü'l-gâsîb'in hükmü,gasbedilen şeylerin red ve istirdadı,ve gasbla ilgili diğer hususlar hakkında geniş bilgi için bkz.Ö.N.Bilmen,A.g.e.,C.VII,s.330-375

menfaattir. Maslahat eşyanın zâtiyle değil, menfaatiyle kâimdir. Onun için Hanefiler "kâideden", Şafiîler "fâideden" hareket ediyor derler. Vakıf ve sabîlerin malları ve birde kira için hazırlanmış olan " muaddün li'l-istiğlâl " mallarda Hanefiler de, Şâfiîler gibi tazmin ettirirler. Gasb bir bakıma borçlar kanununa, bir bakıma da ceza hukukuna girer.(6)

Hırsızlığa gelince ; Cahiliyet zamanında Araplarda mal emniyeti yoktu. Mahmud Es'ad, İslâm'dan önce Arapların, hırsızlık edenin sağ elini kestiklerini söylemektedir.(7) Kur'ân-ı Kerim, kadın olsun erkek olsun hırsızlık yapanın elini kesmeye emretmektedir. (8)

Hırsızlık ; Birinin mahfûz olan malını gizli olarak almaktır. Rızası olmadan malı gözü önünde, âşikâre alırsa, bu hırsızlık değil gasbdır. Çalınan malın, 10 dirhem gümüşten aşağı kıymette olmaması şarttır. Zâhiriye mezhebine göre çalınan malın az veya çok muhrez veya mahfûz olmasının önemi yoktur. Tarrâr(yankesici) hırsızdan daha ileri gidip el çabukluğuyla aldığından eli kesilir. Nebbâş(kefen soyucu), muhrez olmayan kefeni aldığından hırsızlık hükmü uygulanmaz.(9)

Şimdi bir nebze de lûkatadan bahsedelim; "Lûkata" yerde bulunan ve fakat sahibi belli olmayan mala denir. Sahibine vereceğinden emin olanın, korumak için alması sünnettir. Yerde helâk olacak ise, alması farz olur. "Arayan olursa bana gönderin " diyerek iki

6) O. Keskiöglü, A.g.e., s.223

7) Mahmud Es'ad, İslâm Tarihi, Medhal, s.563

8) Bkz. Mâide Sûresi, Âyet 38

9) O. Keskiöglü, A.g.e., s.290

kimseyi şahit yapar ve kalabalık bir yerde tarif ederek sahibini arar.Sahibi çıkıncaya veya durmakla bozuluncaya kadar helâk olursa ödemez.Sahibi çıkmayacağını veya bozulacağını anlarsa,artık aramaz ; Beytü'l-mâl'a verir.Beytü'l-mâl yoksa sadaka verir.Bulan fakir ise,kendi kullanabilir.Sahibi sonra çıkarsa,ya kabül eder yahut bulana veya fakire tazmin ettirir.Kabül eden veya tazmin eden sevab kazanır.(10)

Fıkhi kaynaklarda " Lûkata " ile ilgili hükümler ayrıntılı olarak beyan edilmiştir.Fakat her halikarda " lûkata " canlı olsun olmasın mutlaka yitik mal demektir.Böyle bir malı alıp kaldırırsa " İltikât " denilir.Bununla beraber,yolunu şaşırması insana " Dâll " denildiği gibi,gâib olmuş,yerinden uzak düşmüş yitik hayvana da " Dâlle " adı verilir.Şunu da ilâve edelim ki bir malın lûkata,dâlle addedilmesi için,her halde sahibinin meçhul olması lazım değildir.Me'lum bir insanın gâib ettiği bir mal da lûkata hükmündedir.Şu kadar var ki bunun için i'lâna lüzum yoktur,bu sırf emânettir,bunu mümkün ise hemen sahibine iade etmek lazım gelir.(11)

10) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.287

11) Ö.N.Bilmen,A.g.e.,c.VII,s.242

b) GASB, HIRSIZLIK, KAYIP HAYVAN VE LÛKATA VESİKALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Gasb da'vâları daha ziyâde zorla para almak ve tarlaya el koymakla alakalıdır. Para gasbları, öldürme teşebbüsünün bir fiili olarak da yer almıştır.(12)

Bu da'vâlarda ilgi çekici bir husus " zaman aşımı " konusundadır : Dâ'vâcı 15(veya daha fazla)sene boyunca sahip çıkıp kendi mülkünü aramamışsa, yeni bir emr-i şerif vârid olmadıkça, zaman aşımından dolayı da'vâdan men edilir.(13)

Hırsızlık vakaları para, ev eşyası ve giyecek eşyası, sahtiyân, hayvan ve arpa, saman çalmak şeklinde tezahür etmiştir.(14)

Çalınan paralar, 27 esedî kuruş, 60 esedî kuruş ve 3 rubu' kuruş meblağlarındadır. "Akçe sandığının kilidini kırmak, firar etmek" bu çeşit hırsızlığın alakalı fiillerindendir.(15)

Çalınan eşyalar, giyecek(boyunbağı, zıbın, köhne kenarlı gömlek, don) ve muhtelif ev eşyaları nev'indendir.(16)

Dikkate değer diğer hususlar şunlardır ; "Geri iade edilemeyen zayı eşyanın misli kıymetinin tazmin edildiğine dair mahkeme kararı mevcuttur."(17) " Da'vâlının suçsuz olduğunu isbat için, âdil şahitlerin ifadesine ve kendi yeminine baş vurulur."(18)

12) Ş.D., s. 27/2, 105/3, 180/2, 232/1, 271/3

13) Ş.D., s. 175/2

14) Ş.D., s. 234/1, 251/1, 171/2, 179/1, 41/3, 132/1, 88/1

15) Ş.D., s. 234/1, 54/3

16) Ş.D., s. 251/2, 171/2

17) Ş.D., s. 171/2

18) Ş.D., s. 179/1

Hayvan hırsızlıklarında, inek ve aygır tayının çalındığını; suçlamalar olmakla beraber delil yetersizliğinden da'vânın düştüğünü; bunlara mümâsil olarak arpa(1,5 kile)ve saman(6 çuval) hırsızlığını, alakalı hususlar olarak zikredebiliriz.(19) Bir vesikadan 50 esedî kuruşun zimmete geçirildiğini öğreniyoruz.(20)

Hayvan hırsızlığına ve hırsızlarına karşı mahkemece bir tedbir olarak " kim, kimden, ne alırsa, kontrol altında olsun diye baş alındığı " nı yine başka bir vesikadan tesbit etmekteyiz.(21)

Mahkeme zabıtlarında yer alan diğer husus, kayıp hayvan ve eşya meselesidir. Kayıp hayvan cinslerini ; merkep, katır, at, öküz, camız öküzü, deve, tosun, inek ve kısarak olarak belirlemiş bulunuyoruz.(22)

Kayıp hayvan da'vâları iki şekilde karşımıza çıkar : Ya kaybolan hayvan bulunmuş, iadesi için sahibi da'vâ açmıştır.(23) Veya Beytü'l-mâl emini, bizzat hâkime müracaatla, bulduğu hayvanların kendisine emânet edilmesini istemiştir.(24)

Kayıp hayvanları ellerinde bulunduran kimseler, bu hayvanları " pazardan, yörüklerden veya tanımadığı birisinden " aldıklarını söylemişlerdir.(25)

Beytü'l-mâl emini ise, bulunan hayvanları, sahibi zuhur edene kadar kendisine emânet edilmesini mahkemeden talep etmiş, hâ-

19) Ş.D., s.41/3, 132/1, 88/1

20) Ş.D., s.34/2

21) Ş.D., s.205/3

22) Ş.D., s.205/3, 210/3, 219/3, 145/3, 227/3, 203/3, 185/3, 259/2, 100/1

23) Ş.D., s.205/3, 210/3, 219/3, 145/3, 259/2

24) Ş.D., s.203/3, 227/3

25) Ş.D., s.205/3, 210/3, 100/1

kim de her gün için her bir hayvana 10 veya 16 akçe yem ücreti (alef beha,yem behası)veya 3 okka yem takdir etmiştir.(26)

Bu başlık altında,hamamda diğer bohçalarla karıştırılan bir bohçadan çıkan eşyanın sahibine iadesini de zikredebiliriz.
(27)

26) Ş.D.,s.203/3,227/3,185/3

27) Ş.D.,s.149/2

c) GASP, HIRSIZLIK, KAYIP HAYVAN VE LUKATANIN

BELGE ÖZETLERİ

1) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Konya'da Sarı Hasan mahallesinde oturan Ahmed b. Mustafa'nın kendisini öldürmek isteyen ve parasını gasp eden Ahmed ve Hamza hakkında açtığı da'vâdır. (27/2)

2) 7 Muharrem 1087 (22 Mart 1676)

Konya'da vefat eden çiftçiler başkanının, kendinden önce vefat eden oğlunun, Emirler mescidi vakfına olan 50 esedi kuruş borcunu hayatta iken eski mütevellîye verdiği halde, yeni mütevellînin borçlu olup vefat eden şahsın kardeşlerinden tekrar talep etmesi üzerine, kardeşlerinin eski mütevellî hakkında da'vâ açtıklarının ve şahitlerin ifadeleriyle borcun ödendiğini bildiren mahkeme zabtıdır. (34/2)

3) 10 Muharrem 1087 (25 Mart 1676)

Konya'da Sadırlar mahallesinde oturan Recep b. Veli'nin, ineğini çalanlar hakkında açtığı da'vâ zabtıdır. (41/3)

4) 22 Muharrem 1087 (6 Nisan 1676)

Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa tarafından Hatunsaray'a mübaşir tayin olunan Mehmed Bey, bir gece kendi avlusunda ölü bulduktan sonra defn edilen Mehmed Beşe b. Ramazan'ın ölümünde herhangi bir kasıt olmadığını araştırdıktan sonra ansızın öldüğünün anlaşıldığını bildiren da'vâ zabtıdır. (47/1)

5) 4 Safer 1087 (18 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Saidili nahiyesinin Çelenk köyünde oturan Mevlüd Bey b. İbrahim Ağa, çiftçisi Hüseyin b. Hasan'ın kendisinden 27 esedi kuruş ve 3 rubu' kuruş alarak firar ettiğini belirtmesi üzerine, Karaman mütesellimi vasıtasıyla belirtilen meblağın Hü-

seyin b.Hasan tarafından iade edildiğini belirten da'vâ zabtıdır.(54/3)

6) 19 Safer 1087 (3 Mayıs 1676)

İlgin'a bağlı Saraycık köyü sipahisinden, İstanbul'dan boş tımarların mahsulatı için görevlendirildiğini söyleyerek 14 kile tahıl alan bir kimsenin görevli olmadığı anlaşılacak almış olduğu tahılı iâdesi gerektiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(83/3)

7) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da Subaşı Câfer Bey Nehr-i Kâfur mahallesinde oturan Musa, Ali ve Ebubekir'in kendisine ait 1 odayı açarak 1,5 kile arpa ve 6 çuval samanı çaldıkları iddiasıyla açtığı da'vâ da Musa ve arkadaşlarının itiraflarıyla Câfer Bey'e 50 semen verdikten sonra sulh olduklarını gösteren da'vâ zabtıdır.(88/1)

8) 25 Safer 1087 (7 Haziran 1676)

İnsuyu kazasına bağlı Meydan köyünde oturan Câfer b.Hasan, nişanlarını söylediği kayıp bir kısrağının Musa b.Hasan'da olduğunu ifade ettiği da'vâda, Musa'nın tamamı olmadığı birisinden satın aldığı söylemesi üzerine, Câfer'in iddia ettiği nişanların tamamen sahip çıktığı kısrakta bulunmamasından Câfer'in da'vâdan uzaklaştırıldığını bildiren da'vâ zabtıdır.(100/1)

9) 17 Rebiülevvel 1087 (30 Mayıs 1676)

Mübaşir Ahmed Bey'in mübaşeretıyla İvan dan taifesinden Ahmed b.İbrahim'in, Ali b.Mustafa hakkında açtığı da'vâda, arkadaş oldukları halde, yolculuk sırasında zorla parasını aldığını ve öldürmeye teşebbüs ettiğini beyan ettikten sonra Ali'nin suçu kabul ettiğini gösteren da'vâ zabtıdır.(105/3)

10) 26 Rebiülevvel 1087 (8 Haziran 1676)

Konya'da Muhtar mahallesinde oturan Cemile b.Süleyman ve kızı Ümmiye'nin aynı mahalleden Zeyni b.Abdünnasır'ın zorla emânet bir kaftanı aldığı ve kile ile kendilerini darb ettiği ayrıca fahişelik isnad ettiğine dair da'vâ zabtıdır.(122/1)

11) 25 Rebiülevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Türkmen taifesinden Nebi b.el-Hac Sufi adlı kimse Validehani odabaşısı Yasef Veledi Kirkor'u 3 yaşında bir aygır ta-
yı çalmakla suçlamış,Yasef de kendisine teslim edilmediğine yemin etmiş,yeterli delil bulunmadığından da'vânın düştüğünü bildiren zabıttır.(132/1)

12) 16 Rebiülahir 1087 (28 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Saidili nahiyesinin Sarayini köyünden Hasan ve Mustafa'nın katledilen kardeşleri Abdülkerim hakkında,keşif yapılmasını talep etmeleri üzerine Mevlâna İsmail'in bilirkişi olarak keşif tahikkatına dair mahkeme kararıdır.

(136/2)

13) 13 Rebiülahir 1087 (25 Haziran 1676)

Konya'da Bürdebaşı mahallesinde oturan Döndü b.Ahmed,İbrahim b.Mustafa'nın kendi hânesine taarruz ve hakâret ettiğini,şikayeti üzerine,âdil şahitlerin ifadelerinden hakâret ve tehdidin sabit olarak anlaşıldığına dair da'vâ zabtıdır.(137/3)

14) 16 Rebiülahir 1087 (28 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Saidili nahiyesinin Sarayini köyünde öldürülen Abdülkerim b.Halil'in vârislerinin,İbrahim Beşe'nin emri ile,kölesi Yusuf'un Abdülkerim'i öldürdüğünü,dem ve diyeti bu iki kişiden istediklerini ve diğerlerini mesul tutmadıklarını bildiren da'vâ zabtıdır.(139/1)

15) 19 Rebiülahir 1087 (1 Temmuz 1676)

Konya'da Pürçüklü mahallesinde oturan Abdi Bey'in kaybolan atının,İlgin'da Ahmed Beşe'nin elinde bulunmasından sonra kendisine iade edilmesini talep etmesi üzerine şahitlerin ifadeleriyle atın Abdi Bey'e ait olduğunun anlaşıldığını bildiren da'vâ zabtıdır.(145/3)

16) 26 Rebiülahir 1087 (8 Temmuz 1676)

Konya'nın Medrese mahallesinin,Türbe hamamında diğerleriyle karıştırılan bir bohçadan çıkan eşyanın,sahibine iade edildiğini bildiren hüccettir.(149/2)

17) 13 Cumadelûlâ 1087 (24 Temmuz 1676)

Konya kazasına bağlı Saidili nahiyesinin Sarayini köyünden Abdülkerim b.Halil'i öldüren Yusuf'un efendisi İbrahim tarafından öğütlendiğinin şahitlerin ifadeleriyle anlaşıldığı hakkında.(169/1)

18) 5 Cumadelûlâ 1087 (16 Temmuz 1676)

Bayburt kazasına bağlı Kayaönü köyünde oturan Hızır'ın iki kişinin,iki gün önce gece yarısı,evine girip bazı eşyalarını aldıklarını ifade etmesinden sonra eşyaların Hızır Bey'e iade edildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(171/2)

19) 17 Cumadelûlâ 1087 (28 Temmuz 1676)

Konya yakınında Dört Vakiye mahallesinde oturan Hatice'nin komşusu Kerime'nin arsasına ve ağaçlarına sahip çıktığı iddiasıyla açtığı da'vâda 18 senedir şikâyet mevzuu olmadığından,yeni bir emr-i şerif vârid olmadıkça zaman aşımından dolayı Hatice'nin da'vâden men edildiği hakkında.(175/2)

20) 24 Cumadelûlâ 1087 (4 Ağustos 1676)

Çalınan sahtiyanları alanlar, bilinmeyen birisinden bahsederek ondan aldıklarını söylemekle beraber, bulunan 13 sahtiyanın kendisinin olduğunu iddia eden kişinin, âdil şahitlerin ifâdeleleriyle ve yemin ederek kendi sahtiyanları olduğunu isbat ettiği hakkında.(179/1)

21) 19 Cumadelûlâ 1087 (31 Temmuz 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye mahallesinde oturan iki kardeşin, Sarıyakup mahallesindeki 8 dönüm tarlalarına el konduğunu iddia etmelerine rağmen, isbat edemedikleri ve da'vâdan men edildikleri hakkında.(180/2)

22) 28 Cumadelûlâ 1087 (8 Ağustos 1676)

Konya'ya bağlı Çalıklar mahallesinden iki kişinin birbirlerine salyane için yaptıkları münâkaşada şetm eyledikleri hakkında.(181/1)

23) 2 Cemaziyelahir 1087 (12 Ağustos 1676)

Konya'da mirâb ve beytü'l-mal emîni olan Recep Ağa'nın bulduğu 4 orta deve ve 2 küçük deve için alef beha(yem) takdir edilerek kendisine emânet vechi üzere verilmesini talep etmesi üzerine, hâkim tarafından uygun görülerek sahibi zuhur edene kadar, her gün için 3 okka yem takdir edildiği hakkında.(185/3)

24) 16 Cemaziyelahir 1087 (26 Ağustos 1676)

Diyarbakır'lı olduğu halde misâfireten Konya'da oturan bir kimsenin, Şeyh Âliman mahallesinde oturan başka bir kimsenin zayı olan 2 atını, eşyalarıyla beraber tuttuğu ve kendisine teslim ettiği hakkında.(193/2)

25) 5 Cemaziyelahir 1087 (15 Ağustos 1676)

Konya'da Hoca Hasan mahallesinde oturan bir kadının, Gödene

adlı köyde bulunan 3 tahta bağa, daha önce kocasının olduğu halde el konduğunu iddia etmesi üzerine, mezkur bağın 15 senedir da'vâlı tarafından işlendiğinin ve da'vâlının elinde fetva-yı şerife bulunduğunun anlaşılmasından sonra, da'vâcının menedildiği hakkında.(196/1)

26) 9 Cemaziyelahir 1087 (19 Ağustos 1676)

Konya'da mirâb olan Recep Ağa, 2 camız öküzü bulduktan sonra yem behası takdir edilip kendisine emânet olunmasını isteyince hâkim tarafından örfi müddet için 32 akçe takdir edildiği hakkında.(203/3)

27) 18 Recep 1087 (26 Eylül 1676)

Konya'da mirâb ve Beytü'l-mal Emîni olan Recep Ağa'nın bulduğu 2 öküzün, hâkim tarafından her gün için her birine 10'ar akçe yem ücreti takdir edilerek, sahibi zuhur edinceye kadar veya örfi müddet doluncaya kadar Recep Ağa'ya emânet olarak verildiği hakkında.(227/3)

28) 4 Şaban 1087 (12 Ekim 1676)

Konya'da Göktaş mahallesinde oturan bir kişi, kaybettiği 16 deste kirişin başka bir kimsede olduğunun anlaşılması üzerine da'vâ açmış, da'vâlı satın aldığı iddia etmesi rağmen şahitlerin ifadeleriyle kirişlerin kimseye satılmadığı, hibe edilmediği ve başka suretle elden çıkarılmadığı belli olduktan sonra, da'vâcıya verilmesinin kararlaştırıldığını bildiren mahkeme zabtıdır.(232/2)

29) 31 Recep 1087 (9 Eylül 1676)

Konya'da vefat eden bir kimsenin verâseti, vârisleri arasında taksim edildikten sonra, vârislerinden bir kızın, kendi his-

sesi olan bağa diğeri bir kişinin el koyduğunu iddia edip da'vâ açması üzerine, meselenin tahkik olunarak, satış yapıldığının anlaşılması ve da'vâcının menedildiği hakkında.(232/1)

30) 9 Recep 1087 (17 Eylül 1676)

Konya'da bulunan Kürkçü hamamının kiracısı olan bir kişi, Sarıaslan mahallesinde oturan diğeri bir kişi hakkında da'vâ açarak arkadaşlarıyla beraber kölesi olan yatakçı ve külhancıyı kandırarak hamama girdiklerini, içeride içki içtiklerini ve akçe sandığının kilidini kırıp bir miktar parayı aralarında paylaşarak külhancıyı da bağlar arasına götürerek bir köprü altında 1 gün 1 gece sakladıklarını, ayrıca sopayla öldürme kasdıyla döverek başını ve alnını yaraladıklarını, sonra da külhancının kaçarak bir miktar parayı kendisine teslim ettiğini, diğeri paraların alanlar elinde kaldığını iddia etmesi, onlarında bunu inkâr etmeleri üzerine da'vâcının delil getiremediği, ayrıca da'vâlinin dürüst bir kimse olduğuna dair şahitlerin ifadeleri üzerine da'vânın reddi hakkında.(234/1)

31) 22 Şaban 1087 (30 Ekim 1676)

Konya'da Aksinle mahallesinde oturan bir kadının 4 ay önce Hasanköy adlı yerdeki bağından, 1 boyun bağı, zıbusun, 1 köhne kenarlı gömlek ve 1 donun kaybolduğunu, daha sonra başka bir kadında bulunduğunu ve kadının inkârı üzerine şahitlerin ifâdeleleriyle eşyaların çalındığının anlaşıldığı hakkında.(251/2)

32) 15 Ramazan 1087 (21 Kasım 1676)

Mütesellim Ali Ağa'nın mübaşir tayin ettiği Ahmed Bey'in mübaşeretiyle, Seydişehir kazasına bağlı Karabulak adlı köyde 2 tosun ve 2 ineği kaybolan bir kimsenin, hayvanlarının Kireli kazasına bağlı Hüyük köyünde oturan başka bir kimsenin elinde

bulduğunu iddia ettikten sonra, da'vâlinin inkâr etmesine rağmen şahitlerin ifadeleriyle malların da'vâciya ait olduğunun anlaşılması üzerine, iade edilmesine karar verildiği hakkında.
(259/2)

33) 13 Ramazan 1087 (23 Kasım 1676)

Konya'da vefat eden bir kimsenin mirâsı, arka arkaya vefat eden bir çok kimseden en son vâriislere 256 sehim alarak intikal etmiş, 50 sehim, 8 sehim, 10 sehim, 34 sehim, 17 sehim, 8 sehim, 60 sehim ve tekrar 60 sehim olarak taksim etmişlerdir. Ayrıca vârisler Şeyh Âliman mahallesinin avarızının evkâf mütevellisinin kendilerine ait hudûdu mâlum 1 tarlaya el koyduğunu da'vâ etmişler, mütevellinin şahit ve haklı bir sebep gösterememesi üzerine tarlanın iade edildiği hakkında. (271/3)

34) 28 Cemaziyelahir 1087 (7 Eylül 1676)

İnsuyu kazasının Tutub köyünde oturan bir kimsenin, 8 yaşındaki merkebinin, 2 ay evvel merâda kaybettiğini, daha sonra diğer bir kimsede bulunduğunu mahkemeye bildirince, da'vâlinin pazardan aldığı, da'vâciyi tanımadığını söylemesi üzerine şahitlerin ifâdeleriyle merkebin da'vâciya teslim edildiği hakkında. (205/3)

35) 2 Recep 1087 (10 Eylül 1676)

Kuşaklı kazasında oturan bir kimse, kaybettiği katırını başka bir kimsede bulunca mahkemeye müracaat etmiş, da'vâlinin katırını yörüklerden aldığı söylemesi üzerine, şahitlerin katırının da'vâciya ait olduğunu ifâde etmelerinden sonra, sahibine teslim edildiği hakkında. (210/3)

36) 6 Recep 1087 (14 Eylül 1676)

Tekke Karahisari kazasına bağlı Karaüyük adlı köyde oturan bir kimse, kaybolan atını Konya'da oturan diğer bir kimsede bulunduğunu mahkemede ifade ve isbat edince, atın da'vacıya teslim edildiğini bildiren da'va zabtıdır.(219/3)

IV - DARB, YARALAMA, KATL, DİYET VE SULH

a) İSLÂM HUKUKUNA GÖRE DARB, YARALAMA, KATL, DİYET VE SULH

İslâm Hukukunda cezâlar başlıca üçe ayrılır :

1-Hadler, 2-Kısas ve Diyet, 3-Ta'zir cezâları

Had cezâları(Hudûd) : Bunların çoğu Kur'ân-ı Kerim'de gösterilmiştir. Zinâ, gasb, sirket, yol kesicilik gibi fiillerdir. Ancak şürb-i hamr(sarhoşluk) cezâsı, sünnetle ve kıyâs yoluyla tesbit edilmiştir. Bunlar bir bakıma kamuyu ilgilendiren ve hakkullah'a taalluk eden suçların cezâsıdır. Onun için âmme hukukuna dahil edilmişlerdir. Bununla beraber gasb ve sirket suçlarında cezâ için şikâyet şarttır. Bu suçların isbâtı sırasında ve verilen cezâ infâz edilirken şikâyetçinin hazır bulunması lâzım gelir. Zinâda şahitler hazır değilse cezâ infâz edilmez. Hatta recimde şahitler taşlamaya önce kendileri başlamazsa cezâ düşer. Çünkü bunda bir şüphe var demektir. Hadler ise şüphe ile düşer.(1)

İslâm Hukukunda ; Katl, cerh(yaralama) ve eşyaya yapılan zararların hükümleri başka başkadır. Katlin cezâsı kısâs, yaralamanın ise diyettir. Bunlarda af veya anlaşma mümkündür. Yalnız nedâmet ve tevbenin, iyi niyetin bunlarda bir tesiri yoktur.

Katl, nefse karşı işlenmiş bir cinâyettir, cana kıymaktır. Cerh ise, bedeninin herhangi bir uzvuna yapılan yaralamadır. Eşyaya yapılan ve hayvanların yaptıkları zararlar da vardır.(2)

Kısâs : Suçun aynı ile cezâlandırılmasıdır. Bir kimseyi amden öldüren kimsenin öldürülmesidir. Kur'an-ı Kerim'de Bakara Su-

1) O.Keskiöglü, A.g.e., s.286

2) O.Keskiöglü, A.g.e., s.287; Bu konularda geniş bilgi için

bkz.O.N.Bilmen, A.g.e., c.III, s.27-186

resinin 179.ayetinde bu hususla ilgili olarak "Ey akıl sahipleri kısısta sizin için hayat vardır."buyurulmuştur.Kısâs özel bir hak-
tır.Bunun için af ve sulh cereyan eder.Diyeti mûcib katilde bir er-
kek,iki kadının şehâdeti kabul edilirse de kısısta,hudûdda olduğu
gibi,kadınların şahitliği kabul edilmemiştir.Kısâs cezâsı infâz e-
dilirken velî-i kısısın hazır bulunması lazımdır.

Cerh cezâlarında telef edilen uzva bedel yaralayanın aynı
uzvu itlâf edilir,göz yerine göz çıkarılır,bu da kısıstır.Kısâs,
vârislerin hakkıdır.Bunu velî-i kısıs ya kendi yapar,yehud başka-
sına yaptırır.Vârisler,kısıs yerine diyet almak salâhiyetine ha-
izdirler.Cinâyetlerde af ve sulh caiz olduğundan,vârisler af eder-
lerse meccânen sâkit olur,mirasçılardan bazısı af etmezse veya de-
li,sabi gibi affa ehil değilseler,o zaman onlara diyet verilir.

Kısısta can ve nefis müsâvâtı aranır.Zira hayat hakkı herkes
için müsavidir.Her can muhteremdir.Onun için maktûl kim olursa ol-
sun,kâtilin kıydığı bir can olduğundan,ondan kısıs yapılır.İslâm
ülkesinde sâkin olan müslümanlar gibi zimmlerin de hayatları te-
câvûzden masundur.Onun için bir zimmiyi,bir köleyi amden öldüren
kimse de kısısen öldürülür.

Diyet bir nevi para cezâsıdır.Bunda kefâlet de caizdir.Di-
yetin mâkul taksitlerle ödenmesi mümkündür.Bu takdirde 3 yılda 3
taksit olarak ödenir.Miktarı bir kişi için 100 deve olarak tes-
bit edilmiştir.Kadının diyeti,erkeğin diyetinin yarısıdır.

Uzuvlara karşı işlenen cinâyetlere gelince ; amden cerh
halinde kısıs lazımdır.Ancak bunda mümâselet(denk olmak)şarttır.
Onun için kadınla erkek,büyük ile küçük,sağlam ile sakat arasın-
da mümâselet olmadığından,bunlardan biri diğerinin kolunu kestiği
zaman,kısıs yapılmaz,diyet alınır.Bir kimse,bir adamın kolunu,

tam dirseğinden kesmişse, kesilecek miktarı tayin mümkün olduğundan, failin kolu tam dirseğinden kesilir ; fakat tam dirseğinden kesmemişse, kesilen miktarı noksansız ve ziyâdesiz tayin mümkün olmadığından, mümâselet bulunduğu göre, bunda diyet lazım gelir. Ayrıca amden olmayan cerhlerde de diyet lazım gelir.

Eğer amden bir uzva yapılan cinâyette o uzuv, bedenden ayrılmadığı, olduğu yerde kaldığı halde, ondan beklenen menfaat tamamıyla zail olmayıp da o uzuv zayıf kalsa, bir ayıp âriz olsa, o zaman hükümet-i adl lazım gelir.(x)

Bir nebze de ta'zir cezâlarından bahsedelim ; ta'zir cezâlarının muayyen bir miktarı yoktur. Bunlar genellikle Ülül-emr'in takdirine bırakılmış cezâlardır. Bunlar siyâset-i şer'iyye nev'indedir. Hükümdar veya hâkim gerekli gördüğü şekilde tatbik eder veya etmez. Siyâseten verilen cezâlar bu kabildendir.

Ahkâm-ı Sultâniye sahibi Mâverdi'nin dediğine göre ta'zir hadleri, beyan edilmemiş suçlar için, bir cezâ ve te'dibdir. Bunlar, had cezâlarından aşağı - Mâdûne'i-had-cezâlarıdır, takdîrî birşeydir. Ancak bu, ulû'l-emre mutlak olarak bırakılmamıştır, iki şartla mukayettir :

- 1- Verilecek cezada amme menfaati gözetilmeli,
- 2- Ta'zir edilecek kimsenin suç işlediğine kanaat verecek

(x)- Hükümet-i adl : Bilir kişiler tarafından tayin edilen diyettir ve bunda şöyle bir yol tutulur ; Yaralanmış kimse köle farzedilir. Yarasız iken bir kıymet biçilir, birde yaralı, ayıplı halinde kıymet biçilir. İki kıymet arasındaki fark, sağlam haldeki kıymetin kaçta biri ise, diyetin o miktarı hükümet-i adl olur.

delil bulunmalı. Hudûd şüphe ile sâkit olduğu halde, ta'zirde şüphenin rolü yoktur.

Ta'ziri icap ettiren suçlar muayyen değildir. Kadına laf atmak, taarruz etmek, dövmek, sövmek, kalpezanlık, tertîda hile, halkı rahatsız etmek, ve saire gibi had ve kısâs suçlarının dışında kalan fiillerdir. (3)

Son olarak sulhu ele alalım : Sulh, tarafların kendi rızalarıyla aralarındaki nizamı kaldıran akddir ki, bu da icab ve kabul ile münakid olur. Ne üzerine sulh yapıldıysa buna bedel-i sulh denir. Da'vâlinin da'vâdaki sözüne göre sulh üç türdür. Ya ikrar eder, ya inkar eder, yahutta sükût eder. Sulh yapanın tasarrufa ehil olması şarttır. Küçüğün ve delinin ibrası sahîh olmaz.

İbra ise bir kimsenin, diğer kimsede olan hakkının tamamını isbat veya bir miktarını indirmektir. Bir kimse, filanla da'vâm yoktur, onda hakkım yoktur, falanla olan da'vâmdan vazgeçtim, onda hakkım kalmadı dese onu ibra etmiş olur. Bununla hakkı sâkit olur, artık da'vâ edemez. Sâkit olan şey geri avdet etmez. İbrânın ma'bâdine şümûlü yoktur. İbrâ kabûle mütevakkiif değildir. Fakat red ile merdud olur. (4)

3) O. Keskiöğlü, A.g.e., s. 297-298. Ta'zir hakkında daha geniş bilgi almak için bkz. M.S. Gümüş, A.g.e., s. 848-855; O.N. Bilmen, A.g.e., c. III, s. 305-331

4) O. Keskiöğlü, A.g.e. s. 267-268; Sulhün kısımları, rüknü ve meşruiyeti, sulh ahkâmına dair bazı meseleler hakkında geniş bilgi için bkz. O.N. Bilmen, A.g.e., c. VIII, s. 7-28. İbrâyâya dair ahkâm için bkz. aynı eser, c. VIII, s. 29-36

b) DARB, YARALAMA, KATL, DİYET VE SULH VESİKALARININ
ÖZELLİKLERİ

Defterimizde "darb, yaralama, katl, diyet verme, sulh olma " gibi da'vâlar, muhtelif nev'ileri ve özellikleri ile mahkeme zabıtlarında sıkça yer almışlardır.

Da'vâcı ve da'vâlıları karşı karşıya getiren " darb, yaralama katl, diyet " da'vâlarında yer alan " ihtilâf, tecâvüz, gammazlık, müdehale " gibi konuları, en başta gelen ictimai da'vâlardan sayabiliriz.

Ihtilâfa dayalı da'vâ konuları arasında " su, sahipsiz katır, hırsızlık zannı, koyun köpeğinin emâneti, hizmetçinin ihmali, eşya saklama " meseleleri bulunur.(5)

Tecâvüz nev'inden da'vâlar arasında " duvar delmeyi, sarkıntılık etmeyi, eve gelerek darb etmeyi, yere vurup suya basmayı, sarhoşken saldırmayı " örnek gösterebiliriz.(6)

Gammazlık, müdehale ve küfür konularında da birer da'vâ söz konusudur.(7)

Yukarıdaki konuların sebep oldukları darb ve yaralama nev'ilerini şöyle sıralayabiliriz : " Dövme; diş, kol ve sırt kemiklerini kırma; yumruk ve tekmeyle vurma; arkasından, boynundan, kol ve ayağından, parmaklarından yaralama; bıçaklama; hançerleme; elbise yırtma " gibi (8) Darb nev'ileri arasında en ziyade " dövme, yaralama, yumruk-

5) Ş.D., s.165/2, 206/3, 156/1, 203/2, 65/2

6) Ş.D., s.239/1, 249/2, 84/3, 98/2, 156/1, 176/3

7) Ş.D., s.117/2, 270/3, 269/3

8) Ş.D., s.206/3, 86/2, 98/2, 117/2, 84/3, 269/3, 15/1, 219/2, 233/4, 170/1, 165/2

lama " yer alır.

Öldürme, öldürülme ve ölme hadiselerinde " katli nev'ileri " olarak, " tekmeleme, sarhoşluk, hendeğe düşme, ağaçtan düşme, katlen öldürülme " sayılabılır.(9)

Da'vâcılarının da'vâ konusu iddialarının, zaman zaman delil getirilemediğinden, dâ'vâlıının itirâf etmemesinden dolayı isbat edilemediği görülür. Zaman zaman da suçun sabit görülmesi; dâ'vâlıının itirâfı ve suçlarını kabul etmesi, dâ'vâcılarının iddialarını isbata yeter. Böylece mahkemeler, " men edildiği, iddiasını isbat edemediği, suçun sabit olduğu, sulh oldukları, ibrâ-iskat ilâmı " gibi ibarelerle dâ'vâları neticelendirirler.(10)

Eve tecâvüz dâ'vâsı; bir kadının gece yarısından sonra iki kardeş tarafından hançerle tehdit edildiğine dair dâ'vâlar, diğer dâ'vâ konularındandır.(11)

Tecâvüz ve münâkaşa sebepleri ile, öldürmek kastıyla ortaya çıkan darb hadiselerinden birinde kile ile darb yapıldığından söz edilir.(12)

Katli maksadıyla kölelerin kullanıldığı görülür. Bu iş için efendileri kendilerine ya emir verir, veya öğütde bulunurlar.(13)

Talep edilince, mahkeme, katledilen hakkında " keşif tahkikatı " veya ölümden herhangi bir kasıt olup olmadığını araş-

9) Ş.D., s.15/1, 207/3, 203/1, 214/2, 141/2, 81/2, 67/1

10) Ş.D., s.233/4, 117/2, 176/3, 15/1, 65/2, 67/1, 81/2, 30/2

11) Ş.D., s.139/3, 145/1

12) Ş.D., s.122/1, 181/1, 234/1

13) Ş.D., s.139/1, 169/1

tırmasını yaptırır.(14)

Vârisler katledilen için dem âriyet talebinde bulunabilirler.(15)

Vesikalarda mühim gördüğümüz diğer hususları şöyle sıralayabiliriz :

Darba uğrayanların mahkemece, mütehassıs bir doktora muayene ettirilip, kırık ve çıkıklarının teşhisi yapılır; raporda, merheme harcanan para ile, kaç günde sıhhat bulacağı belirtilir.(16) Ayrıca hekimbaşı ve " etibbâ-ı huzzâk " ın ihbarlarıyla darba uğrayan kişi, darb diyetini isteyebilir; merhem ve cerrah ücretini talep edebilir.(17)

Da'vâcılar, sarhoşluk, hendeğe düşüp ölme gibi ölüm hadiselerinde kusur tesbiti için keşif yapılması talebinde bulunabilirler. Bu hususta verilebilecek örnek şudur :

Zimmi şahsın sarhoş olarak düşüp ölümüne sebep olanlardan "dem ve diyet" talebi mükabilinde 5.000 akçe ve 50 kile buğday alınır.(18)

14) Ş.D., s.136/2, 47/1

15) Ş.D., s.139/1

16) Ş.D., s.98/2

17) Ş.D., s.170/1

18) Ş.D., s.207/3

c) DARB, YARALAMA, KATI, DİYET VE SULH VESİKALARININ ÖZETLERİ

1) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Konya'da Sarı Hasan mahallesinde oturan bir kimse, mahkemeye müracaat ederek başka bir kimsenin, kendisi deve ile Tol adlı yerden saman getirirken, yanına gelip onu hile ile Tol'un altına götürerek dövdüğünü, ayrıca kimseye söylememek üzere, dokuz talak üzere yemin ettirdiğini söylemiş ve âdil şahitlerin ifadeleriyle da'vâ-lının isnat edilen suçu kabul ettiği hakkında.(9/3)

2) 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676)

Belviren kazasına bağlı Dibekler köyünde oturan Mevlüd'ün, subaşının adamlarından Mehmed'in sol böğrüne tekme ile vurmasından altı gün sonra ölmesi üzerine, şahitlerin ifadeleriyle ve ölen Mevlüd'ün vârislerinin ellerinde olan fetva-yı şerife gereğince Mehmed'in suçunun sabit olduğuna dair da'vâ zabtıdır.(15/1)

3) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Sarı Hasan mahallesinde oturan bir kimsenin kendisini döven kimse hakkındaki da'vâsından vazgeçtiğine dair hüccettir.(30/2)

4) 3 Safer 1087 (17 Nisan 1676)

Belviren'a bağlı Dibekler köyünde öldürülen bir şahsın vârislerinin, kâtil üzerine açmış oldukları da'vâdan feragat ettiklerini gösteren mahkeme zabtıdır.(57/1)

5) 29 Muharrem 1087 (13 Nisan 1676)

Sahra nahiyesine bağlı Yağlılar köyünde oturan bir kimse, Konya'da Sadırlar mahallesinde oturan bir şahsı altı ay için 700 akçe ve bazı eşyalar karşılığında hizmetçi tutmuşken, hizmetinin ihmâlin-den dolayı oğlunun ayaklarında hastalık meydana geldiği için mahkemeye müracaat ettiğini, 20 gün hizmeti için de 72 akçe verdikten sonra sulh olduklarını gösteren da'vâ zabtıdır.(65/2)

6) 14 Safer 1087 (28 Nisan 1676)

Beşoğullar adlı köyde otururken Balban b.Abdülla adlı şahsı öldürdükleri ve bir takım mallarını haksız yere aldıkları iddiasıyla haklarında da'vâ açılan maznunlar, bunu inkar etmişler, da'vâcı da herhangi bir delil getirememiş, da'vâlılardan 6 esedî kuruş alınıp sulh yapıldığını gösteren mahkeme zabtıdır.(67/1)

7) 23 Safer 1087 (7 Mayıs 1676)

Konya'da Kalenderhâne mahallesinde oturan Halil Beşe'nin, Sefer Beşe tarafından öldürülmesi üzerine vârislerinin 26 esedî kuruş alarak sulh olduklarını gösteren hüccettir.(81/2)

8) 3 Rebiülevvel 1087 (16 Mayıs 1676)

Konya'da İçkale mahallesinde oturan bir kadının, başka bir kadın hakkında açtığı da'vâda evine girerek kendisini dövdüğünü iddia etmesinden sonra da'vâlının da suçunu kabul ettiğini gösteren mahkeme hükmüdür.(84/3)

9) 29 Safer 1087 (13 Mayıs 1676)

Konya'da Piri Paşa mahallesinde oturan bir kimsenin, başka bir şahsın kölesinin kendisinin sol kolunu kırıp bıçakladığı için köle ve sahibinden da'vâcı olduğunu fakat mahallenin diğer fertlerinden da'vâcı olmadığını gösteren mahkeme zabtıdır.(86/2)

10) 7 Rebiülevvel 1087 (20 Mayıs 1676)

Konya'da Aklan mahallesinde oturan Serkez adlı zimmi, Mehmed'in kendi evine kadar gelerek, Bali adlı zimmiyi istediğini, yok demesi üzerine hançerle üzerine yürüyüp elbisesini yırttığını, daha sonra Kale altında asa ile sağ koluna vurup kırdığını iddia ederek açtığı da'vâda ; Mehmed'in suçu kabul etmesi üzerine mütehasşıs doktorun muayenesi sonucu, Serkez'in kolunun kırıldığının ve pazusunun çatladığının teşhis edilmesi üzerine, 3 kuruşluk merhem ve

25 gün hizmet ile ancak sıhhat bulacağı rapor edilerek, gereğinin yapılmasına karar verildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(98/2)

11) 14 Rebiülevvel 1087 (27 Mayıs 1676)

Konya'da Abdülaziz mahallesinde oturan Seyyid Receb Çelebi'nin, Mustafa Çelebi tarafından dövüldüğünü bildiren da'vâ zabtıdır.(107/2)

12) 27 Rebiülevvel 1087 (9 Haziran 1676)

Konya'da oturan Ömer Beşe, Mehmed Paşa'nın ağalarından Ali Ağa'nın gammazlık üzerine sırt kemiklerini kırdığını, buna Seyyid İdris'in sebep olduğunu ileri sürdüğü ve iddiasını isbat edemediğine dair mahkeme zabtıdır.(117/2)

13) 29 Rebiülevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Türkmen taifesinden ve Üsküdar reayasından bir kimseyi, Kılıse adlı köyün sığır çobanının ve arkadaşlarının tüfenkle vurup öldürdükleri, vereselerinin kan ve diyet da'vâsı üzerine şer'i mahkemeden keşif için gönderilen Müderris Mahmud Efendi'nin olayı tesbitine dair da'vâ zabtıdır.(120/1)

14) 15 Rebiülahir 1087 (27 Haziran 1676)

Bayburt kazasının Arpalar köyünde oturan Musa'yı aynı köyden Hüseyin'in dövdüğü iddiasına dair da'vâ zabtıdır.(130/3)

15) 17 Rebiülahir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya kazasına bağlı Saidili nahiyesinin Sarayini köyünde, Evcikaya adlı yerde öldürülen bir kimsenin karısı, asâleten ve vasisi olduğu çocuklarına vekil olarak kocasını öldüren kölenin efendisinin emriyle yaptığını, şahitlerin ifadeleriyle anlaşıldığını bildiren da'vâ zabtıdır.(141/2)

16) 18 Rebiülahir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya'da oturan bir şahsın, babasından kalan eşyayı ve üvey ba-

basından teslim aldığına, fakat üvey babasının bazı eşyaları sakladığını, bunun için dâ'vâ açtığını ve sulh için araya girenlerin ricası üzerine 15 esedî kuruş olarak sulh olduklarını bildiren da'vâ zabtıdır.(144/2)

17) 29 Rebiülahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Debbaghâne mahallesinde oturan bir kimsenin, Ahmed Efendi hanında misafir kalan Mehmed tarafından dövüldüğünü bildiren mahkeme zabtıdır.(153/1)

18) 3 Cemaziyelevvel 1087 (14 Temmuz 1676)

İstanbul'da Has Oda Ağası olan Abdullah Ağa'nın hizmetinde olan yedekci Şaban Bey ve Mehmed Bey'in, Alibeyhöyüğü adlı köy sınırında buldukları katırı sshipsiz zannederek tuttuklarında Sinan b. Ali Bey'in kendisinin olduğunu iddia ederek da'vâ açtıktan sonra Karasslan köyünde bulunan Anadolu müfettişi Mehmed Paşa'nın adamlarından Halil Ağa'nın Ali Bölükbaşı'yı adamlarıyla üzerlerine gönderip vuruştuklarını, atlarını ve mallarını aldıklarını, kendilerini balta ve tüfenk ile yaraladıklarını mahkemede ifade etmeleri üzerine, Halil Ağa ifadesinde ; gönderdiği Ali Bölükbaşı'nın kendilerini hırsız zannederek mücadeleye giriştiğini, durumun anlaşılması üzerine alınanların ifade edildiğini söylemiş, Şaban Bey'le Mehmed Bey'in ellerine geçmediğini söyledikleri diğer mallarını isbat etmeleri için mühlet verildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(156/1)

19) 2 Cemaziyelevvel 1087 (13 Temmuz 1676)

Karaman Beylerbeyi'nin mütesellimi olan Ali Ağa tarafından mübaşir tayin olunan bir kimsenin müzaharetiyle Abdürresid adlı yerde oturan Hüseyin'i Ali ile karısı Asiye'nin dövüldüğünün mahkemede ifade edilmesinden sonra, Asiye'nin inkar etmesi ve yeminden kaçtığı hakkında.(159/3)

20) 3 Cumadelula 1087 (14 Temmuz 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray nahiyesinin Ditse köyünde oturan Hüseyin'i, Manastıryakası denilen yerde su için niza ederken, kolundan ve ayağından yaralayan Abdüssamed'in inkar etmesine rağmen, şahitlerin ifadeleriyle suçlu olduğunun anlaşıldığını gösteren mahkeme zabtıdır.(165/2)

21) 19 Cumadelula 1087 (30 Temmuz 1676)

Konya'da Dihhuda mahallesinde oturan bir kimse, başka bir kimseye namaz vakitlerinde cemaate devam etmediğinden, "Ben bağda olmam ile niçin cemaate devam etmezsin " dediğinde, cemaate devam etmeyen kimsenin, kendisine " sen fâsık ve fâcir ve münâfıksın, sana uymak sahih değildir " deyip, olayı gizlediğini mahkemede söylemesi üzerine cemaati terk edenin yapılan ithamı kabul ettiği hakkındaki zabıttır.(169/3)

22) 6 Cumadelula 1087 (17 Temmuz 1676)

Konya'da Piri Paşa mahallesinde oturan bir kimsenin, bir köle tarafından yaralandığı, 2 parmağının devamlı cershatlendiğini, Konyadaki hekimlerin ihbarları üzerine 2 parmağının diyetini istediğini ve dâ'vâ açtığını, daha sonra ilaç ve tedavi ücretinden başka 30 e-sedî kuruş aldığı ve sulh oldukları hakkında.(170/1)

23) 17 Cumadelula 1087 (28 Temmuz 1676)

Konya'ya bağlı Sudirhemi nahiyesinin Karadığın adlı köyünde oturan bir kimse, başka bir kimsenin yere vurup suya basmasını iddia etmesinden sonra da'vâlinin inkar edip yspmediğine yemin etmesi üzerine iddiasını isbat edemediği hakkında.(176/3)

24) 18 Rebiülehir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya'da kale dizdarı olan Ahmed Ağa'nın emriyle kale köprüsünden su almak üzere çeşmeye giden zayıf bir ihtiyarın hendeğe

düşerek öldüğünü ve bu hususta keşif yapılmasının talep edilmesi üzerine vârislerinin hadiseyi tasdik etmeleri ve yapılan keşifte de ölüme kimsenin kusuru olmadığı hakkında.(203/1)

25) 27 Cemaziyelahir 1087 (6 Eylül 1676)

Konya dışında Sahipyakası mahallesinde bir kimse,koyun köpeğini emanet olarak başka bir kimseye vermiş,dah sonra istediği zaman aralarında kavga çıkınca,köpeği vermek istemeyen kimse,köpek sahibini aleni yaralamış olup aralarına sulh için girenlerin kendisini da'vâdan vaz geçirdiğini gösteren mahkeme zabtıdır.(203/2)

26) 25 Cemaziyelahir 1087 (4 Eylül 1676)

Konya'da oturan bir şahıs,başka bir kimsenin su ihtilafı yüzünden kendisini dövdüğünü ve oğlunun da bir azı diş kırduğuna dair şikayeti üzerine,iddiasını isbat edemediği ve da'vâlinin dövmediğine yemin ettiği hakkında.(206/3)

27) 2 Safer 1087 (22 Nisan 1676)

Dihhuda mahallesinde otururken ölen bir zimminin vârisleri babalarının şarhoş olarak düşüp ölmesine sebep olanlardan dem ve diyet talep ettiklerinde,meselenin görüşülerek orada bulunanlardan 5000 skçe ile 50 kile buğday alınıp ölen zimminin vârislerine verildiği hakkında.(207/3)

28) 1 Recep 1087 (9 Eylül 1676)

Konya'da İnâret mahallesinde oturan bir kişinin,başka bir kimseyi kerpiç ihtilafı üzerine dövdüğü,hakaret ettiği ve şahitlerin ifadeleriyle iddianın doğrulandığı hakkında.(209/1)

29) 9 Recep 1087 (17 Eylül 1676)

Konya kazasına bağlı Sudirhemi nahiyesinin Hatip köyünde oturan bir kimsenin karısının ceviz ağacından düşüp öldüğü hakkında.(214/2)

30) 2 Recep 1087 (10 Eylül 1676)

Konya'da Karacığan mahallesinde debbağ çırağı olan bir kimsenin, başka bir şahsın sırtının sol tarafını keser ile yaraladığını iddia etmesi ve isbat edemediği hakkında.(219/2)

31) 6 Şaban 1087 (14 Ekim 1676)

Konya'da Öylebekledî^x mahallesinde oturan bir kimsenin bir başka şahsın sarhoşken kendisini yaraladığına dair dâ'vâ açıp şer'an gereken cezanın verilmesini talep etmesinden sonra, kendisinden delil istendiği ve delil getirememesi üzerine da'vâdan men edildiği hakkında.(233/4)

32) 14 Şaban 1087 (22 Ekim 1676)

Konya'da Sahra nahiyesinin Gödene köyünde oturan bir kadının evinin duvarını gece yarısı üç kişi delmeğe başlarken, ev sahibesi uyanıp bağırınca diğerlerinin kaçmaları ve onları gören şahitlerin ifadeleri üzerine şer'an gerekenin yapılmasının hükümlü olduğu hakkında.(239/1)

33) 25 Şaban 1087 (2 Kasım 1676)

Hocacıhan mahallesinde oturan bir kadın, aynı mahalleden bir kimsenin kendi evine gelerek sarkıntılık etmek istediğini ileri sürmüş, fakat iddiasını isbat edememiş, aynı mahallede oturanlardan da'vâcı sorulmuş; iffet ve ahlâk sahibi olduğunun anlaşıldığı hakkında.(249/2)

34) 29 Ramazan 1087 (5 Aralık 1676)

Konya'da vazifeli olan Sefer Beşe adlı mustahfızın, bir kimsenin Attarlar çarşısında kendisine yumruk ile vurup sövdüğünü iddia etmesinden sonra, şahitlerin ifadeleriyle de dövüldüğünün anlaşıldığını gösteren mahkeme zabtıdır.(269/3)

x) I.H. Aonyalı, A.g.e.s.248'de Öylebanledi, s.249'da Öylebanledi olarak kaydedilmiştir.

35) 3 Şevval 1087 (9 Aralık 1676)

Konya'da oturan bir kimsenin, başka bir kimse hakkında açtığı da'vâda ; da'vâlinin kendisinin giyimine müdahale ederek söv-
düğünü, ayrıca hançerle yaralandığını iddia etmesi üzerine, bu iddi-
anın da'vâli tarafından itiraf edildiğini gösteren mahkeme zabtı-
dır.(270/3)

V - VAKIF VE MÜTEVELLÎ TAYİNİ

a) İSLÂM HUKUKUNDA VAKIF VE MÜTEVELLÎ

Vakıf : Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynini, Allah'ın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükten müebbeden men' etmektir. Bu tarif İmâmeyn'e (yani İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e) göredir. İmâm-ı Âzam'a göre vakıf : Bir mülkün ayni, sahibinin mülkü hükmünde kalmak üzere menfaatinin bir cihete tasadduk edilmesidir. (1)

Vakfeden zâta "Vâkıf", vakfedilen şeye " Mevkûf ", "Mahalli vakf ", bir aynin menfaati kendisine vakf ve tahsis edilen şahsa veya mahallede " mevkûfun aleyh " denilir. Vakıf tabiri, mevkûf mânasında da müsta'meldir. (2) Cem'i evkâfdır. Vakfın lazım, gayri lazım, münecciz, muallak, muzâf, muvakkat, mâriz, fuzûli, irşâdi gibi nev'ileri vardır. Ayrıca vakf-ı müşâ' ve vakf-ı müşterek nev'ilerinde bulunmaktadır. Vakf-ı müşâ' bir kimsenin başkasıyla müştereken mâlik olduğu bir yerdeki şâyi hissesini vakfetmesidir ki şartları dairesinde sahihtir. Vakf-ı müşterek ise iki veya daha ziyade kimsenin bil-iştirak mâlik oldukları bir malı vakfetmeleridir ki usûlü dairesinde sahih olur. Vakıfla ilgili bir çok istilâhı burada mevzû-i bahs etmeye imkan yoktur. Ancak belgeleri-

1) Ö.N.Bilmen , A.g.e., c.IV, s.284. Bu kamusun " Onikinci Kitabı" vakıflara ait ahkâma tahsis edilmiştir. Vakıflara dair bazı istilâhları ihtiva eden bir mukaddime ile beş bölümden müteşekkil olan " Onikinci Kitab " IV ciltde sayfa 284-380, V.cilt'de ise s.5-114 arasında geniş bir yer tutmaktadır.

2) A.g.e., C.IV, s.284

mizde geçen bazı tabirleri ele alacağız. Bunlardan biri " mütevellî " dir." Mütevellî ", vakfın umur ve mesâlihini ahkam-ı şer'iyeye ve şerâit-i vakfiyye dairesinde idare etmek üzere tayin olunan kimsedir ki iki kısma ayrılır : Birisi meşrûtiyet vechile mütevellîdir ki mütevellî olması vâkıfın şartı iktizâsındandır. Diğeri meşrûtiyet vechile olmayan mütevellîdir ki tevliyeti münhal bulunan bir vakfa meşrûtun lehi bulunmadığı cihetle hâkim tarafından tayin edilen mütevellîdir. Mütevellîye " mütekellim alelvakf " da denir. Mütevellîye " kayyim-i vakf " ismi de verilmektedir. Bazı yerlerde mütevellîye " nâzır " denilmesi de müteâreftir. (3)

Vakıfların rûkûnleri, vâkıf ile mevkuftan ve mevkûfunaleyh ile vakf sığasından ibaret olmak üzere dördttür. Vakıf sığası da ; vakıf akdine, tesisine delâlet eden sözlerden her hangi biridir. " Şu malımı fûlan cihete vakfettim " veya " şu malımı fakirlere bir sadaka-i müebbede olarak tasadduk ettim " denilmesi gibi (4) Hanef Mezhebi'nde vakfın rûknü dört olduğu gibi Mâlikî, Şafîî ve Hanbelî mezheplerinde de dördttür. Bunların genişçe izahına burada yer vermeyeceğiz.

Vakıfların hükmüne gelince baş tarafta da belirttiğimiz gibi, vakfedilen bir malın aynı, imâmeyne göre Allahü teâlânın, imam-ı Âzam'a göre de mâlikinin mülkü hükmünde - başkasına satılmayı, bağlanmayı, mevrus olmayı kabul etmemek üzere - mahbûs olup menfaatinin, yani vakit vakit hasıl olacak gâllesinin

3) Kayyim-i vakf, nâzır-ı vakf, müşrif-i vakf, kâimmakâmı mütevellî, câbi-i vakf, hademe-i evkâf, şeâir-i evkâf gibi görevlilerin tarifleri için bkz. A.g.e., C.IV, s.288

4) A.g.e., C.IV, s.297

(vakfın varidâtı, mehsülâtının meselâ vakıf bahçelerin meyvaları, vakıf akarların kirâları, vakıf paraların ribihleri(kazançları)nin) ibâdullahâ(Allah'ın kullarına) veya bir cihet-i hayra (hayır cihe-tine) ait bulunmasından ibarettir.(5)" Fetevâ-yı Feyziyye " de de-niliyor ki : " Üç türlü vakıf vardır : yalnız fakirler için olur. Önce zenginler sonra fakirler için olur.Hem zenginler, hem de fa-kirler için olur.Mektebler, hanlar, hastahaneler, kabristanlar, câ-miiler ve çeşmeler, hem fakirler, hem de zenginler için vakfedil-mişlerdir." Vakıf mezarlıklara türbe yapmanın caiz olmaması fa-kirlerin yerlerini işgal etmemek içindir ; türbe yapmak haram olduğu için denilemez.(6)

Vakıflar, hayır müesseseleri ile bu müesseseleri idâme et-tirecek vakıf akarlar olmak üzere iki kısma ayrıldığı gibi, bir bakımdan da icâre-i vahideli, mukataalı ve icâreteynli vakıflar nâmı ile üç kısma ayrılır.Yine menkul ve gayri menkul kısımları-na da ayrılır.(7)

Vakıfların sıhhatinde şart olan bazı mühim şeyler vardır. Bunlar kısaca maddeler halinde şöyle sıralanabilir :

- 1) Vâkıfın temlik ve teberru'a ehil olması,
- 2) Vâkıfın vakfa rızası,
- 3) Vâkıfın borcundan veya sefehinden dolayı mahcûr bulun-

5) A.g.e., C.IV, s.299

6) M.S.Gümüş, A.g.e., s.226

7) Ö.N.Bilmen, diyanete, ilim ve faziletin neşrine, insâni-yet ve medeniyete hizmet bakımından vakıfların bazı kısımlarını, nev'ilerini 11 ana madde de zikretmiştir.Geniş bilgi için bkz.A.g.e., C.IV, s.302-304

maması,

4) Vakfın müneccez olması,

5) Vakıfta te'bit (müebbed olmak) şarttır.(İmam Muhammed-e göre)

6) Vakıf için müebbed bir masraf tayini,diğer bir tabir ile vakfın gallesinin müebbeden münkati olmayacak bir cihete tahsisi,

7) Vakfedilen şeyin ayn olması,

8) Vakfedilecek malın akar olması,

9) Vakfedilecek binalar ile ağaçların kal'a (sökölmeğe) müstehik bulunması,

10) Vakfedilen şeyin muayyen ve ma'lûm olması,

11) Vakfedilen şeyin vakfı ânında vâkıfın malı bulunması,

12) Vakıfta şartı hiyâr bulunmaması,

13) Vakfın,meşrûnun,lehi zikredilince bunun kat'i sûrette tayin edilip cehâletten,terdîdden beri olması,

14) Mevkûfün aleyh,hadd-i zâtında,hem de vâkıfın itikâdınca ibâdet ve kurbet nev'inden bulunmak şarttır,

15) Mevkûfün aleyhin tebeâi ecnebiyeden gayri müslim olması şarttır.(8)

Vakıfların sıhhatinde şart olmayan bazı şeyler vardır.Onlar tafsilat sayılacağı için burada zikretmiyoruz.Sahih olup olmayan vakıfların misallerini de zikretmiyeceğiz.Yapılan vakıf da zikredilmediği halde,ona tâbi olan şeylerin vakfa dahil olması meselesi,hasta olanların ölüm hastalığında yaptıkları vakıfların durumu,vakıfta rücu' olup olmalıysacağı,vakıflara

müteallik umumi kaideler, vakıflardaki şartlara riayet durumu, vakıflardaki şartların tebdil ve tahsis edilip edilmemesi, vakıfların istibdâli konularında da fıkıh kitablarında geniş bilgi vardır.(9)

Vakıfların kimlere vakfedilebileceği konusu da üzerinde genişce durulan konulardandır. Meselâ vâkıfların kendi şahıslarına, evlâd ve ahvâda, nesil, zürriyet, ehl-i beyt ve vâris, karâbet, akraba, erhâm, ensâb ve iyâl nâmına meşrût vakıflar bulunduğu gibi komşulara, fukarrâya, uteka ve mevâliye, fukahâ, sülehâ, gıyat, hayır müesseselerine meşrût kılınan vakıflarda mevcuttur.(10)

Vakıf konusu gündeme gelince, mevkûf arâzinin kısımları, mevkûf akârâtın kısımları, hayır müesseselerinden mescitler, zâviyeler, kervansaraylar, çeşmeler, makbereleri hatırlamamak mümkün değildir.(11) Yine icâre-i vâhideli, mukâtaalı, icâreteynli vakıf tabirleri de kitablarda gözümüze çarpmaktadır.(12)

Vakıf yerlerin kiraya verilmesi, icâreteynli vakıf akârların ferağ ve tefvizi, hastaların ve kâsırların ferağları, vefa ve istiğlal yoluyla ferağ, ferağ ve teferruga vekâlet, ferağlarda bedel olmaması, hiyârı ayıb, hiyârı rüyet, vakıfların taksimi ve mühâyee ile ifrâzı, vakıfların gasb edilmesi, vakfedilen paraların işletilmesi gibi konularda üzerinde önemle durulan konular-

9) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.IV, s.316-357

10) Bunlar hakkında geniş bilgi için bkz.Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.IV, s.358-380

11) A.g.e., C.V., s.1-17

12) Bilgi için bkz.A.g.e., C.V., s.17-23

dandır.(13)

Vakıflara ait tamirât ve inşaat, bir vakfa ait vâridâtın başka bir vakfa sarf ve naklinin caiz olup olmaması, vakıflar için borç alma, cihetlerin tevcihi, vazifelerin kısımları da yine vakıf bahislerinde yer alan hususlardandır.(14)

Yine fıkıh kitablarında mütevellîlere ve vakıflara müteallik dâ'vâlara da geniş yer ayrılmıştır. Ayrıca fıkıh kitaplarının vakıf bölümlerinde mütevellî olabilecek kimseler, mütevellîlerin ücrete istibkakları, kaimekam mütevellî nesbi, mütevellîlerin ellerindeki vakıf mallarda tasarrufları, mütevellîlerin sulh ve ibraları, mütevellîlerin ikrarları, şehâdetleri, vakıflarda beyyinelerin tercihi, mütevellîlerin ezillerini icâb edip etmeyen şeyler vakıflarda dinlenip dinlenmeyen dâ'vâlar, dâ'vâlarda hasım olup olmayanlar, makbul olan ve olmayan şehâdetler, vakıflara müteallik ikrarlar ve vakıflarda mürûr-ı zaman tafsilatıyla ele alınmaktadır.(15)

Vakıf müesseselerinin Türk toplum hayatında çok özel bir yeri vardır. Bu hususa işaret eden H.B.Kunter şöyle demektedir :

" Vakıf, Türklerin eski hayatında vücud bulan ictimâî müesseselerin en ehemmiyetlilerinden biridir ve mevcûdiyetini bugün dahi muhafaza edegelmiştir." Müellif, Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri adındaki bir çalışmada daha da ileri gitmekte ve aynı kanaatlarını beyan ederek ; " Türk ictimâî hayatında sosyal yardım, gözetme, millî dayanış, şefkat fikirlerinin ve teşkilâtı-

13) A.g.e., C.V, s.23-50

14) A.g.e., C.V.s.51-68

15) A.g.e., C.V.s.69-114

nın en eski devirlerden beri mevcut olduğunu, kısa ve şâmil bir ifadeyle Türklüğün yüksek görüşünü ve fâziletini isbat ettiğini " belirtmiştir.(16)

Çok geniş bir konu olan vakıf mevzuunda başta yazdıklarımızla iktifa edip, konunun bölümlerini sâdece başlık olarak belirten bu kısa girişten sonra Şer'iyeye Sicil Defterimizde bulunan, konu ile ilgili bilgilere geçebiliriz.

16) Halim Bâki Kunter, Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd, İstanbul 1939, s.5 ; Vakıflar hakkında genel bilgi için bkz: Fuat Köprülü, Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti, Vakıflar Dergisi, Ankara 1938, Sayı I, s.1-6 ; Ö. Lütfi Barkan, Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, Vakıflar Dergisi, İstanbul 1942, Sayı II, s.279-387 ; Fahrettin Kerim Gökay, Ruh Hekimliği Sahasında Türklerin ve Vakıf Müesseselerinin Hizmetleri, Vakıflar Dergisi, İstanbul 1942, Sayı II, s.263-267 ; Behaddin Yediyıldız, XVIII. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu, Vakıflar Dergisi, Ankara 1983, Sayı XVIII, s.5-43; İsmet Kayaoğlu, Vakfın Menşei Hakkındaki Görüşler, Vakıflar Dergisi, Ankara 1976, Sayı XI, s.49 ; Halil Cin, Mirî Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü, Ekli ve Yeniden Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları : 27, Konya 1987, s.29-31

b) VAKIF VE MÜTEVELLİ TAYİNLERİNE AİT BELGELERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Sicil Defterimizde, vakıf malları vâridâtı arasında en ziyade adı geçenler tarla, arsa, mahsülât ve faydaları, öşr, vakıf suyu, mel, mülk, bina, dükkan, han, hamam ve paradır. Vakıflar, mütevellîsi tarafından iki sene müddetle kirâyâ verilebilir.(17)

Vakfın hudûdlarının tesbiti için Berât-ı Âlişân lâzım olup, mütevellîsi ve şahitlerin ifadesine başvurulur. Meselâ bu hususta Kutbu'l Ârifin Şeyh Sadrettin-i Konevi vakfının 25 Cumadelulâ 1087 (4 Eylül 1676) tarihinde hudûdlarının tesbit ettirildiğini örnek gösterebiliriz.(18)

Medrese ve muallimhâneler, müderris ve muallimlere vakfedilebilir.(19) Bazen camiide vaaz ve nasihat edenlere de vakıf verildiği görülür.(20)

Vakıfların ve mülklerinin başkaları tarafından zaman zaman işgal edildiği; vakıf arsasına mütevellîden izin alınmadan bina ve duvar yapıldığı görülen da'vâ konularındandır.(21)

Harab olmuş medresenin temiri için yapılacak masraf vakıfça karşılanır.(22) Bazen harap olan vakıflar (han, mescid, muallimhâne)'ın parası bulunmayabilir.(23) Bu durumda ki vakıf

17) Ş.D., s.183/2

18) Ş.D., s.188/2

19) Ş.D., s.195/2, 220/2

20) Ş.D., s.65/1

21) Ş.D., s.157/2, 161/1, 195/2

22) Ş.D., s.213/1

23) Ş.D., s.223/1

binalarının tamir ve bakımında mimarbaşı, mütehassıslar ve ehliyetli kişiler olan nâzırlar keşif yaparak para takdir ederler. Tamir ve harcamalar için mimarbaşı, ehl-i vukuf ve güvenilir kişiler yapılan masrefın uygun olup olmadığı konusunda kanaatlerini mahkemeye bildirirler.(24)

Vakıflarla alakalı, İslâm Hukukuna dair fıkhi bazı hususlar da şöyledir : İmam-ı Âzam'a göre, skarın vakfı lazım gelmez. İmameyne göre de vakıf mütevellîye teslim edilince rücu' caiz olmaz. Bu durumda hâkimler, İmameyn kavline göre hükümde bulunarak vakıf tesis ederler.(25) Aynı zamanda vâkıfın, salih evlâdına vakfetmek âdetini de zikretmeden geçemeyeceğiz.(26)

Mütevellî; vâkıfın neslinden gelen ve hattâ salih evlad olması muteber olan ve husûsi şahıslarca vakfın idaresini yüklenen kimselere denir.

Defterimizdeki vesikalarda mütevellîlikle alakalı tâbirler şunlardır : Mütevellî tayini, vakıf mütevellîsi, mütevellînin tescili tamam olmak, evkâfın tevliyetini kabul etmek, avâriz evkâfının mütevellîsi, hasbî mütevellî tayini, evkâfa evlâdiyyet yoluyla mütevellî olmak, mütevellîlikten ayrılma gibi.

Vesikalarda mütevellî tayin edilme sebeplerini şöyle sıralayabiliriz : O yerde mütevellî bulunmadığından; Avâriz ve vakıf işleri bozulduğundan; vefat üzerine; yaptırılan çeşme, muallimhâne gibi sosyal hizmet yerleri için; mushâf-ı şerif tilâveti se-

24) Ş.D., s.12/1, 81/1, 172/1

25) Ş.D., s.65/1, 127/1

26) Ş.D., s.65/1

bebiyle vakfedilen para için ; adı geçen vâkıfın evlâdından olup da tevliyeti talep edince ; evkâfa evlâdiyet üzere mütevellî olmak âdeti olduğundan.(27)Mütevelli tayin edilene verilen maaş,bedel 1676 yılı için,günlük 2 veya 3 akçedir.(28)

Mütevelli tayin edilen yerler arasında avâriz evkâfını, cami-i şerif vakfını,mescid-i şerif vakfını,medrese vakfını, muallimhâneyi gösterebiliriz.(29)

Vesikelerımızda mütevellîlikle ilgili dikkate değer bulduğumuz diğer hususlar olarak şunları zikredebiliriz : Mütevellîler vakfa ait mülkün vâridâtını satabilirler(30)

Vakıflardaki paralar mütevelli olan kimsenin zimmetinde bulunabilir.(31)

Mütevelliiler,vakıflarına olan borçları mukabilinde mülklerini takas edebilirler.(32)

Müderrislerin bağlı oldukları medereseye,mütevelli olabileceklerinin bir örneğini Nizâmiye Medresesine ait olmak üzere gösterebiliriz.(33)

27) Ş.D.,s.141/3,154/2,92/3,68/1,94/3,189/1,193/1,217/2,
65/1

28) Ş.D.,s.68/1,92/3

29) Ş.D.,s.92/3,154/2,65/1 ,141/3,92/3,116/2,183/2,193/1,
94/3

30) Ş.D.,s.116/2

31) Ş.D.,s.189/1

32) Ş.D.,s.142/1

33) Ş.D.,s.195/2

c) VAKIF VE MÜTEVELLİ TAYİNLERİNE AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 22 Zilhicce 1086 (8 Mart 1676)

Konya'da Şerâfeddin Camii yakınında bulunan, Karamanoğlu İbrahim Bey vakfından olan, kadın ve erkek hamamlarının ve müstemilatlarının tamiri için, kiracı olan şahıs mahkemeye başvurarak harap olan hamamlar ve müstemilatlarının tamiri için izin alarak tamir ettirmiştir.

Tamir sonunda mahkemece görevlendirilen mimarbaşı ve güvenilir kişiler tarafından tamir edilen yerlere yapılan masrafın uygun olduğu, ancak bu kadar sarfiyatla yapılabileceğine kanaat hasıl olduğu ve mahkemeye bildirildiği hakkında.(12/1)

2) 23 Zilhicce 1086 (9 Mart 1676)

Konya'da Aksinle mahallesi mescidine ait evkâfın mütevellisi, daha önce bu caminin imamı ve evkâfının mütevellisi olan kimse aleyhinde dâ'vâ açıp, 1 esedî kuruş, 70 akçeye rayic iken daha önceki mütevelliden 9500 akçe aldığını ve dâ'vâ gününe kadar da bu paralardan kâr ettiğini zikredip, bunların kendisine iadesini istemiş, bu durumun şahitlerin ifadeleriyle anlaşılması üzerine paranın iade edilmesi gerektiğini bildiren dâ'vâ zabtıdır.(17/2)

3) 20 Şevval 1086 (7 Ocak 1676)

Konya'da Zincirlikuyu mahallesinde oturan bir şahsın, yaptırdığı vakıf sarnıcının kiraya verildiği, mütevellî ile kiracı arasında çıkan anlaşmazlığın sulhla neticelendiği hakkında.(22/2)

4) 29 Zilhicce 1086 (15 Mart 1676)

Konya'da vefat eden bir kadının mülkünden bir kısmını vefatından önce Şeyh Ahmed Efendi Cami-i Şerif'ine vakfettiğini bildiren vakıfnâmenin mahkeme zabtıdır.(35/2)

5) 27 Muharrem 1087 (11 Nisan 1676)

Konya'da bulunan merhum Sultan Alaaddin Cam-i Şerifi vakfından olan 2 kış tarlanın tefavvuzuna bir zimminin sahip çıkarak, vakıf mütevellîsinden aldığı senedi mahkemeye ibraz etmesi üzerine tefavvuz hakkının kendisinde kaldığı.(54/1)

6) 8 Safer 1087 (22 Nisan 1676)

Konya'da Abid mahallesinde oturan bir kimsenin, merhum Sultan Selim'in Karapınar'daki Cami-i Şerif'i ve İmâret-i amirleri vakfı olan Enbülüs Köyündeki 30 dönüm tarlanın, daha önce kendisine vakıf mütevellîsi tarafından tasarruf için, tefavvuz ile izin verildiği iddiasıyla açtığı da'vâdan vazgeçtiğini bildiren mahkeme zabtıdır.(64/3)

7) 22 Muharrem 1087 (6 Nisan 1676)

Konya'da Kuzgunkavağı mahallesinde oturan Mustafa Halife ve Sefer b. Pir Esed adlı kimseler, Belviran kazasına bağlı Mes-cidli köyünde sınırları belirtilen 2 ev ve müstemilâtını mezkur mülklerle beraber hasıl olan mahsulatını ve bütün faydalarını Konya'da Atpazarı kapısı dışında merhum Şeyh Hüseyin Efendi cami-i şerifinde pazartesi günü öğleden sonra vaaz ve nasihat eden Şeyh Ahi Efendi'ye ve ölümünden sonra orada aynı gün vaaz ve nasihat edenlere şart ve tayin eylediklerini sahih vakf ile verdiklerini, Allah saklasın eğer adı geçen cami-i şerif harap olup, tamiri mümkün olmaz ise hâkimin reyî ile Konya'da bir başka caminin vaizine tayin olunmasını ve caminin nezâretini ölünceye kadar kendilerinin ölümlerinden sonra çocuklarının ve sâlihine nezâretini şart ettiklerini bildirip, mütevellî tarafından vakıf teslim alındıktan sonra iki vâkıfın vakıfından - İmâm-ı Âzam'a göre akarın vakfının lâzım olmayacağını söyleyerek,

rücu etmek istemeleri üzerine mütevellî de, imâmeyn'e göre vakıf mütevellîye teslim edildikten sonra rücu caiz olmaz deyince hâkimin imâmeyn' kavline göre hükmettiğine dair hüccettir.(65/1)

8) 16 Safer 1087 (30 Nisan 1676)

Devud b.Ahmed adlı bir kimsenin yaptırdığı çeşmeler için bir kişinin günlük 3 akçe ücretle mütevellî tayin edildiği.(68/1)

9) 23 Safer 1087 (7 Mayıs 1676)

Fakih Dede mahallesinde ki bir vakıf cami-i şerifinin, muallimhâne ve han'ın lâzım gelen tamirinin toplam 58 esedî kuruşa yapılabileceğini gösteren hüccettir.(81/1)

10) 7 Rebiülevvel 1087 (20 Mayıs 1676)

Konya'da Şeyh Âliman mahallesindeki Mescid-i Şerif ve avâriz evkâfında mütevellî olan el-Hac Şaban'ın vefatı üzerine yerine Ahmed'in her gün için 2 akçe verilmek şartıyla mütevellî tayin edildiğini gösteren hüccettir.(92/3)

11) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'ya bağlı Karaaslan adlı köyde el-Hac Kalender'in yaptırdığı muallimhâneye, oğlu Süleyman'ın hâkim tarafından mütevellî tayin edildiğini bildiren hüccettir.(94/3)

12) 11 Rebiülevvel 1087 (24 Mayıs 1676)

Konya'da Mevlâna Celâleddin evkâfından olan Karaaslan köyünde, el-Hac Kalender tarafından yaptırılan muallimhâne ve müstemilâtı hakkında el-Hac Kalender'in oğlu Süleyman, açtığı dâ'vâde(1073 tarihli temessükle)vakf mütevellîsi Salih Çelebi'den 1079'da temessük olan muallim Nebî'nin oğlu Ali'nin el çektirilmesini talep etmesi üzerine âdil müslümanların ifâdeleride alındıktan sonra el-Hac Kalender'e verilen 1073 tarihli temessükün daha eski olduğu gözönüne alınıp Ali b.Nebî'nin el çektirildiğini gösteren da'vâ zabtıdır.(103/1)

13) 26 Rebiülevvel 1087 (9 Haziran 1676)

Konya'da oturan Derviş Mehmed Efendi'nin, Karakurt Ma-Sungur mahallesi yakınında bulunan, boyu 70 zirâ, eni 60 zirâ olan boş arsaya camii ve zâviye yaptırmak üzere, Karaman eyaleti defterdarlığından aldığı senetten sonra, ayrıca mahkemeden izin aldığını gösteren hüccettir.(112/2)

14) 28 Rebiülevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Konya'da Sarı Yakub mahallesi mescidinin mütevellîsinin hududu bilinen mülkün vâridâtını 15 esedi kuruşa sattığına dair hüccettir.(116/2)

15) 5 Rebiülahir 1087 (17 Haziran 1676)

Konya'da bulunan Kadri Efendi çeşmelerinin nâzırı bulunmadığından bu işi yapmaya ehliyetli Mehmed Efendi b.Süleyman Beşe'nin nâzır tayin edildiğine dair mahkeme hükmüdür.(120/3)

16) 7 Rebiülahir 1087 (19 Haziran 1676)

Konya'da Aklan mahallesinde oturan el-Hac Osman Ağa'nın ve kilinin, hududları bilinin bina ve arsaları, imâmeyn kavline göre vakfettiğini beyan eden mahkeme zabtıdır.(127/1)

17) 23 Rebiülevvel 1087 (5 Haziran 1676)

Konya'da Kemal Garip mahallesinde oturan bir kimse hastalanınca bazı vasiyetlerle 20000 esedî kuruşunu oğluna teslim etmiş, iyileşince de bu parayı alarak diğer mallarıyla birleştirdikten sonra, kurmuş olduğu vakfa oğlunu mütevellî tayin ettiğini bildiren hüccettir.(130/1)

18) 9 Rebiülahir 1087 (21 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Sudirhemi nahiyesinin Hatip köyünde oturan üç şahsın Yazıbağları denilen yerde bulunan 3 kıta bağın, sahibi tarafından satışından sonra şuf'a da'vâsı açtıklarını ve bu mül-

kün Seyfiye Medresesi'ne vakıf olduğu için şuf'a da'vâsının red edildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(139/2)

19) 16 Rebiülahir 1087 (28 Haziran 1676)

Konya'da Muhtar mahallesinin cam-i şerifinin mütevellisi olmadığından, avâriz ve vakıf işleri bozulduğundan, alınan doğru haberlerden sonra hâkim tarafından Mehmed b.Nasuh'un mütevellî tayin edildiğine dair hüccettir.(141/3)

20) 18 Rebiülahir 1087 (30 Haziran 1676)

Konya'da Fakih Dede mahallesinin avâriz evkâfı mütevellisinin, avâriz vakfına olan 65 esedî kuruş borcuna karşılık, mülkünün takas edilerek 90 esedi kuruşa satıldığı hakkında.(142/1)

21) 23 Rebiülahir 1087 (5 Temmuz 1676)

Hazreti Mevlâne Postnişini olan Abdülhalim Efendi Üsküdar'da Aslan Ağa tarafından yaptırılan vakfın Üsküdar'daki camiye ve Konya'daki evkâfa tefviz edilen icârenin gelirinden, günlük 1 akçe alan İbrahim Çelebi'den Abdülhalim Çelebi'nin 150 esedi kuruş aldığına dair hüccettir.(147/1) - Bkz.150/1

22) 23 Rebiülahir 1087 (5 Temmuz 1676)

Konya'da metfun Hazreti Mevlâne Dergahı postnişini olan Abdülhalim Efendi'nin, Üsküdar'da Aslan Ağa tarafından inşa edilen vakfın, Üsküdar'daki camiye ve ve Konya'daki evkâfa tefviz edilen icârenin gelirinden 1 akçe alan İbrahim Çelebi'ye mütevellî vasıtasıyla 1 oda ve sofanın tefavvuz hakkını 155 esedî kuruşa sattığına dair hüccettir.(150/1)-Bkz.147/1

23) 29 Rebiülahir 1087 (11 Temmuz 1676)

Konya'da Kalenderhâne mahallesinin avâriz evkâfınının mütevellisi bulunmadığından hâkimin el-Hac Ahmed Beşe'yi hasbi mütevellî tayin eylediği, onun da tevliyeti kabul eylediği hakkında (154/2)

24) 8 Recep 1087 (16 Eylül 1676)

Konya'da Uluirmak mahallesinde oturan ve daha önce Ilgın kadısı olan bir kimse ve oğlu Taştekin adlı köyde bulunan Şeyh Habib evkâfının mütevellîsinin 1080 senesinde Taştekin köyünden vakfa ayrılan keten öşrünü, 61 esedî kuruşa kendilerine tefviz ettiğini, daha sonra fesh edildiğini fakat kethüde yerinin "Siz keten öşrünü kabzetmişsiniz" diyerek kendilerinden 51 esedî kuruş aldığı mahkemede ifade etmişler, Şeyh Habib vakfının mütevellîsi ise eski Ilgın kadısı ve oğlunun vakfa borçlarının bulunmadığını, ayrıca kethüde yerini bu iş için vekil etmediğini beyan etmiş, bu durum üzerine kadı ve oğluna, kethüde yerine 51 esedi kuruş verdiklerini isbat için mehil verildiği hakkında. (155/3)

25) 2 Cumadelûlâ 1087 (13 Temmuz 1676)

Konya'da Sadr Sultan evkâfının mütevellîsinin, vakfın Be-timiz adlı yerdeki 30 dönüm tarlasını ziraat eden kimsenin mülkiyet iddiasıyla el koyduğunu iddia ederek açtığı da'vâda, dâ'vâlinin asla mülkiyet iddia etmediğini, Sadr Sultan evkâfının mülkü olan 30 dönüm tarlayı ziraat ettikçe mahsülünün öşrünü vakfa verdiğini söylediği hakkında. (157/2)

26) 4 Cemaziyevvel 1087 (15 Temmuz 1676)

Konya'da Kadri Efendi evkâfından Mihmandar mahallesi yakınındaki Subudlar çeşmesine akıtılan suyun, arsa klanının Abdullah Efendi ve arkadaşlarının mahallelerine verildiği belli iken, Mihmandar mahallesinden bir kimsenin mütevellîden ve Câ-nib-i şer'den izin olmadığı halde Subudlar çeşmesi künkünden, kendi menziline döşediği küngün kaldırılmasına karar verildiğini bildiren mahkeme zabtıdır. (161/1)

27) 2 Cumadelûlâ 1087 (13 Temmuz 1676)

Konya'da Keçeciler taifesinden Hasan b.Mehmed'in sekiz ay önce bir keçeci dükkanını Satı'ya emânet verdiği,onun da başka bir yere gitmesi üzerine mezbur dükkanı eşya ve âleti ile Bedel'in zapt ettiğini söylemesine rağmen,da'vâlinin dükkanın kendisine Satı'nın isteğiyle verildiğini ve vakfın mütevellîsinden kiraladığını beyan ederek şahitlerle isbat ettiğini bildiren mahkeme zabtıdır.(163/2)

28) 16 Cumadelûlâ 1087 (27 Temmuz 1676)

Hazreti Mevlâna zâviyesi yakınında bir han yaptırıp vakfeden Şeyh Hüseyin Efendi'nin torunu Ebubekir Çelebi,sel başkınında harap olan hanın tamiri için babasının harcamalar yaptığını iddia edip,mütevellîden talep etmesi ve iddiasını isbat edememesi üzerine da'vâdan men edildiği hakkında.(172/1)

29) 25 Cumadelûlâ 1087 (5 Ağustos 1676)

Konya'da Kiremitlihan denilen vakıf hanın mütevellîsinin,hanın mülhakatından 3 dükkanı,15'er kuruştan senede 45 esedi kuruşa,iki sene müddetle kiraya vermesinin rayice göre az olduğunu iddia eden kişi,3 dükkana kendisinin 60 esedi kuruş vereceğini bildirerek mahkemeye baş vurmıştır.Bilirkişi tayin edilerek yapılan incelemeden sonra,vakfın 3 dükkanının 50 esedi kuruş kira bedeliyle eski müstecirde kalmasına karar verildiği (183/2)

30) 25 Cumadelûlâ 1087 (5 Ağustos 1676)

Konya'da Kutbül ârifin merhum Şeyh Sadrettin evkâfının Berat-ı Âlişan ile hala mütevellîsi olan Abdülfettah Ağa tarafından tayin edilen vekilinin,Karahüyük mahallesinde Üçyolbaşı denilen yerdeki Konevi vakfının hududlarını şahitlerin ifadele-

riyle tesbit ettirdiği hakkında.(188/2)

31) 22 Cemaziyelevvel 1087 (2 Ağustos 1676)

Mevlâna Celâleddin Rûmi'nin evlâdından olup seccâdenişin olan Esşeyh Abdülhalim Efendi, her sene mushaf-ı şerif tilâveti için vakfeyletiği 24000 akçenin daha önce mütevellisi olan kim-
senin bu meblağ zimmetindeyken ölmesinden sonra açılan dâ'vâda
vârislerinin babalarının borcu olmadığını beyan etmeleri üzeri-
ne Abdülhalim Efendi'nin mütevellilikten ayrılmasıyla da'vânın
hâli üzere kalması.(189/1)

32) 8 Cemaziyelevvel 1087 (19 Temmuz 1676)

Konya'da oturan bir kimse, merhum Pir Esed evkâfının evlâ-
dından olan mütevelliden, Miskinler Zaviyesine yakın " Kiremit
Çukuru " olarak tanınan çukuru, yaptırmaya başladığı vaziyeye için
her sene 30 akçe icâre ile kiraladığını, imzalı ve mühürlü teske-
re verdiğini bildirerek canib-i şerden de hüccet talep ettiğin-
de, uygun görüldüğü hakkında.(192/1)

33) 16 Cemaziyelahir 1087 (26 Ağustos 1676)

.....(x) köyünde oturan bir kişinin(x) medre-
sesinin mütevellisi hakkında açtığı dâ'vâda, vâkîf-ı mezburun ev-
lâdından olduğunu, evkâfın tevliyetini talep ettiğini ifade etme-
si üzerine, aralarını bulan müslümanların tavassutu ile kendisi-
nin diğer mütevelliyeye 15 esedi kuruş verdikten sonra, müstaki-
len mütevellî olduğu hakkında.(193/1)

34) 14 Cemaziyelahir 1087 (24 Ağustos 1676)

Konya'da Nizâmiye medresesinin müderrisi ve medrese vakfı-
nın mütevellisi olan Ebubekir Efendi ile vakfın Kale altındaki

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunmamıştır.

dükkanının kiracısının,mezbur dükkanı kendi dükkanına ilhak eden kimse hakkında açılan da'vâda,dükkana el koyan kimse İbrahim Bey vakfıdır,Nizamiye vakfı değildir demişse de şahitlerin ifadeleriyle Nizâmiye vakfının olduğunun anlaşıldığını bildiren mahkeme zabtıdır.(195/2)

35) 26 Cemaziyelahir 1087 (5 Eylül 1676)

Konya'da oturan iki kadın,Sahra nahiyesinin İsmil köyüne yakın Bortanlıburnu,Kınık mevkiinde bulunan vakfın,babalarının vefatında küçük oldukları için başka bir kimse tarafından işgal edildiğini da'vâ etmeleri ve mahkemenin isbata dâveti üzerine, mehil talep ettikleri hakkında.(201/1)

36) 25 Cemaziyelahir 1087 (4 Eylül 1676)

Konya'da bulunan(x) medresesinin mütevellîsi ve müderrisi olan Eşşeyh Mehmed Efendi,medrese odalarının harap olduğunu,kireç ve harçlarının döküldüğünü,bunun için kendi malından medreseyi tamir ettirmek ve yapılacak masrafı tesbit ettirmek istediğini mahkemeye bildirmiştir.Hâkim bu iş için mimarbaşının başkanlığında bir heyeti görevlendirmiş,heyetin bütün masraf için 766,5 esedî kuruş ve 46 akçe masraf tesbitinden sonra,yapılacak masrafın vakıfça karşılanmasına karar verildiği hakkında.
(213/1)

37) 18 Recep 1087 (26 Eylül 1676)

Belviren kazasına bağlı Kozviren'da metfun olan Şeyh Hocendî ve kardeşi Şükrem Dede evkâfına evlâdiyet üzere mutasarrıf ve mütevellîleri olan şahıslarla,diğer Şükrem Dede evlâdiyet mütevellîsi aralarında Dinler mezrâsı üzerinde ihtilaf olup

(x)- Aslı bozulmuş olduğundan okunmamıştır.

bir defa sulh edilip tekrar nîza ettiklerinde her iki tarafın, mezzaranın yarı geliri üzerinde sulh oldukları hakkında.(217/2)

38) 9 Recep 1087 (17 Eylül 1676)

Konya'da Türkali mahallesinde bir şahıs bir muallimhâne yaptırdıktan sonra, Haffaflar çarşısındaki bir dükkanı bu muallimhânenin muallimine vakfetmiş, daha sonra bu dükkan yanınca, dükkanı kendi parasıyla yaptırıp, kirası masrafını karşılayınca kadar işletilirken vefatı üzerine, mirasçıların dükkanı sahip çıkmaları üzerine, mütevellinin açtığı da'vâda tescil tamam olmadığı için, dükkanın vârislere verildiği hakkında.(220/2)

39) 10 Recep 1087 (18 Eylül 1676)

Konya'da Abdülfettah Paşa tarafından bina ve vakfedilen han, mescid ve muallimhânenin zamanla harap olduğu, tamiri için vakfın parasının bulunmadığı, vakıf mütevellisi tarafından bildirilmesi üzerine, mütevellinin kendi malından sarfedip daha sonra geri alması şartıyla ; tamirine karar verildiği, tamirden sonra mimarbaşının ve bu işten anlayan mütehassısların yaptıkları keşifte, 86 esedî kuruş ve 89 akçe takdir ettikleri hakkında.(223/1)

40) 24 Recep 1087 (2 Ekim 1676)

Konya'da Pîri Mehmed Paşa Zaviyesi evkâfı şartlarından olan; Merammatçı, cüzhan, salavathan, câbi, kayyum, ferraş, çırağdar, kilerci, aşçı, imam gibi görevlilere vazife bedellerinin verildiği ve onların da bunları aldıklarını ikrar etmeleri hakkında.
(224/2)

41) 28 Recep 1087 (6 Ekim 1676)

Konya'da bulunan merhum Sultan Alaaddin Sarayı'nın tamamen yıkılmış olduğu ve bütün mahalle sakinlerinin ifadeleriyle anla-

şıldıktan sonra ,bazı kimselerin yapmak istedikleri camii,ker-
vansaray,hamam ve 12 çeşme yapımı için gerekli olan taş ve mer-
mer ihtiyacınınin hâkimin izniyle sarayın harabesinden karşılan-
dığı anlaşılmaktadır.Bu sırada 150 araba ve 2200 merkep yükü
taş yer altından ve duvar kalıntılarından alınmış,ücret olarak
da her araba 25 akçe üzerinden 4250 akçe ve her merkep yükü
için de 5 akçe hesabıyla 11000 akçe ve toplam olarak 15250 ak-
çe ödendiği hakkında.(229/1)

42) 2 Şaban 1087 (10 Ekim 1676)

Konya'da Sinanperâkendesî mahallesinde oturan bir kimse
bağını vakfetmiş,her sene hasıl olacak meyve ve diğer menfaat-
larını Arapzâde el-Hac Davud'un yaptığı caminin imamlarına
şart ve tayin eylemiş ve adı geçen bağı mezkur caminin müte-
vellîsine teslim ettikten sonra İmam-ı Âzam'a göre akarın vak-
fı lazım gelmez diyerek,vakıftan rücu edip mezkur bağı geri al-
mak istemesi üzerine,adı geçen mütevellî de İmâmeyn hazretleri-
ne göre bu vakfın sahîh olduğunu söyleyerek geri vermekten ka-
çınmış,hâkim de mezkur bağı vakıf olduğuna,satılamayacağına,
rehin bırakılmayacağına,âriyet olarak verilemeyeceğine ve başka-
sına mülkiyet üzerine bırakılamayacağını hükmettiği hakkında.

(230/1)

VI - NİŞAN BOZULMASI, BOŞANMA VE İDDET

a) İSLÂM HUKUKUNDA BOŞANMA VE İDDET

Talâk kelimesi lugatta,bağlı bir şeyi çözmek demektir.Zevceyi boşamakta kullanılır.Yani nikah bağıni çözmektir.Boşanmak için kullanılmış olan kelimeleri erkeğin zevcesine karşı söylemesiyle talâk hâsıl olur.Bu kelimelerden birini söyler söylemez hâsıl olan ayırmaya " talâk-ı bâin " denir.İddet zamanı geçtikten sonra hâsıl olan talâka " talâk-ı ric'î " denir.Talâk olması için,önce sahih olan nikahın bulunması lazımdır.İslâm nikahı bulunmayan iki eş arasında talâk olmaz.Fâsid nikahla evli olanın talâk vermesi sahih olmaz.(1)

El-Mecmuatü'z-zühdiyye'de de belirtildiği gibi ;Talâk,i-pi çözmek demektir.Bâin olan talâkta nikah derhal bozulur.Böyle boşanmada erkek,iddet içinde nikahı tazeleyemez.Kadınla bir araya gelemez.Ric'î talâkta,nikah iddet zamanı bitince bozulur.Zevce ve zevceden biri mürted olursa,nikah fesh olur ki,buna talâk denmez.Şeriate uymayan,kötü huylu kadını boşamak caiz ise de,iyi kadını keyf için boşamağı,Allâhü teâlâ beğenmez.(2)

Mehmed Zihni Efendi,sarih olan,yani yalnız boşamakta kullanılan bir sözü,şaka olarak veya şaşırarak da söylediği anda yanında değil ise,mektup veya vekili ile bildirince mânâsını bilmese dahi,bir talâk-ı ric'î vâki olduğunu belirtmektedir(3)

1) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.551

2) Geniş bilgi için bkz.Seyyid Ahmed Zühdi,El-Mecmuatü'z-Zühdiyye fi'l-Ahkâmî'd-Dîniyye,İstanbul 1314,II Cüz,2.Kısım,s.4-5

3) M.Zihni,Nimet-i İslâm,c.II,s.50-52

Ric'î talâkta nikah büsbütün bozulmaz. Bu kadını, dört mezhebe de, iddet zamanı içinde, yeni bir nikaha lüzum olmadan tekrar alabilirdi. (4) Bir kaç mânâda yani hem boşamada, hem başka yerde kullanılan kelimelere " kinâye " denir. Kinâye söyleyince boşamağa niyet etti ise boşamış olur. Boşamak kelimesi sarıhtır. Bırakmak, terketmek kelimeleri, kinâye iseler de boşamak için kullanılmalrı âdet olduğundan sarıhtirler. Hangi lisanda olursa olsun, yalnız boşamakta kullanılan sözlere " sarih " açık söz denir.

Talâk veren erkeğin, âkıl, bâliğ, uyanık olması lazımdır. Delinin, çocuğun, bunağın, baygının, uyuyanın ve hastalıkla, kızarak dalgın olanın söylemesi ile talâk olmaz. Kızarak dalgın olmak söylediğini bilmemek demektir.

Boşamak, yalnız İslâmiyet'in izin verdiği sebeplerle olur.

İmam Gazâlî, " Erkeğin vazifelerinden onikincisi, zevcesini boşamamaktır. Allâhü tealâ, bütün mübahlar içinde yalnız, talâk vermeyi sevmez. Zarûret olmadıkça, birini incitmek caiz değildir." demektedir. (5)

İddet, talâktan veya fesihden veya kocası öldükten sonra, vasy veya halvet olunmuş zevcenin yeniden evlenmesi haram olan zamandır. Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde, ilk temizlik başından üçüncü hayzın sonuna kadar olan zamandır. Şafii ve Mâlikî mezheplerinde, üç temizlik geçinceye kadardır. Hayız görmüyorsa talâk için üç ay, ölüm için dört ay on gündür. İddetin sonu, kadının yemin etmesiyle anlaşılır. Fakat altmış günden az olmaz. Hâmile ka-

4) M.S. Gümüş, A.g.e., s. 552

5) İmam Gazâlî, Kimya'yı Seâdet, s. 143 ; Geniş bilgi için bkz. Halil Cin, Eski Hukukumuzda Boşanma, İkinci Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları No. : 41, Konya 1988

dının iddeti, çocuğu olunca tamam olur. Bâin talâk ve ölüm iddetlerinde, kadın süslenmez ve koku sürünmez. Her çeşit iddet de bulunan kadını nikahlamaya tâlip olunmaz. Talâk iddetinde gece ve gündüz evden çıkmaz. Evden çıkarsa nafaka alamaz. Ölüm iddetinde nafaka verilmez. Kadın, zevcin evinde iddet bekler. Bâin talâkta fâsık zevc eve sokulmaz. Üçten az bâin talâkta iddetten sonra, yeni bir nikahla tekrar alabilir. (6)

Fıkıh kitaplarının hepsinde, münâkahat, müfârekât bölümlerinde, İslâm'daki aile hukuku anlatılırken nikahtan sonra talâk ve buna bağlı olarak da iddet konuları genişçe anlatılmaktadır. (7)

b) NİŞAN BOZULMASI, BOŞANMA VE İDDETE AİT VESİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anlaşıldığı üzere, Defterimizdeki vesikalarda " boşanma, mehr, nişan bozulması " gibi evliliğe mahsus da'vâlar, içtimâî ve hukûki yönden mahkemeleri oldukça meşgul etmiştir.

Vesikalarda yer alan da'vâlarda evlilikle alakalı terim ve deyimleri şöyle sıralayabiliriz : Talâk-ı bâin ile boşayıp iddetin sona ermesiyle yeniden alma, üç talâkla boşama, " İcâzetin yedinde olsun" diyerek boşanma izni vermek, oturma bedeli, iddetin sona ermesi, iddet nafakası, nafaka da'vâsı, vekâlet vasıtasıyla boşanma, muhalaa için vekâlet vermek, mehr-i müecceli talep etmek, mehr-i müecceli hibe etmek, zevcelik hakkından

6) M.S. Gümüş, A.g.e., s. 555-556

7) O. Keskiöğlü, A.g.e., s. 244-250 ; Ö.N. Bilmen, A.g.e., C. II, s. 174-396

vazgeçmek, hukuk-u zevciyye, sâbık zevc gibi.

Mahkemedeki boşanma da'vâlarının açılma sebepleri şunlardır : Geçimsizlik veya şiddetli geçimsizlik(8), cinsi iktidarsızlık(9), boşanmadığı halde başkasıyla evlenmek(10), mehr isteme(11), iddet nafakası talebi(12), İddetin sona ermesiyle yeniden evlenme isteği (13), boşanma veya boşanmaya dair(14), nişan bozulması(15), hukuk-u zevciyye ve eşyalardan vazgeçmek(16).

Mahkemeye intikal etmiş muhtelif mehr-i müccel miktarları akçe cinsinden 4000-40000 akçe arasında değişmektedir.

Boşanma da'vâlarına ait diğer bazı hususları da şöyle sıralayabiliriz :

Boşanmalarda kadın, kocasından iddet nafakası, oturma bedelli mehr-i müccelini talep edebilir.(17) Nafakaların o yıllar için, günlük 10'ar akçeden hesaplandığını tesbit etmekteyiz.(18) Müvekkil vasıtasıyla açılan boşanma da'vâlarında ayrılmalar oldukça fazladır.(19)

Beylerbeyi, mübaşirleri vasıtasıyla boşanma da'vâsı açabilir.(20) Şubâşılar, karısını boşadığı halde tekrar beraber olanlar hakkında mahkemeye başvurabilir.

8) Ş.D., s.21/3, 32/2, 61/1, 133/2, 210/2

9) Ş.D., s.21/3, 32/2

10) Ş.D., s.63/2

11) Ş.D., s.115/2, 234/2, 244/2, 270/2

12) Ş.D., s.115/2, 234/2

13) Ş.D., s.262/1

14) Ş.D., s.91/2, 108/2, 169/2

15) Ş.D., s.221/2, 222/3

16) Ş.D., s.37/2, 126/3, 132/2, 210/2

17) Ş.D., s.115/2, 234/2

18) Ş.D., s.61/2

19) Ş.D., s.10/2, 11/2, 111/3, 123/2

20) Ş.D., s.63/2

c) NİŞAN BOZULMASI, BOŞANMA VE İDDETE AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 19 Zilhicce 1086 (5 Mart 1676)

Konya'da Şeyh Âliman mahallesinde oturduğu halde, İstanbul'da misafir bulunan Halil Bey'in vekili Veli'nin, müvekkilinin hanımı Elif'i ayırması hakkında.(10/2)

2) 19 Zilhicce 1086 (5 Mart 1676)

Konya'da subaşı olan Mustafa Bey, Topraklık mahallesinde oturan Mevlüd'ün hanımı Fatma'yı boşadığı halde tekrar beraber oldukları haberini alınca, mahkemeye başvurur. Her ne kadar Mevlüt hanımı Fatma'ya boşanmak için vaktiyle vekâlet vermişse de Fatma ile şer'an boşanmadıklarının anlaşılması hakkında.(11/2)

3) 25 Zilhicce 1086 (11 Mart 1676)

Konya'da Çıralı Mescid mahallesi sâkinlerinden Mustafa'nın daha önce karısı olan Râbia adlı kadını, geçimsizlik ve cinsi iktidarsızlığından dolayı boşadığına dair hüccettir.(21/3)

4) 21 Muharrem 1087 (5 Nisan 1676)

Konya'da İmâret mahallesinde oturan Ümmühan'ın kocası Ahmed'ten geçimsizlik ve iktidarsızlık sebebiyle boşanmasına dair da'vâ zabtıdır.(32/2)

5) 22 Şevval 1086 (9 Ocak 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray nahiyesinin Evliyâli köyünde oturan Fatma'nın nişanlısı Mehmed Beşe'den aldığı eşyaların kendi yanında olduğunu, annesinde ve dayısında eşya bulunmadığını bildiren mahkeme zabtıdır.(37/2)

6) 10 Safer 1087 (24 Nisan 1676)

Larende'de oturan Bostan b.Ahmed'in hanımı Safiye b.Mustafa ile şiddetli geçimsizlik sebebiyle boşandıklarını bildiren

dâ'vâ zabtıdır.

Ayrıca küçükoğlu İbrahim'in nafakası olarak, günlük 10'ar akçeden nafaka ödeyeceği hakkında.(61/1)

7) 10 Safer 1087 (24 Nisan 1676)

Kayseri'de oturan Mustafa tarafından, karısı Cemile'yi boşamaya vekil olan Yahşi'nin Cemile'nin bütün haklarından vazgeçmesi üzerine, boşadığını gösteren dâ'vâ zabtıdır.(61/3)

8) 13 Safer 1087 (27 Nisan 1676)

Belviran kazasına bağlı Turla köyünde oturan bir kızın kendisine tâlib olan Mehmed'in vekili ve babası Durmuş Kethûda'nın isteklerini önce kabul etmemesine rağmen, şimdi kabul ettiğini ve nikâhlarının 20000 akçe mehr-i müccel ile yapıldığını gösteren hüccettir.(62/3) -Bkz.63/1

9) 6 Safer 1087 (20 Nisan 1676)

Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın mübaşiri Kurt Bey'in mübaşeretiyle Konya'da oturan Mehmed b.Halil, hanımı Fatma b.Receb'in kendisinin boşamadığını iddia ederek başkasıyla evlendiği için dâ'vâ açması üzerine ; Fatma'nın adil müslümanların ifadeleleriyle kendisine icazetin yedinde olsun diye boşanma izni verdiğinin anlaşılması üzerine, da'vânın düştüğünü gösteren hüccettir.(63/2)

10) 11 Safer 1087 (25 Nisan 1676)

Belviran kazasına bağlı Turla köyünde oturan bir kimse, kendisiyle evlenmekten vazgeçen nişanlısının Mehmed b.Durmuş'la nikahları kıyıldıktan sonra dâ'vâcı olup önceden gönderdiği hediyelerin iadesini istemesi üzerine, mahkemece da'vâcıya önceki verdiği eşyaların geri verilmesini gösteren da'vâ zabtıdır.(63/1)

Bkz.62/3

11) 7 Rebiülevvel 1087 (20 Mayıs 1676)

Konya'da Karaüyük mahallesinde oturan Süleyman'ın hanımı Sekine'yi boşamadığına dair da'vâ zabtıdır.(91/2)

12) 5 Rebiülevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da Gökteş mahallesinde oturan Şehbaz'ın,kocası Kenan'dan boşanmadığını bildiren hüccettir.(108/2)

13) 21 Rebiülevvel 1087 (3 Haziran 1676)

Konya'da Hoca Habib mahallesinde oturduğu halde,da'vâ zamanı İstanbul'da bulunan el-Hac Osman'ın babası Süleyman'a hanımı Şerife'yi boşamak üzere şahitler huzurunda vekâlet verdiğini ve vekâletin icra edildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(111/3)

14) 22 Rebiülevvel 1087 (4 Haziran 1676)

Konya'da Sahip Ata mahallesinde oturan Fatma'nın kocası Seyyid Mustafa Çelebi'den mehr-i müeccel ve iddet nafakası talebine dair da'vâ zabtı olup,da'vâ neticesinde aldığı 4,5 esedî kuruş üzerine her hakkından vazgeçtiğini bildiren hüccettir.
(115/2)

15) 29 Rebiülevvel 1087 (11 Haziran 1676)

Konya'da oturduğu halde halen İzmir'de bulunan Mustafa b. Halil'in,Hüseyin'i hanımı Ayşeyi boşamak üzere vekil tayin ettiğini ve hanımının da boşanmayı kabul ettiğine dair mahkeme zabtıdır.(123/2)

16) 28 Rebiülevvel 1087 (10 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Sahra nahiyesinin Evrad köyünde oturan,kocasından boşanan Ümmü Hatun'un boşanma sırasında verilmesi kararlaştırılan eşyayı,kocası Koca b.Osman'ın vermediğine dair iddiasını isbat edemediğini bildiren da'vâ zabtıdır.(126/3)

17) 13 Rebiülevvel 1087 (25 Haziran 1676)

Konya'da Şükran mahallesinde oturan Safiye'nin, kocası olan Mehmed Beşe'den şiddetli geçimsizlik sebebiyle mehr-i müeccelinden kalan 25.000 akçeden ve diğer bütün zevcelik haklarından vazgeçerek ayrıldığını bildiren da'vâ zabtıdır.(133/2)

18) 11 Cumadelûlâ 1087 (22 Temmuz 1676)

Konya'da Hocacihan mahallesinde oturan Rabia'nın açtığı dâ'vâda kocasının, kendisini boşadığını iddia etmesine rağmen isbat edemediği ve kocası Mehmed'in üç talak ile boşamadığına dair yemin ettiği hakkında.(169/2)

19) 20 Cumadelûlâ 1087 (31 Temmuz 1676)

Konya'da Aksinle mahallesinde oturan Rabia'nın daha önce kocası olan Süleyman Çelebi'ye 40.000 akçe mehr-i müeccelinden 25.000 akçeyi önceden hibe ettiğini, dört ay önce ise kalan 15.000 akçe ve bütün hukukundan vazgeçerek boşanmış olduğunu ifade etti ve bu durumun sâbık kocası Süleyman Çelebi tarafından da tasdik edildiğine dair mahkeme zabtıdır.(176/1)

20) 6 Cemaziyelahir 1087 (16 Ağustos 1676)

Konya'da oturan Mehmed ve Ayşe adlı karı kocanın, aralarında anlaşma sağlanamayınca, kadının 4.000 akçe mehr-i müeccel ve bütün haklarından vazgeçerek boşandıklarını bildiren da'vâ zabtıdır.(187/2)

21) 4 Recep 1087 (12 Eylül 1676)

Konya'da oturan bir kadının, kocasıyla aralarında çıkan geçimsizlik sebebiyle, 5.000 akçe mehr-i müecceli, iddet nafakası ve eşyalarından vazgeçmek şartıyla boşandığı hakkında.(210/2)

22) 20 Recep 1087 (28 Eylül 1676)

Eskiil kazasına bağlı Ein köyünde oturan bir kimsenin, ni-

şanın bozulması üzerine,verdiği eşyalardan 1 sarık alarak,da'vâdan vazgeçtiği hakkında.(221/1)

23) 18 Recep 1087 (26 Eylül 1676)

Konya'da İhkiyareddin mahallesinde oturan bir kadın,kendisine nişanlısı olan bir şahsın,altı ay önce 2 esedi kuruş verdiğini ve nikahı yapmadığını,daha sonra kendisinin parayı iade ettiğini belirterek başka birisiyle evlenmek istediğini bildiren zabıttır.(222/3)

24) 5 Şaban 1087 (13 Ekim 1676)

Konya'da Hoca Habib mahallesinde oturan bir kadın,kocasının kendisini üç talak ile boşadığını belirtip mâlum iddet nafakasını,oturma bedelini ve 8.000 akçe mehr-i müeccelini kocasından talep etmesi üzerine,kocası da mehr-i müeccelin 4.000 akçe olduğunu,2.000 akçesini hediye ettiğini,geriye 2.000 akçe borcu kaldığını söylemiş,müslümanların aralarını bulmalarından sonra,kadının kalan 2.000 akçe mehr-i müecceli alarak,nizâdan vazgeçtiği hakkında.(234/2)

25) 10 Cemaziyelahir 1087 (20 Ağustos 1676)

Konya'da Devle mahallesinde oturan bir kadın,kocasının kendisini üç talak ile boşadığını,10.000 akçe mehr-i müeccelini vermediğini iddia ederek,bunu talep edince ; kocasının dört sene önce mehr-i müecceli karısının şahitler huzurunda kendisine hibe ettiğini isbat etmesi hakkında.(244/2)

26) 11 Ramazan 1087 (17 Kasım 1676)

Konya'da kale mustahfızlığı yapan bir şahsın,talak-ı bainele boşadığı karısını iddetin sona ermesinde,fetva ile yeniden aldığına dair.(262/1)

27) 21 Ramazan 1087 (27 Kasım 1676)

Konya'da oturan bir şahıs,Şeyh Sadrettin mahallesinde oturan boşanmış bir kadını,boşandıktan 60 gün sonra iddeti içinde almak üzere,mahkemeye müracaat etmiş,kadının 3 defa hayız gördüğünü yemin ile ifade etmiş olduğu hakkında.(268/2)

28) 4 Şevval 1087 (10 Aralık 1676)

Konya'da Muhtar mahallesinde oturan bir kimse,70 günlük iddet içinde bulunan bir kadınla evlenmek istemesi üzerine, kadının 3 defa hayız gördüğünü yeminle ifade ettiği hakkında. (270/1)

29) 30 Ramazan 1087 (6 Aralık 1676)

Konya'da Hoca Hasan mahallesinde oturan bir kadın,kocasından boşandıktan sonra almadığı 12.000 akçe mehri müeccelinden, 8.000 akçesini alıp kalan hakkından vazgeçtiğine dair.(270/2)

VII - BORÇ-KEFÂLET VE ALACAKLAR

a) BORÇ-KEFÂLET VE ALACAKLARIN İSLÂM HUKUKUNDAKİ YERİ

Borç, satın alınan mal ve hizmetlerin belli bir zamandan sonra ödenmesi gereken bedeli demektir. Ayrıca ödünç vermekle de borç meydana gelir.

İslâm hukukunda borçlu borcunu ödemediği zaman hapsedilebilir. Hapis müddeti, şartları dikkate alan hâkimin takdirine bırakılmıştır. Hapisten maksat, mahpusun pişman olup, malı var ise borcunu biran evvel ödemesini sağlamaktır. Bir müddet hapisten sonra "Eğer malı olsaydı, borcunu verir de bu ızdıraptan kurtulurdu" diye hâkime bir zann-ı gâlip husûle gelirse mahpusu komşularından halinden haberdâr olanlardan soruşturur; Zengin olduğu ortaya çıkmazsa onu hâpishânedan çıkarır.

Borcundan dolayı mahpus hakkında iki şahit, hâkimin huzurunda onun borcunu vermeye kâdir olduğuna, şehâdet ederlerse hâkim onun hapsini idame eder. Fakat " Bu kesirü'l iyâldir (aile efradı kalabalık olan), dar hallidir." derlerse hapisten çıkarılır. (1)

Kefâlet, lugatta zam ve ilâve mânâsınadır. İstilahta : " Bir şeyin mutalebesi hakkında zimmeti zimmete zam etmektir. Yani bir malın veya bir nefsin mutalebesi = istenmesi husûsunda, kendi zâtını başkasının zâtına ilâve ederek, o başkasının hakkında lazım gelen mutalebe hakkını kendisi de iltizam ve taahhüd etmektir. (2)

1) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.IV, s.302-303 ; Bu hususta daha geniş bilgi için bkz. A.g.e., C.IV, s.303-310

2) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.VI, s.247

Kefâlet, mevcut bir hakkı teminâta bağlamak, tahsilini kolaylaştırmak için bir nev'i tashhüttür. Kefil borcu üzerine alıp mesûliyet yükleniyor demektir. Kefiller birden ziyâde olabilirler.

(3)

Kefil olmak veya dâmin olmak, birisinden belli bir veya bir kaç kimsenin istedikleri bir şeyi, başkasının kendisinde ödeyeceğine söz vermesi demektir. Alacaklının mâlum olması şarttır. " Filana kim ne satarsa kefilim " demekle, kefâlet sahih olmaz. İcârede kiracıya ve havâlede havâleyi kabul edene de kefil olmak caizdir. Semene ve mehir parasına kefil olunur. Alacaklı isterse borçludan, isterse kefilden hakkını alabilir. Müslümanın zimmiye kefil olması caizdir. Filan kimsenin filan şahsa olan şu kadar borcuna kefilim demekle şartsız kefil olduğu gibi, filan adamdaki alacağını o vermezse ben veririm diyerek şartlı kefil olmakta caizdir.

Üç mezhebde ve İmam Ebû Yusuf'a göre, yalnız kefilin söylemesiyle kefâlet sahih olur. Borçlunun ve alacaklının kabul etmeleri şart değildir. Fakat alacaklı haber aldığı zaman kefil red edebilir. Borçlunun kabul etmediği kefil, ödediğini borçludan isteyemez ve ödemediği için hapis olunursa borçluyu hapis ettiremez. Tarafeyne göre yani İmam-ı Âzam ile İmam Muhammed'e göre, kefâletin sahih olması için, kefilin teklif etmesi ve alacaklının veya vekilinin, bunun yanında kabul etmesi lazımdır. Zarûret halinde İmam Ebû Yusuf'a uyulur. Kefile kefil olmak da sahihtir. Alacaklı, borcu üçünden de isteyebilir. İkrâh ile, yani zorla kefil ya-

pılan, kefil olmaz. Kefil olunan malın cins ve miktarının belli olması şart değildir. (4)

Asilin, yani borçlunun ödememesi şart edilen kefâlet, havâle olur. Borçlunun emri ile kefil olan, alacaklı ile uyuşup da aynı malı noksan öderse, ödediğini borçludan ister. Başka cins mal öderse ödediğini değil, kefil olduğunu borçludan ister.

Kefilin borçludan rehin istemesi caizdir. Borçlu ödeme tarihinden önce ölürse, vârisleri hemen veya kefil, ödeme tarihinde öder. Kefil ölürse, vârisleri hemen öder. Alacaklı ölürse, vârisleri ödeme tarihinde alır. Alacaklı borçlusunu afv ederse veya peşin alacağını tehir ederse, kefil de afv edilmiş veya ödemesi tehir edilmiş olur. Borçlunun afv edilmesi şartıyla kefil olmuş ise havâle olacağından kefil de afv edilmez. Kefil afv edilir veya peşin borcu tehir olunursa, borçlu afv edilmiş olmaz ve tehir edilmiş olmaz. Fakat kefil, borçludan bir şey isteyemez. Alacaklı borcu kefile hediye veya sadaka ettim derse, kefil bunu borçludan isteyebilir.

Borçlu, ödeme vakti gelmeden, başka memlekete gideceğinde, alacaklı hâkime müracat edip, borçludan kefil veya rehin isteyebilir. Vermezse, hâkim onu seferden men edebilir. Borçlunun emri ile kefil olan da, borçluyu seferden men ettirebilir. Borçlunun emri (haberi) olmadan kefil olan, borcu ödeyince bunu borçludan isteyemez. (5)

4) M.S.Gümüş, A.g.e., s.794-795

5) A.g.e., s.795

b) BORÇ, KEFÂLET VE ALACAKLARA AİT BELGELERİN ÖZELLİKLERİ

Vesikalarımızda borçla ilgili tâbirler arasında " borç se-
nedi, kefâleti hasebiyle borcunu ödemek, havâle yoluyla borç ver-
mek, kefil olmak " gibi ibârelere rastlanır.(6)

Borç nev'ileri daha çok para cinsinden " emtia semeni, e-
sedî kuruş " tâbirleri ile karşılanırken " baba borcu, ödenmiş
borcun tekrar ödenmesi " gibi hususlar da karşımıza çıkar.

Borçlarını ödemeyenlerin " mülk satışları ve tarikiyle "
borçlarını kapattıklarını da tesbit etmekteyiz.(7)

Alacak terimlerinden bazıları ise şunlardır. " Alacağını
isbat etmek, alacağını tahsil etmek, alacak için şer'an yemin
lâzım geldiği, alınacak malın önceden maktu olarak tefviz e-
dilmesi, vekil bırakmak " gibi.(8)

Defterimizde alacak miktarları, para cinsinden 1-1000 e-
sedî kuruş ve 2000-2950 akçe arasında değişir." Buğday ve eş-
yalar "ında mal olarak alacağa dahil edildiği, öşr ve rüsum
cinsinden alacakların " hasılat öşrü ve rüsum-ı raiyyet " ola-
rak vesikalarda yer aldığı görülür.(9)

Alacaklı olanların vekilleri alacaklısının ölmesi halin-
de parayı alamazlar. Hatta alacaklıların parayı alabilmesi için
şer'an yemin etmesi gerekir.(10)

6) Ş.D., s.229/2, 230/2, 257/1

7) Ş.D., s.141/2

8) Ş.D., s.7/1, 7/2, 143/2, 243/1

9) Ş.D., s.99/2, 198/2

10) Ş.D., s.7/2, 250/2

Vasî, alacağını vesâyeti altında bulunan çocuğun terikesinden temin edebilir.(11)

Borca kefil olanla, mala kefil olanın kefâlet borçlarını ödediklerini iki vesikada görmekteyiz.(12)

Borç ve rehinât muameleleri için de kefil tayin edilir.(13)

Bir şahsın muhakeme edilen bir başka şahıs için " kaybolursa onun için açılacak da'vâ benim üzerime açılsın " demek suretiyle kefil olma isteğinde bulunabileceğine bir vesikada rastlıyoruz.(14)

11) Ş.D., s.228/2

12) Ş.D., s.125/1, 229/2

13) Ş.D., s.89/1

14) Ş.D., s.16/2

c) BORÇ, KEFALET VE ALACAKLARLA İLGİLİ BELGE ÖZETLERİ

1) 19 Zilhicce 1086 (5 Mart 1676)

Hisar adlı köyde oturan Recep Bey'in vefatından sonra, hanımı, annesi, büyük oğlu, iki küçük oğlu kalmıştır.

Oğullarının şer'an vekil ve vasileri olan el-Hac İbrahim mahkeme huzuruna çıkarak, mezkur Recep Bey'in Diyarbakır Voyvodası zimmetinde olan 400 esedi kuruş alacağıının, tahsil edilmesini istemesi üzerine, Koca Bey vekil olarak Diyarbakır'a gitmiş, Recep Bey'in alacağını tahsil ettikten sonra, Konya'da 400 esedi kuruş borçlu olduğu kimsenin vekiline verdiği hakkında.

(7/1)

2) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Rumeli'nde Yerköy kasabasında misafiren sâkin olan İbrahim Ağa tarafından, Yusuf Ağa vekil edilmiştir. İbrahim Ağa'nın ölen Hasan Ağa'da 1.000 esedî kuruş alacağı vardı. İbrahim Ağa'nın vekili Yusuf İbrahim Ağa'ya şer'an yemin lazım geldiğinden ve Konya'da bulunmadığından Hasan Ağa'daki 1.000 esedî kuruşu alamayıp, İbrahim Ağa'nın gelmesinin beklenilmesine karar verildiği.

Ayrıca İstanbul'da ölen bir kimsenin, küçük oğluna hakkının verilmesi için, vasisi tarafından mahkemeye mahzer gönderildiği hakkındadır. (7/2)

3) 17 Zilhicce 1086 (3 Mart 1676)

Konya'da Şâdi Bey hamamının icârı hakkında da'vâ açan bir kadının, hamamı daha önce kiralayan kimsenin, terikesinden her gün için 5'er akçe olmak üzere 10 senenin kira ücretini alacağını bildiren da'vâ zabtıdır. (14/2)

4) 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye mahallesinde oturan Derviş Nebi adlı kimse, mahkemeye baş vurarak suçlu görülen zindancı Hasan b. Abdi'nin kefil olmak istemiştir. Mahpus olan Yahya ve Mehmed zindandan kaçtıktan sonra tekrar yakalanıp hapsedilirler, zindancı olan Hasan'ın mahpusları kaçırdığı üzerinde durularak kale dizdarı Ahmed Ağa'nın, kale kethûdası olan Dilâver Bey, Hasan'ı hapsediyor, kefil olmak isteyen Derviş Veli'nin Zindancı Hasan muhakeme edilmek üzere mahkemeye çağrıldığında " kaybolursa onun üzerine açılacak da'vâ benim üzerime açılsın " diye baş vurması hakkında.(16/2)

5) 1 Muharrem 1087 (16 Mart 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray nahiyesinin Çiğillik köyünde oturan Yusuf Ali, kendisini Karaman müteselliminin hapsedtiğini buna Veli Bey'in sebep olduğunu ileri sürmüştü, neticenin âriyet eşyanın iade edilmemesinden ileri geldiği anlaşılmış, eşyalar sahibine teslim edilmiş ve mahkum serbest bırakılmıştır.(23/3)

6) 20 Zilhicce 1086 (6 Mart 1676)

Konya'da Türk Ali mahallesinde otururken, İstanbul'da Vâlîde Hanım Han'ında vefat eden Hasan Beşe'nin Konya'da ve İstanbul'da bulunan terikesinden, borçlarının ödenmesine kâfi gelmediği için mevcudun alacaklılara, alacakları nisbetinde taksim edilmesine dair hüccettir.(28/1)

7) 17 Muharrem 1087 (1 Nisan 1676)

Konya'da Çifte Nerduban mahallesinde oturan Mehmed b. Şaban, zeamet sahibi olan Mehmed Ağa b. Mahmud'un sözleşme üzerine kendisiyle zeamet köylerinden rüsumunu beraberce tahsil ettikten sonra, topladıkları 110 esedî kuruşun, onda birini ödemesi

gerektiğinin isbat edilmesine dair da'vâ zabtıdır.(48/1)

8) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da Akıncı mahallesinde vefat eden bir kimsenin, büyük oğlunun, dayısının ailesine babasının sattığı malın ücretini talep için açtığı da'vâda dayısından 3 esedî kuruş aldığını gösteren da'vâ zabtıdır.(77/3)

9) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye mahallesinde oturan Receb'in Mahmud Beşe'de alacağı olan 64 esedî kuruşu ödemesi için açtığı da'vâda, Mahmud Beşe'nin borcunu Receb'in babasına verdiğinin anlaşıldığını gösteren da'vâ zabtıdır.(85/2)

10) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da İçkale mahallesinde oturan bir zimminin, Hüseyin b.Ali'den 20 esedî kuruş borç alırken 1 kate bağını, müstemilâtıyla 2 evini ve 1 arsayı rehinat üzere verdikten sonra, başka bir zimminin kefil olmasının kabul edildiğini bildiren hüccettir.(89/1)

11) 14 Safer 1087 (28 Nisan 1676)

Konya'da Türbe-i Celâliye mahallesinde oturan bir kimsenin diğer bir kimsede olan 100 esedî kuruş alacağından, 36 esedî kuruşun inkar edilmesi üzerine, âdil müslümanların ifadeleriyle borcun 100 esedî kuruş olduğunun anlaşıldığını bildiren da'vâ zabtıdır.(94/1)

12) 9 Rebiülevvel 1087 (22 Mayıs 1676)

Konya'da vefat eden Abdurrahman Efendi'ye, Esseyyid Abdurrahman Efendi'nin hayatta iken 20 esedî kuruş ve bazı eşya karışılığı sattığı attan 10 esedî kuruş ve eşyaları almadığını, ayrıca kahve ve arpa alması için verdiği 3 rubu' kuruşunda onun

üzerinde kaldığını âdil müslüman şahitlerin ifadeleriyle isbat etmesi üzerine, ölen Abdurrahman Efendi'nin kardeşi ve mirasını elinde tutan Hamza Çelebi'den talep ettiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(95/1)

13) 12 Rebiülevvel 1087 (25 Mayıs 1676)

Defterhane-i Âmire kâtiplerinden olan ve Ilgın kazasına bağlı Tatarhisarı köyü sipahisi bulunan Mehmed Ağa'nın, İbrahim b.Ali'nin ceddinin ismini saklayarak rüsum-u raiyyet vermemesi üzerine, âdil müslümanların ifadeleriyle İbrahim'in rüsum-u raiyyet vermesi gerektiğinin anlaşıldığını bildiren da'vâ zabtıdır. (99/2)

14) 1 Rebiülevvel 1087 (14 Mayıs 1676)

Konya'da Şeyh Ahmed mahallesinde oturan bir kimse, İbni Salih mahallesinde vefat eden başka bir kimsenin çocuklarının vârisi olan karısının vekilinden, vefat eden kimsenin kendisinden satın aldığı eşyaların bedeli olan 46 esedi kuruş ve 12,5 semeni talep ettiğini ve eşyalarının bedelini almadığını yeminle ifade ettiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(112/1)

15) 4 Rebiülahir 1087 (16 Haziran 1676)

Konya'ya bağlı Tahirli köyünde oturan Mehmed'in, hayatta iken sattığı koyun ve keçilerin bedellerini, satın alanın ödemesi üzerine kefil olan Veli Bey'in parayı ödemediğine dair da'vâ zabtıdır.(125/1)

16) 21 Rebiülahir 1087 (3 Temmuz 1676)

Konya'da vefat eden bir kimsenin vefatından önce İnsuyu kazasına bağlı Nekur köyünden başka bir kimseden 1 atı, 1 tülbent sarıkla 40 esedî kuruşa satın aldığını, 35,5 esedî kuruşu verdiği halde, 4,5 esedî kuruş ve 1 sarığı vermediğinin anlaşıldığı hakkında.(131/1)

17) 10 Rebiülahir 1087 (22 Haziran 1676)

Konya'da Yediler mahallesinde oturan bir kadının vârisi olduğu oğlunun malından 10 sene önce kocasına 6.000 akçe verdiğinin anlaşıldığını bildiren da'vâ zabtıdır.(131/2)

18) 18 Rebiülahir 1087 (30 Haziran 1676)

Konya'da oturan el-Hac Nurullah'ın vefat eden Ali Baba'nın mirasçılarında emtia semeni olarak verdiği 450 esedî kuruşu talep ettiğini ve mahkemede şahitlerle alacağını isbat ettiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(143/2)

19) 19 Rebiülahir 1087 (1 Temmuz 1676)

Konya'da Şeyh Sadreddin mahallesinde vefat eden bir şahsın terikesi borcuna kâfi gelmediğinden mülkünün satılmasına ihtiyaç hasıl olduğu için,5.500 akçeye ev ve müstemilâtının satıldığına dair mahkeme zabtıdır.(144/1)

20) 17 Rebiülahir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya'da oturan el-Hac Nurullah'a Mehmed'in babasına emtia semeninden kalan 450 esedî kuruş borcunu verdiğine dair hüccettir.(145/2)

21) 6 Cumadelûlâ 1087 (17 Temmuz 1676)

Konya'da Pir Esed mahallesinde oturan el-Hac Halil hac dönüşü Şam yakınında vefat eden el-Hac Abdurrahman'da olan 1 esedî kuruş alacağını talep ettiği zaman,el-Hac Abdurrahman'ın karısının vekili olan kardeşi tarafından,1 esedî kuruş ikrar edildiği halde,el-Hac Abdurrahman'ın vefatının gizlendiğinin tesbiti.(161/2)

22) 10 Safer 1087 (24 Nisan 1676)

Hacı Emir mahallesinde oturan bir kimsenin Turgutoğlu ev-kâfının Âhi Murad hamamını 4 seneliğine kiraladığı halde,15.000

akçe harcadıktan sonra 7 ay geçince vazgeçmesi üzerine çıkan anlaşmazlık neticesinde,yapılan 6.000 akçe masraftan sonra geri ödenmesi gereken 9.000 akçenin hamam tekrar kiraya verildiği zaman ödeneceğini bildiren mahkeme kararıdır.(162/2)

23) 28 Rebiülahir 1087 (10 Temmuz 1676)

Konya'da Hoşhan mahallesinde otururken ölen bir kimsenin karısına ödemediği mehr-i müeccel borcu yerine,çocuklarının vasisleri tarafından Atpazarı kapısı dışında hudûdu bilinen dükkanın yarısının verilmesi hakkında.(180/1)

24) 5 Cumadelûlâ 1087 (5 Ağustos 1676)

Konya'da Ubeyd mahallesinde oturan bir kimse,daha önce alış veriş için şirket kurduklarını,sonra şirketi fesh edip arkadaşından ayrıldığını,ahâlinin üzerinde kalan 15. esedi kuruşu şirket arkadaşının tahsil ettiğini ifade ederek hissesini talep ettiğinden yemin ettiği,paranın kaybolmasından önce de yanında 12 esedî kuruş ve 3 rubu' kuruş bulunduğunu ifade ettiği hakkında.(190/2)

25) 23 Cemaziyelahir 1087 (2 Eylül 1676)

Aksaray kazasına bağlı İmâret adlı köy sipahisi olan İsmail Efendi'nin vekili olan subaşı ile reayasından bazı kimselerin,kendilerine verilen toprağın dışında yer sürdüklerini,köyündeki topraklarını tamam işlemediklerini bildiren ve yeni sürülen yerden çıkan hasılatın öşrünün talep edildiği hakkında.(198/2)

26) 26 Recep 1087 (4 Ekim 1676)

Edirne'de Horozlu mescid mahallesinde oturan ve misafir olarak Konya'da bulunan bir kimsenin kereste ücretinden kalan 2880 akçeden 2000 akçeyi aldığı hakkında.(226/3)

27) 26 Recep 1087 (4 Ekim 1676)

Konya'da Şeyh Sadreddin mahallesinde vefat eden bir erkek çocuğun vasisi tarafından çocuğa 11.590 akçe masraf yapılmasına mukabil 8.640 akçe parasının toplanmış olduğu, aradaki farkın yerine ölen çocuğun terikesinden kalan 5,5 esedi kuruş kıymetindeki eşyaları ve bazı ev eşyalarına vasinin el koyması üzerine, çocuğun annesi masrafı kabul etmiyerek çocuktan kalan eşyaları geri almıştır. Bu durum üzerine vasi tarafından açılan da'vâda, şahitlerin ifadelerinden vasinin belirttiği masrafların doğru olduğunun ve elinde nafaka hüccetinin bulunduğu anlaşıldığı, vasinin alacağı yerine terikeyi geri aldığı halde ölen çocuğun annesine de 1 kaliçeyi verdiği hakkında. (228/2)

28) 31 Recep 1087 (9 Eylül 1676)

Konya'da Şeyh Sadreddin-î Tebrizî mahallesinde oturan bir kimsenin başka bir kimseye 8 sene önce 50 esedî kuruş verdiğini kardeşinin 3 esedî kuruşunu iade ettiğini, bâki kalan 47 esedî kuruşu vermek istemediğini mahkemede ifade ettiği zaman, da'vâlinin bu borcunun kendisinin olmadığını, kardeşinin ve annesinin borcu olduğunu kendisinin kefil olduğunu belirtmesi üzerine kefâleti hasebiyle borcunu ödemesi gerektiği hakkında. (229/2)

29) 2 Cumadelûlâ 1087 (13 Temmuz 1676)

Konya'da misafir olan bir kimsenin, Şeyh Sadreddin mahallesinde oturan başka bir kimseye, 6 esedî kuruş borç verdiğini, ayrıca 4 esedî kuruş da havale yoluyla vermiş olduğunu mahkemede iddia edince da'vâlinin yemin ederek böyle bir borcunun bulunmadığını söylemesi üzerine, da'vâcının iddiasını isbat edemediği hakkında. (230/2)

30) 4 Şaban 1087 (12 Ekim 1676)

Konya'da Şeyh Sadreddin mahallesinde satılan, bir kadına ait ev ve müstemilâtının parasının, satıcının vekiline verilmesi hususunda açılan da'vâda, vekilin vekâletinin şahitlerin ifadeleriyle sübût bulması üzerine, alıcının parayı o'na ödediğine dair.(231/1)

31) 8 Şaban 1087 (16 Ekim 1676)

Konya'da bulunan Karatay-ı kebir medresesinin cabisinin 3 senelik hizmetinin karşılığını mütevelliden talep ettiğinde çıkan anlaşmazlığın giderilerek vakfın rayıcı olan 2.160 akçeyle 5 kile buğday aldığı ve adı geçen ayın başına kadar, hiç bir alacağı kalmadığı hakkında.(236/1)

32) 18 Şaban 1087 (26 Ekim 1676)

Konya'da vefat eden bir kişinin, küçük çocuklarının işlerini yürütmekle görevlendirilen vasîlerinin Sahra nahiyesinin Arpalar köyünde oturan iki kişi aleyhine açtığı da'vâda zimmetlerinde çocukların babalarının 30 kile buğdayının kaldığını da'vâlılarının itiraf ettiği hakkında.(243/1)

33) 14 Muharrem 1087 (29 Mart 1676)

Konya'da Hoşhan mahallesinde bulunan Emirler mescidi evkâfının mütevellisi olan bir kimse adı geçen vakfın malından 50 esedî kuruşu zimmetinde bulunduran bir şahsın bu parayı ödemediğini, iddia edince çocuklarının, babalarının borcunu hayatta iken eski mütevelliyeye ödediğini delillerle isbat etmeleri üzerine, eski müteveli aleyhine da'vâ açılıp 50 esedî kuruşun kendisinden alınmış olduğu hakkında.(243/3)

34) 19 Şaban 1087 (27 Ekim 1676)

Konya'da Karatay-ı kebir medresesinin müderrisi iken ve-

fat eden Mustafa Efendi'nin vârisleri,yeni müderrisin müderrisliğinin 1 senelik gelirini aldığı,babalarınınsa 9 ay çalıştıktan sonra vefat ettiğini,müderrislik hasılatının 3/4 nün kendilerine ait olduğunu da'vâ etmişler,yeni müderris Ahmed Efendi de evvelâ 3 aylık hasılat karşılığı olan 33 esedî kuruşu aldıklarını,daha sonraki da'vâda da 66 esedî kuruş alarak sulh oldukları hakkında.(247/1)

35) 4 Ramazan 1087 (23 Ekim 1676)

Konya'da Hacı Emir mahallesinde oturan bir kadının,bir zimmiye borç olarak verdiği 25 esedî kuruşun iade edilmeyen 15 esedî kuruşu için açılan da'vâda,zimminin borçlu olduğunu red etmesi üzerine kadının yemin etmesinden sonra,paranın iadesine karar verildiği hakkında.(250/2)

36) 3 Şaban 1087 (11 Ekim 1676)

İstanbul'da hassa bostancılarında haseki ağa'nın adamlarından Veli Bey'in,Konya'daki hıristiyanların metropolidi olan kimsenin bahçey-i Âmire kasablarından bir zimmiye,kassabiye malından 1.410 esedî kuruş borcu olup,500 kuruşunu ödeyip,910 kuruşunu ödemediği için ferman-ı hümayun mucibince kalan parayı aldığı ve borç senedini iade ettiği hakkında.(257/1)

VIII - İFTİRA VE IRZ DÂ'VÂSI

a) İSLÂM HUKUKUNA GÖRE İFTİRA VE IRZ DÂ'VÂLARI

Had cezası gerektiren suçlardan bir diğeri kazf'tır. Kazf lügatta fırlatmak, atmak demektir. İstilahta ise; muhsan olan erkek veya kadına zinâ lafı atmak olup büyük bir suçtur.

Hadd-i kazf : Bir muhsan veya muhsâneye yani mükellef, hür, müslim, zinâdan afif (zinâdan nefsinı siyânet etmekle mâ'ruf) bir kimseye dâr-ı âdilde tâ'yir ve şetm kastıyla zinâ isnad eden mükellef bir şahıs hakkında tatbik edilecek bir ukûbettir ki bunun miktarı hür ve hürre hakkında seksen, rakık hakkında da kırk değnek darbesidir.(1)

Gerçekte; kazf edilen kimsenin istemesi ve suçun sabit olmasıyla kazf edene had vurulur. Ölüye kazf edene, babasının veya çocuğunun istemesiyle had vurulur. İsbatı ve miktarı, içki haddi gibidir. Bilindiği gibi (Sarhoş olarak görülen veya ağzı şarap kokan bir kimsenin içki içtiği iki şahidin haber vermesiyle veya kendinin ayık iken bir kere söylemesi ile anlaşılırsa buna ayıldıktan sonra had vurulur. İçki haddi seksen sopa vurmaktır.) Müslümânı kazf eden herbî de had olunur. Birisi birisine yâ zâ-nî dese (veya Türkçesini söylese), o da sensin dese, ikisine de had vurulur.(2)

Mûteber fıkıh kitaplarında had'din icrası ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir : Muhsan olmsyan kimsenin had cezası yüz sopa vurmaktır. Sopa budaksız olmalıdır. Yaralayacak kadar kuvvetli vurulmaz. Erkek önce soyulur. Bir peştamal ile bira-

1) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.III, s.14-15

2) M.S.Gümüş, A.g.e., s.844

kılır.Ayakta iken başından,yüzünden ve kasıklarından başka,her yerine vurulur.Kadının çamaşırları soyulmaz.Üzerinde palto,man- to gibi kalın elbisesi var ise çıkarılır ve oturtularak dövü- lür.Dayaktan sonra,hâkim dilerse,bir sene şehirden çıkarır. Taşlama ve dövme birlikte yapılmaz.(3)

İslâm nâmuse çok önem verir.Bir insana iffetsizlik isnadı en büyük günahlardan biridir ve ağır cezayı müstelzimidir.Zinâ isnadı kolay bir şey değildir.İslâm bu isnadın isbatını çok güç- leştirmiştir.Dört görgü şahidinin,bunu gözleri ile tam gördükle- rini söylemeleri şarttır.İkrar da ise dört defa ikrar etmesi,hâ- kim red ettikçe ikrârını tekrarlaması lazımdır.Aksi halde zinâ sabit olmaz ve recme gidilemez.Bunlar İslâm hukukunun ne kadar hümanistik olduğunun açık delilleridir.

Zinâ isnad edip de isbat edemeyenler müfterî durumuna dü- şerler ve bu iftiraları cezasız kalmaz.Nur Sûresinin 4.ayeti, muhsan olanlara zinâ isnad edip,isbat edemeyenlere,seksen değ- nek vurulmasını âmirdir.Bu ceza bu gün evlenmiş veya evlenmemiş olan nâmuslu kadına,iffetli yetişkin kızlara yapılan zinâ ifti- rasına şâmidir.Âkıl,bâliğ olan hür,nâmuslu müslüman kadını muhsandır.Ona iftira,cezayı müstelzimidir.Erkeklere iftirâ da ay- nı şart ve hükümlere bağlıdır.Köleler hakkında kazf haddi kırk değnektir.Köleye yapılan zinâ iftirası ise hadd-i kazfi değil tâziri müciptir.Kocasını kendi karısına zinâ isnad ederse,o zaman liân yapılır ki,bu da aile hukuku bahsinde ele alınan bir konu- dur.Nûr Suresinin 6-9.ayetlerinde buhusus beyan buyurulmaktadır. (4)

3) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.843

4) O.Keskioğlu,A.g.e.,289 ; Geniş bilgi için bkz.Ö.N.Bilmen A.g.e.,C.III,s.197-228 ve s.229-249

b) İFTİRA VE IRZ DA'VÂLARINA AİT BELGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İftira kelimesi, " aslı olmayan bir suçu birine yükleme " demektir. Irz ise " şan, şeref, nâmus ve iffet mânâsına gelir.

İftira ve irz dâ'vâlarını teşkil eden konular arasında şunları saymak mümkündür. İftira(5), zinâ(6), kapıya katran sürmek(7), uygunsuz davranış(8), sarkıntılık yapmak(9), nâmahremle görüşmek(10), kadın kaçırmak(11), sahte şikâyetçiler(12), gammazlamak(13), hırsızlık(14), zorla içki içirmek(15), bekâret üzerinde dedikodu(16), fiili şeni eylemek(kötü fiil, irza tecâvüz)(17), haremlerine bakmak ve hakaret etmek(18), eve girmek ve tehdit(19), livata(20),

-
- 5) Ş.D., s.33/2
 - 6) Ş.D., s.13/3, 20/2
 - 7) Ş.D., s.52/1, 271/2
 - 8) Ş.D., s.247/3
 - 9) Ş.D., s.237/2
 - 10) Ş.D., s.50/3, 186/1
 - 11) Ş.D., s.135/2
 - 12) Ş.D., s.102/1
 - 13) Ş.D., s.58/1
 - 14) Ş.D., s.51/1
 - 15) Ş.D., s.48/3
 - 16) Ş.D., s.38/1
 - 17) Ş.D., s.30/3, 49/2
 - 18) Ş.D., s.205/2
 - 19) Ş.D., s.137/3, 145/1
 - 20) Ş.D., s.195/1

Ta'n etmek(21), fahişelik isnad etmek(22).

Mahkemede güvenilir bazı kimselerin ve şahitlerin ifadelerinde suçlananlar için " iyi insan, iyi halli, kendi halinde, hüsnü hal sahibi " ibâreleri kullanılmıştır.(23)

İftira ve ırz da'vâlarında, "suçlamanın isbat edilmediği, hırsızlık da'vâsının sabit olmadığı, iftira edildiği ve da'vânın düştüğü" çok sık görülen hususlardır.(24)

Mahkemelerde " yemin edildiği, araştırma yapıldığı, bekâretin muayene edildiği, ta'n eyleme keyfiyetinin " ortaya çıkarıldığı gibi hususlara da rastlamaktayız.(25)

Evsiz bir kadının, başkalarının evinde ikâmete mecbur kaldığı, kötü bir harekette bulunmayacağına dair tevbe ve istiğfar ettiği bir daha kötülüğü görülürse şer'an lazım gelen cezanın verilmesini istediğine dair da'vâ da, diğer dikkate değer da'vâ örneğidir.(26)

Zorla şarap içirmek ve livatada bulunmak suçlarından açılan da'vâ da mevcuttur.(27)

21) Ş.D., s.160/3

22) Ş.D., s.122/1

23) Ş.D., s.20/2, 135/2, 160/3, 186/1, 237/2, 271/2

24) Ş.D., s.38/1, 48/3, 50/1, 58/1, 102/1, 145/1, 160/3, 199/2, 237/2

25) Ş.D., s.20/2, 38/1, 48/3, 102/1

26) Ş.D., s.81/3

27) Ş.D., s.54/2

c) İFTİRA VE IRZ DA'VÂLARINA AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 13 Zilhicce 1086 (29 Şubat 1676)

Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın mütesellimi Ali Ağa tarafından, mübaşir tayin olunan Mustafa Ağa'nın mübaşeretiyle, şahitlerin dinlenmesinden sonra Araplar mahallesi sâkinlerinden Hedali b.Ömer ve Ayşe b.Ahmed'in zina ettiklerini bildiren da'vâ zabtıdır.(13/3)

2) 21 Zilhicce 1086 (11 Mart 1676)

Konya'da oturan Raziye'nin parası kaybolmuş, Molla Yakup adlı şahıs Raziye'nin oğlu Hasan'a gelerek, annesinin kaybolan parasını, Şeyh Ahmed Efendi Hanında kalan tüccar bir zimminin bulduğunu haber vermiş fakat bulunan paranın Raziye'ye ait olmadığı anlaşılınca, tüccar zimminin Molla Yakup'la Hasan'ın kendisini rencide ettikleri iddiasıyla açtıkları da'vâ zabtıdır.(19/2)

3) 27 Zilhicce 1086 (13 Mart 1676)

Konya'da subaşı olan Esseyyid Mustafa Bey, Aksinle mahallesinde oturan bir erkekle bir kızın zina yaptıklarını duyunca mahkemeye başvurur. Da'vâlılar suçu inkâr ederler. Da'vâlı kız " Bekâret hala mevcudedir." der. Aynı mahalleden güvenilir kimselerin ifadeleriyle da'vâlıların iyi hallerinin öğrenildiği mahkeme zabtıdır.(20/2)

4) 9 Muharrem 1087 (24 Mart 1676)

Göçü köyünde oturan bir kadının, başka bir şahıs hakkında açtığı iftira da'vâsıdır.(33/2)

5) 8 Muharrem 1087 (23 Mart 1676)

Konya'da Hacı Cemal mahallesi sâkinlerinden bir kimsenin

aynı mahalleden başka bir şahsın kendisine fiil-i şeni eyledi diye,iftira ettiğine dair mahkeme zabtıdır.(36/3)

6) 22 Şevval 1086 (9 Ocak 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray'ın Evliyâlı köyünden Fatma'nın bekâreti üzerine dedikodular çıkması üzerine,ona namzetli olan bir kimse mahkemeden müsâde alarak ebelere bekâretini muayene ettirip,iftira olduğunun anlaşıldığı hakkında.(38/1)

7) 7 Zilhicce 1086 (27 Şubat 1676)

Konya'da Aklan mahallesinde oturan bir kimsenin,başka bir şahsın kendisini hile ile evine götürüp zorla içki içirdiği iddiası üzerine,ev sahibinin içki içirmediğine dair yemin etmesinden sonra,da'vânın düştüğünü gösteren mahkeme zabtıdır.(48/3)

8) 23 Muharrem 1087 (7 Nisan 1676)

Konya'da oturan bir kimse,kendisine başka bir şahsın,fiil-i şeni yapmak maksadıyla saldırdığını iddia etmesinden sonra,da'vâlinin bunu kabul etmediğini bildiren mahkeme zabtıdır.

(49/2)

9) 26 Muharrem 1087 (10 Nisan 1676)

Konya'da Yusuf Bey mahallesinde oturan bir kadına " Nâmahremle görüşüyor "diyen bir kimsenin iftira ettiğini gösteren da'vâ zabtıdır.(50/3)

10) 26 Muharrem 1087 (10 Nisan 1676)

Karaman Beylerbeyinin mütesellimi tarafından Bayburt kazasına bağlı Beğdiği'ne mübaşir tayin edilen Halil Bey mübâşeretle,aynı köyde oturan bir kimsenin üç şahıs hakkında açtığı hırsızlık da'vâsının sabit olmadığını gösteren mahkeme zabtıdır.(51/1)

11) 27 Muharrem 1087 (11 Nisan 1676)

Konya'da Şeyh Âliman mahallesinde oturan bir kimsenin, kardeşleri hakkında kapısına katran sürdükleri iddiasıyla dâ'va açması üzerine, kardeşlerinin yemin etmelerine rağmen aynı mahalleden bazı kimselerin dâ'vâcının ve hamınının iyi kimseler, diğerlerinin ise zararlı kimseler olduklarına şahitlik ettikleri dâ'vâ zabtıdır.(52/1)

12) Selh-i Muharrem 1087 (14 Nisan 1676)

Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın mübaşiri Esseyid İlyas Ağa mübaşeretiyile, Konya'da Furkan Dede mahallesinde oturan bir delikanlı, Kalecik mahallesinde oturan bir kimsenin kendisine zorla şarap içirerek, livata ettiğini, mahkemede iddia etmesinden sonra dâ'vâlinin suçlu olduğunu gösteren dâ'vâ zabtıdır. (54/2)

13) 4 Safer 1087 (18 Nisan 1676)

Eskiil kazasına bağlı köylerden bazı kimseler başka bir kimsenin, kendilerini Karaman beylerbeyine mektupla gammazlığı iddiasıyla açtıkları dâ'vâda dâ'vâlinin ifadesinde gammazlık yapmadığı, sadece Konya'ya giderken Kadı Yahya Efendi'nin kethüdaya verilmek üzere kendisiyle bir mektup gönderdiğini ve mektupta ne olduğunu bilmediğini belirtmesi üzerine, suçsuzluğunun anlaşıldığı hakkında.(58/1)

14) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da oturan bir kadının, evi olmadığından başkalarının evinde ikamet mecburiyetinde kaldığını, bunun da kötü düşünceye sebep olduğunu, mahkemede belirterek, kötü bir harekette bulunmayacağına söz verdiğini söyleyip bir defa olsun kö-

tülüğü tesbit edilirse şer'an lazım gelen cezanın verilmesini isteğini gösteren mahkeme zabtıdır.(81/3)

15) 15 Rebiülevvel 1087 (28 Mayıs 1676)

Ereğli-Karaman kadısı olan Sefer Efendi hakkında,Ereğli ve köylerinden isimleri kayıtlı olan bazı kimselerin,İstanbul'a şikayette bulunmaları üzerine,yapılan araştırmada haberleri olmayan insanların şikayetçi olarak gösterildiklerinin tesbit edildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(102/1)

16) 11 Rebiülevvel 1087 (24 Mayıs 1676)

Konya'da İçkale mahallesinde oturan bir kimsenin,zimmi bir şahıs hakkında açtığı da'vâda,karısına hakeret edildiğini iddia etmişsede zimminin inkâr ederek İncil üzerine yemin ettiği hakkında.(103/3)

17) 16 Rebiülahir 1087 (28 Haziran 1676)

Ereğli kazasına bağlı Karaviran köyünden olan bir kimse aynı köyden başka bir şahsın kendisini oğlunu kaçırdığını iddia ederek hapsedtiğini ve eziyet gördüğünü ileri sürerek açtığı da'vâda şahitlerin ifadeleriyle iyi bir insan olduğunun anlaşıldığı hakkında.(135/2)

18) 17 Rebiülahir 1087 (29 Haziran 1676)

Konya dışında Dört Vakye mahallesinde oturan bir kimse başka bir kimsenin kendi evine girdiğini da'vâ etmesi üzerine,eve girenin çift ortaklığından dolayı da'vâcının karısını eski kocasının zamanından tanıdığını,bu sebeple eve girdiğini beyan ettiği hakkında.(139/3)

19) 15 Rebiülahir 1087 (27 Haziran 1676)

Konya'da Sarı Yakup mahallesinde oturan bir kadının,aynı mahalleden iki kardeşin gece yarısından sonra,evine gire-

rek hançerle kendisini tehdit ettiklerini iddia edip iddiasını isbat edemediği hakkında.(145/1)

20) 19 Rebiülahir 1087 (31 Haziran 1676)

Konya'da Bakallar cemâtinin bazarbaşısı Recep Çelebi, bir şahıs tarafından " Hiyânet üzeredir, bakallara daima gadr ve cevr ediyor." şeklinde şikayet edilerek ayıplanır. Bunun üzerine Recep Çelebi, durumunun açıklığa kavuşturulması için mahkemeye müracaat eder. Da'vâda bakallardan, sabunculardan, kaba helvacılardan ve diğer meslek mensuplarından bir çoklarının ifadelerinden sonra Recep Çelebi'nin iyi hal üzere olduğunun anlaşıldığı hakkında.(160/3)

21) 4 Cumadelülâ 1087 (15 Temmuz 1676)

Konya'da Aksinle mahallesinde nâmahrem oldukları halde görüştükleri iddia edilen bir kadın ve bir erkeğin, mahalle halkından bazı kimselerin ifadeleriyle hüsnü hal sahibi kimseler olduklarının bildirilmesi hakkında.(186/1)

22) 16 Cemaziyelahir 1087 (26 Ağustos 1676)

Konya'da Sinan Pêrakendesî mahallesinde oturan küçük bir çocuğun, merkep yükü otu Atpazarı kapusuna satmaya götürdüğünde satın alan kimse tarafından başka bir şahısla beraber, ot satan çocuğa, evine götürdüğünde livata yaptıklarının yolda gezerken çocuğun ağladığını gören ve aynı zamanda ağıt sebebini soran iki şahidin ifadeleriyle anlaşıldığı hakkında.(195/1)

23) 17 Cemaziyelahir 1087 (27 Ağustos 1676)

İnsuyu kazasına bağlı Suvarık köyünde oturan bir kızın, aynı köyde oturan birtakım kimseler tarafından hile ile evlerine çağırılıp, zorla şarap içirerek bekâretini izâle ettiklerine dair da'vâsı sırasında isbata muktedir olmadığı hakkında.(199/2)

24) 29 Cemaziyelahir 1087 (8 Eylül 1676)

Konya'da Aklan mahallesinde oturan bir şahıs, aynı mahallede oturan diğer şahısları rahatsız edecek tarzda bins ve pencereler yapmış, rahatsız olanların müdahalesi üzerine, onlara hakaret etmiş, mahkemede de bir şahsa hakâret ettiğini, diğerine etmediğini bildirmiş, hakâret edildiğini iddia eden şahsın iddiasını isbat için mühlet verildiği hakkında. (205/1) - Bkz. 206/1

25) 31 Cemaziyelahir 1087 (11 Ağustos 1676)

Konya'da Aklan mahallesinde oturan bir kimsenin yeni yapılmış olan evinin penceresinin, komşularının haremlerine baktığı, bu sebeple kapatılması hakkında karar verildiğini bildiren mahkeme zabtıdır. (206/1) - Bkz. 205/1

26) 31 Cemaziyelahir 1087 (11 Ağustos 1676)

Konya'da Aklan mahallesinde yeni yapılan evin penceresi münasebetiyle çıkan ihtilafta pencere sahibinin komşularına hakâret ettiği ve bunun ikrarına dair. (206/2)

27) 26 Recep 1087 (4 Ekim 1676)

Karaman Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın mütesellimi olan Ali Ağa tarafından mübaşir tayin olunan Hasan Bey'in mübaşeretiyile, Konya'da Çinioğlu mahallesinde oturan bir kadın, bir kimsenin kendisini meşrû olmayan bir işe davet ettiğini ve " Bana gönül ver " dediğini, muhalefet ettiği için iki arkadaşıyla akşamdan sonra evine geldiklerini, feryad ettiği zaman kaçtıklarını mahkemede ifade edince isbat edemediği ve da'vâlılar için mahalle halkından bazılarının şahitlik yaparak iyi kimse olduklarını söyledikleri hakkında. (237/2)

28) 25 Şaban 1087 (2 Kasım 1676)

Hocacihan mahallesinde oturan bir şahıs, komşusunun kızını

nın uygunsuz davranışta bulunduğunu iddia etmiş, bu söz üzerine hakkında açılan da'vâde da aynı isnadta bulunduğunu bildiren mahkeme zabtıdır.(247/3)

29) 3 Şevval 1087 (9 Aralık 1676)

Konya'da Sadırlar mahallesinde oturan bir kimsenin, evinin kapusuna katran sürüldüğünü şikayet etmesi üzerine mahalle halkı tarafından, karısıyla beraber iyi kimseler olduklarının ifade edildiği hakkında.(271/2)

30) 22 Rebiülehir 1087 (4 Temmuz 1676)

Konya'da Kerim Dede mahallesinde oturan bir kimsenin, kendisi evde yok iken başka bir şahsın hiyanet kasdı ile evine geldiğini ve bıçakla karısını tehdit ettiğini şahitlerin ifadeyle de isbat ettiğini bildiren mahkeme zabtıdır.(149/1)

IX - MÜLKE ZARAR

a) İSLÂM HUKUKUNDA MÜLKE ZARAR

Fıkıh kitaplarında yapılan tarife göre mülk, insanın mâlik olduğu yani kendisinde ihtisas ve istiklâl vechile tasarrufa salâhiyetdâr bulunduğu şeydir. Gerek a'yândan ve gerek menâfi-den olsun. Meselâ, bir miktar para bir mülk olduğu gibi, bir menfaat de bir mülktür. (1)

Mülk genel olarak ikiye ayrılmaktadır :

Mülk-i mutlak : İrs (mirâs kalma) gibi, muayyen bir kimseden satın almak gibi mülk sebeplerinden biriyle mukayyed olmayan mâlikiyedir. " Bu hâne benimdir " denilse bir mülk-i mutlak iddiası olmuş olur.

Mülk-i mukayyed : İrs gibi, istirâ (satın alma) veya itihab (hediye gelmesi) gibi mülk sebeplerinden biriyle mukayyed olan mülkiyettir. " Bu hâneyi fülândan satın aldım " veya " fülân bana hibe etti, bu cihetle bu benim mülkumdür " diye yapılan bir iddia da bir mukayyed mülk da'vâsıdır. Buna " mülk bi-sebebin " de denir. Meşhur olan kavle göre irs da'vâsı, mülk-i mutlak da'vâsıdır. (2)

Hadîs ve fıkıh âlimlerinden İmam-ı Ahmed b. Hanbel'in Ubâde İbnü's Sâmit'den (r.a) rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.s.) " Zarar verme yoktur (bir insan, kardeşinin hakkından bir şey noksanlaştırarak ona zarar vermesin), zarar da yoktur. (Zarar gören, zararını öbürüne idhâl ederek mukabele ile ona zarar vermez, zararını afv eder " buyurmuştur. (3)

1) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.VI, s.9

2) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.VIII, s.122

3) Ahmed İbni Hanbel, Müsned, C.I, s.313 ; C.V, s.337

Ahmed b.Hanbel,İbn-i Abbas'dan (r.a.) da,Resûlullâh'ın (s.a.s.) " zarar verme ve zarara mukâbelede bulunma yoktur " buyurduğunu rivâyat etmiştir.

Büyük fıkıh âlimlerinden Abdürrezak'ın el-Musannef isimli eserinde beyan edildiği üzere bu hadîs-i şerîfin vürûd sebebi olarak şu hâdise zikredilmektedir : Bir gün iki şahıs,aralarında bir hurma bahçesi hakkında ihtilâfa düşüp,Hazret-i Peygamber'e (s.a.s.)geldiler.O ikisinden biri,diğesine onu benimle aranda ikiye ayır dedi.Hz.Peygamber (s.a.s.) bunu kabul etmemiş ve " İslâm'da zarara mukabelede bulunma yoktur " buyurmuşlardır.(4)

Mecelle'nin 19.maddesinde " Birine zarar vermek ve zarar yapana karşılık olarak zarar yapmak caiz değildir." denilmektedir.Mübah işler,başkasına zarar verirse,câiz olmaz.Malı çalınan kimse,hırsızın veya başkalarının malını çalmaya hak kazanmış olmaz.Zararları şeriate uygun olarak çok zararlar giderilemez.(5)

Mecelle'nin bu ve bunun gibi konumuzla ilgili daha bir çok maddeleri vardır.Sekizinci kısmı teşkil eden " gasb ve zarar " bölümü,888-940.maddeleri ihtiva etmektedir.Bu maddelerden bazılarını zikretmek herhalde yerinde olacaktır :

Madde 912 - Birinin ayağı kayıp da düşerek başkasının malını telef etse öder.

4) İbni Mâce,Sünen,C.II,s.784 ; Ahmed İbni Hanbel,Müsned,C.V,s.327 ; Daha geniş bilgi için bkz.Ramazan Ayvallı,Esbâbı Vürûddi'l-Hadis ve Bunun İslâm Teşriîindeki Yeri ve Önemi,Basılmamış Doktora Tezi,A.Ü.İlâhiyat Fak.1979,s.165-166

5) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.853

Md.914 - Kendi malı sanarak başkasının malını telef eden öder.

Md.916 - Çocuk, birinin malını telef etse, çocuğun malından ödenir. Malı yoksa, malı oluncaya kadar beklenir. Velîsi ödemez.

Md.918 - Birinin binasını yıksa, sahibi dilerse, enkâzı ona bırakıp binanın kıymetini alır. Yahut enkâzı ve değer farkını birlikte alır. Ağaçlarını kesmek de böyledir.

Md.919 - Yangını durdurmak için bir evi, hükümetin emri ile yıkan ödemez. Kendiliğinden yıkan öder.

Md.922 - Birinin malının telef olmasına sebep olan öder. Ahırın kapısını açıp hayvan kaçarak zâyi' olsa, öder. Hayvanı ür-kütüp kaçıran da böyledir.

Md.924 - Yolda kuyu kazıp, birinin hayvanı düşerek ölse öder. Kendi mülkünde kazmış ise ödemez.(6)

İslâmiyettek bu temel maddeler, Osmanlı mahkemelerinde esas alınarak, dâ'vâlar görülmüştür. Şer'iyeye Sicil Defterimizde bulunan, mülke zarar konusundaki belgeleri bunların ışığında incelemek uygun olacaktır.

6) Âtîf Bey, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'den Kavaid-i Külliye Şerhi, İstanbul H.1319, Sekizinci Kitab, s.25-31

b) MÜLKE ZARARLA İLGİLİ VESİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE
BELGE ÖZETLERİ

Mülke zarar da'vâlarının daha ziyade arsa, arâzi ve sulama meselelerinden ortaya çıktığını görmekteyiz. Arsa ilhâkı da'vâsı bend yaparak suyun mecrasını değiştirmek ve ekili arâziye zarar vermek da'vâsı, ırmaktan istifade hakkının elden alınması da'vâsı bu konuya birer misaldir.(7)

1) 13 Muharrem 1087 (28 Mart 1676)

Eskil kazasına bağlı Ağcaşehir köyü sâkinlerinden olan bazı kimseler, kendileri için asil olarak ve köylülerin vekilleri olarak, Balkar dağından çıkıp bir takım köprü ve bendleri geçen ve Bayramgazi Gölünü teşkil eden su üzerinde bend yapan Seyyid Süleyman hakkında açtıkları da'vâda, bendin köyün ekili arazisine zarar verdiğini isbat etmişler ve bu bend mahkeme kararıyla yıktırılmıştır. Daha sonra açılan da'vâdan feragat edilerek sulh olduğu hakkında.(39/1)

2) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya zeylinde Dört Vakye mahallesinde oturan, Pendem Irmağı ahalisinden iki şahsın, ırmaktaki haklarının ellerinden alındığını ifâde etmelerinden sonra yapılan duvarın yıktırılmasına karar verilen da'vâ zabtıdır.(107/3)

3) 1 Rebiülevvel 1087 (14 Mayıs 1676)

Konya'da Sevkder hamamı yakınında bulunan arsanın sahibinin, iki arsa komşuları hakkında açtığı da'vâda, arsasından kendi arsalarına ilhak ettiklerini iddia etmesi üzerine, da'vâlılardan birisinin kabul, diğerinin ise red etmesinden sonra âdil şahitlerin ifadeleriyle da'vâcının arsasından ilhak ettiklerinin anlaşıldığı hakkında.(175/1)

X - EMÂNET, ÂRİYET VE REHİN

a) İSLÂM HUKUKUNDA EMÂNET, ÂRİYET VE REHİN MEFHUMU

Bu üç kelime birbiriyle yakından alâkalıdır. Emânet ; İstilahta kendisine son derece güvenilen bir kimseye bırakılan "mal" olarak tarif edilmiştir. (1) Emânet üç kısma ayrılır :

1) Vedîa : Güvenilen kimseye saklamak için verilen maldır. Söz veya hâl ile yapılan icâb ve kabul ile hâsıl olur. Veren ve alan diledikleri zaman fesh edebilir. Bâliğ olmaları lazım değildir. Parasız vedîa zâyî olursa, ödemez. Ödemesi şart edilirse, sözleşme bâtıl olur. Ücretli olan vedîa helâl olunca, ödenir. Mümkün ve fâideli şartla vedîa sözleşmesi caizdir. Vedîa olan malı kendi malı gibi saklar. Vedîa hayvanın nafakası sâhibine aittir. Vedîa, sahibinden izinsiz kullanılamaz ve vedîa, âriyet, kirâ ve rehîn ve ödünç verilemez ve sahibinin borcunu, onun izni olmadan ödeyemez. Bunları izin ile yapabilir. Sahibi isteyince aynen geri vermesi lazımdır. Ödemezse gâsıb olur. Paranın da kendisini verir ; başkasını veremez.

2) Kirâ veya âriyet olarak verilen emânet : İcâb ve kabul ile hâsıl olurlar. Bâliğ olmaları şart değildir. " Âriyet " bedelsiz kullanmak demektir. Âriyet hayvanın nafakası, kullanana aittir. Zaman ve mekân ve istifâde şekli sınırlı olarak âriyet vermek caizdir. Şartsız âriyet verilen eve, dükkana, tarlaya dilediğini koyabilir. Âriyet alan, bunu vedîa verebilir. Kirâyaya ve rehîne veremez. Sahibi isteyince veya sözleşmedeki müddeti bitince geri vermesi lâzım olur.

1) Âtîf Bey, A.g.e., Altıncı Kitab, s.3

3) Sözleşme olmadığı halde ele geçen emânet : Emânet olunan mal için hiç bir sözleşme yapılmamıştır. Meselâ, rüzgârın getirdiği mâl emânet olur.(2)

Âriyet diyerek verilen mal, ödünç verilmiş olur. Zâten ödünç vermek, âriyet vermek demektir. Âriyet, bir malı kullanmak için vermektir. Malın kendi geri alınır. Ödünç verilen mal ise, geri alınırken misli satılmış olup, semen alınmış olur. Mecelle'de deniliyor ki : Âriyet, ücretsiz olarak kullanmak için verilen mala denir.(3)

îâre, âriyet vermek demektir ki bedelsiz olarak meccânen menfaatı temlîktir. Âriyet kabzla bir hükmü ifâde eder ve alan kimsenin elinde emânettir. Taksîrsiz telef olursa tazmin lazım gelmez. Âriyetten dönme hakkı vardır. Âriyetin emsâli gibi ve usûlü dairesinde kullanılması, muhafazası gerektir. Başkasına verilmemesi şart koşulursa, buna riâyet lazımdır.(4)

Rehin vermek, yani ipotek (hypotepue) etmek demek, bir sebepten dolayı, bir şeyi hapsedmek, alıkoymak demektir. Şeriatte ise, ödenecek mal karşılığı olarak, bir malı, alacaklıda veya başka âdil bir kimsede, emânet bırakmak demektir. Rehin, ancak mal borcu için verilir. Öldürmek, yemin hakları, işçinin iyi çalışması, misâfirin hırsızlık etmemesi için rehin istenmez. Rehin zor ile alınmaz. Rehin akd ile yani icâb ve kabûl ile, yani sözleşme veya mektuplaşma ile yapılır. Rehni verip, almaları yani malın teslim olunması da lazımdır. Teslim olunmadan önce, borçlu rehni ver-

2) M.S.Gümüş, A.g.e., s.575

3) Âtîf Bey, A.g.e., Altıncı Kitab, s.46

4) O.Keskiöğlü, A.g.e., s.211

mekten vazgeçebilir. Rehin bırakılan malın, satılmaya elverişli olması şarttır. Tartı ile, hacim ile ölçülen her şey, altın, gümüş eşya, para rehin verilebilir. Ortak olan bir şeydeki kendi payını rehin vermek caiz değildir. Ağaçtaki meyveye ağaçsız olarak, tarladaki ekini tarlasız olarak rehin vermek ve meyveli ağacı meyvesiz olarak ekinli tarlayı ekinsiz rehin vermek caiz değildir. Evi eşyası ile rehin vermek caizdir. Hayvan, üzüm sırası rehin verilir. Borçlu ölürse, bunun vârisi rehni satarak, parasıyla borcu öder. Sonra rehni alıp, müşteriye teslim eder. Geri kalan parası başka alacaklılara verilir. (5)

Mümeyyiz olan çocuk rehin yapabilir. Rehinden rücu' caizdir. Rehinden istifâde edilmez, ancak izinle edilebilir. Rehlin muhafaza masrafları alana, bekâ ve tâmir masrafları ise verene aittir. Birbirlerinin rızası olmadan rehin satılamaz. Rehin, ipotek usûlünde olduğu gibi, malı elden çıkarmadan para teminini sağlamaya ma'tuftur. "Darlık vaktinde genişlik göstermek gerekir." fıkıh kaidesine dayanır. (6)

5) Bu konuda ve rehinde geniş bilgi için bkz. M. S. Gümüş, A.g.e., s. 817; Âtîf Bey, A.g.e., Beşinci Kitab, s. 1-44

6) O. Keskiöğlü, A.g.e., s. 209 ; Geniş bilgi için bkz. Ö. N. Bilmen, A.g.e., C. IV, s. 144-222 ve C. VII, s. 5-56

b) EMÂNET, ÂRİYET VE REHİN BELGELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
VE ÖZETLERİ

Defterimizde defterdarlığa ait işyeri malzemeleri, zabta geçirilerek, kale dizdârı olan ağa tarafından hıfz edilmek üzere emânet altına alınır.(7) Ayrıca, şahısların da emânet verme-emânet alma işlerini bir hukuk dahilinde yürüttüklerini görmekteyiz.(8)

Vesikalarda, borca mukabil verilen rehin dâ'vâları, değişik yönleriyle karşımıza çıkar :

1- İstiğlâl yoluyla rehine verme : Bu yolla verilen rehin malların geliri, borçtan düşülür.(9)

2- Borca mukabil rehin verme :

a) Belirlenen gün zarfında (mesela 180 gün) para iade edilemezse, bir mülkün (meselâ bir bağın) borca bedel olarak bey-i bil vefâ ile satılması(10)

b) Borcun rehinât verdikten sonra, bir kefile kabul edilmesi.(11)

Rehin ve rehinât nev'ileri arasında arsa, avlu, bağ, ev ve müstemilâtı ve kıymetli eşyaları tesbit etmekteyiz.

1) 4 Muharrem 1087 (19 Mart 1676)

Konya'da Pîri Paşa mahallesinde oturan bir kimse, aynı mahalleden başka bir şahsa 2 ev ve avlularını istiğlâl yoluyla rehine verdiğini gösteren ilâmdır. İstiğlâl yolu ile rehinde, gelir borçtan düşülür.(30/1)

7) Ş.D., s.236/2

8) Ş.D., s.220/1

9) Ş.D., s.30/1

10) Ş.D., s.31/2

11) Ş.D., s.89/1

2) 25 Zilhicce 1086 (11 Mart 1676)

Konya'da İbni Salih mahallesinde oturan Abdülkadir Beşe'nin, aynı mahalleden Mahmud Ağa ve Seyyid Mustafa'dan aldığı 1000 esedî kuruş borcuna mukabil, kıymetli eşyalarını rehin olarak vermesi ; daha sonra da bu borç mukabilinde 180 gün zarfında parayı iade edemezse, 1 bağı da borcuna bedel olarak bey-i bil vefa ile sattığına dair mahkeme zabtıdır.(31/2)

3) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Konya'da İçkale mahallesinde oturan bir zimminin, Hüseyin Çelebi'den 20 esedî kuruş borç alırken, müstemilâtıyla 1 kıt's bağını, 2 evini ve 1 arsayı rehinât üzere verdikten sonra başka bir zimminin kefil olmasının kabul edildiğini bildiren hüccettir.(89/1)

4) 26 Recep 1087 (4 Ekim 1676)

Karaman Defterdârı Kâtibi Abdülkerim Efendi'nin mübâşir tayin ettiği Emrullah'ın Konya'da Güherçile kârhanesinde mevcut 3 kazan, 2 kevkir ve 1 kepçeyi ferman-ı âli ve Abdülkerim Efendi'nin divan tezkeresi mucibince, Konya Kalesi dizdarı Ahmed Ağa'ya hıfz edilmek üzere emâneten teslim edildiği hakkında.(236/2)

5) 16 Recep 1087 (21 Eylül 1676)

Konya'da Galebe mahallesinde oturan bir şahsın, küçükken kendisine vasîlik yapan kimsede bulunan eşyalarının tamamını aldığı hakkında.(220/1)

XI - HASTA TEDÂVİSİ

a) İSLÂM HUKUKUNA GÖRE HASTA TEDÂVİSİ

İbni Âbidin'in kaydettiğine göre, açlığı giderecek kadar yemek ve avret yerini örtecek ve soğuktan, sıcaktan korunacak kadar giyinmek farzdır. Bunlara " nafaka " denir. Nafaka parasını kazanmak için çalışmak da farzdır. Helâlden bulamazsa ölüm korkusu olunca, haramdan da almak caiz olur. Ölmeyecek kadar şarâb o da yoksa bevl içebilir. Ölmeyecek kadar leş veya başkasının malını yiyebilir. El-Fetâvâ'l-Bezzaziyye ve Hülâsatu'l-Fetâvâ kitablarında deniliyorki; birisi, aç olup yemek için leş dahi bulamayanın kolundan kes de, yiyerek ölümden kurtul dese, kesmesi caiz olmaz. Zarûret halinde de, insan eti helâl olmaz. (1)

Bu hükümden, ölüm tehlikesi olana insan kanı verilemeyeceği ve insan organı takılamayacağı anlaşılmalıdır. Bu hüküm, insan etini yemeği yasaklamaktadır. El-Hedyû'l-İslâmi adındaki dergide Libyâ Müftisi Şeyh Tâhirü'z-Zâvi'nin " fetvâ " sında şöyle denmektedir : " Hadîs-i şerîfde, Allahü teâlâ'nın her hastalık için ilâç yarattığı bildirildi. Başka bir Hadîs-i şerîfde (Ey Allah'ın kulları. Hasta olunca, tedâvi ettiriniz. Çünkü Allahü teâlâ, hastalık gönderince, ilacını da gönderir.) buyuruldu. Peygamberimiz (s.a.s.), hastaların karantinaya alınmaları, perhiz yapmaları ve temizlenmeleri gibi birçok tedâvi yolları göstermiştir. Tıb ilmini öğrenmek ve tedâvî yapmak farz-ı kifâyedir. Tıb ilmi, din bilgisinden önce gelmektedir. Yeni ölen birinin kalbini ve başka organlarını diri insana takmak caizdir. Bu iş ölüye hakaret olmaz. Müslümanın kendini koruması lazım olduğu gibi, din kar-

1) İbni Âbidin, A.g.e., C.V, s.215 ; M.S, Gümüş, A.g.e., ss587-

deşlerini koruması da lazımdır. Düşman saldırınca ona karşı koymak, yani cihâd etmek bunun için farzdır. Dirinin veya ölünün, diri için bir uzvunu vermesi, dirinin canını vermesinden daha kolaydır. Zarûret olunca, birçok yasaklar mübâh olmaktadır. Ölünün de bir yerini kesmek haramdır. İnsana ölünce de kıymet vermek, saygı göstermek vâcibtir. Fakat zarûret olunca, bu harâmlık kalkar. Müslüman mütehassis tabibler bir hastanın ölümden kurtulması için, kan diriden veya ölüden organ naklinden başka çâre olmadığını bildirdikleri zaman, bunu yapmak câiz olur. Din ayrılığı gözetilemez.(2)

İbni Nüceym demektedir ki : " Çocuğun yaşayacağı ümit edildiği zaman, çocuğu anasının karnından çıkarmak için ölmüş olan anasının karnını yarmak câiz olur. İmâm-ı Âzam Ebû Hânîfe, bu sebeple, bir kadının karnının yarılmasını emretmiş, kurtarılan çocuk çok yaşamıştır."(3)

Fıkıh kitablarında yemeyip içmeyi açlıktan susuzluktan ölenin, günaha gireceği, halbuki, ilâç almayıp ölenin günaha girmeyeceği belirtilmektedir. Yine namazı ayakta kılacak ve oruç tutacak kadar gıda almanın farz, doyuncaya kadar yiyip içmenin mübâh, doyduktan sonra yeme içmenin ise haram olduğu açıklanmaktadır.(4)

Resûlullah (s.a.s.) buyuruyor ki : " Allahü teâlâ, her hastalığın ilâcını yaratmıştır. Yalnız, ölüme çâre yoktur." Bir hadîs-i şerifte, " Hastalıkların başı, çok yemektir. İlâçların

2) Mecelletü'l-Hedyi'l-İslâmi, 1393/1973, sayı 2 ; M.S. Gümüş, A.g.e., s.588

3) İbni Nüceym el-Mısri, el-Eşbâh ve'n-Nezâr, s.123 ; M.S.Gümüş, A.g.e., s.588

4) M.S.Gümüş, A.g.e., s.588

başı perhizdir." buyurdu. Diğer bir hadis-i şerifte ise, " Hasta-
larınızı, sadaka vererek tedâvi ediniz " buyurdu.(5)

Din ve fen bilgilerine mütehassıs olan âlimler, insanlara
sağlık konusunda şu tavsiyelerde bulunmaktadırlar : " İnsan has-
ta olmamağa dikkat etmelidir. Bunun için de şeriate (İslâmiyete)
uygun yaşamak lazımdır. Şeriate uymakta gevşek davranarak hasta
olan kimse, ilâç almeli, perhiz etmeli ve fakirlere sadaka nez-
retmeli ve sık sık sadaka vermelidir. Perhiz, yani régime (re-
jim) yapmak caiz ve lazım olduğunu, "Teyemmüm Âyeti" göstermek-
tedir. Bilindiği gibi su zarar verince kullanılmaz, teyemmüm e-
dilir. Resûlullah (s.a.s.), Hz. Ali ile bir eve gitti. Meyve ge-
tirdiler. Hz. Ali'nin gözleri ağrıyordu. Meyveden kendisi yedi,
Hz. Ali'ye "Sen yeme ; gözağrısına zarar verir " buyurdu. Piş-
miş pazı ile arpa getirdiler. "Bundan ye. Gözüne faide verir "
buyurdu. Ödemi olanlara ; " Su içmeyin, suya perhiz ediniz" buyur-
du. İslâm âlimleri, tıp ve tedâvi üzerinde çok kitab yazdılar. Bun-
lardan Dâvûd-i Antâkî'nin " Tezkiretüüli'l Elbab ", Türkce " Nus-
ret Efendi Risâlesi ", İbrâhim Erzak'ın "Teshîlûl-Menâfi"i, Ebû
Abdillah ez-Zehebi'nin "et-Tıbbû'n-Nebevî"si çok kıymetlidir.(6)

5) M.S.Gümüş, A.g.e., s.621

6) A.g.e., s.621 ; İsimleri geçen eserlerden son ikisi, 1396/
1976 yılında, İstanbul'da Hakikat Kitabevi tarafından ofset yolu
ile bastırılmıştır. İmam Suyûti'nin "er-Rahme Fî't-Tıbbi ve'l-
Hikme" isimli eserinde İmam Kastalî'nin "el-Mevâhibu'l-Ledûn-
niyye"nde konu ile ilgili kıymetli bilgiler vardır.

İslâm âlimleri, hastalanmamak için, yemeğe ve içmeğe dikkat etmek icâb ettiğini, âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler ışığında söylemişler, yeme-içme âdâbını da tesbit etmişlerdir.(7)Yine tevekkül bahislerinde, hastaların tedâvi olmaları ve ilâç kullanmalarında tevekkülün nasıl olacağını ve neler yapacaklarını kaydetmişlerdir.(8) Bunların yanısıra, akreb, yılan ve diğer yırtıcı hayvanların zarar vermelerini önlemek lâzım geldiği, bunun tevekkülü bozmayacağı kitaplarda belirtilmektedir. Bunun gibi mikropların hastalık yapmasına sabretmeyip bunları her sûretle men etmek gerektiği, mikroplu hastalığa yakalanınca, antiseptik ilâçlar, antibiyotikler kullanmak lazım geldiği zikredilmektedir.

Yukarıda tavsiye edilen perhizi, hadîs-i şerîflerden(9), tecrübeli kimselerden ve tabiblerden öğrenmelidir. İlâç kullanmak ve perhiz yapmak sünnettir. Vâcib ve farz olduğu yerler de vardır.(10)

Yazdıkları ve Paris'te defalarca basılan iki Fransız doktor Lemoine ve Gerard'ın müştereken "Fermulaire Consultation Medicales " isimli eser ile Prof.S.Lemotte'in "Fermulaire Astler" adlı eserde pek çok hastalık için yapılan perhizler uzun uzun anlatılmaktadır.(11)

Hz.Peygamber'in(s.a.s.), hastalığa yakalanmamak için ve yakalanınca yapılacak şeylere dair tavsiyeleri, hadîs kitablarında

7) M.S.Gümüş, A.g.e., s.617-620

8) M.S.Gümüş, A.g.e., s.662-666

9) M.S.Gümüş, A.g.e., s.660

10) M.S.Gümüş, A.g.e., s.621

11) İkinci eserin, 1971 yılında Paris'te 12.baskısı yapılmıştır. Birinci eserde yine Paris'te basılmıştır.

"hastalar", "yiyecekler", "içecekler" bölümleri ile "Kitabu't-Tıb" başlığını taşıyan kısımlarda ele alınmaktadır. Bunlara dair müstakil eserler de te'lif edilmiştir. En-Nisbr(v.245/860), İbnü's Snn(v.364/795), Ebû Nuaym(v.430/1038), Abdlkerm bin Turhn(v.720/1320), Ez-Zeheb(v.748/1347), İbni Kayyimi'l-Cevziyye(v.751/1350), Ahmed bin Selme el-Kalyb(v.1070/1659), Miralay Dr. Hüseyin Remzi'nin(1839-1896) Tıbb-i Nebevî adlı eserleri bunlardan bir kısımdır.(12)

b) HASTA TEDVİSİNE AİT BELGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

21 (C.8) Nolu Sicil Defterimizde rahatsızlık, mesnede taş ve akli muvazenenin bozulması gibi, hastalık nev'ilerini bildiren vesikalarla da karşılaşmaktayız.

Hastalar genelde küçük çocuklar olup, bir kadınla bir klede kayıtlarda yer almaktadır. Halk arasında mesâne ve böbrek taşları ameliyâtı yapmakla tanınan bir zimmye, bazı kimseler, çocuklarını götürüp, tedâvisini istemişlerdir.(13)

Hasta tedâvisi, ameliyât ettirenle ameliyât eden arasında hukûki bir anlaşmayla yapılır.(14) Tedâvi sırasında hasta iyi-

12) Bu eserler ve konu ile ilgili diğer kitaplar hakkında geniş bilgi için bkz. Mhmd Denizkuşları, Peygamberimiz(s.a.s) ve Tıb (Tıbb-ı Nebevî), Ma'rifet Yayınları, Doğuş Mat., İst.1981, s.113-

141

13) ř.D., s.254/2, 255/1, 255/3, 266/2

14) ř.D., s.255/1, 255/3

leşirse tedâvi ücreti verileceği, eğer hasta eceliyle ölürse herhangi bir diyet talep edilemeyeceği hususları mahkemece taraflar arasında karara bağlanmıştır.

Bu yılda mesâne ameliyâtları için alınan tedâvi ücreti, 5, 10, 15, 4 esedî kuruş, halı ve 11 esedî kuruş ; hayâ ameliyâtı için 6 esedî kuruş talep edildiğini tesbit etmekteyiz.(15)

Akli muvazenesi bozulan bir kadının zabt ve hıfzı için hâkim, kardeşlerini vazifelendirmiştir.(16)

c) HASTA TEDÂVISİNE AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 4 Recep 1087 (12 Eylül 1676)

Konya'da Sadırlar mahallesinde oturan bir kadının, akli muvazenesinin bozulması üzerine, iki kardeşinin kendisini zabt ve hıfz etmek için hâkim tarafından vazifelendirildikleri hakkında.(211/1)

2) 18 Ramazan 1087 (24 Kasım 1676)

Seydişehir kazasına bağlı Çalmanda köyünde oturan bir kimse, mesânesinde taş olan küçük oğlunu, bu hususta halk arasında tanınan bir zimmiye götürüp tedâvisini istemiş ; Hasta iyileşirse 15 esedi kuruş olan ameliyât ücretini vereceğini, eğer eceli gelip ölürse, herhangi bir diyet talep etmeyeceğini bildiren mahkeme zabtıdır.(254/2)

3) 11 Ramazan 1087 (17 Kasım 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray nahiyesinin Botsa köyünde oturan bir kimse, mesânesinde taş olan küçük oğlunu, mesâne ve böbrek taşları ameliyâtı yapmakla tanınan bir zimmiye götürüp, tedâ-

15) Ş.D., s.254/2, 255/1, 255/3, 256/3, 262/2, 266/2

16) Ş.D., s.211/1

visini istemiş ; hasta iyileşirse 10 esedî kuruş olan tedâvi ücretini vereceğini, eğer eceli gelip ölürse, herhangi bir diyet talep etmeyeceği hususunda anlaşıklarını bildiren mahkeme zabtıdır.(255/1)

4) 13 Ramazan 1087 (19 Kasım 1676)

Konya'da Nehr-i Kâfur mahallesinde oturan bir kimse, mesânesinde taş olan küçük oğlunu, mesâne ve böbrek taşları ameliyatı yapmakla tanınan bir zimmiye götürüp tedâvisini istemiş ; hasta iyileşirse 10 esedî kuruş olan tedâvi ücretini vereceğini, eğer eceli gelip ölürse herhangi bir diyet talep etmeyeceğini bildiren mahkeme zabtıdır.(255/3)

5) 3 Ramazan 1087 (9 Kasım 1676)

Konya'da Karakayış mahallesinde oturan bir kimse, hayâsından rahatsızlanan kölesini, bu hususta halk arasında tanınan bir zimmiye götürüp, tedâvisini istemiş ; hasta iyileşirse 6 esedî kuruş olan tedâvi ücretini vereceğini, eğer eceli gelir ölürse herhangi bir diyet talep etmeyeceği hususunda anlaşıklarını bildiren mahkeme zabtıdır.(256/3)

6) 20 Ramazan 1087 (26 Kasım 1676)

Seydişehir kazasına bağlı Zudmeler adlı köyde oturan bir kimsenin, mesânesinde taş olan oğlunu tedâvi ettirdikten sonra şifâ bulursa halk arasında tanınmış zimmi bir kimseye tedâvi ücreti olarak 4 esedî kuruşluk halı ve 11 esedî kuruş vereceğini, vefat ederse diyet dâ'vâsında bulunmayacağını bildiren mahkeme zabtıdır.(262/2)

7) 27 Ramazan 1087 (3 Aralık 1676)

Konya'da Aksinle mahallesinde oturan bir kimse, mesânesinde taş olan oğlunu, mesâne ve böbrek taşları ameliyatı yapan zimmi bir kimseye ameliyat ettirmek istemektedir. Şifâ bulursa tedâvi ücreti olarak 5 esedî kuruş vereceğini, şâyet vefat ederse diyet da'vâsında bulunmayacağını kararlaştırdıklarını bildiren mahkeme zabtıdır. (266/2)

XII - ZİMMİLER

a) İSLÂM HUKUKUNDA ZİMMİLER

Zimmet lugatte ahd, emân, zaman (tazminât), hak mânâlarını ifade eder. Ahdi bozmak, zemmi mücib olduğu için ahde zimmet denilmiştir. Cem'i zimemdir.

İslâm zimmetini, ahd ve emânını hâyiz bulunan gayri müslimlere " ehl-i zimmet " denir. Bunlardan erkek olanlarına "zimmi" kadın olanlarına da "zimmiye" denir. Esâsen harbî bulunan bir şahsın veya bir cemâatin İslâm ahd ve emânını, yani tâbiyetini kabûl etmesine de " akd-i zimmet " itlâk olunur. (1)

İslâmda devlet muhterem bir müessesedir. Hz. Peygamber'den sonra devlet reisine Emîrü'l-Mü'minîn denilmiştir. Bu tâbir Hz. Ömer'den itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Hz. Ebûbekir için Halifetü Resulillah = Resûlullah'ın Halifesi denilmiştir.

Devlet reisi : Halife, Emîrü'l-Mü'minîn, Sultan, Hükümdar, Padişah, Başkan, Hâkân, her ne ünvanla anılırsa anılsın, milletin başıdır. (2)

İslâm Devleti'nin hüküm ve idâresi altında olan yerlere Dâru'l-İslâm denir. Gayr-i müslimlerin hâkimiyeti altındaki topraklar Dâru'l-Harb'dir. Dâr-ı Harb denilmesi, müslümanlarla harb hâlinde olmasından ileri gelir. Harb hâlinde Dâr-ı Harbde, can ve mal ismeti yoktur. Ancak cihâdın sebebi, küfür değil, İslâm'a taarruz olur. Fîlii harb hâlidir. Onun için, kâfir oldukları hâlde kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar, din adamları katilden muaftır.

Bir de sulh hâlinde olmak, Müslüman Devlet'le gayr-i müslim devlet arasında bir anlaşma ve antlaşma yapılması hâli var-

1) Ö.N. Bilmen, A.g.e., C. III, s. 353

2) O, Keskiöglü, A.g.e., s. 299

dır.O zaman gayr-i müslim devlet,Dâr-ı Harb muamelesine tâbi' değildir.Dâr-ı sulh muamelesi görür.Anlaşma hükümlerine riayet etmek gerekir.(3)

Corci Zeydan'ın da kaydettiği gibi,Hz.Peygamber'in,Hz.Ebü-bekrin verdiği ahidnâmeler vardır.Bunlar,İslâmda harb hukûkunda esastır.Amr İbnü'l-Âs,Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs,Hâlid İbnü'l-Velîd,Ebü Ubeyde İbnü'l Cerrah gibi meşhur İslâm kumandanları tarafından Mısır,İrak,Filistin,İran,Kuzey Afrika fetholunduğunda,oralara gayr-i müslim halkına verilen ahidnâmeler,İslâm'ın adâlet ve hürriyete ne derece saygılı olduğunu gösterir.Devletlerin sulh ve harb zamanlarında uyacakları kaideler,tesbit edilmiştir.Bir harb nizâmı kurulmuştur.(4)

Bunlardan sonra belirtelim ki İslâm himâyesini kabul eden gayr-i müslimlere zimmîler denir.Zimmet bir taahhüttür.Böylece gayri müslimin canı,malı,ırzı,nâmusu,dîni himaye altına alınmıştır.O da bunun karşılığında hükümete"cizye"nâmı ile vergi vermeyi kabul etmiştir.Muamelât hükümleri,cezalar onlara da tatbik olunur.Zekât vermezler,fakat cizye ve haraç verirler.Dinlerinde caiz olan şeyleri yaparlar.Şarab ve domuz onlarca mal-ı mütekavvindir.İtlâf eden müslüman tazmin eder.İslâm'da nikah düşmeyen kadınlarla,akraba ile evlenmek dinlerince caiz ise onlarla

3) O.Keskiöglü,A.g.e.,s.300.Harb,cihâd ve esâretle ilgili 223 adet ıstılah için bkz.Ö.N.Bilmen,A.g.e.,C.III,s.332-353

4) Corci Zeydan,Medeniyet-i İslâmiye Tarihi,C.IV,s.174 ; Zekeriya Kitapçı,Türkistan'da İslâmiyet ve Türkler,Konya 1988, s.90-91 ; Ayrıca bkz.O.Keskiöglü ve Ali Himmet Berki'nin yazdıkları Hiz.Muhammed ve Hayatı(Medîne Devri) isimli eser.

evlenebilirler. Dinlerinde serbesttirler. Medenî hukuk bakımından Müslümanlarla müsâvidirler. Bizim haklarımız, onların da haklarıdır. Bizim vazife ve mükellefiyetimizle onlar da mükelleftirler.

Dâr-ı harb den Dârü'l-İslâm'a itticâ edene müste'min (aman dileyen kimse) denir. Bunlar da bazı farklarla zimmiilerin faydalandığı haklardan faydalanırlar.

Harbî, zimmi, müste'min, ayrı ayrı hukuka sahiptirler. Cihâd hükümleri arasında bunlardan bahsedilir. Ayrıca Siyer nâmı ile yazılan eserlerde bunlar tafsilâtıyla bildirilir. (5)

Aslında İslâmın gayr-i müslimlerin hukukuna ne derece riâyet ettiği, onlar hakkında ne kadar müsâmahe gösterdiği herkesce bilinen ve teslim edilen bir şeydir.

İslâm ülkesinde hükümetin himâyesi altında yaşayan zimmiilerden, gayr-i müslim tebedan adam başına alınan vergiye cizye denilir. Bu vergi kadınlardan, çocuklardan, sakat ve âciz olanlardan, papazlardan alınmaz. Gayr-i müslimler askere alınmazdı. Cizye verirlerdi. Onlar, zekâtla da mükellef değillerdir.

Romalılar da hakimiyetleri altına aldıkları milletlerden cizye = şahıs vergisi alırlardı.

5) O. Keskiöglü, A.g.e., s. 301. İmâm-ı Âzam'ın talebesi olan İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin Devletler Hukûkuna hizmetini takdir eden Avrupalılar, onu bu hukûkun babesi sayarlar. Onun adına kürsü bile kurmuşlardır. (bkz. Muhammed Yûsuf Mûsâ, el-fıkhu'l İslâmi, s. 113)

Osmanlılarda cizye doğrudan hazineye toplanmamıştır. Toplanması, tımar ve zeâmet sahiplerine bırakılmıştır. Cizye usûlü 1272/1856 da ilgâ edilmiştir.(6)

Harâca gelince : Feth edilen yerler devletin olur. Bu arâzi eline bırakılıp arâziyi işleyen halktan toprak vergisi alınır. İşte harâc budur. Tapulu mülkten alınmaz. Arâzinin rakebesi devlete ait olup da ondan faydalanma karşılığı verilen bir vergidir.

Harâc usûlü çok eskidir. Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçer. Romalılar Mısır'da ve Suriye'de, İranlılar İran'da ve Irak'ta harâc usûlünü kurmuşlardı. Müslümanlar buraları feth ettikten sonra, bu usûl yine devam etti. Fütühât çoğalınca, devletin geliri de arttı.

Harâc devletin başlıca geliri idi. İmam Ebû Yûsûf, "Kitâbü'l-Harâc"ı ile devletin mâli işlerini, kaynaklarını tesbit etti. Harâc, arâzinin tâkâtine göre, verimine göre tayin edilir. Arâziden mahsûl alınsın alınmasın, harâc vermek lazımdır. Öşr ise çıkan mahsûlden verilir. Hanefiyye'ye göre öşr ile harâc bir arada bulunamaz, bir koyundan iki deri alınmaz.(7)

6) O. Keskiöğlü, A.g.e., s.305; Osmanlı Devleti'nde, rûsûmât-ı resmîyye denilen bir çok vergi nev'ileri vardır. Bunlar için bkz. Süleyman Sûdi, Defter-i Muktasıd

7) O. Keskiöğlü, A.g.e., s.305-306; Harb (cihâd) hukûkuna, esâret müesseselerine ve zimmîlere, müste'minlere müteallik meselelere dair geniş bilgi için bkz. Ö.N. Bilmen, A.g.e., C.III, s.332-442 , C.IV, s.5-71

b) ZİMMİLER VE ACEM ERMENİ TÜCCARLARINA AİT BELGELERİN
ÖZELLİKLERİ

Zimmîlerle ilgili, mahkemeye intikal etmiş dâ'vâlar "vergi toplama, faizle para verme, verâset, nişan bozma, hırsızlık, nâmâhrem ile görüşmek " gibi konularda görülür.

Zimmîlerden, İstanbul ve havâlisinin patriği için senelik "patriklik vergisi" ve ayrıca "metropolitlik vergisi" alınır. Her iki vergi için ayrı ayrı, her zimmî evinden 12'şer akçe, her papazdan 1'er altın alınır. Bunlardan başka, "mirî rüsum" olarak, "kassabiyye, tasadduk akçeleri, panayır, manastır, nikah ve ayazma" vergileri ödenir. Ödemeler için, "cem ve tahsil müvekkili papaz, keşiş" tahsis edilmiştir. Bu papaz ve keşişler, 1676 senesi raici olarak, Sille'deki papaz ve rum keferesinden 11.000 ; Konya'daki papaz ve rumlardan 5.500 akçe vergi almıştır.(8)

Faizle borç vermek, bu asırlarda sâdece zimmî vatandaşlar arasında görülür.(9)

Zimmîler arasında en kabarık dâ'vâları verâset, miras gibi dâ'vâlar teşkil eder.(10)

Nişanların bozulmasıyla nişan eşyalarının isdesi(11); Buğday hırsızlığı(12) ve kadının nâmâhrem ile görüşmesi(13) diğer

8) Ş.D., s.18/2

9) Ş.D., s.23/1

10) Ş.D., s.207/1, 208/1, 214/1, 215/1

11) Ş.D., s.215/1

12) Ş.D., s.225/2, 228/3

13) Ş.D., s.53/4

keyıtlara geçmiş olan da'vâ konuları olarak zikredilebilir.

Ölen yabancı teb'âlı tüccarların terikesinden Beytü'l-male hazine hissesi alınır.Bu hisseyi talep eden Beytü'l-mal emindir. Burada dikkate değer diğer bir husus,vesikalarda yer alan ermeni acem tüccarlarının " Allahvirdi " ismini almış olmalarıdır.(14)

c) ZİMMİLER VE ACEM ERMENİ TÜCCARLARINA AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676)

Sille'de oturan iki zimminin kurdukları şirketin,daha sonra birisinin hasta olmasıyla dağılması üzerine,8 esedî kuruş alacağı olduğunu iddia ederek mahkemeye baş vuran Karagöz'ün alınan fetvâya göre da'vâden uzaklaştırıldığı.(16/1)

2) 25 Zilhicce 1086 (11 Mart 1676)

İstanbul ve havâlisinin hıristiyan patriğinin vekili 7 Ramazan 1086/25 Kasım 1676 tarihli fermanla Konya'ya gelip,senelik alınagelen her zimmi evinden 12'şer akçe,her papazdan 1'er altın metropolidlik vergisini ayrıca papaz,keşiş ve diğer zimmlerin ödemeleri gereken mîri rüsum,zarar-ı kassâbiyye ve tasadduk akçeleri,panayır,manastır,nikah ve ayazmaları vergilerini talep edince aralarında anlaşmazlık meydana gelmiş,nihayet arabulucuların teşebbüsüyle anlaşma sağlanmıştır.Buna göre,Sille'de oturan papaz ve diğer rum keğeresinden hâlen raic olduğu üzere 11.000 akçe Konya içinde oturan papaz ve diğer rum keferesinden 1.500 akçe alındığı hakkında.(18/2)

3) Selhi Zilhicce 1086 (16 Mart 1676)

Konya'da Şeyh Osman Rumi mahallesinde oturan bir keşişin

bir zimmiye vermiş olduğu 100 esedî kuruşu, faizi ile birlikte aldığına dair mahkeme zabtıdır. (23/1)

4) 28 Muharrem 1087 (12 Nisan 1676)

Konya Subaşı olan Seyyid Mustafa Bey'in bir zimmiye kadın hakkında duyduğu, nâmahrem ile görüşüp muamele ettiği haberini araştırarak, iftira olduğunun anlaşıldığını bildiren mahkeme zabtıdır. (53/4)

5) 29 Safer 1087 (13 Mayıs 1676)

Konya'da Dengiş^x mahallesinde otururken deli olan bir hıristiyanın kaybolmasında daha önce kendisine yardım eden mahalledeki müslüman ve hıristiyanların bir suçu olmadığına oğlu tarafından mahkemede ifade edildiğini bildiren zabıttır. (83/2)

6) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

İran uyruklu ermeni tüccarlarından Beyşehir'de ölen bir kimsenin, yakın vârisi olmadığı için, kalan terike ve 500 esedî kuruşun Beytü'l-mâl'e aktarıldığını bildiren da'vâ zabtıdır. (84/2)

7) 2 Rebiülevvel 1087 (15 Mayıs 1676)

Beyşehir'de ölen, ermeni acem tüccarı ve hıristiyan olan Allahvirdi'nin tanınmış yakın vârisi olmadığından üzerinde alacağı bulunan Yakob Veledi Kavlican'daki 500 esedî kuruşun Beytü'l-mal hasse emini olan Recep Ağa tarafından Beytü'l-male alındığını gösteren mahkeme zabtıdır. (87/3)

8) 2 Recep 1087 (10 Eylül 1676)

Konya'da Çıralı Mescid mahallesinde oturan ve müslüman olarak Mustafa ismini alan kimsenin anasından kendisine intikal etmesi gereken mülke, zimmi babasının el koyduğunu iddia etmiş, babasının, mezkur mülkü kendisinin daha önce satın aldığına yemin etmesi üzerine Mustafa'nın da'vâdan men edildiği hakkında. (207/1)

x) I.H.Konyalı, A.g.e.s.255'de Denkeş olarak kaydedilmiştir.

9) 2 Recep 1087 (10 Eylül 1676)

İranlı olan Azer adındaki ermeninin dahdönce ölen scem ermenilerinden bir tüccara vâris olduğunu isbat etmesi üzerine, Beytü'l mal emîni Ali Ağa'nın eşya mevcut ise aynı eşya, mevcut değilse mislini ödemesine, karar verildiğini bildiren mahkeme zabtıdır. (208/1)

10) 8 Recep 1087 (16 Eylül 1676)

Nahçıvan eyaletinden olan ve Konya'dan Antalya'ya giderken Konya dışında Kozağaç adlı köyde öldürülen ermeni tüccara, kardeşinin vâris olduğu hakkında. (214/2)

11) 11 Recep 1087 (19 Eylül 1676)

Konya'da Eflatun mahallesinde oturan bir hıristiyan kız ile , hıristiyan erkeğin nişanlarının bozulması üzerine, müslümanlarca sulh edildikten sonra nişan için gönderilen 30 arşın pembe bez, 10 dirhem ibrişim ve 1 sim yüzüğü iade edildiği hakkında. (215/1)

12) 2 Recep 1087 (10 Eylül 1676)

Konya'da ölen, Nahçıvanlı ermeni tüccarın terikesinin, mirascısı yok zannıyla Beytü'l-mâl emîni Ali Ağa tarafından teslim alınmasından sonra, vârisinin çıkması üzerine Ali Ağa tarafından terikenin vârisine iade edildiği hakkında. (215/2)

13) 18 Recep 1087 (26 Eylül 1676)

Konya'da İçkâle mahallesinde oturan bir zimminin evinden başka bir zimminin buğday çaldığının tesbit edildiği hakkında. (225/2) - Bkz. 228/3

14) 18 Recep 1087 (26 Eylül 1676)

Konya'da İçkale mahallesinde oturan evleri birbirine bitişik ve irtibatlı olan iki zimmeden birisinin, diğerinin buğdayını

çalduğını itiraf ettiğini iddia ederek,geri vermeye razı olduğunu ancak 7 kile buğdaydan bir kısmını geri verdiğini,kalanın da kendisine verilmesini istemiş da'vâlı,aslında buğdayı çalmadığını fakat alınmış olabilir zannı ile bir miktar verdiğini söyleyince şahit gösterilen iki müslümanın " elimi çekme biz buğdayı yerine dökeriz,biz aldık " dediğini duyduklarını söylemeleri üzerine şahitliklerinin kabul edildiği hakkında.(228/3)-Bkz.225/2

XIII - KÖLE VE CÂRİYE

a) İSLÂM HUKUKUNDA KÖLE VE CÂRİYE

Harp tecele geçen mallara ganimet malı (mak-ı ganâim) denir. Bu mallar dört nev'idir: 1- Harp esirleri, 2- Âdi esirler, 3- Arâzi, 4- Eşyâdan ibarettir.

Harp esirleri : Savaşta alınan esirlerdir. Bunlar fidye vermek suretiyle esâretten kurtulabilirler. Bu defa onlardan alınan fidye (kurtuluş akçesi) ganîmet malına katılır.

Âdi esirler : Harp sırasında müslümanların eline geçen düşmanın kadın ve çocukları. Bunlar harbe katılmadıklarından öldürülmez. Gâziler arasında paylaşılır. Fidyeye mukabilinde âzâd edilirler.

Harp feth edilen memleketlerin arâzisi hakkında, icâbına göre, türlü muameleler uygulanmıştır. Bunlar ya haraca bağlanıp sahiplerinin ellerinde bırakılır veya rakabesi Beytü'l-male geçer veya ganîmet malı gibi gâziler arasında paylaşılır. Hayvanlar, menkul eşya ve mallar da ganîmet eşyasını teşkil eder. Ganîmet malları, gâziler arasında müsavât üzere paylaşılır. Süvâri için de ayrıca bir hisse verilir¹. Kur'ân-ı Kerîm'de ganîmetin kimler arasında taksim edileceği beyan buyurulmaktadır. (2)

Kölelik, harpte alınan esirleri öldürmeyip, hizmetçi yapmaktır. Esirden başka, kimse köle olamaz. Köle âzâd etmek çok sevip-tir. İslâmiyyet, öldürmeye gelen düşmandan başka kimseyi köle yapmaz. Bu köleleri âzâd edenleri de, çok beğenir. İslâmiyyet, köle yapmak dini değil, köle âzâd etmek dinidir. (3)

1) O. Keskiöğlü, A.g.e., s. 306-307

2) Kur'ân-ı Kerîm, Tevbe Sûresi, 42. âyet

3) M. S. Gümüş, A.g.e., s. 784-785

Kölenin, câriyenin nafakasını vermek, efendisine farzdır. Efendisi nafaka vermezse, kölesi çalışıp kazandığından kendine nafaka yapar. Köle ve câriye çalışmayacak halde ise, hâkim, efendiye bunları satmasını emreder. (4)

Kölelerin ve câriyelerin nikahları, fıkıh kitaplarında husûsen ele alınmaktadır. (5)

Yine kölelerin ve câriyelerin nafakaları, memlûk olanların zevcelerine ait nafakalar, câriye olan zevcelerın nafakaları, köle ve câriyelerin çocuklarına ait nafakalar konusu, kaynaklarda özel olarak işlenmektedir. (6)

4) M.S.Gümüş, A.g.e., s. 563

5) Geniş bilgi için bkz. Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.II, s. 63-65

6) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.II, s. 508-511 ; C.IV, s. 31-71. Kölelik müessesine dair bazı ilmi çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan biri 1987 yılında SÜSBE Tarih Ana Bilim Dalında İzzet Sak tarafından "16.ve 17.Yüzyıllarda Konya'da Kölelik Müessesesi" adıyla hazırlanan yüksek lisans tezidir.

b) KÖLE VE CÂRİYELERLE İLGİLİ BELGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Defterimizde köle ve câriyelerin kaçak olarak yakalanmaları, âzâd ediliş, şüpheli hâl ve emânete verilmiş gibi sebeplerle dâ'vâ konusu oldukları görülür.

Yakalanan kaçak köleler evsâfı belirtilerek, mirâb ve Beytü'l-mâl eminine veya mütesellime emânet edilir. Örfde belli olan müddetin sonuna kadar sahibi çıkmayan köleler, hâkimin emriyle, misli bedeliyle satılır ve bedeli mirâb ve Beytü'l-mâl emini tarafından sahibi ortaya çıkana kadar saklanır. (7) Burada, sahibi çıkmadığına dair " örfi müddet için 110 gün beklendiği "ni tesbit etmekteyiz. (8)

Mahkeme, firârî olarak yakalanan köle ve câriyelerin masrafları için, günlük nafaka bedeli takdir eder. Bu, köleler için 15 veya 16 akçe ; câriyeler için 10 veya 15 akçedir. (9)

Köle ve câriye, sahibi tarafından âzâd edilebilir ve böylece hürriyetine kavuşur. (10) Vesikalarda câriyelerin Rus ve Çerkes asıllı olduğu bahis konusudur. (11)

7) Ş.D., s.231/2, 260/3

8) Ş.D., s.231/3

9) Ş.D., s.60/1, 83/1, 118/2, 191/1, 194/1, 231/2, 231/3, 260/3

10) Ş.D., s.77/2, 147/2,

11) Ş.D., s.60/1, 83/1, 147/2

c) KÖLE VE CÂRİYELERE AİT BELGE ÖZETLERİ

1) 6 Safer 1087 (20 Nisan 1676)

Konya'da bir değirmenci tarafından yakalanan Çerkes asıllı câriyenin, Mustafa isimli kimsenin câriyesi olduğu halde kaçtığı ve rahatsız olduğunu söylemesi üzerine hâkim tarafından günlük 15 akçe takdir edildiğini ayrıca tedâvisini bildiren mahkeme zabtıdır.(60/1)

2) 25 Safer 1087 (9 Mayıs 1676)

Konya'da Sadırlar mahallesinde oturan bir şahsın, kölesini âzâd ettiğini gösteren hüccettir.(77/2)

3) 24 Safer 1087 (8 Mayıs 1676)

Efendisi ve memleketi belli olmayan Rus asıllı bir köle firâr ettikten sonra Recep Ağa tarafından yakalınır. Kölenin nafkası için günlük 15 akçe takdir edilerek, Recep Ağa'ya emânet olarak verildiğini gösteren mahkeme zabtıdır.(83/1)

4) 1 Rebiülahir 1087 (13 Haziran 1676)

Edirne'de oturan bir kimse, hacca giderken câriyesini Konya'da oturan bir şahsa emânet eder, altı ay sonra dönünce câriyenin vefat ettiğini öğrenir ve ona bıraktığı eşyaları teslim alır. Ayrıca câriyenin günlük 10'ar akçeden toplam 1800 akçe masrafının yerine sâdece 5 esedî kuruş vererek sulh olduklarını bildiren hüccettir.(118/2)

5) 21 Rebiülahir 1087 (3 Temmuz 1676)

Konya'da Türkali mahallesinde vefat eden bir kadının kocası ve anne-baba bir kardeşleri olan vârisleri mîras taksiminden sonra ölen kadının câriyesi Rus asıllı Neriman'ın, âzâd edilip edilmediği meselesi üzerinde durulmuş, mahkemede dinlenen şahitle-

rin, Neriman'ın âzâd edildiğini ifâde etmeleri üzerine hürriyetine kavuştuğunu bildiren hüccettir.(147/2)

6) 9 Cemâziyelahir 1087 (19 Ağustos 1676)

Konya'da mirâb olan Recep Ağa'nın yakaladığı Rus asıllı Gulam'ın nafaka takdir edilerek, emânet olarak kendisine teslim edilmesini istemesinden sonra, hâkim tarafından her gün için 16'sar akçe nafaka takdir edilerek, sahibi zukur edinceye veyahut müddet-i örfiyyesi tamam oluncaya kadar emânet olarak Recep Ağa'ya teslim edildiği.(191/1)

7) 14 Cemâziyelahir 1087 (24 Ağustos 1676)

Konya'da mirâb olan Recep Ağa'ya, hâkim tarafından bir kölenin emânet olarak verilmesi ve her gün için 16'sar akçe takdir edildiği hakkında.(194/1)

8) 17 Cumâdelûlâ 1087 (27 Ağustos 1676)

Karamâdamütesellimi Ali Ağa'nın, yaşlak hizmetine tayin ettiği Osmâne Ağa tarafından köle ve 1 merkebin, meradan alınarak mütesellime verilmesi üzerine açılan dâ'vâda ; köle ve merkebin sahibine iâde edildiği hakkında.(197/1)

9) 5 Şaban 1087 (13 Ekim 1676)

Konya'da Mirâb ve Beytü'l-mâl emini olan Recep Ağa, günlük 16'sar akçe takdir olunup emânet olarak kendisine teslim olunan köleye 86 gündür baktığı halde sahibi çıkmadığını ifâde etmiş, kölenin satılıp bedelinin saklanması daha uygun olacağını söyleyerek satışa izin talep etmiştir. Köleler için örfte belli olan müddetin sonuna kadar, sahip çıkmazsa satılmasını ve bedelinin adı geçen mirâb tarafından saklanmasına karar verildiğini bildiren mahkeme zabtıdır.(231/2)

10) 5 Şaban 1087 (13 Ekim 1676)

Konya'da Mirâb ve Beytü'l-mâl emini olan Recep Ağa'nın her gün için 16'sar akçe nafaka takdir olunup kendisine teslim edilen bir köleye 110 gün baktıktan sonra sahibinin çıkmadığı ve örfi müddetin tamam olduğu için, satmasına izin verildiğini bildiren mahkeme zabtıdır.(231/3)

11) 29 Şaban 1087 (6 Kasım 1676)

Konya'da Mirâb ve Beytü'l-mâl emini olan Recep Ağa'nın vekilinin yakaladığı, Beyşehir'in Manastır köyünde bulunan sahibinin ismini söyleyen kaçak kölenin, örf olan müddet içinde sahibine dönmek kaydıyla, hâkim tarafından yakalayana teslim edilerek, günlük 16 akçe nafaka takdir edildiği hakkında.(260/3)

XIV - BULUNMUŞ ÇOCUK(LAKİT) BAKIMININ

İSLÂM HUKUKUNDAKİ YERİ VE BELGE ÖZETLERİ

Lakît,geçim sıkıntısı veya nâmus korkusuyla terk edilmiş çocuk demektir.Çocuğu terk etmek günah,görünce alıp ölümden kurtarmak sünnet,tenha yerde ise farzdır.(1)

Lakît bahsi,fıkıh kitablarında umumiyetle nafaka bahislerinde ele alınmaktadır.Fakat mefkûd,lakît ve lukata bahislerinin müştereken ele alındığı da görülmektedir.(2) Bilindiği gibi mefkûd,mekânı,hayat ve memâtı bilinmeyen gâib kimsedir.Lakît lugatte melkût manasına olarak mutlaka yerden kaldırılmış şey demektir. Bilâhare menbûz veled yani atılmış çocuk mânasında istimâli şâyi olmuştur.Çünkü yere atılan şeyler,âdete nazaran yerden kaldırılır.Himâyeye lâyık bir şey ise himâyeye edilir.Bir yere atılan çocuk da oradan kaldırılacağı cihetle kendisine meâl-i hâli itibarıyla lakît nâmi verilmiştir.Bir şeye âkibetine göre ad verilmesi lugatta şâyidir.Yaş üzümüne hamr,ölecek bir halde bulunan bir zî-hayâta meyyit ismi verilmesi gibi.Lakît ıstılahta : Ehli tarafından bir yere atılmış diri veya ölü çocuk demektir.İltikât : Bir çocuğu atılmış olduğu yerden alıp kaldırmaktır.Onu alıp kaldırırsana " mültekit(lâkît) "denilir.(3)

" Menbûz " ile lakît arasında fark olduğunu belirtenler vardır.Şöyle ki " menbûz,bazı zevâta göre hemen doğmasına müteakip bir yere atılmış bulunan çocuktur.Lakît ise böyle değildir.

1) M.S.Gümüş,A.g.e.,s.561

2) Ö.N.Bilmen,A.g.e.,C.VII,s.208-209

3) Ö.N.Bilmen,A.g.e.,C.VII,s.208

Lakît, kendi mesâlihini, meselâ yipi içmesini bizzât idareden âciz bir halde olarak bulunan herhangi erkek veya kız çocuğudur."(4) Lukataya gelince, bu konu üzerinde tezimizin " Gasb, Hırsızlık, Kayıp Hayvan, Lukata " bahsinde genişçe durulduğu için sâdece aradaki farkın ortaya çıkması bakımından şu kadarını zikretmekle iktifa edeceğiz :

" Lukata " : Lugatte alıp kaldırmak mânâsında olan lakt lafzından me'hûzdur. Gâib olmuş, düşürülmüş bir mala da -hasbe'l-âde alınıp saklandığı cihetle - lukata nâmı verilmiştir. Lukata tabiri, aza da çoğa da şâmil bir ism-i cem'dir. Lafzan cem'i : lukatât'dır. Lukata, canlı ve cansız yitik mal, mâliki bilinmeyen sâkit mal veya yolunu şaşırmış hayvân, ziyâa ma'ruz herhangi ma'sûm bir mal diye târif olunmuştur. Bunlar binnetice müttehiddirler. Lukatayı kaldıran kimseye lâkît (mültekit) denildiği gibi bu yoldaki harekete de iltikât denir. Bu cihetle lukatayı, zâyi olan bir şeyi temellük için değil, sâhibi nâmına hıfz için alıp kaldırmaktır diye de tarif etmişlerdir. Bu aynı zamanda iltikâtın da tarifidir. Dâll, yolunu şaşırmış insan demektir. Gâib olmuş, yerinden uzak düşmüş yitik hayvana da bilhessa " dâlle " nâmı verilir.(5)

Biz burada mefkûd ve lukata hakkında geniş bilgi vermeyi zâid addediyoruz. Lakîtin mahiyeti, iltikâtın sıbhat ve adem-i sıbhati, lakîtlere müteallik hükümler, lakîtlerin hürriyet itibâriyle vaziyetleri, lakîtlerin İslâmiyyet itibâriyle vaziyetleri konusunda da İslâm hukukuna dâir yazılmış eserlere bakılmasını tavsiye

4) Ö.N.Bilmen, A.g.e., C.VII, s.209

5) Ö.N.Bilmen, A.g.e., aynı yer

etmekle yetineceğiz.(6)

Fıkıh kitaplarında neseb bahislerinde de konu hakkında ma'lûmât bulunmaktadır.

Bulunmuş çocuklar için baskıcı kadın mahkemeden nafaka talep edebilir.(7)

29 Şevval 1086 (16 Ocak 1676)

Konya'da Arablar mahallesinde oturan Neslihan b.Osman'ın Mehmed isimindeki bulunmuş çocuğu,daha önce bulan Şehbaz b.Abdullah isimli kadının bakmaktan sarf-ı nazar etmesi üzerine,günlük 6 akçe nafaka ile bakmak istediğine dair mahkeme zabtıdır.(33/1)

6) Ö.N.Bilmen,A.g.e.,C.VII,s.228-241

7) Ş.D.,s.33/1

XV - TÜFEKTEN KORKAN HÂMİLE KADIN İÇİN, YAPILAN ŞİKÂyetİN
İSLÂM HUKUKUNDAKİ YERİ VE BELGE ÖZETİ

Hazif : Bir kişinin küçük taş, çekirdek veya benzeri şeyleri iki işâret parmağı ile yahut işâret ve baş parmağıyla atmasıdır. Bir de tahta ve benzeri şeylerden bir âlet yapıp onunla baş ve işâret parmakları arasında küçük taş atılır, buna da hazif denir. Bununla düşman öldürülmez, av avlanmaz, bunda bir maslahat yoktur ; fakat göz çıkarılır veya baş yarılır ve diş kırılır. Bundan dolayı nehyedilmiştir. Bu hususta bununla müşterek olanlar da buna ilhak edilir. Fakat eğer bir maslahat varsa veya düşmanla mükâtelede ve av avlamada kullanılmıyorsa o şey câizdir. Nitekim Hz. Peygamber, İbni Muğaffel'den gelen bir rivâyete göre hazif yapmayı nehyetmiş ve " O, düşmanla savaşta kullanılmaz, av avlamaz, fakat dişi kırar ve gözü yaralar " buyurmuşlardır.(1)

Esasen bu hadîs şöyle bir olay sebebiyle zikredilmiştir : Bir kadın, diğer bir kadına hazif yaptı da o na, çocuğu düşürttü. Bu, Resûlullah'a(s.a.s.) dâ'vâ edildi. O kadının çocuğu için 500 koyun tesbit etti. ve o gün haziften nehyetti.(2) Görüldüğü gibi bu hadîs-i şerîf, bir kadının diğer bir kadına şaka yapmak isterken onun ço-

1) el-Buhârî, Sahih, C.VIII, s.41 ; Müslim, Sahih, C.XIII, s.106 ; İbni Mâce, Sünen, C.II, s.1070 ; Ahmed, Müsned, C.IV, s.86 ; C.V, s.46 ; es-Suyûtî, el-lüma', Bâbu'l-Cinâyât, Hadîs No.2 (Umûmi No.49)

2) Ebû Dâvûd, Sünen, C.IV, s.268 ; en-Nesâî, Sünen, C.VIII, s.41 ; Nesâî'nin Sünen'inde 500 koyun değil, 50 koyun olarak zikredilmiştir. Konu hakkında geniş bilgi için bkz. Ramazan Ayvallı, A.g.e., doktora tezi, s.174-175

cuğunun düşmesine sebebiyet vermesi olayı üzerine îrâd buyurulmuştur.

Hadîs âlimlerinden ed-Dârekutnî'nin (306-385/918-995) el-Efrâd isimli eserinde İbni Ömer'den (r.a.)rivâyet ettiğine göre, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur : " Bir müslümanın diğer bir müslümanı korkutması helâl olmaz."

Hadîsin vürûd sebebi : İbni Asâkir el-Vâkıdî'den rivâyeten demiştir ki : Zeyd İbni Sâbit'in (r.a.) Resûlullah'la(s.a.s.)berâber şahit olduğu ilk muhârebe Hendek gazvesidir.O,15 yaşında idi ve o gün müslümanlarla berâber hendek kazıp toprağı atanlardandı. O zaman uykusuzluğa dayanamayıp uyudu.Bunun üzerine Ammâre İbni Hazm gelip,o farkına varmadan onun silahını aldı.Resûlullah (s.â.s.) buyurdu ki : " Bu çocuğun silahının nerede olduğunu kim biliyor ? " Ammâre İbni Hazm," yâ Resûlullah,onu ben aldım " deyip geri verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) o zaman,mü'minin korkutulmasını, şaka veya ciddi olarak eşyasının alınmasını nehyetti.(3)

Hâmile kadının,sakat kalması düşünülerek tüfek atan şahıs hakkında mahkemede da'vâ açıldığı da görülür.

5 Rebiülevvel 1087 (18 Mayıs 1676)

Konya'da Bürdebaşı mahallesinde oturan İsmail,Cedid-Kurbu-Bürde mahallesinde oturan Musa Çelebi'nin gece kendi evinde attığı tüfekten,hâmile olan hanımının korktuğunu ve sakat olma ihtimalinin bulunduğunu açtığı da'vâda ifâde edince,dâ'vâlinin inkâr etmesinden sonra yalnızca korkudan dolayı da'vâ açmanın uygun olmadığından,İsmail'in da'vâdan men edildiğini bildiren da'vâ zabtıdır.(99/3)

3) Ramazan Ayvallı,A.g.tez,s.175

4) Ş.D.,s.99/3

XVI - DİĞER BELGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

a) HUDÛT İHTİLÂFI :

Mezralar, Defter-i Hakani gereğince, medrese vakfı olabilir. Bu vakıflar, mezralarının hudût teşkil etmelerinden dolayı, zaman zaman birbirlerinin " tımar hudûtlarına tasarruz edip " vakıf mütevellîleri vasıtasıyla " öşr almak " isteyebilirler. Mahkeme her iki tarafın hüccetlerine bakarak hudûtları yeniden tayin eder ve bir daha birbirlerinin hudûtlarına tecâvüz etmemelerini tenbih ederek mevcut şikâyetleri giderir.(1)

b) HASÂD VAKTİNİN TAYİNİ :

Hasâdla alâkalı dâ'vâler, "Hasâdın hitam tarihi " nin ihtilâfa sebep olması ve " hasâd zamanının mahkemece 13 Mayıs 1676 olarak tayin edilmesi " hakkındadır. Hasâdla ilgili bir husûsu da şöyle belirtebiliriz : Karaman beylerbeyliği mütesellimi vasıtasıyla, şahıslara havas, rûsum ve mahsulâtın bir seneliğini 40 kese kuruşa satar.(2)

c) YANGIN :

Yangında evle berâber bir kadının ve misafirlere ait hayvanların yandığını ; köylünün bu yangında bir suçlarının olmadığını tesbit ediyoruz.(3)

Keşif ve otopsi sonucu ocaktan ateş isâbet ederek yandığı anlaşılan bir çocuğun, anne ve babasının, kimseden dâ'vâci olmadığı görülür.(4)

1) Ş.D., s.199/1

2) Ş.D., s.5/3, 216/1

3) Ş.D., s.266/2, 268/1

4) Ş.D., s.178/1

d) HÜCCET VE TEMESSÜK :

" Hücçet ve temessük ", şahısların hak ve hukûklerini koruyabilmeleri için mahkemece verilmiş, elde bulunan birer yazılı vesikadır. Bu vesikalar, ihtilafli da'vâların çözümünde mahkemenin esas saydığı zabıtlardandır.

Hücçet " canib-i şer "(mahkeme) den talep edilir.(5)Mahkemeden talep edilen hücçet nev'ileri arasında şunları sayabiliriz : Nikaḥ hücçeti(6), Verâset(muşâ) hücçeti(7), Eşyâ satışı hücçeti(8), Kefil hücçeti(9), Hak-Hukûk hücçeti(10), İcar hücçeti(11), Cemiyete kayıt hücçeti(12), Menzilcilik hücçeti(13), Hudût hücçeti(14). Debbağlardan olan kişiler dâ'vâ açarak, salyâne ödediklerinden dolayı debbağlar cemiyetine dahil olmak için, kayıt olduklarını gösterir hücçeti almaları gerekir.(15)

e) MENZİLCİLİK :

Menzilcilik, 50 hânedan gelecek örfi gelirlerle (50 hâneye tekâlif-i örfiyye ve şakka salınarak), bir senelik müddetle yapı-

5) Ş.D.,s.192/1

6) Ş.D.,s.62/3,63/1

7) Ş.D.,s.49/1

8) Ş.D.,s.91/1

9) Ş.D.,s.89/1

10) Ş.D.,s.199/1

11) Ş.D.,s.192/1

12) Ş.D.,s.62/1

13) Ş.D.,s.6/1

14) Ş.D.,s.199/1

15) Ş.D.,s.62/1

lan hizmettir.Hizmet, zilkâdenin ilk gününden başlayarak tam bir sene sürer.1675 senesi için icâr ücreti 3.000 esedî kuruştur. 1676 senesi için ise bu ücretin feshi ve arttırılması isteğiyle fetvâ-yı şerif ibraz edildiğini görmekteyiz.Şâyet hesap sonunda 3.000 esedî kuruştan noksan kalırsa, mahallede oturanlarca tahsil-i gerekir.(16)

f) CEMİYETLER :

Konya'da bulunan esnaf cemiyetleri, müstereken hareket etmek ve vergilerini de beraberce vermek husûsunda mahkemeye ittifaklarına mahsus da'vâ açabilirler.Bu hususta helvacılar ve bakkallar cemiyetini misâl verebiliriz.(17)

Ayrıca cemiyetlerin başına şeyh (başkan) tayini sırasında fazla vergi isteme, ahâlinin memnuniyeti ve lâyıık olup olmama gibi hususlar, mahkemenin, başkanlık hizmetini yürütecekler için vereceği kararı etkiler.(18)

Doğancılar, baba ile dede tarafından "askerî olmalarından " dolayı bir da'vâda zabt(tutuklama) olunamazlar.(19)

g) DERSİÂM TAYİNİ :

Cemilere tayin edilen dersiâmların yevmiyeleri, ehil veya nâehil oluşları, tayin berâtları vesikalarda yer alan husûslardandır.(20) Dersiâmın ücretini cami mütevellisi verir.1676 yılı için

16) Ş.D.,s.2/2,6/1

17) Ş.D.,s.86/1

18) Ş.D.,s.140/2

19) Ş.D.,s.164/1

20) Ş.D.,s.5/1,5/2, 153/2

dersiâmin yevmiyesi 15 akçedir.(21)

h) SÜRRE ALAYI İÇİN HAYVAN KİRALANMASI :

Bir vesikada sürre alayı için, ücret karşılığı olarak katır kirâyâya verildiği görülür. Verilen katırlar, dönüşte zayıf düşmüş olurlarsa tayin edilen ücretten bir kısmı iade edilerek katırları sahibi teslim alır. Bu hususta hak ve hukuk kalmadığına dair mahkemece hüccet verilir.(22)

1) ZİNDANDAN FİRAR :

Zindandan firar edenlerin yakalanıp ifâdelerinin alındığı görülür.(23)

DİĞER BELGELERİN ÖZETLERİ

1) 19 Cemâziyelahir 1087 (29 Ağustos 1676)

Atabey medresesi vakfının mütevellisi tarafından, vakfın Çorak mezrâsına bitişik, tımar arâzisi olan Sehra nahiyesinin Eski kebeciler ve Yalnızdam mezralarından öşr alındığının, tımar sahipleri tarafından iddia edilmesi üzerine; her iki tarafın mahkemede ellerindeki hüccetleri gösterdiklerini ve yeniden hudût tesbiti yapılarak birbirlerinin haklarına tecâvüz etmemelerinin tenbih edildiği dâ'vâ zabtıdır.(199/1)

2) 11 Rebiülevvel 1087 (13 Mayıs 1676)

Aladağa kazasında, hasâd zamanının 11 Rebiülevvel 1087 (13 Mayıs 1676) olarak tayini hakkında.(5/3)

21) Ş.D.,s.153/2

22) Ş.D.,s.119/1

23) Ş.D.,s.25/2

3) 11 Recep 1087 (19 Eylül 1676)

Karaman Beylerbeyinin mütesellimi Ali Ağa,iki şahsa havas ve rüsûmu ve bütün mahsülâtın bir seneliğini 40 kese kuruşa sattıktan sonra,alan şahısların çayır mahsülâtı yüzünden aralarında ihtilâf çıkınca her iki tarafta ellerindeki temessükleri mahkemeye ibraz etmiş olup,hasadın hitam tarihinin iyi hesap edilmediğinden ihtilâfın meydana geldiğinin anlaşıldığı hakkında.(216/1)

4) 20 Cumadelûlâ 1087 (31 Temmuz 1676)

Konya'da Sahip Yakası mahallesinde oturan bir kimsenin oğlunun,ocaktan ateş isabet edince yanarak öldüğü,keşif ve otopside sonra annesi ve babasının kimseden da'vâcı olmadıkları hakkında. (178/1)

5) 22 Ramazan 1087 (28 Kasım 1676)

Konya'ya bağlı Hatunsaray nahiyesinin Detse köyünde hasta bir kadının,çıkan yangında ev ve misâfirlerin hayvanlarıyla beraber yandığı ve köylünün bu yangında suçlarının olmadığı anlaşıldığı hakkında.(266/1)

6) (5) numaralı belgenin aynısıdır.(268/1)

7) 22 Muharrem 1087 (6 Nisan 1676)

Konya'da Şükran mahallesinde oturan bir kimsenin,vefâtı üzerine,vârisler arasında yapılan terike ve mal taksiminden sonra geri kalan bir dolabın aralarında muşâ kaldığına dair hüccettir. (49/1)

8) 4 Safer 1087 (18 Nisan 1676)

Konya'da oturan debbağlardan olan Recep ile arkadaşları, debbağcılar yiğit başısı Bayram Çelebi ve arkadaşları üzerine da'vâ açarak,salyâne ödedikleri için debbağlar cemiyetine dahil olmak istediklerini ve kayıt olduklarını gösteren hüccettir.(62/1)

9) 17 Safer 1087 (30 Mayıs 1676)

.....(x) mahallesinde oturan bir kimsenin,evindeki eş-
yaları 14 esedî kuruşa hanımına sattığına dair hüccettir.(91/1)

10) 1 Cemâziyelahir 1087 (11 Ağustos 1676)

Şeyh Sadrettin(K.S.)evkâfı mütevellisi olan Abdülfettah
Bey tarafından,istenilen tetkik sonucunda Garibler ırmağı yakı-
nında 2 kıta bağı işleten karı-kocanın ellerinde temessüklerinin
olmadığı anlaşılınca,bu hususun mahkemeye bildirildiği hakkında.
(189/2)

11) 21 Safer 1087 (5 Mayıs 1676)

El-hac Ahmed Beşe'nin H.1086 senesinde,Konya'da bir sene
tamamına kadar,menzilcilik hizmetini 50 hânedan gelecek örfi ge-
lirlerle yürütmeyi kabul edip,diğer evlerden istemiyeceğini söy-
lemişken bilâhere icarın şer'an sahih olmadığını belirtip feshi-
ni istemesi ve bu konuda fetva-yı şerif ibraz etmesi ve icarın
arttırılması hakkında.(2/2)

12) 17 Şevval 1087 (23 Aralık 1676)

Konya'da Kerim Dede mahallesinde oturan el-Hac Ahmed,bazı
kişiler huzurunda 1085 senesi zilkâdesinin ilk gününden başla-
yan tam bir senelik menzilcilik ücretinin hepsini alır.Bölge a-
halisi tarafından geçen senede olduğu gibi menzilcilik hizmetini
yürütmek üzere 1086 senesi için 3.000 kuruşa tayin olunur.Elli ha-
neye tekâlif-i örfiyye ve şakka salınarak menzilcinin tahsil et-
mesi kararlaştırılır.Hesap sonunda 3.000 kuruştan noksan kalır-
sa mahallede oturanlarca tahsil olunacağı ve ayrıca Ahmed Efen-
di'ye bazı kişilerin kefâletinin uygun görüldüğü hakkında.(6/1)

13) 5 Safer 1087 (19 Nisan 1676)

Konya'da Helvacılar cemiyetinden İvaz ve arkadaşları, bakkallar cemiyetinden Bazarbaşı Recep Çelebi ve arkadaşlarının kendi arkadaşları adına müştereken hareket edeceklerini sözleşerek vergilerini de berâberce vereceklerini bildiren dâ'vâ zabtıdır.(86/1)

14) 8 Ramazan 1087 (13 Kasım 1676)

Konya'da oturan Çiftçiler taifesinden Polatlar, Sarı Yakup, Sardırlar, Şeyh Âliman, Hacı Cemal, Karaüyük, Hoca Cihan, Kayacık mahalleleri ahalileri ile kilise şhalisi, Çiftçiler başkanı Ahmed Çelebi'den sonra gelen Süleyman Çelebi'nin de eskiden başkan olduğu için işleri beraber yürütmek istediğinde şhalinin bundan memnun olmaya- rak Ahmed Çelebi'nin bu işe lâayık olduğunu beyan etmeleri üzerine; Ahmed Efendi'nin başkanlığı kabul ederek hizmete devam edeceğini bildiren mahkeme zabtıdır.(140/2)

15) 8 Cumadelûlâ 1087 (19 Temmuz 1676)

Konya'da Kethuda yeri olan Ahmed Ağa'nın vekilinin, Karaman mütesellimi olan Hacı Ağa'nın vekili hakkında açtığı dâ'vâda ; Eskiil kazasına bağlı İğnegâziler köyünden Halil Bey ile Tekfur köyünden Seyyid Emrullah arasındaki dâ'vâdan dolayı Halil Bey'i tevkif etmek istediğinde mütesellimin vekilinin " Halil'in babası ve dedesi doğancıdır, tutuklanamaz " dediğini iddia etmesi üzerine mütesellimin vekilinin İğnegâziler köyünden olan şahitlerin ifâdeleriyle Halil Bey'in babasının ve dedesinin doğancı olup, askeriler olduklarını isbat ettiği hakkında.(164/1)

16) Vesikada tarih yok

Sultan Alaeddin camiinde dersiâm olan Abdullah Efendi'nin vefatı üzerine, yerine önce Ahmed Efendi'nin, onun ehil olmaması yüzünden sonra da Derviş Mehmed Efendi'nin teklif edildiği hakkında.(5/1)

17) 9 Zilhicce 1086 (24 Şubat 1676)

Sultan Alâeddin Cami-i dersiâmı Abdullah Efendi'nin yerine Derviş Mehmed'in günlük 15 akçe ile tayini hakkında.(5/2)

18) 1 Cumadelûlâ 1087 (12 Temmuz 1676)

Konya'da Sultan Alâeddin Cami-i şerifinde dersiâm olan Ahmed b.Bektaş'ın vazifeden alınmasından sonra,mütevelli vekili Hüseyin Beşe'den her gün için 15'er akçe olmak üzere 63 günlük ücretini,şahitlerin ifâdeleriyle de isbat etmesinden sonra aldığı hakkında.(153/2)

19) 1 Rebiülahir 1087 (13 Haziran 1676)

Atçeken taifesinden bir kimse,sürre emini Mehmed Ağa'ya 11 katırını sürre taşımak üzere vermiş,dönüşte katırlar çok zayıf düştüğünden ; kararlaştırılan ücretten bir kısmını iade ederek, katırlarını geri aldığına ve hakkının kalmadığına dair hüccettir. (119/1)

20) 22 Zilhicce 1086 (8 Mart 1676)

Konya zindanından firar edip,daha sonra da yakalanan Mehmed ve Yahya Beşe'nin ifâdelerine ait zabıttır.(25/2)

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

A - FERMANLAR-BUYRULDULAR

1 - MÜTESELLİM VE ŞUBAŞILARIN SEBEB OLDUĞU MESELELER

a - Müfettiş Mehmed Paşa'nın 12 Ramazan 1087 (18 Kasım 1676 tarihli Karaman mütesellimi hakkındaki buyruhdusu :

Valide Sultan haslarından ve Türkmen taifesi el-vehhab cemeatı muayyen hududlarda konup göçmekte serbest iken,Karaman müteselliminin Osman ismindeki memuru 4 kişiyi yaralayıp,3 kısrağı öldürdükten sonra reaysı dağıttığı ve 28 dişi deve ile 2 dişi kısrağı öldürdükten sonra bütün mallarının sahiblerine iâdesi ve şer'an gerekenin yapılması hakkındadır.(1)

b - IV Mehmed Han " 21-29 Cemaziyelahir 1087 (31 Ağustos-9 Eylül 1676)" tarihli Bervec-i Arpalık Ankara Sancağına mutasarrıf olup halen Anadolu'da eşkiya teftişine memur olan Vezir Mehmed Paşa,Konya kadısına yolladığı bir fermanında aşağıdaki yolsuzlukların yapıldığının kendisine arz edildiğini bildirmektedir ;

Annesi Hadice Turhan Sultan'ın kethûdası Mustafa'nın Orduyu Hümayuna gönderdiği arzda ; öteden beri Valide Sultan'ın Â'zâz haslarına tabi hassı olan Gevne ve Karaman Ereğlisi kazaları köylerinden Evdel ve Gelseme adlı köylere çoluk-çocuklarıyla konup kimseye zulüm ve eziyetleri olmayan konar-göçer Türkmen taifesinden el-vehhab cemeatı,Karaman mütesellimi tarafından kartal vergisi toplamaya memur edilen Osman'ın zulmüne uğramıştır.

Adı geçen has köyleri serbest köylerdir.Hiç bir şekilde karışmamak gerekir.Böyle olmasına rağmen mezkur kimse tarafından

1)-Ş.D.,s.272/2

üzerlerine varılıp şeriate ve kanuna aykırı olarak,Hatt-ı Hümayuna uyulmayarak 4 nefer adamlarını yaralayıp,3 kısıraklarını vurup öldürdükleri,reyas fakirlerinin her birini bir yere dağıttıkları,28 dişi deve ve 2 kısıraklarını alıp fazlasıyla zulüm ettikleri bildirilmiştir.

Fermans kadıdan da'vânın şeriate uygun şekilde görülerek adı geçen Osman'ın cezalandırılıp haksız yere alınan hayvanların geri alınması emredilmiştir.(2)

c - " 20 Rebiülevvel 1087 (2 Haziran 1676) " tarihli Konya kadısına yazılan ferman ; H.1084 senesinde Bolu Sancağı mütesellimi olan Ali ile ilgilidir.

Halen Karaman mütesellimi olan Ali'nin Bolu Sancağında mütesellim olduğu sırada Bolu Sancağı mahsülü malından,teslimatından başka zimmetinde kalan altı yük,74600 akçeden,üç yük akçesi acilen tahsil olunup,İstanbul'a göndererek hazineye teslim ettirmesi,vermemek için bahane ararsa mübaşirin durumu Divan-ı Hümayun'a bildirmesi için ferman gönderilmektedir.

Buyurulan Hükm-i şerifle gelen mübaşir.....(x) varınca,bu hususta bildirilen emir gereğince hareket edilip,tehir ve bekleme olmaksızın,zikredilen üç yük akçeyi bekçilerle tedarik ettirerek keselenip,mühürlendikten sonra mübaşir ve itimad edilen adamlarıyla hazineye teslim ettirmesi yönünde çok dikkat göstermesini bildirerek,bu işten kaçınırsa Divan-ı Hümayun'a

2) Ş.D.,s.277/1

(x)-Ferman suretinde vazifeli gönderilen mübaşirin isim yeri boş bırakılmıştır.

mübaşirin ihzar etmesi buyurulmuştur.(3)

d - IV Mehmed Han " 24 Zilhicce 1086 (10 Mart 1676) " tarihli emr-i şerifde Karaman Beylerbeyini ve Karaman Eyâletinde bulunan kadıları " Bu emrim sizlere ulaştıktan sonra gereğini yapınız " diye uyardıktan sonra şöyle buyurmaktadır :

" Daha önce Karaman Defterdarı olan,şimdi ise muharrir tayin edilen Abdülkerim arzuhal sunup,Karaman hazinesine tâbi siyah barut ocaklığı olan Bor ve Şücaaddin kazalarının mahsülleri,cürmü cinayet ve sair gelirleri serbestiyet üzere Karaman Defterdarı olanlar tarafından toplanırdı.Mirmiran ve mirliva olanlar karışmazlardı.Şimdi ise defterdarlık kaldırıldığı için Beylerbeyi mütesellimleri ve subaşılıarı cürmü cinâyet ve bâd-ı heva vergilerini toplayarak reayaya eziyet ettikleri bildirilmiştir.Bunun üzerine,beylerbeyi ve adamlarının reayadan bu vergileri talep etmemesi ,eskiden defterdarın topladığı şartlarla muharrir Abdülkerim tarafından bu vergilerin toplanması emrimdir."(4)

2 - VERGİ ANLAŞMAZLIKLARI İLE İLGİLİ MESELELER

a - "10-20 Receb 1087 (19-29 Eylül 1676) " tarihli fermenda,Karapınar'da bulunan Sultan Selim Han evkâfına bağlı köylerin her türlü vergiden muaf olmalarına rağmen, kara arpa adıyla alınan 120 esedî kuruşlarının iadesi emredilmektedir.(5)

b - "11-20 Rebiülahir 1086 (5 -15 Temmuz 1675) " tarihli Konya kadısına gönderilen bu fermanda IV Mehmed Han Botsa Köyü

3) Ş.D.,s.281/1

4) Ş.D.,s.291/2

5) Ş.D.,s.272/1

halkının makama adam ve arz-ı hal göndererek köylerinin Sultan Selim Han'ın Konya'da bulunan Şadırvan Evkâfına ait olduğunu, Evkâf-ı Selâtin karyeleri reayasının bütün vergilerden muaf bulunduğu halde sürsat tekâlifi istenildiğinde eskiden olduğu gibi hisselerine düşeni vermeğe razılar iken, kendilerinden mükellef olduklarından fazla talep edilerek teaddi ve rencide edilmek için emr-i şerif talep ettikleri bildirilmektedir.

Padişah hak ve adalet üzere hareket edilmesini, fakirlere zulüm yapmaktan kaçınılmasını hatırlattıktan sonra gönderilen emr-i şerifi müteakib ikinci bir ferman gönderilmesine lüzum kalmadan şer-i şerife ve kanuna uygun hareket edilmesini kadiya emretmektedir.(6)

c - " 21-30 Cemaziyevvel 1087 (1- 10 Ağustos 1676) " tarihli, Sultan Selim Han Evkâfına ait Botsa Köyünden alınan 120 esedî kuruşun iadesi hakkında, Konya kadısına gönderilen ferman-
dır.

Darü's Saâde ağası Yusuf Ağa, Ordu-yu Hümayun'a arz göndererek Sultan Selim Han evkâf köyü olduğu Ferman-ı Hümayun'la sabit olan Botsa reayasına karışmamak gerekirken Karaman Beylerbeyinin 120 esedî kuruşlarını aldığı, mezbur vakfın reayalarına gadr olunduğu bildirilmektedir.

Botsa köyü ahalisi eskiden olduğu gibi vergiden muaf ve vakıf reayasındırlar. Karaman Beylerbeyi, mütesellimler ve diğer ehl-i arz taifesinin şer-i şerif hilafına bir akçe ve bir habbelerini almamaları ve aldıklarının da geri verilmesi için Botsa reayasına istedikleri emr-i şerif verilmiştir.

Hükm-i şerif'in Konya kadısına ulaşmasından sonra gereğinin yapılması, reaya ve halka zulmedilmemesi, hakka riayet edilerek adâletle davranılması, halka, Şer-i şerif'e, kanuna ve emr-i hümayuna uymayan bir şey yapılmasına kesin mani olunması istenerek ; tekrar emr-i hümayun gönderilmesine sebep olmaktan kaçınılması, alâmet-i şerif'e itimad edilmesi istenmektedir.(7)

Bu fermanın konusu b şikkında işlediğimiz fermanın konusuy-
la aynıdır.

d - Sultan Selim Evkâfı köylerinden " kara arpa " alınma-
ması için buyruldu :

Konya Ka'ımakamı Mustafa Ali tarafından Bayburt kadısına gönderilen Muharrem 1087 tarihli bu buyruhduda Konya'daki Sultan Selim Evkâfı köyleri olan ve ellerinde eskiden beri Hatt-ı Hümayun bulunan Göçü, Atlantı, Veliler, Karakaya, Gencek, Davutlar adlı köylerden hiç bir sürette " kara arpa " ve diğer vergiler alınmaması istenilmektedir.(8)

3 - EŞKİYALIK VE YOL KESME İLE İLGİLİ MESELELER

a - " 24 Ramazan 1087 (30 Kasım 1676) " tarihli, yeniden müfettiş tayin edilen(x) Paşa'nın Anadolu'da bulunan kadılara, mütesellimlere, kethüda yerleri, yeniçeri serdarları ve

7) Ş.D., s.276/1

8) Ş.D., s.284/3

(x)-Yeniden müfettişliğe tayin edilen ve adı okunamıyan pa-
şa Mehmed Paşa'dır. Çünkü daha önceki vesikalarda onun adı geçmek-
tedir.

diğer iş erlerine eşkiya takibi için gönderilen buyruldu-
dur.(9)

b - Müfettiş Mehmed Paşa'nın 20 Saferi 1087 (4 Mayıs 1676)
tarihinde Edirne, Karaman, Kütahya, Eskişehir, Bursa ve İznik'e va-
rıncaya kadar yol üzerindeki kadılara, mütesellimlere, köy zâbit-
lerine, voyvodalara, zeamet subaşlarına, kethüda yerlerine, yeniçe-
ri serdarlarına ve diğer iş erlerine gönderdiği eşkiya ile ilgi-
li bu buyruldu da mesele şöyle izah edilmiştir :

" Vazifeli olduğunuz şehir, kasaba ve kazanız etrafında ve
o havalede olan dağlarda ve bellerde yol kesici eşkiyaların et-
rafı tutmaları, kervanların ve giden gelenlerin, ulakların gönül
hoşluğu ile geçip gitmeden mahrum kalmaları çok kötü bir husus-
tur. Eşkiyayı istediğiniz yerde dağda, belde, her nerede olursa ol-
sun üzerlerine varıp vurmanız ve o günden sonra hiç çekinmeden
gönül hoşluğu ile geçip gidilmesinin sağlanması için ferman sa-
dır olmuştur. Buyruldu yazılarak kapıcı başılarımızdan(x)
bu durum için tayin edilerek gönderilmiştir. Vardığında, bu hu-
susta gecikmeden ve beklemeden emriniz altında bulunan kasaba
ve köylerinize, yakın meşhûr olan ve meşhûr olmıyan dağları, bel-
leri ve muhafazası lâzım gelen yerleri gereği gibi muhafaza e-
derek, nerde eşkiya haberi alırsanız üzerlerine gidip, her nasıl
olursa olsun ele geçirip, giden gelenlerin rahatca geçişlerini,
canla başla çalışarak sağlayınız.

9) Ş.D., s.271/1

(x)- Görevlendirilen kapıcıbaşının ismi vesika süretinde
yazılı değildir.

Fermanın yüksek manasına muhalif işiniz sebebi ile kasaba, kaza ve köyünüze yakın yerde hasarlar meydana gelmesi, Allah korusun bu sırada bir ferdin mal ve canına zarar verdiğinizi duyar isek ; hayrete düşüren bir ibret olarak başınızın gideceğini iyice düşünmenizi, emr-i âli mucibince hareket edip, kötü bir işlemeden son derece çekinmeniz için " (10)

c - Sultan IV Mehmed Han tarafından gönderilen ve tarihi ferman süretinde yazılmamış olan bu emr-i şerifde, Havdan köyünde oturan Seyyid Arslan Ali'nin ticaret için giderken Otçeken ve Kenz köyleri arasında, mezkur köylere mensub, isimleri sicilde kayıtlı olan 8 şaki tarafından soyulduğu, ayrıca yol kesicilik isnad edilerek iftira ile hapsedildiğinin gönderilen arzıhalde, bildirildiği duyurulmaktadır. Adı geçen soyuguncu ve müfterilerin yakalandıktan sonra Seyyid Arslan Ali'nin haklarının kendilerinden alınması ve iade edilmesi istenilmektedir. Ayrıca suçlular hakkında İstanbul'a bütün hususiyetlerini bildiren gerekli malûmatın bildirilmesi ve daha sonra gönderilecek fermana göre hareket edilmesi, ihmal gösterilmemesi önemle emredilmektedir. (11)

d - Müfettiş Mehmed Paşa'nın " 19 rebiülahir 1087 (31 Mayıs 1676) " tarihli, kadınlara, mütesellimlere, kethüda yerlerine, yeniçeri serdarlarına, havass-ı hümâyun voyvodalarına zeamet ve tımar subaşlılarına ve sair iş erlerine gönderdiği buyruhduda ; Hac yolcularınının gidiş, dönüşleri sırasında muhafaza edilmeleri, eşkiya baskınına karşı irtibatlı olarak tedbir almaları isteni-

10) Ş.D., s.279/3

11) Ş.D., s.280/1

lerek emredilenlere riâyet etmeyenler hakkında en şiddetli cezanın icra edileceği hatırlatılmaktadır.(12)

4 - İSTANBUL'A GÖNDERİLEN MAL VE HAZİNE İLE İLGİLİ

MESELELER

a - 1 Cemâziyelâhir 1087 (11 Ağustos 1676) tarihli bu ferman IV Mehmed Han tarafından devlete ait bir hazinenin Sayda ve Beyrut taraflarında İstanbul'a nakli sırasında zarar,ziyan görmemesi için yollarda bulunan kadılara,tehlikeli yerlerin bekletilmesi maksadıyla yazılmıştır.(13)

b - 3 Muharrem 1087 (18 Mart 1676) tarihli ferman,Karaman sürsat hazinesinin İstanbul'a ulaştırılması için yol boyundaki kadılara,kethüda yerlerine,yeniçeri serdarlarına,ayan ve vilâyetin iş erlerine gönderilmiştir.(14)

c - Sultan IV Mehmed,29 Rebiulâhir 1087(12 Temmuz 1676) tarihli,Trablusşam'dan,İstanbul'a kadar yol üzerindeki kadılara hitaben yolladığı fermanında,Trablusşam'dan gelen hasse mallarının ve hazinenin nakli ile ilgili şöyle buyurmaktadır ;

" Adı geçen vilâyetden tahsil olunan hasse malı,hanginizin hükmettiği yere ulaşırsa,gereği gibi korunup,kendisinininkinden sonraki bölgeye kadar becerikli vazifeliler tayin ederek gönderilmesini istiyorum "

Padişah,ayrıca hasse malı ve hazinenin nakli sırasında ihmel

12) Ş.D.,s.282/1

13) Ş.D.,s.273/1

14) Ş.D.,s.274/1

edilmemesini ve şer-i şerife uygun olmıyan hareketlerden de zinhar kaçınılmasını ehemmiyetle emretmektedir.(15)

d - 27 Rebiulevvel 1087 (9 Haziran 1676) tarihli bu buyrulduda,daha önce İstanbul Kaymakamı olan Abdülmümin Ağa ile bir miktar hesabları olup,mukâbilinde kendilerine gönderilen eşya ve her ne mevcutsa tesbit edilmiştir.Kadılar,sancak mütesellimleri,kethüda yerleri,yeniçeri serdarları,havass-ı hümayun voyvodaları ve sair iş erlerinin mntıkalarına ulaştığında sâlimen birbirlerine teslim edip yerine ulaştırmaları emrolunmuştur.(16)

5 - ZİMMİLERDEN VERGİ TOPLANMASI İLE İLGİLİ MESELELER

a - 29 Zilhicce 1086 (15 Mart 1676) tarihli bu ferman,İstanbul kadısına gönderilmiştir.Padişah,fermanında Osmanlı toprakları üzerinde bulunan perâkende Ermeni ve Yave keferesinin cizye-dârı olan Şehzâde Ahmed'in Edirne'de arzihal sunduğunu belirtmektedir.

Bu arzda,bundan önce Ermeni taifesinden 426'sar akçe,Yave keferesinden ise 326'sar akçe alındığı bildiriliyor.1087 senesine mahsub olmak üzere Ermenilerden 4'er kuruş,Yave keferesinden 3'er kuruş alınması için ferman bulunduğunu arz ettikten sonra,tahsildarlara 1 akçe bile kalmadığı için,426'sar akçe alındığına dair berat bulunduğu halde eskiden olduğu gibi 26'sar akçe alınması yolunda emr-i şerif talep edilmesi üzerine Ermeni taifesinden alınan 4 kuruş ve Yave kefereden alınan 3 kuruştan başka

15) Ş.D.,s.278/2

16) Ş.D.,s.296/1

her kağıttan 26'şar akçe alınması için ferman gönderilmiştir.

Sultan,fermanında Cizyedâr Şehzâde Ahmed'in 1087 senesine mahsuben toplanacak vergi için gönderdiği adâmina mirî cizyelerinden başka her kağıttan 26'şar akçe " cihet-i maişet " verilmesi ve kimseye zulmedilmemesi,devlet malına zarar verilmemesi istenmekte ve fermana göre hareket edilmesi emredilmektedir.(17)

6 - ZİMMİLERİN ÖDEYECEKLERİ VERGİLERLE İLGİLİ MESELELER

a - 29 Rebiülahir 1087 (11 Temmuz 1676) tarihli ferman, Konya,Niğde,Bor ve Aksaray kadılarına yollanmıştır.

İstanbul Patriki Bartanbus'un gönderdiği arzda,kendisine bağlı olan hıristiyanların vermesi icab eden vergilerin tahsilinde yardımcı olunmasını istemesi üzerine adı geçen kazalarda sâkin papazların ve keşişlerin ve sair zimmîlerin vermeleri gereken mirî rûsum,zarar-ı kassâbiye,tasadduk akçesi,panayır,manastır,ayazma,nikah rûsumu ve senelik her zimmî evliden 12'şer akçe,her papazdan 1'er altın alınacağı,fermanda emredilmiş bu sıradâ dikkat edilmesi gereken hususlar da bildirilmiştir.(18)

Ferman,zikrolunan kazalarda sâkin papazların ve keşişlerin ve sair zimmîlerin vermeleri gereken mirî rûsum,zarar-ı kassâbiye,tasadduk akçesini,panayır,manastır,ayazma ve nikah rûsumunu ve senelik her kefereden alınan 12'şer akçe ve papazdan alınan 1'er altın patriklik rûsumunu Martayüz adındaki rahibin toplayacağı hususundadır.

17) Ş.D.,s.289/1

18) Ş.D.,s.274/2

Bu hususla ilgili olarak tanınan haklar ise şunlardır: Bat-rik,sözü edilen vergileri toplarken,kimse kendisine müdahale et-meyecek.Mîri rûsûmu adı geçenin vekiline vermek istemeyen papaz-ların,âyinleri üzerine cezalandırılıp,saçlarının tıraş ettirilip kiliseleri başkasına verildiğinde,kimse buna mâni olmayacaktır.Ö-len papazların,keşişlerin,kalan mîriyeleri,eskiden beri olduğu üs- zere batrikliğe ait bırakılan şeylerin adı geçenin vekili tarafın- dan alındığında beytü'l-mâl-i kassam ve adamları, alışılmışın hilâ- fına müdahale etmesinler.Hıristiyanlardan kendi patrikhâneleri i- çin mîrî rûsum toplanırken bâzı tehlikeli yerlerden,zarar görme- den geçmek üzere,hıristiyan tahsildarları tebdîli kıyafet ettikle- rinde bunun için rencide ettirilmeyecektir.Ayrıca adı geçenin vekî- li ve adamlarının mîrî rûsum toplarken binecekleri beygir ve katır- lar eskiden olduğu gibi gözetilecek rencide edilmeyecektir.

Mîrî rûsum devlet hazînesi için tahsil edildiğinden,mîriye alındığı gibi toplanacak,bu sırada züyuf,kızıl akçe ve kırkık ak- çe alınmayacaktır. (19)

7- ZİMMÎLER ARASINDAKİ MESELELER

a- "11-20 Cemaziyelahir 1087 (21-31 Ağustos 1676) "tarîh- li bu fermanda Bahçe-i Hassam adlı bir mahalde vazîfeli metropo- lidin 1000 kuruş borç aldığı hıristiyanın,şikâyeti üzerine kadıya ferman gönderilerek hıristiyanın hakkının metropolidden alınması emredilmiştir. (20)

19) Ş.D.,s.295/1

20) Ş.D.,s.273/2

8 - BEDEL-İ AVÂRIZ, BEDEL-İ SÛRSAT, BEDEL-İ NUZÛL VERGİLERİ-
NİN TOPLANMASI MESELELERİ

a - IV.Mehmed Han " 10 Şaban 1086 (30 Ekim 1675)"tarikli Konya kadısını ve Niğde, Beyşehir, Akşehir, Kayseri, Aksaray, Kırşehir ve İçil sancakları kadılarını " Bu emrim sizlere ulaştığında gereğini yapınız " diye uyardıktan sonra avâriz emrini şöyle açıklamıştır :

" Hazine-i âmiremde bulunan mevkufat defteri gereğince Konya sancağının 820,5 , Niğde sancağının 410 , Beyşehir sancağının 485 , Akşehir sancağının 384 ve rubu' , Kayseri sancağının 464 , Aksaray sancağının 253 , Kırşehir sancağının 185 ve İçil sancağının 201 ve rubu' toplam 3203 avâriz haneleri olup 1087 senesine mahsup olmak üzere avârizların toplanması lâzım ve mühimdir. Adı geçen sancaklarda bulunan kadılıkların mezkur seneye mahsuben her haneden 400 er akçe tahsil edilmesini, ayrıca mübâşirin maaşı olarak her haneden 50 şer akçe alınmasını başka hiçbir şey alınmamasını ve halka zulm ve eziyet edilmemesini istiyorum."

Bu açıklamadan sonra Padişah, kamil kuruşun 118, esedi kuruşun 108 akçeye aldırılmasını belirtiyor ve eğer akçe alınır-
sa hâlis akçenin alınmasını, zuyuf, kızıl ve kırkık akçe alınmamasını istiyor ; avâriz tahsili sırasında, fermanda belirtilenden fazla alınmamasını ve kimsenin rencide edilmemesini emretmiştir.(21)

b - " 22 Zilhicce 1086 (8 Mart 1676)"tarikli fermanında IV.Mehmed Han, Konya kadısına ve Karaman eyaletinde bulunan

kadıllara, kethüda yerleri ve yeniçeri serdarlarına ve vilâyetin iş erlerine şöyle demektedir :

" İlkbaharda yapılacak sefer için lüzumlu çokca zahire ve mühimmat gerekmektedir. Menzile yakın olan kazalardan aynı sürsat zahiresi toplanması ve uzak olan yerlerden sürsat bedellerinin alınması kararlaştırılmıştır. H.1087/M.1676 yılına mahsup olmak üzere gönderilen mevkufat defteri sureti mucibince hangi malın kaç akçe ve hangi kazadan kaç akçe tenzil edilerek alınacağı, şu şekilde gösterilmektedir :

Arpa	1 kilesi	40 akçe
Un	1 kilesi	90 akçe
Koyun	1 tanesi	200 akçe
Sâde yağı	1 kıyye(okkası)	30 akçe
Bal	1 kıyye(okkası)	20 akçe
Odun	1 arabası	70 akçe
Saman	1 Kantar	30 akçe alınacak

<u>Kazanın Adı</u>	<u>Bedel-i sürsatları</u>	<u>Tenzil edilen</u>	<u>Tahsil olunan</u>
Konya	3 yük 57.000 akçe	119.000 akçe	2 yük 38.000 akçe
Iarende	148.250 "	49.416 "	98.834 "
Aladağ	55.150 "	18.383 "	36.760 "
Belviran	51.450 "	17.150 "	34.300 "
Berendi	30.450 "	10.150 "	20.300 "
Gaferyad	42.500 "	14.166 "	28.334 "
Pirliğunda	33.700 "	11.233 "	22.467 "
İnsuyu	26.850 "	8.950 "	17.900 "

<u>Kazanın Adı</u>	<u>Bedel-i sürsatları</u>	<u>Tenzil edilen</u>	<u>Tahsil olunan</u>
Akçaşehir, Es- kil ve Karapı- nar	108.750 akçe	36.200 akçe	72.550 akçe
Bayburd-u Ka- raman	40.400 akçe	13.466 akçe	26.934 akçe
Durğut Karaman	68.500 akçe	22.833 akçe	45.667 akçe
Ereğli mamuza- faat	251.500 akçe	83.833 akçe	167.667 akçe

Sürsat bedelleri akçelerinin, acilen tahsil edilip, bir gün evvel devlet hazinesine teslim edilmesi de emrimdir. "

Ayrıca bu paraların toplanması sırasında 1 kamil kuruşun 110 akçeden ve paranın 3 akçeden alınacağı da belirtilmiştir.

(22)

c - " 8 Şaban 1086 (28 Ekim 1675) " tarihli ferman, Konya, Niğde, Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Kırşehir ve İçil sancaklarında bulunan bedel-i nüzûl için gönderilmiştir.

Bu fermana göre :

<u>Sancak Adı</u>	<u>Bedel-i nüzûl hanesi</u>
Konya	820,5
Niğde	410
Beyşehir	485
Akşehir	384+1/4 = 384,25
Kayseri	464
Aksaray	253
Kırşehir	185
İçil (İçel)	201+1/4 = 201,25

Nüzûl haneleri olup, H.1087 senesine mahsup olmak üzere bedel-i nüzûllerin toplanmasının çok mühim olduğu belirtilerek eline mühürlü ve nişanlı mevkufât defteri süreti verilen(X) in bu vergileri toplamakla görevlendirildiği bildirilmektedir. Bu vergilerin toplanması sırasında her bir bedel-i nüzûl hanesinden 600 akçe devlet için, 30 akçe görevlinin maaşı olmak üzere toplam 630 akçe alınacaktır. Vergiler toplanırken 1 kamil kuruş 120 akçe, 1 esedî kuruş 110 akçe ve 1 para 3 er akçe üzerinden işlem görcektir. (23)

d - IV. Mehmed Han, " 22 Zilhicce 1086 (8 Mart 1676) " tarihli Konya, Kayseri ve Karaman eyâletinde bulunan kadılara gönderilen fermanında şöyle buyurmaktadır :

" Bundan önce Karaman'da yapılan tahrire dahil olmayan reayayı tekkenişin, zâviyâdar, köleler, sipahizâde ve sairleri defter hârici olup nüzûl hanesine bağlı olmayıp tekalif-i örfiyeden muaf olanlar, adı geçen eyâletlerin herhangi bir yerinde bulunarak müstakil olarak deftere yazılmakta, bunların ödeyecekleri vergi de 120.000 akçeyi bulmaktadır. Bu miktar mukâtâ olarak siyah berut imalathânesine tahsis edilmiş bulunmaktadır.

Karaman defterdarları, kasaba, köy ve mahallelerde bulunan avâriz ve nüzûl hanesine bağlı olan reaya üzerine adamlar gönderip,

(X) - Ferman süretinde vazifeli gönderilen şahsın isim yeri boş bırakılmıştır.

23 - Ş.D., s.286/1. Bu fermana adları geçen sancaklardan alınacak bedel-i nüzûl ile, a şikkindeki avâriz emrinde belirtilen sancaklardan alınacak vergi miktarları aynıdır.

aralarında defter harici, tekkenişin, zâviyedar, köleler ve bu bahane ile reayadan karşılıksız yem ve yemek almakta, reaysya zulm etmektedir. Bundan önce Divan-ı Hümayun'a mürecat edilmesi üzerine bu vergiler kaldırılmış, barut ocaklığı için başka yerden gelir tahsis edilerek bir kaç seneden beri vergi alınmazken, eskiden baş defterdar olup, halen Mısır Valisi olan Vezir Ahmed Paşa, Karaman eyaletinden geçerken yukarıda adı geçen defter harici olan kimselerin vergi ödemeye güçlerinin yetmediğini tesbit etmiş, diğer vergi mükelleflerine yardım etmelerini ve üzerlerine yazılmış olan 120.000 akçe verginin kaldırılmasını uygun olacağını belirtmiştir. Bundan sonra bu şekilde hareket edilmesi ve adı geçen taifeye zulm edilmemesi emrimdir. " (24)

e - " 1 -10 Cemaziyelevvel 1086 (23 Temmuz-2 Ağustos 1675" tarihli fermanında IV.Mehmed Han Karaman Beylerbeyine ve Konya kadısına şöyle buyurmaktadır :

" Konya'da bulunan Şeyh Alîman mahallesi sakinlerinden bazı kimseler, mahallelerinde avârıza ait arsalarda oturdukları halde vergi vermedikleri, istendiğinde bazıları Atçeken reayasından olduklarını, diğer bir kısmı dışarıdan geldiklerini ve eski yere verdiklerini söyleyerek, avârıza iştirak etmek istemedikleri arz edilmiştir. Bu durumun iyice tetkik edilip, avâriz arsası üzerindeki vergilerin herkesin gücüne göre tahsil edilmesi gerekir."

(25)

24) Ş.D., s.292/1

25) Ş.D., s.296/2

9 - YENİÇERİ, ACEMİ OĞLANI, TOPCU VE CEBECİ OLANLARDAN VÂRİS BIRAKMADAN ÖLENLERİN TERİKELERİ HAKKINDAKİ MESELELER

a - " Yeniçeri Beytü'l-Mâli için emr-i şerifdir. "

" 21-30 Muharrem 1087 (5-15 Nisan 1676) " tarihli ferman-
da IV.Mehmed Han Anadolu'nun orta kolunda bulunan kadıları " Bu
emrim sizlere ulaştıktan sonra gereğini yapınız. " diye ikaz et-
tikten sonra kazalarında oturan veya gidip gelen misafir yeniçeri
acemi oğlanı, topcu ve cebeci zümresinden olan kimselerden vâris
bırakmadan ölenlerin terikelerinin şer'i izinle satılıp, kayda ge-
çen vâridatı ve yeniçeri serdarlarının topladığı Beytü'l-mâli
şer'i ölçüler içerisinde tahsil ettikten sonra Edirne'ye götür-
mek için(X) tayin edildiği ve kendisine Yeniçeri Ağası
Mustafa Ağa tarafından mühürlü mektup verildiği bildirilmektedir.

Padişah, kadılardan, emr-i şerif ve mühürlü mektup mücibince
amel etmelerini istemektedir.(26)

b - Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa " 18 Safer 1087 (2 Mayıs
1676) " kayd-şud buyrulduşunda ; Anadolu'nun orta kolunda bulu-
nan kadılardan mukim olan ve gidip gelen misafir yeniçeri, acemi
oğlanı, topcu ve cebeci zümresinden vâris bırakmadan ölenlerin
metrukatının şer'i izinle alınmasına, ayrıca yeniçeri serdarları-
nın topladığı Beytü'l-mâlin şer'i ölçüler içerisinde toplanmasına
ve İstanbul'a sevkine Mehmed Ağa ve yirmi beşinci bölükten Musta-
fa Çavuş'un tayin edildiği bildirilmektedir. Kadıların vazifelilere

(X) - Tayin edilen şahsın adı ferman sûretinde yazılmamış-
tır.

yardımcı olmaları ve toplanan paraların müfredat defteri ile beraber sevki sırasında kimsenin rencide edilmemesi de istenmektedir.

(27)

10 - BAĞ VE TARLALAR ARASINDA KOYUN VE SIĞIR OTLATILMAMASI
HAKKINDA EMR-İ ŞERİF

a - Bağ ve tarlalar arasında koyun gezmemesi için Mesnevihanzâde Abdülhayy Çelebi eliyle kaydolunan emr-i şerifdir.

" 1-10 Muharrem 1083 (29 Nisan-9 Mayıs 1672) " tarihli Konya kadısına gönderdiği fermanında IV.Mehmed Han,Konya'da bulunan Dilaver,Abdullah,İbrahim,Hacı Ali ve Seyyid Abdülhayy adlı kimselerin makama arz sunarak Konya'ya bağlı Çalıklar ve Dörtokka adlı köylerin toprağında bulunan bağ ve diğer mahsûlatları arasında , bazı yabancı kimselerin koyun ve sığırlarını yeydikleri,çiğnetip zarar ve ziyan verdirdiklerini bildirip def olunmaları için emr-i şerif rica eylediklerini bildirmiştir.

Padişah,adı geçenlerin,hükm-ü şerifle vardıklarında şikayetlerinin incelenmesini ve otlayan hayvanları eskiden o yerlerde yayılmamışlar ise bağ ve diğer mahsül arasında davar yayılmasının asla caiz olmayacağını,şahiplerine sıkı tenbih edilmesini,mahsül kalkıncaya kadar davarlarına sahip olmalarını,gökterk ve diğer mahsül kalktıktan sonra ise eskiden davarlar nerede yayılmışsa orada otlamalarını,bundan sonra zarar ve ziyan yapılmamasını ve kadı'nın zarar ettirtmemesini tenbih ettikten sonra tekrar zarar ederlerse ; nasıl meydana geldi ise öylece bildirilmesini,sonra

zarara sebep olanların hakkında gönderilecek ikinci bir fermanda ne emredilirse icra olunması istenmektedir.Şer'i şerife ve eskiden tatbik edilen usûle ve Emr-i Hümayunâ muhalif olanlara iş yaptırılmaması,görevi olmayanlara müdahale ettirilmemesi ve inad edip muhalefet üzere bulunanların isimlerinin ve hallerinin bildirilip,bu husus için tekrar emr-i şerif gönderilmesine sebep olmaması istenmektedir.(28)

11 - TAYİN MESELELERİ

a - " 26 Cemaziyelahir 1087 (5 Eylül 1676) " tarihli fermanda ,Konya kadısının yeniçeri serdarını azledip yerine Yetmiş yedinci orta cemaatından mütekayıd Süleyman Beşe'yi serdar tayin etmesi emredilmektedir.Ayrıca serdarın vazifeleri,ölen kimsesiz yeniçerilerin terikelerinin satıldıktan sonra kayda geçmesi ve İstanbul'a gönderilmesi,yeniçerilerin mühürlü ve imzalı kağıtlarla tesbit edilmesi istenmektedir.(29)

b - " 18 Safer 1087 (2 Mayıs 1676) " tarihli,bu serdar mektubunda ; Konya Serdarı olan Çavuş'un vazifeden alınarak yerine Yedinci Bölükte bulunan Ahmed Çavuş'un tayin edildiği ve kendisinin bu göreve başlatılması istenildikten sonra ellerinde yeniçeri ağası tarafından mühürlü izin mektubu olan yeniçeri neferi korucu oturaklar,ayrıca subayları tarafından verilmiş ellerinde izin mektubu olan topcu ve cebecilerden vâris bırakmadan ölenlerin terikelerini şer'i ölçüler dahilinde alması ve çarşı veya

28) Ş.D.,s.285/2. 1083 tarihli bu ferman suretinin,Defterimizi sehven kaydının yapıldığı veya kayıt sırasında bir tarih yanlışlığının olduğunu zannediyoruz.

29) Ş.D.,s.275/1

pazarda sattıktan sonra ele geçen paranın müfredat defteri ile beraber İstanbul'a gönderilmesi istenilmektedir. Bu sırada kimsenin rencide ettirilmemesi emredildikten sonra, ellerinde mühürlü izin mektubu olmsayan taifelerin dirlik ve alakalarının olmadığı buyularak reaya oldukları hatırlatıldıktan sonra kuloğlu olanlardan büluğa erenlerin gelip odalarında hizmet etmek için acemi oğlanı veya bostancı yazılmaları, eski kanun gereği olduğu hatırlatılmaktadır. Bu kanuna uymayanların kuloğulları olamayacakları, ancak reaya olacakları için sahip çıkılmaması emredilmektedir.(30)

c - Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa'nın Mektubu : " 17 Zilhicce 1086 (3 Mart 1676) " tarihli bu serdar mektubunda Konya Serdarının vazifeden alındığı, yerine Hüsnü Çavuş'un tayin edildiği bildirilmektedir. Ayrıca Çavuş'un vazifesi açıklanmaktadır.(31)

12 - İSTANBUL'A TAZİ NAKLİ İLE İLGİLİ MESELELER

a - " 1-10 Şaban 1087 (9-19 Ekim 1676) " tarihli fermanda Kilis ve Agraz taraflarından temin edilen üstleri kılıflı tazilârin sâlimen İstanbul'a ulaştırılması emredilmektedir.(32)

b - IV. Mehmed Han " 21-30 Zilhicce 1086 (7-17 Mart 1676) " tarihli bu fermanda Ankara, Kangırı(Çankırı) ve Karaman Eyâletinde olan kadılara, mütesellimlere, kethüda yerlerine, yeniçeri serdarlarına, vilâyetlerin ileri gelenlerine ; bazı kimselerin ellerinde

30) Ş.D., s.285/3

31) Ş.D., s.286/2

32) Ş.D., s.273/3

güzide tazılar bulunduğunu haber aldığıını bildirdikten sonra Şi-kâr-ı Hümayuna lââyık olan bu tazıların şartlarına uygun olarak alınmasını ve bu husus için vazifelendirilen hassa silahşörlerinden Süleyman'a teslim edilmesini emrettikten sonra, bu behane ile halktan para almaktan ve şer'i şerife uymayacak hareketlerde bulunmaktan sakınılmasını istemektedir.(33)

13 - HAS, ZEAMET VE TIMARLARLA İLGİLİ MESELELER

a - IV.Mehmed Han " 16 Zilhicce 1086 (2 Mart 1676) " tarihli fermanında, Karaman Beylerbeyliği sınırları içerisinde bulunan kadılları " Bu emrim sizlere ulaştıktan sonra gereğini yapınız " diye uyardıktan sonra önceden Karaman Hazinesi Defterdarı şimdi ise Muharrir olan Abdülkerim'in sunduğu arzda, adı geçen eyâletde mahlül olan timarların mabeyn mahsülü ve zahirde bilinen vârisleri olmayan Beytü'l-mâli amme ve hassayı eskiden defterdar olanların kaydettiğini, şimdi ise defterdarlık lağv edildiği için mahsülün devlet hazinesine intikaline izin istediğini arz ettiğini belirttikten sonra 1086 senesinin mahsülünün devlet hazinesine toplanması ve sene sonunda hesabının görülmesi için muharrir Abdülkerimin vazifelendirildiğini ve kendisine ferman gönderildiğini buyurmaktadır.

Padişah, kadılardan, muharrir Abdülkerim'e yardımcı olmalarını, sene sonunda toplananların müfredat defterine kayıt edilerek teslimini ve ihtimam gösterilmesini, devlet hazinesinin zarar görmemesini, şeriate ve kanuna aykırı hareket edilerek kimseye zulmedilmesini buyurmaktadır.(34)

33) Ş.D., s.284/1

34) Ş.D., s.291/1

B - BERATLAR VE DİĞER BELGELER

1 - MUTEVELLİ TAYİNİ

a - Konya Kazasına bağlı Seidili Nahiyesinde bulunan Şeyh Durdu Evkafında müteveli olan Mustafa'nın vefatı üzerine yerine oğlu Hasan "1-10 Cumadelûla 1087 (12-22 Temmuz 1676)" tarihinde günlük bir akçe ile müteveli tayin edilmiştir. (1)

b - Devlet Hatun Evkâfının mütevellisi olan Ahmed'in ölümü üzerine, " 16 Şaban 1086 (5 Kasım 1675) " tarihinden itibaren yerine oğlu Mehmed tayin edilmiştir.

Berat tarihi: " 3 Muharrem 1087 (18 Mart 1676) " (2)

c - Konya Kadısı Mevlâna Mehmed, Hoca Fakih Zaviyesi yakınında bulunan Sinan Ağa Çeşmesi Evkafının, muayyen vazife ile mütevellisi olan İsa'nın vakfın mahsülünü yediğini, kapanan su yolunu açtırmadığı için şhalinin su sıkıntısı çekmelerine sebep olduğunu arz etmiş, İsa azl edilerek yerine müstehak olduğu bildirilen Seyyid Mustafa " 1-10 Şaban 1086 (20-30 Ekim 1675) " tarihli beratla müteveli tayin edilmiştir.(3)

d - Konya'da bulunan Sultan Selim Han Vakfı Şadırvanına , Dârüssâde Ağası Yusuf Ağa'nın arzı üzerine her gün için 34 akçe ile Emr-i Şerif mücibince 1086 senesi martı başlangıcından itibaren Şadırvan Mütevelliliği verildi.

Berat tarihi : 27 Şevval 1086 (14 Ocak 1676) (4)

1) Ş.D.,s.276/3

2) Ş.D.,s.281/3

3) Ş.D.,s.287/1

4) Ş.D.,s.293/1

e. - Konya'da bulunan Sultan Selim Han Evkafının günlük 30 akçe ile ve şadırvan evkâfının günlük 4 akçe ile mütevelliliğine Darüssâde Ağası ve Evkaf-ı selâtin nâzırı olan Yusuf Ağa'nın arzı ile 1086 senesi için Ali'nin tayin edilmesi rica edilmiştir.

" 21 Rebiülahir 1086 (15 Temmuz 1675) " tarihinden itibaren adı geçen vakıflara gereken hizmeti gördükten sonra evkâf mahsülünden 34 akçeyi alması şartıyla Ali müteveli tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 13 Şaban 1086 (2 Kasım 1675)" (5)

d şikkındaki berat bu beratın telhisidir.

f - Meram'da bulunan Hatipli Oğlunun yaptırdığı Camii Şerif mütevellisi olan Seyyid Süleyman'ın vakfa hıyaneti anlaşılınca mütevellilikten azledilerek, yerine Konya Kadısı'nın arzı ile Süleyman 2 akçe ile müteveli tayin edilmiştir.(6)

Berat tarihi : 1-10 Zilkâde 1086 (17-27 Ocak 1676)

g - Mevlâna Celaleddin-i Rumi Türbe-i Şerif Evkâfı mütevelliliğine Dârüssade Ağası ve Evkâf-ı Selâtin nazırı Yusuf Ağa'nın arzı ile 40 akçe gündelik ve evladına kalmak üzere Tahir Çelebi müteveli tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 4 Zilkâde 1086 (20 Ocak 1676) (7)

ğ - Konya ve Lârende (Karaman) de bulunan Karaman oğlu İbrahim Bey Evkâfının mütevelliliğine, İbrahim 1086 senesi Mart ayı başından sene sonuna kadar daha önceki mütevellilerin şartları ile tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 22 Ramazan 1086 (10 Aralık 1675) (8)

5) Ş.D.,s.293/2

6) Ş.D.,s.293/3

7) Ş.D.,s.294/2

8) Ş.D.,s.294/3

2 - CÜZHAN TAYİNİ

Merhum İbrahim Paşa, Pir ^Esed Zaviyesinde dört kişi tarafından cüz okunmasını vakretmiştir. Konya Kadısı hâlen üç kişi tarafından cüz okunduğunu ve bir kişinin yerinin münhel olduğunu bildirerek Hacı Ömer'in tayinini arz etmesi üzerine 21-29 Cemâziyelahir 1087 (31 Ağustos - 10 Eylül 1676) tarihli beratla sekiz sehinden bir sehime galle ile mezkur cüzhan tayin edilmiştir.(9)

3 - MÜTEVELLİ - NÂZİR TAYİNİ

Sadr Sultan Mütevellisi nâzırlığına, müracaatı üzerine 1 akçe yevmiye ile Hacı Halil, 21-30 Rebiülevvel 1087 (3-13 Haziran 1676) tarihinde tayin edilmiştir.(10)

4 - CÂBİ TAYİNİ

a - Konya'da bulunan Pir-i Mehmed Paşa Evkâfı'nın günlük 4 akçe vazife ile câbisi olan Pir Ali ölmüştür. Yerine 23 Rebiülevvel 1087 (10 Haziran 1676) tarihinden itibaren Mehmed Halife günlük 4 akçe ile câbi tayin edilmiştir.(11)

b - Konya'da bulunan Hazreti Mevlâna Türbesi'nin günlük 4 akçe ile câbisi olan Mustafa ölmüştür. Vakfın mütevellisi olan Ebûbekr'in arzı üzerine, yerine " 21-30 Muharrem 1087 (5-15 Nisan 1676) tarihli beratla Mustafa'nın oğlu Ahmed günlük 4 akçe ile câbi tayin edilmiştir.(12)

9) Ş.D.,s.275/3

10) Ş.D.,s.275/2

11) Ş.D.,s.279/1

12) Ş.D.,s.288/4

5 - NÂZİR VE ECZEHAN TAYİNİ

Konya'da bulunan merhum Pîri Mehmed Paşa Evkâfınâ nazır ve eczehan olan Seyyid Mehmed'in yerine Konya Kadısı Mevlâna İbrahim'in arzı mucibince Mehmed Halife " 11 Rebiülahir 1087 (23 Haziran 1676) gününden itibaren günlük 3 akçe ile nâzır ve günlük 2 akçe vazife ile eczehan tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 2 Cemaziyelevvel 1087 (13 Temmuz 1676) (13)

6 - KÂTİP TAYİNİ

a - Sultan Selim evkafının günlük 10 akçe ile başkâtipliğini yapan Hasan ölmüş, yerine aynı ücretle Kazasker tarafından Ömer tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 1-10 Rebiülevvel 1087 (14-24 Mayıs 1676)(14)

b - Sultan Selim Han Evkâfı birinci Kâtibi Hasan Ahmed ölmüş yerine " 11 Rebiülevvel 1087 (24 Mayıs 1676) tarihinden itibaren 8 akçe gündelikle Osman Halife tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 14 Rebiülevvel 1087 (27 Mayıs 1676) (15)

7 - İMAM-HATİP TAYİNİ

a - Konya Kazası'na bağlı Ariyet Köyü'nün camininin İmam ve Hatibi olan Halil Halifenin azline sebep olmadığı halde, diğer Halil hileli bir yolla haksızlık yaparak imam olmuştur. Kadı'nın durumu bildirmesi üzerine " 1-10 Rebiülahir 1087 (13-23 Haziran 1676) " gününden itibaren, günlük 1 akçe ile Halil Halifenin tekrar vazifesine devamına karar verilmiştir.(16)

13) Ş.D.,s.279/2

14) Ş.D.,s.282/3

15) Ş.D.,s.281/2

16) Ş.D.,s.280/2

b - Konya'da bulunan Pîr Eşed Mahallesi mescidinde imam olan Memî Halife'nin bir şikayet üzerine vazifeden alınmasından sonra Kadı Naibi Mevlâna Osman'ın arzı ile ehil görülerek " 11-20 Zilhicce 1086 (26 Şubat - 7 Mart 1676)" tarihli beratla tekrar imam tayin edilmiştir.(17)

c - Konya'da Yaka Mevkiinde bulunan Yaz Mescidi'nin günlük 1 akçe ile imamı olan Elhac Muslu ölmüştür. Yerine Abdulkerim aynı ücretle imam tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 1-10 Zilkâde 1086 (17-27 Ocak 1676) (18)

8 - MÜEZZİN TAYINI

a - Şeyh Sadreddîn Konevî Camii Şerifinde günlük 2 akçe ve senelik 2 hisse galle ile müezzin olan Osman ölmüş, Konya Kadısı Mevlâna İbrahim'in arzı mucibince, yerine aynı ücretle, Seyyid Ali müezzin tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 21-30 Muharrem 1087 (6-16 Nisan 1676) (19)

b - Şeyh Sadreddin Konevi Camii Şerifinde günlük 1 akçe ve senelik 1 hisse galle ile müezzin olan Osman ölmüş, Konya Kadısı Mevlâna İbrahim'in arzı üzerine, yerine aynı ücretle İbrahim Halife müezzin tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 21-30 Muharrem 1087 (6-16 Nisan 1676) (20)

c - Zincirlikuyu Mahallesinde bulunan, Elhac Mustafa'nın yaptırdığı mescid-i Şerifde müezzin olan İsa'nın kendi rızası ile

17) Ş.D.,s.291/3

18) Ş.D.,s.293/4

19) Ş.D.,s.287/2

20) Ş.D.,s.287/3 ; (a) ve (b) şıklarındaki beratlarda ölen Müezzin Osman'ın yerine ayrı beratlarla iki müezzin tayin edilmiştir.

vazgeçmiş yerine aynı ücretle oğlu Bayezid müezzin tayin edilmiştir.

Berat tarihi : 1-10 Receb 1086 (21 Eylül - 1 Ekim 1675)(21)

d - Zincirlikuyu Mahallesinde bulunan, Elhac Mustafa'nın yaptırdığı meşcid-i şerifte müezzin olan İsa'nın kendi rızası ile feragat etmesinden sonra yerine oğlu Mehmed günlük 1 akçe ile müezzin tayin edilmiş ve " 1-10 Receb 1086 (21 Eylül - 1 Ekim 1675" tarihli berat verilmiştir.(22)

9 - MÜLTEZİM TAYİNİ

Hacı Hâfız Receb, "1-10 Şaban 1087 (9-19 Ekim 1676 " tarihinden itibaren Konya mirsbiyesini, Hacı İvaz'a bir sene müddetle vermiştir.(23)

10 - MUHZIRBAŞI TAYİNİ

Konya Mahkemesinde Muhzırbaşı olan Ali'nin vefat etmesi üzerine " 21-30 Cumadelulâ 1087 (1-10 Ağustos 1676)" tarihinden itibaren İbrahim, muhzırbaşı tayin edilmiştir. İbrahim vazifesinin karşılığı olmak üzere müddei (savcı) nın mal makbuzundan %2 akçeyi almayı hak etmiştir.(24)

11 - SUĞLA VOYVODASININ TAYİNİ

" 8 Muharrem 1087 (23 Mart 1676)" tarihli Berat-i Şerifde Padişah haslarından olan Suğla ve çevresi haslarının, bir senesi

21) Ş.D.,s.289/3

22) Ş.D.,s.290/3 (c) ve (d) şıklarındaki beratlarda, müezzinlikten feragat eden şahsın yerine, iki oğlu ayrı beratlarla müezzin tayin edilmişlerdir.

23) Ş.D.,s.277/3

24) Ş.D.,s.277/2

için 4300 kamil kuruş alması şartıyla ve bundan önce 30.000 akçesi tenzil edilerek ve 99.000 akçe peşin vermesi şartıyla sipahi oğullarından Ahmed b. Abdullah Pervârî adlı sipahinin tayin edildiği ve berat verildiği halde 1086 senesinde henüz teslimatta bulunmadığından azledildiği bildirilmektedir.

Karaman Eyâleti tahririne memur olan Abdülkerim'i eski iltizamı olan 430.000 akçeyi tahsili için kendisine berat verilmesinin fermanla bildirildiğine işaret edilmektedir. Padişah, adı geçen senenin mart ayı başlangıcından bir sene tamamına kadar Suğla ve çevresi haslarına voyvoda ve zabıt tayin edip bu Berat-ı Hümâyunu verdiğini, eskiden alınan Âşâr-ı Şer'iyeye, Rusum-u Örfiyeye, Cürm-ü Cinâyet, Bâd-ı hevâ, Mâl-i gâyib, Mâl-i mefkûd, Âdet-i ağnâm ve Beytü'l-mal ve diğer Rusûm-u şer'iyeyi bundan önce voyvoda olup zaptedenler bütün mahsûlâtı nasıl almışlar ise adı geçen şahsında aynı şekilde zikredilen vergileri alması ; Karaman Defterdarları ve başkalarının müdehale etmemesi, ele geçen meblağdan 150.000 akçenin, Konya'da bulunan Hazret-i Mevlâna'nın fukarasına pişirilen yiyecekler için verilmesi, kalan meblağında devlet hazinesine teslim edilmesi emredilmektedir. (25)

12 - MÂLİYE BERATI

a - Silâhdâr zümresinin birinci bölüğünden, bundan önce günlük 30 akçe ulûfe ile emekli olan Mustafa İbrahim, ulûfesinin Karaman'a tâbii Hatunsaray ve Subürde mukataası malından verilmesi için berat-ı şerif rica etmiştir. Atlı mukabelecisi Ali'nin tez-

keresi mucibince emekliliğe kaydı yapılan Mustafa İbrahim " 7 Zilkâde 1086 (23 Ocak 1676) " tarihinden itibaren geçerli olmak üzere günlük 30 akçe ulûfesini Hatunsaray ve Subürde mukataası malından alması uygun görülmüştür.

Berat tarihi : 19 Zilkâde 1086 (4 Şubat 1676) (26)

b - 1087 senesine mahsub olmak üzere Karaman Hazinesine tâbi, Hatunsaray, Subürde ve tâbi olan yerlerin mukataası önceden olduğu gibi kendine verilmesi için talebde bulunan Mustafa'nın talebi incelenmiştir ; Başmuhasebe defterlerine müracaat edilince, Karaman Hazinesi'ne tâbi Hatunsaray, Subürde ve bunlara tâbi mukataaların seneliği 557,5 kâmil kuruş olduğu görülmüş ve 1087 senesinin henüz kimseye verilmediği anlaşıldıktan sonra " 1 Muharrem 1087 (16 Mart 1676) " tarihinden itibaren bir sene müddetle peşin 40.000 akçeye Mustafa'ya verilmiştir.

Ele geçen mahsûlât ve rûsumât, şer'i hesap ve mîrî kanun ölçüsünde alınacaktır. Kimse müdahale etmeyecektir. Adı geçen mukataaya mahsûben " 3 Zilkâde 1086 (19 Ocak 1676) " günü 44.320 akçe hazineye teslim edilmiştir.

Berat tarihi : 23 Zilkâde 1086 (8 Şubat 1676) (27)

13 - TIMAR TEVCİHİ

Karaman Beylerbeyi'nin, İnsuyu Kadısına gönderdiği beratde Konya Sancağı'nın, İnsuyu Nahiyesinin Karşuyük Köyünde, 3.000 akçe timara mutasarrıf olan Gedik Ali'nin öldüğü, yerine " 8 Safer 1087 (22 Nisan 1676) " tarihinden itibaren İbrahim tayin edilerek tahvil mektubu verildiği bildirilmektedir.(28)

26) - Ş.D., s.290/1

27) - Ş.D., s.290/2

28) - Ş.D., s.288/1

14 - CİZYE TOPLANMASI

Kılkires tevliyetinin, Kayseri'de olan cibâyeti 1086 senesinde kendisine verilen Mehmed, Cibâyetlere tâbi Puşiyân taifesi ve Karasu ile Değirmenli'de ele geçen mahsûlatı Mustafa Ağa'ya 500 esedî kuruşa satmış ve ellerine bu temessük verilmiştir. Adı geçen Puşiyân taifelerinin cizyelerini ve Karasu'da olan mahbûlü toplamaya, Mustafa Ağa'nın salahiyetli olduğu ve kimsenin müdahale edemeyeceği " 1 Zilhicce 1086 (16 Şubat 1676) " tarihli temessükle verilmiştir.(29)

15 - MEKTUPLAR

a - Darü'sseâde Ağası Yusuf Ağa'nın " 21-30 Cemaziyelevvel 1087 (1-10 Ağustos 1676) " tarihli Konya'ya gönderilen Ferman-ı Hümayundan sonra, Konya Kadısının fermanda buyurulanları yerine getirerek, Botsa Köyü halkından haksız olarak alınan 120 kuruşu yerlerine iade etmesi üzerine, yazdığı dualı teşekkür mektubudur. (30)

b - Karaman Beylerbeyi Ahmed b. Mustafa " 1 Rebiülevvel 1087 (14 Mayıs 1676) " tarihinden itibaren bir yıl müddetle subaşılık, karaarpa, kışlak vesair mirmiranlık vergilerini toplamak ve bir yıllığı 40 kise kuruş olmak üzere Ali Ağa'yı vekil tayin etmiştir. Şayet azil edilmesi gerekirse elindeki defter ve makbuzların hesabı görülecektir.(31)

29) Ş.D., s.289/2

30) Ş.D., s.276/2

31) Ş.D., s.287/4

c - Bu mektupta ; " Eskisi gibi,1 Rebiülevvel 1087 (14 Mayıs 1676) tarihinden itibaren 3 ay müddetle(X) subaşı tayin edilmiştir.Ümit edilirki şer'i ölçüler içerisinde hareket eder " denilmektedir.(32)

16 - MİRABİYYE VE İHTİSAB AĞALIĞI TAYİNİ

a - 1086 senesinin Mart başlangıcından sene sonuna kadar Receb Ağa'ya mirâbiyye ve ihtisab ile sair avaidlerin rüsûmunun toplanması vazifesi verilmiştir.

Kayd Şud : 26 Zilhicce 1086 (12 Mart 1676) (33)

b - Konya'da bulunan mirâbiyye ve ihtisab haslarının mutasarrıfı olan Yusuf Paşa tarafından,1086 senesi Mart başında,mirâbiyye,ihtisab,kahvebaçı ve bağlı rüsûmları,Ahmed Çelebi oğlu Ali Çelebi'ye 785 kuruşa verilip,bu miktardan 400 kuruşu peşinen ödenmiş,geri kalan 385 kuruşunda 6 ay sonra ödeneceğine dair vade tezkeresi (ihtisab tezkeresi = senet) tanzim edildiği hakkındadır.
(34)

17 - TEMESSÜK (SENET)

21-29 Şaban 1086 (10-20 Kasım 1675) tarihinde Beylerbeyi tarafından verilen temessükte şöyle denilmektedir :

(X) - Mektup süretinde subaşı tayin edilen kimsenin ismi yazılmamıştır.

32) Ş.D.,s.290/4

33) Ş.D.,s.294/1

34) Ş.D.,s.295/2

" Bu senedin yazılmasına sebep olan şudur ki ; tasarruf altında tuttuğumuz haslarımızdan, Adçeken ve onlara bağlı hasları 1087 senesi vâridatına karşılık, Muharrem Ağa'ya iltizam olarak 6.200 kuruşa verilmiştir." (35)

18 - TELHİS KAYIDLARI

Beyşehir ve Seydişehir kadılarının, tahrîre dahil olmayan reaya, köle, tekkenişin, sipahizâde ve diğer örfi vergilerden muaf olanların, İsbat Ağa'ya bir habbe vergi vermediklerini beyan eden telhisleridir.

Beyşehir Kadısı'nın telhis tarihi: 23 Safer 1087 (7 Mayıs 1676)

Seydişehir " " " : 27 Safer 1087 (11 " 1676)

(36)

19 - MUHTELİF KONULAR

a - Müfettiş Mehmed Paşa tarafından Konya Mollası ve Karaman Mütessellimine gönderilen " 7 Rebiülahir 1087 (20 Mayıs 1676) " tarihli bu buyruhduda Konya'da oturan Deli Davud adlı şahsın mübaşir tayin olunan Müfettiş Paşa'nın adamına teslim edilerek gönderilmesinin mühim olduğu emredilmektedir. (37)

b - Mencilci Ahmed Beşe'ye 700 kuruş verilmesi için vilâyete salyâne tevzi edilmiş, Peşkirici ve Dırnakçı Köyleri Hatt-ı Hümayunla muaf olduklarını ileri sürmüşler, 43 kuruşu tahsil olunmayıp

35) Ş.D., s.292/2

36) Ş.D., s.292/3, 292/4

37) Ş.D., s.285/1

bu köylere daha sonra Ladik Köyü ile Şeyh Vefâ ve Şeyh Sadrettin Mahallesi abalisi de katılmıştır.Yani fermanla muaf olduklarından salyaneye dahil edilmemişlerdir.(38)

c - El-Hac Mustafa b.Bayram,daha önce ölen ipek tüccarı Hasan'ın terikesinden 2 donluk al,1 donluk yeşil,1 donluk gül-gûni olmak üzere toplam 4 donluk levenderiye çuha,kendi üzerinde emanet bulunurken asıl sahibi başka yerde olduğu için,emânet aldığı,şimdi ise seyahata çıkacağından bu emânetin kendisinden alınmasını,mahkemeden talep etmesi üzerine,emânetlerin Mahmud Ağa b.Ali Efendi'ye verildiğine dair zabıttır.(39)

d - Ferman-ı Hümayun mucibince,bir iş için yapılan masrafin bilançosu çıkarılmıştır.Ayrıca çeşitli yiyecek ve malzemele-
rin fiyatları da gösterilmiştir.(40)

e - Bazarbaşı Receb Çelebi'nin mevkufat resminin kaldırılması için verilen emrin suretini İsbat Ağa'nın elinden aldığı ve mukabilinde maddi hiç bir şey vermediği bildirilmektedir.(41)

f - 297. sahîfedeki yazıların büyük bir kısmı silinmiştir. Siyâk ve sibâkla okunan kısımda,1086 Zilkâdesi başlanıgıcından se-
ne sonuna kadar 3.192 kuruş olan tekâlifin 1.500 kuruşun alındığı,
geri kalan 1.692 kuruşluk kısmının müfredatı,köylere ve kasabalara,yapılan işlere göre (ırmak tathîri gibi) vergilendirildiği
görölmektedir.(42)

38) Ş.D.,s.297/2

39) Ş.D.,s.296/3

40) Ş.D.,s.298/1

41) Ş.D.,s.298/2

42) Ş.D.,s.297/1

S O N U Ç

İncelediğimiz defterin ait olduğu 1675-1676 seneleri, bilindiği gibi Osmanlı Devletinin duraklama devri içerisinde bulunmaktadır. Zira üç kıtaya hakim olan Osmanlının yükselme devri, tarihçiler tarafından umûmiyetle kabûl edildiğine göre, 1579 senesinde sona ermiştir. Bu iki sene, Kânûnî Sultan Süleyman'dan (1520-1566) sonra, en uzun padişahlık yapan IV. Mehmed Han'ın (1648-1687) padişahlığının 27-28. senelerine rastlamaktadır. Yine bu iki sene, XVII. yüzyılda en parlak devir sayılan ve Viyana bozgununa kadar 27 sene devam eden "Köprülüler Devri" içerisinde, Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın (v. 2 Kasım 1676) sadrazamlığının son iki senesidir. Bu sebeple büyük ehemmiyeti haizdir. Zorawno Anlaşması neticesinde, 4,5 yıl devam eden Türk-Leh Savaşı da sona ermiş bulunmaktadır.

Şer'iyye mahkemelerinde tutulan kayıtlardan meydana gelen şer'iyye sicil defterlerinin, Osmanlı Devletinin içtimâî ve iktisadî durumunu incelemek için, ilk önce baş vurulması gereken kaynaklar arasında olduğu inkar edilemez. Bizim bu tezimizde tetkik ettiğimiz, Mevlâna Müzesinde bulunan 21(C.8) Şer'iyye Sicil Defteri, her ne kadar 1086-1087 (1675-1676) seneleri gibi çok kısa bir zaman dilimine ait ise de, bu defterin, sadece Konya'nın değil, aynı zamanda o yıllarda, hatta XVII. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devletinin idârî, içtimâî ve iktisadî hayatı için, çok kıymetli bir hazine olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dairesinde, bu tarihlere ait mühimme defteri de bulunmayışı defterimizin önemini daha da arttırmıştır.

Defterde mevcut 796 vesikanın, baştan itibaren 720 adedi çeşitli iktisadî ve içtimâî meselelere, 76'sı ise ferman, berat, buyruldu ve

muhtelif yazışmalara aittir. Defterin muhtelif yerlerinde uslûp itibâriyle birbirine çok benzeyen ve hepsi de nafaka takdiri ve vasi tayini ilgili olan 18 aded Arapça vesika tesbit edilmiştir. (bkz., Ş.D., s. 31/1, 33/3, 56/3, 66/1, 97/2, 97/3, 108/3, 110/2, 110/3, 143/3, 146/2, 146/3, 147/3, 155/2, 162/3, 191/3, 201/3, 240/3)

İncelediğimiz belgelerde, özetle medenî, ticarî, cinâî da'vâlar vasi tayinleri, vakfiyelerin tanzimi ve nezâreti, her nev'i mukavele ve sened tanzimi gibi şer'î hukuk söz konusu edilmiştir. Yine bunlarda örfî hukuk, devletin mâliyesiyle ilgili işler, vergi mükellefiyetlerinin tayini, vergi kanunlarının tatbiki, devlet ile şahıslar arasındaki her türlü da'vâ ve taahhüd işleri, halkın dilek ve şikâyetlerini merkeze bildirmek gibi hususlar da yer almıştır. Bazı belgelerde içtimâî ve iktisadî hayattaki esnaf cemiyetlerini, fert münasebetlerini, adalet mekanizmasının işleyişini ve sanat faaliyetlerini görüyoruz. Özellikle Konya'da esnaf cemiyetleri teşkili, başkan seçimi ve vergi verme gibi hususlarda müşterek hareket edildiği görülmektedir. Bunlardan belli meslek grupları, muayyen bir düzene göre organize olmuşlardır. Bu cümleden olmak üzere, helvacılar ve bakkallar cemiyetini gösterebiliriz. (s. 311)

Mülk satışı ve mîrâs taksimi ile alakalı belgelerde, ferdî münasebetler, çok yönlü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel mülkiyete büyük önem verilen Osmanlı Devletinde, vatandaşın mülkünü kendi rızasıyla sattığı (s. 38-75), hür iradesi ile istediği gibi başkasına hibe ettiği (s. 124-130) ve arzu ettiği şekilde vasiyette bulunduğu (s. 122-123) gözlenmektedir. Bunlara bazı misaller zikredebiliriz : Ferhuniye mahallesinde oturan iki şahıs, ev ve müstemilatıyla bağlarını, bir nasranîye 14 esedî ve 1 sülüs kuruşa satmışlardır.

(bkz.s.61, vesika no. 141).Konya'da Hârmancık denilen yerde toplam iki kıta bağ 12 esedî kuruşa satılmıştır.(bkz.s.63, vesika no. 152) Konya'da oturan bir kadın, oğluna, mülkün ve eşyalarını hibe etmiştir.(bkz.s.129, vesika no.7).Esenlü mahallesinde oturan bir kadın, malının üçtü birini vasiyet etmiştir.(bkz.s.123, vesika no.2).

Defterde, çeşitli sebeplerden mahkemele intikal eden mülk da'vâları başta olmak üzere (s.157-167) muhtelif ihtilaf mevcuttur. Bunlar hakkında mahkemelerde cereyan eden safahât, emsalsiz birer tarihî vesika teşkil etmekte ve bu yönüyle incelediğimiz tarihlerdeki Konya'nın içtimâî ve iktisadî hayatına önemli ölçüde ışık tutmaktadır.Mülk da'vâları ile ilgili kısımda geçen belgelerden iki tanesini şöylece zikredebiliriz : Sebehan mahallesinde oturan iki şahıs arasında, şuf'a hakkı dolayısı ihe çıkan anlaşmazlık, sulh ile sonuçlanmıştır.(bkz.s.158, vesika no.10).Uluırmak mahallesinde vefat eden bir şahsın vârisleri, ağabeyleri Hüseyin Beşe hakkında açtıkları da'vâda haklarını almışlardır.(bkz.s.161, vesika no.22).

Genel olarak ifade etmek gerekirse, tezimizin birinci bölümünde, iktisadî ve içtimâî yapı başlıkları altında incelediğimiz vesikalarda, sanki Konya'nın kalp atışları dinlenmekte ve nabızı yoklanmaktadır.Umûmiyetle sağlıklı bir hayatın devam ettiği müşâhade edilmekte ise de, yer yer bazı rahatsızlıklar da görülmektedir.Genel olarak Osmanlı Devletinde, vatandaşlar üzerinde devlet otoritesi ve kanun hâkimiyeti varsa da, her zaman kötü tıynetli insanların bulunması imkân dahilindedir.Nitekim belgelerimizde darb, yaralama ve katl (s.208-215), bunun yanında hudûd ihtilafı (s.309), mülke zarar (s.275), gasb ve hırsızlık (s.192-200), ayrıca nişan bozulması ve boşanma (s.241-246) konuları görüldüğü gibi,

Bunlardan daha mühim olarak az da olsa ırz da'vâları söz konusu edilmiştir. İftira ve ırz da'vâları hakkındaki 30 belgede sübût bulunan suçlar da görülmektedir. (s.265-271). Bunlara mani olmak için suçlular cezalandırılmış ise de, suçların tamamen önlenemediği anlaşılmaktadır. Nitekim bir cemiyet için yüz karası olan bir kötü fiil (livâta) in işlendiği bir belgede görülmektedir. (bkz. s.267, vesika no.12).

Detaylarına inecek olursak, mülk satışları ile ilgili belgelerimizde Konya'daki mahalleler (s.93-98), mevziler (s.99-101), nahiye ve köyler (s.102-103) ile buralardaki emlak ve arâzinin fiyatları, satanlar ve alanların kimlikleri ortaya çıkmaktadır. Vakıflar ve tevliyetle ilgili belgelerde ise cami, medrese, han, hamam, kervansaray, çeşme, muallimhâne ve diğer binalar, ayrıca bunların inşâ, tâmir ve bakımları gibi imâr faaliyetleri bahs mevzuu edilmektedir. Bu yönüyle bu belgeler, sanat tarihi açısından da büyük kıymet ifade etmektedir. Tamir konusuna bir misâl olmak üzere s.235-236'daki 41 no'lu vesikaya bakılabilir. Yine bu belgelerde Selçuklu ve Osmanlı devirlerine ait bazı vakıflar ile buralarda görev yapan şahıslar, bu şahısların hizmet karşılığında aldıkları ücretler, bunlardan sağlanan gelirler ve bu eserlerde yapılan tamirat görülebilmektedir. (bkz. s.226, vesika no.1; s.228, vesika no.10; s.230, vesika no.19). Buna da bir misâl vermek gerekirse, Konya merkezinde bulunan bir medresenin mütevellî ve müderrisi olan Şeyh Mehmed Efendi, medrese odalarının harâb olduğunu, kireç ve harçlarının döküldüğünü, kendi malından medreseyi tamir ve yapılacak masrafı tesbit ettirmek istediğini mahkemeye bildirmiş ; hâkim de bu iş için mimârbaşı başkanlığında bir heyeti görevlendirmiş, bu heyet de kendileri-

ne tevdi edilen görevi yerine getirmiştir.(s.234)

Ayrıca,belgelerden,vakıf eserlerin korunması husûsunda vatandaşların hassâsiyeti tesbit edilebilmektedir.Şöyle ki cemaat,hizmetin ifasında kusuru bulunanları,kadıya şikayet etmekte,tedbir alınmasını temin etmektedirler.İcabettiğinde,kendi mallarıyla veya vakıf gelirleriyle yaptırılmaktadırlar.(bkz.s.235,vesika no.39).

Belgelerde,nişan,evlenme,boşanma,mehir (s.237-246) gibi "ahval-i şahsiyye"ye dair konuların yanında,mülk satışı (s.20-102), vekâlet,emânet,ariyet ve rehin (s.276-280),kefâlet-borç ve alacaklarla (s.247-260) ilgili da'vâlar ile miras taksimi ve terike kayıtları bol miktarda yer almıştır.

Gasb,hırsızlık (s.185-200),darb,yaralama ve katl (s.201-215) suçları ile ilgili vesikalar bir hayli yekûn tutmaktadır.Bunlar o zamanki cemiyetteki bozulmanın birer göstergesidir.

İstanbul'dan gönderilen ferman (s.317 v.d.),berat ve mektuplar (s.338-349),müfettiş,beylerbeyi ve ümerânın çeşitli konulardaki buyruvduları (s.317 v.d.),merkezin taşraya gönderdiği talimat hakkında bilgi sahibi olmamızı mümkün kılmaktadır.

Şehir,kaza,kasaba ve köylerden toplanan avâriz ve sâir vergilerle ilgili vesikalardan,mâlî düzenlemeler hakkında malûmat sahibi olmaktayız.Ahâlinin karşılaştıkları tabîî âfet ve hastalıkların tesbitine dair vesikalardan,o zamanda meydana gelen musîbetleri öğrenmekteyiz.Burada,o zaman meydana gelen büyük bir yangını zikretmek mümkündür.(bkz.s.313,vesika no.5).

Bu arada konar-göçer halkla ilgili bilgiler edinmekteyiz.

Yine bazı belgelerde zimmîlerin birbirleri ile (s.289-297) ve müslim vatandaşlarla olan münâsebetlerini müşâhede etmekteyiz.

Görüldüğü gibi, bu belgeleri, üç ana bölümde mütâlaa etmek mümkündür:

1 - Kadı tarafından muhtelif konularda verilen hükümler,

2 - Herhangi bir hâdise, şehâdet, ikrâr, hibe, satış gibi resmiyete geçirilmesi istenen bir husûsun, mürâcâat üzerine kadı tarafından kaydedilmesi,

3 - Devlet merkezinden gelen ferman, emir ve sair tebliğler.

Bu vesikalar incelemede kolaylık olsun diye, en fazla alâkalı oldukları mevzulara göre, tasnif edilmiş ise de, bazıları birden fazla mevzuu da ihtiva etmektedir. Ş.D., s.66/2 numaralı belgede görüldüğü gibi, hem mülk satışı, hem de mülk da'vâsı aynı vesikada yer almaktadır. (bkz. s.46, vesika no.51). İktisâdî konularla alâkalı belgelerden, mülk satışı ile ilgili olanların, tablo ve çizelgeler halinde dökümü yapılmıştır. Bu tablolar, bize, mülk nev'ileri, fiyatları, buldukları yerler hakkında özet bilgiler vermektedir.

Netice olarak söylemek gerekirse, Osmanlı Devletinin duraklama devri içinde yer alan bu dönemde, Konya'daki iktisadî ve içtimâî hayat, ayrıca merkezî idare ile Konya arasındaki münâsebetler görülebilmektedir. Şöyle ki, devlet, vatandaşların canlarından, ırzlarından ve mallarından emin olarak emniyet içerisinde yaşamalarını temin için idârî mekanizmayı iyi çalıştırmak istemiş, bu hususta bazı tayinlerde yapmıştır. Kadı, subaşı, mültezim, imam, müezzin gibi kimselerin tayinlerinde adâletin gerçekleştirilmesi, asayişin sağlanması ve içtimâî müesseselerin normal olarak çalışmasını temin etmek, bu suretle devletin varlığını ve otoritesini hissettirip vatandaşların da üzerlerine düşen vazifeleri yapmalarını sağlamak gayesi güdülmüştür.

Fertlerin ve grupların yol kesip, eşkiyalık yaptıkları, merkezi yönetim tarafından öğrenilince, tedbirler alınmış, ilgili yerlere emirler gönderilmiştir. Padişah, vatandaşlara haksızlık yapılmasına asla razı olmadığını fermanlarında bildirerek, bir taraftan reâyaya verdiği önemi gösterirken, diğer taraftan devleti temsil edenlerin eşkiyalık yapmalarına da şiddetle karşı çıkmaktadır. Beylerbeyi ve adamlarının, mütesellimin ve benzerlerinin haksızlıklarını önlemek için talimat gönderildiğini görüyoruz. Misâl olarak, 10-20 Recep 1087 (19-29 Eylül 1676) tarihli fermanla, Karapınar'da bulunan Sultan Selim Han evkâfına bağlı köylerin her türlü vergiden muaf olmalarına rağmen, karaarpa adıyla alınan 120 esedî kuruşlarının iâde edilmesi istenmiştir. (bkz.Ş.D., s.272/1).

İşte devlet, bu fermanlarla, hak ve adâleti, hukûkun üstünlüğünü sağlamaya çalışmış, ama esefle belirtmek gerekir ki zaman zaman taşradaki vazifelilerin de haksız davranışları olmuştur. Onların yerlerine yeni tayinler de yapılmış, bu tayinlerle bir taraftan nizamın devamını temin için çalışılırken, diğer taraftan da vatandaşların mükellefiyetlerinin tanzîmi, vergilerin toplanması, vergi anlaşmazlıklarının halledilmesi için gayret gösterilmiştir. Bu fermanların çıkış tarihi ile hedefine varış tarihlerini incelediğimizde o zamanki posta teşkilatı hakkında da bir fikir sahibi oluyoruz.

Devletin, idaresi altında bulunan gayr-i müslim vatandaşların dertleri ile de yakından ilgilendiğini, onların müslümanlarla olan ihtilaflarının halli için çalıştığını, hatta Patrikhanenin, cemaatinden patriklik vergisi toplanmasına da yardımcı olduğunu görüyoruz. (bkz.Ş.D., s.274/2).

Bu çalışmamız,kısa bir dönemi ihtiva etse de,o senelere yakın zamanlar hakkında da bir fikir vermekte,ışık tutmaktadır.Bu itibarla,tarihi konularda söz söyleyebilmek için,mutlaka şer'iyeye sicil defterlerine de bakmak gerektiğini söyleyerek sözlerimizi noktalamak istiyoruz.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Ahmed Cevdet Paşa, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, İstanbul 1329
- Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I.
- Akdağ, Mustafa, Türkiye'nin İktisâdî ve İctimai Tarihi, I-II, İstanbul 1974.
- Akgündüz, Ahmet, İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara 1988
- Alâüddin el-Hısnî el Haskefi, ed-Dürrü'l-Muhtar ve Şerhi, Muhammed Emin İbn-i Âbidîn, Haşiyetü Reddi'l-Muhtar alâ-Dürri'l-Muhtar, Bulak Matbaası, Mısır, 1272/1856, III
- Atçeken, Zeki, Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması, Basılmamış Doktora Tezi, SÜSBE, Konya 1988
- Âtîf Bey, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'den Kavaid-i Külliye Şerhi, İstanbul H.1319, Sekizinci Kitab.
- Avanoğlu, Abdürreşit, Vesiletün-Necât (Saadet Yolu), İstanbul 1972
- Ayvallı, Ramazan, Esbâb-ı Vürüddi'l-Hadis Ve Bunun İslâm Teşriindeki Yeri Ve Önemi, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi, 1979
- Baltacı, Cahit, "Şer'iyye Sicillerinin Tarihsel Ve Kültürel Önemi", Osmanlı Arşivleri Ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul 1985
- Barkan, Ömer Lütfi, Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan Ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar Ve Temlikler, Vakıflar Dergisi, İstanbul 1942, Sayı II

Baştak, N. Fikret, "Garp Eserlerinde Konya", Konya Dergisi, Sayı 131, Konya 1940.

Baykara, Tuncer, Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Ankara 1985.

Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukûk-i İslâmiyye ve Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul 1969, I-VIII

Buhâri Muhammed b. İsmâ'il, Sahih, VIII

Cenânizâde Mütercim Âsım Efendi, El-Okyanüsül-Bevit fi tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhit, Matbaâyı-Osmaniyye, İstanbul 1305, III, Meleke Maddesi.

Cin, Halil, Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması, 2. Basım, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1985.

_____, Mirî Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü, Ekli ve Yeniden Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları : 27, Konya 1987.

_____, Eski Hukukumuzda Boşanma, İkinci Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, No. : 41, Konya 1988.

Çetin, Atilla, Arşiv Kılavuzu, İstanbul 1979.

Dağlıoğlu, Hikmet Turhan, XVII. Asırda Konya Hayatı, Konya Dergisi, Sayı : 114, Konya 1948

Darkot, Besim, "Konya", İ.A., IX

Denizkuşları, Mahmut, Peygamberimiz ve Tıp (Tıbb-ı Nebevî), Marifet Yayınları, Doğuş Matbaası, İstanbul 1981.

Ebû Dâvûd, Sünen, IV

Erdoğan, Muzaffer, İzahlı Konya Bibliyografyası, İstanbul 1950.

Ersoy, Osman, Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, AÜDTCFD., XXI/3-4, Ankara 1963.

Evliya Çelebi, Seyshatname, İstanbul 1314.

Gökay, Fahreddin, Kerim, Ruh Hekimliği Sahasında Türklerin ve Vakıf Müesseselerinin Hizmetleri, Vakıflar Dergisi, İstanbul 1942, Sayı : II

Gökbilgin, M. Tayyib, Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde, Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî, İstanbul 1979.

Görür, Hüseyin, 183 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF., Ankara 1983.

Göyünç, Nejat, Osmanlı Araştırmalarında Arşivlerin Yeri, Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul 1985.

_____, "Mevlâna Müzesi Arşivi", 2. Millî Mevlâna Kongresi, 3-5 Mayıs 1986, Konya

Güçer, Lütfi, XVI-XVII. Asırlarda, Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul 1964.

Gümüş, M. Sıddık, Tam İlmihâl Seadet-i Ebediyye, İstanbul 1986.

Güzelbey Cemil Cahit, Gaziantep Şer'iyye Sicilleri (I. Fasikül 1866-1909, II. Fasikül 1841-1866, III. Fasikül 1826-1838), Gaziantep 1966.

Halacoğlu, Ahmet, 381 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜTE., Ankara 1986.

Halacoğlu, Yusuf, Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, İUEFTD., Sayı : 30, İstanbul 1976.

İbni Mâce, Sünen, II

İbni Nuceym el Mısri, el-Eşbâh ve'n-Nezâr.

İlgürel, Mücteba, Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru, İUEFTD., Sayı : 28-29, İstanbul 1975.

İnan Gazali, Kimya-yı Seâdet.

İnalçık, Halil, "Mahkeme md.", İA., VII.

Juynboll, T.H., "Bey md.", İA., II.

Kayaoğlu, İsmet, "Vakfın Menşei Hakkındaki Görüşler," Vakıflar Dergisi, Ankara 1976, Sayı : XI.

Kazıcı, Ziya, Osmanlılarda Vergi Sistemi, İstanbul 1977.

Keskioğlu, Osman, Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukûku, Ankara 1969.

Keskioğlu, Osman ve Berki, Ali Himmet, Hız. Muhammed ve Hayatı (Medine Devri), Ankara 1966.

Kırzioğlu, Fahrettin, "Ma'mûretü'l-Azîz Şer'iyeye Sicilleri (1624-1913)", Yeni Fırat, Sayı : 26, Elazığ 1966.

Kitapçı, Zekariya, Türkistanda İslâmiyet ve Türkler, Konya 1988.

Koman, M. Mesut ve Üçer S. Sırrı, Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerinde Bir Deneme, Konya 1945.

Konyalı, İbrahim Hakkı, Abideleri ve Kitâbeleri İle Konya Tarihi, Konya 1964.

Köprülü, Fuat, "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları", Belleten, VII/4, Ankara 1943.

Kur'an-ı Kerim

Kunter, Halim Baki, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüt," Vakıflar Dergisi, Sayı : I, İstanbul 1939

Mahmud Es'ad, İslâm Tarihi, Medhal

Mecelletül-Hedyi'l İslami

Mehmet Zihni, Nimet-i İslâm, II,

Meydan Larousse

Muhammed Yûsuf Musa, El-Fıhu'l-İslâmi

Müslim, Sahih, XIII.

Nesâî, Sünen, VIII.

Oğuzoğlu, Yusuf, XVII. Yüzyıl Konya Şehir Müesseseleri ve Sos-
y.c -Ekonomik Yapısı Üzerinde Araştırma, Basılmamış Dok-
tora Tezi, AÜDTCF., Ankara 1980.

Ongan, Halit, Ankara'nın Bir Numaralı Şer'iyeye Sicili, Ankara
1958.

_____, Ankara'nın İki Numaralı Şer'iyeye Sicili, Ankar 1974.

Ortaylı, İlber, "Osmanlı Kadısı Tarihi Temeli ve Yargı Görevi"
SBFD., XXX Ankara 1977.

Önder, Mehmet, Mevlâna Şehri Konya, Ankara 1971.

Özdemir, Rıfat, "170 Numaralı Ankara Şer'iyeye Sicili", Basılma-
mış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF., Ankara 1976.

Özkaya, Yücel, "Sofya'da Milli Kütüphane (Nationale Bibliot-
heque) deki Şer'iyeye Sicilleri ", AÜDTCFAD., XIII. Sa-
yı : 24, Ankara 1980.

Öztürk, Mustafa, "243 Numaralı Ankara Şer'iyeye Sicili", Basıl-
mamış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF., Ankara 1979.

Öztürk, Osman, Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle, İstanbul 1973.

Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri
Sözlüğü, III, İstanbul 1983.

Sak, İzzet, "16. ve 17. Yüzyıllarda Konya'da Kölelik Müessesesi",
Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SÜSBE., Konya 1987.

Sertoğlu, Mithat, Muhteva Bakımından Başvekalet Arşivi, Ankara
1956.

_____, Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul 1958.

Seyyid Ahmed Zühdi, El-Mecmuatü'z-Zühdiyye Fi'l-Ahkâmi'd-
Dîniyye, II. Cüz, 2. Kısım, İstanbul 1314.

- Süleyman Sûdi, Defter-i Muktasid.
- Suyûti, el-Lûma, Bâbu'l-Cinâyet.
- Şafak, Ali, İslâm Arâzi Hukuku ve Tatbiki, İstanbul 1977.
- Şer'iyeye Sicil Defteri; 21(C.8)"
- Tabakoğlu, Ahmed, Türk İktisat Tarihi, İstanbul 1986.
- Tızlak, Fahrettin, "398 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicili", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, FÜSBE., Elazığ 1987.
- Tuncer, Hadiye, Osmanlı Devleti Arâzi Kanunları, Ankara 1962.
- , Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Hukûku, Arâzi Kanunları ve Kanun Açıklamaları, Ankara 1962.
- Türkiye'de Meskun Yerler Klavuzu, I, Ankara 1946.
- Uğur, M. Ferit ve Arkadaşları, Konya ve Rehberi, İstanbul 1339.
- Unat, Faik Reşit, Hicri Tarihi Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara 1984.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Şer'i Mahkeme ve Sicilleri", Ülkü Mecmuası, Sayı : 29, Ankara 1953.
- Ulken, Hilmi Ziya, Sosyolojiye Giriş, İstanbul 1947.
- Ülgener, Sabri F., İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, İstanbul 1981.
- Yediyıldız, Bahaeddin, "XVIII. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu", Vakıflar Dergisi, Sayı : 18, Ankara 1983.
- Yılmazçelik, İbrahim, "392 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicili", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜİT., Ankara 1987.
- Zeydan, Corci, Medeniyet-i İslâmiye Tarihi, Çeviren: Zeki Meğamiz, İstanbul 1328, IV

